

Handbok för främjare av delaktighet

HANDLEDNING 4/2024

Handledning 4/2024

Handbok för främjare av delaktighet

Medfinansieras av
Europeiska unionen

Terveysten ja
hyvinvoinnin laitos

© Författarna och Institutet för hälsa och välfärd

ISBN 978-952-408-265-5 (nätpublikation)

ISSN 2323-4172 (nätpublikation)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-265-5>

Helsingfors, 2024

Till läsaren

Bästa läsare, vi hoppas att Handboken för främjare av delaktighet kommer att få en central plats i din virtuella bokhylla, och att du kommer att återkomma till den gång på gång under de kommande åren. Vi hoppas att du ska vända dig till handboken för att få tips när du planerar delaktighetsfrämjande åtgärder, önskar engagera människor, utbildar professionella, planerar nya utvecklingsåtgärder eller anslår pengar till delaktighetsarbete.

Handboken för främjare av delaktighet sammanställer det utvecklingsarbete som utförts inom Koordinationsprojektet för främjande av social delaktighet – Sokra och inom Europeiska socialfondens delaktighetsprojekt under åren 2014–2023. Vi vill rikta ett stort tack till de samarbetspartner som deltagit i utvecklingen, beskrivningen och utvärderingen av de verktyg som beskrivs i handboken samt till ESF-delaktighetsprojekten och deras deltagare inom Europeiska socialfondens prioriteringsområde 5 (social delaktighet och bekämpning av fattigdom). Många av de metoder för främjande av delaktighet som beskrivs i handboken har utvecklats inom ramen för ESF-projekt runt om i Finland. Ni har gjort ett fantastiskt jobb!

Följande anställda inom Sokra-koordinationen har deltagit i utvecklingen och beskrivningen av de uppgifter och verktyg som presenteras i denna publikation: Institutet för hälsa och välfärds (THL:s) nuvarande och tidigare anställda Misha Henriksson, Tanja Hirschovits-Gertz, Anna-Maria Isola, Heidi Kaartinen, Anna Keto-Tokoi, Minna Kukkonen, Lea Kurki, Veera Laurila, Lars Leemann, Raija Lääperi, Erika Mäntylä, Marko Nousiainen, Kaisa Nissi, Henna Puromäki, Anni Rytioja, Taina Schneider, Elina Turunen, Tytti Tuulos, Mariitta Vaara, Salla Valtari och Lotta Virrankari, samt Yrkeshögskolan Diakonias nuvarande och tidigare anställda Liisa Kytölä, Teemu Leskelä, Elina Pekonen, Marjo Pulliainen, Ritva Sauvola, Varpu Wiens och Joakim Zitting. Vi vill också rikta ett varmt tack till Monica Herrlin, Elli Lukkarinen och Veera Ylönen som deltog i testläsningen av den finskspråkiga handboken.

Läsanvisning:

Handboken är indelad i tre delar.

- Del 1: Vad är delaktighet?
- Del 2: Forskningsverktyg
- Del 3: Verktyg för främjande av delaktighet

Temahelheterna i del 3 länkar till sammanlagt 101 delaktighetsbitar som finns i webbtjänsten Innokylä och som beskriver olika metoder och handlingsmodeller för att främja delaktighet – särskilt för dem som har det sämst ställt.

Koordinationsprojektet för främjande av social delaktighet – Sokra

thl.fi/sokra (på finska)

Sammandrag

Handbok för främjare av delaktighet. [Osallisuuden edistäjän opas]. Institutet för hälsa och välfärd (THL).Handledning 4/2024. 248 sidor. Helsingfors, Finland 2024.

ISBN 978-952-408-265-5 (nätpublikation)

Handboken för främjare av delaktighet erbjuder information och verktyg för att främja delaktighet i kommuner, välfärdsområden, offentliga organisationer, organisationer, församlingar, hobbyföreningar, företag, bostadsföreningar och kamratstödsgrupper.

Handboken innehåller kortfattad information om vad delaktighet är och vilket samband den enligt undersökningar har visat sig ha med människors välfärd. Förståelse grundar sig på referensramen för delaktighet, där delaktighet och åtgärder som främjar delaktighet indelas i tre delområden: 1) delaktighet i det egna livet, 2) delaktighet i gemenskaper och påverkansprocesser, och 3) delaktighet i det gemensamma bästa. Referensramen grundar sig på THL:s forskning och tidigare forskningslitteratur. Handboken är en fortsättning på publikationen *Mitä osallisuus on? (Vad är delaktighet? THL 2017)*.

I enlighet med delaktighetens delområden är målet med främjandet av delaktighet att människor 1) ska kunna påverka sitt eget liv, vara sig själva, leva sitt eget liv och göra val som får dem att må bra, 2) få del av de goda sidorna av gemenskap och påverka sådant som är viktigt för dem själva, 3) få njuta av det goda som skapas tillsammans, kunna göra gott för andra, visa vad de kan och därigenom få uppskattning och beröm. Allt det här ökar den lokala livskraften och attraktionskraften, förbättrar befolkningsrelationerna, ökar säkerheten och producerar bättre tjänster. För personer i en svår livssituation öppnar delaktighet upp möjligheter och framtidsutsikter, vilket till exempel stöder återhämtning och framsteg inom studier och i karriären.

Handboken innehåller två forskningsverktyg för personer som ska utvärdera och undersöka delaktighetsåtgärder. Delaktighetsindikatorn är ett verktyg för kvantitativ forskning för att mäta och följa upp upplevelsen av delaktighet. Med hjälp av verktyget *Små framgångshistorier* kan man kvalitetsmässigt bedöma och analysera förändringar i upplevelsen av delaktighet. De som utvecklar och utvärderar verksamhet som främjar delaktighet stöds dessutom av 24 hjälpfrågor som grundar sig på ovan nämnda referensram för delaktighet.

Handbokens huvudinnehåll är en mångsidig verktygslåda för främjande av delaktighet: närmare 20 temahelheter fyllda med tips, anvisningar, modeller och forskningsrön för att främja delaktighet. I de temahelheter som kallas modeller för främjande av delaktighet ingår 101 "delaktighetsbitar" som är koncepter för hur man särskilt kan främja delaktighet bland dem som har det sämst ställt. Koncepten som hör ihop med temahelheterna har beskrivits och bedömts utifrån delaktighetens delområden. Verktygen har utvecklats främst för att användas med personer i arbetsför ålder.

Publikationen har utarbetats av THL:s och yrkeshögskolan Diakonias gemensamma Koordinationprojekt för främjande av social delaktighet – Sokra, som finansierades av Europeiska socialfonden. Publikationen samlar erfarenheter från arbetet med att utveckla delaktigheten inom Europeiska socialfondens prioriterade område 5 under programperioden 2014–2020.

Den svenskspråkiga versionen av handboken har färdigställts av THL:s Koordination för jämlik delaktighet, som medfinansieras av Europeiska unionen ([koordinationens webbsida på Thl.fi](#)). Detta är en satsning för att sprida verktygen för att främja delaktighet i det svenskspråkiga Finland och även i de nordiska länderna.

Den finskspråkiga handboken publicerades år 2023 och finns på Julkari.fi:

[Osallisuuden edistäjän opas \(THL 2023\) \(på finska\)](#)

Nyckelord: delaktighet, främjande av delaktighet, arbete för att främja delaktighet, delaktighetsarbete, delaktighetsundersökning, delaktighetsindikator, fattigdom

Tiivistelmä

Osallisuuden edistäjän opas. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Ohjaus 4/2024. 248 sivua. Helsinki 2024.

ISBN 978-952-408-265-5 (verkkojulkaisu)

Osallisuuden edistäjän opas tarjoaa tietoa ja työkaluja osallisuuden edistämiseen kunnissa, hyvinvointialueilla, julkisissa organisaatioissa, järjestöissä, seurakunnissa, harraste-seuroissa, yrityksissä, asukas-yhteisöissä ja vertaisryhmissä.

Oppaassa kerrotaan tiiviisti, mitä osallisuus on ja miten se on tutkimusten mukaan yhteydessä ihmisten hyvinvointiin. Ymmärrys perustuu osallisuuden viitekehykseen, jossa osallisuus ja osallisuutta edistävät toimet jaotellaan kolmeen osa-alueeseen: 1) osallisuus omassa elämässä, 2) osallisuus yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa, ja 3) osallisuus yhteisestä hyvästä. Viitekehys pohjautuu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksessa (THL) tehtyyn tutkimukseen ja aiempaan tutkimuskirjallisuuteen. Opas toimii jatko-osana Mitä osallisuus on? (THL 2017) -viitekehysjulkaisulle.

Osallisuuden osa-alueita mukailien osallisuuden edistämisen tavoitteena on, että ihmiset 1) voivat vaikuttaa oman elämänsä kulkuun, olla oma itsensä, elää omannäköistä elämää ja tehdä hyvinvointiaan palvelevia valintoja, 2) pääsevät osalliseksi yhteisöllisyyden hyvistä puolista ja voivat vaikuttaa itselleen tärkeisiin asioihin, 3) pääsevät nauttimaan yhteisesti tuotetusta hyvästä, voivat tehdä yhdessä hyvää muille, näyttää osaamistaan ja saada siten arvostusta ja kiitosta. Kaikki tämä lisää paikallista elinvoimaa ja houkuttelevuutta, parantaa väestösuhteita, lisää turvallisuutta ja tuottaa parempia palveluja. Vaikeassa elämäntilanteessa oleville osallisuus avaa mahdollisuuksia ja tulevaisuuden näkymiä, mikä tukee esimerkiksi toipumista ja opinto- ja työpoluille etenemistä.

Opas tarjoaa osallisuustoimien arvioijille ja tutkijoille kaksi tutkimuksellista työkalua. Osallisuusindikaattori on määrällisen tutkimuksen työkalu osallisuuden kokemuksen mittaamiseen ja seurantaan. Pienet onnistumistarinat -työkalun avulla voidaan laadullisesti arvioida ja analysoida osallisuuden kokemuksessa tapahtuneita muutoksia. Osallisuutta edistävän toiminnan kehittäjiä ja arvioijia tukevat lisäksi osallisuuden 24 apukysymystä, jotka perustuvat edellä mainittuun osallisuuden viitekehykseen.

Oppaan pääsisältö on monipuolinen osallisuuden edistäjän työkalupakki: lähes 20 teemakokonaisuutta täynnä vinkkejä, ohjeita, malleja ja tutkimustietoa osallisuuden edistämiseen. Osallisuuden edistämisen malleiksi kutsuttuihin teemakokonaisuuksiin on liitetty 101 ”osallisuuden palasta” eli toimintamallia, joilla voidaan edistää erityisesti heikoimmassa asemassa olevien osallisuutta. Teemakokonaisuuksiin liitetyt toimintamallit on kuvattu ja arvioitu osallisuuden osa-alueiden näkökulmasta. Työkalut on kehitetty ensi sijassa käytettäväksi työikäisten kanssa.

Julkaisun on tehnyt THL:n ja Diakonia-ammattikorkeakoulun yhteinen Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke – Sokra, jota rahoitti Euroopan sosiaalirahasto. Julkaisu koostaa yhteen kokemuksia Euroopan sosiaalirahaston toimintalinjalla 5 tehdystä osallisuuden kehittämistyöstä ohjelmakaudella 2014–2020.

Oppaan ruotsinkielisen version on viimeistellyt THL:n Yhdenvertaisen osallisuuden koordinaatio, jota Euroopan unioni osarahoittaa (thl.fi/yhdenvertainen-osallisuus). Tämä on panostus osallisuuden edistämisen keinojen leviämiseen ruotsiksi Suomessa ja myös Pohjoismaissa.

Suomenkielinen opas julkaistiin vuonna 2023 ja se löytyy osoitteesta Julkari.fi:

[Osallisuuden edistäjän opas \(THL 2023\)](#)

Avainsanat: osallisuus, osallisuuden edistäminen, osallisuuden edistämistyö, osallisuustyö, osallisuustutkimus, osallisuusindikaattori, köyhyys

Abstract

Handbok för främjare av delaktighet [A guide for promoters of inclusion]. National Institute for Health and Welfare (THL). Directions 4/2024. 248 pages. Helsinki, Finland 2024.

ISBN 978-952-408-265-5 (online publication)

The guide for promoters of inclusion provides information and tools for the promotion of inclusion in municipalities, wellbeing services counties, public organisations, NGOs, parishes, clubs, companies, residential communities and peer groups.

The guide provides a concise description of what inclusion is and how it is linked to people's well-being according to studies. The understanding is based on the framework for inclusion, in which inclusion and measures promoting inclusion are divided into three domains: 1) inclusion in one's own life, 2) inclusion in communities and public participation, and 3) involvement in cooperation for the common good. The framework is based on research conducted at THL and on earlier research literature. The guide serves as continuation for the framework publication *Mitä osallisuus on?* (THL 2017).

Adapting the domains of inclusion, the promotion of inclusion aims to enable people to 1) influence the course of their life, be themselves, live the kind of life they want to and make choices that serve their well-being, 2) benefit from the good sides of the sense of community and be able to influence matters that they find important, 3) have the opportunity to enjoy the common good, be able to do something good together for others, show their knowledge and skills, and that way receive appreciation and gratitude. All this increases local vitality and attractiveness, improves relations between population groups, increases safety and produces better services. For persons in a difficult life situation, inclusion opens up opportunities and future prospects, supporting recovery and progress in their study and employment paths.

The guide provides two investigative tools for the evaluators and researchers of inclusion activities. The Experiences of Social Inclusion Scale is a tool for quantitative research for measuring and monitoring the experience of inclusion. The Small success stories tool can be used to qualitatively assess and analyse the changes that have taken place in the experience of inclusion. The developers and evaluators of activities promoting inclusion are also supported by the 24 auxiliary questions about inclusion which are based on the above-mentioned framework for inclusion.

The main content of the guide is a versatile toolkit for promoters of inclusion: almost 20 thematic entities full of tips, instructions, models and research data for the promotion of inclusion. A total of 101 "pieces of inclusion", i.e. operating models, have been linked to the thematic entities, called models for promoting inclusion. These operating models can be used to promote especially the inclusion of those in the weakest position. The operating models linked to the thematic entities have been described and assessed from the points

of view of the domains of inclusion. The tools have been developed primarily for use with people of working age.

The publication has been drawn up by theProject to co-ordinate the promotion of social inclusion (Sokra). Sokra was carried out by the Finnish Institute for Health and Welfare (THL) in collaboration with the Diaconia University of Applied Sciences (Diak) and was funded by the European Social Fund. The publication compiles experiences from the work carried out to promote inclusion under priority axis 5 of the European Social Fund in the programming period 2014–2020.

The Swedish version of the guide has been completed by THL's Coordination for Equal Inclusion, which is co-financed by the European Union ([coordinations website on Thl.fi](#)). This is an investment in spreading the tools for the promotion of inclusion in the Swedish-speaking Finland and also in the Nordic countries.

The Finnish guide was published in 2023 and can be found at Julkari.fi:

[Osallisuuden edistäjän opas \(THL 2023\) \(in Finnish\)](#)

Keywords: inclusion, promotion of inclusion, work to promote inclusion, inclusion work, research on inclusion, Experiences of Social Inclusion Scale, poverty

Handbok för främjare av delaktighet

Delaktighet innebär att en människa kan påverka sitt liv och saker som är viktiga för hen.

Delaktighet innebär också att man är i kontakt med andra människor och får uppskattning och tack av andra.

Institutet för hälsa och välfärd har publicerat handboken för främjare av delaktighet.

En främjare är någon som hjälper andra att bli mera delaktiga.

Handboken innehåller många sätt att öka delaktigheten på.

Delaktighet ökar välbefinnandet

Känslan av delaktighet hjälper särskilt de människor, som befinner sig i en svår livssituation.

En svår livssituation kan bero på till exempel sjukdom eller fattigdom.

En upplevelse av att få vara med och påverka kan hjälpa människor på många sätt.

Man kan till exempel lättare påbörja studier eller jobb eller återhämta sig från en sjukdom.

Delaktighet ökar allas välbefinnande.

Delaktighet ökar till exempel tryggheten och förbättrar tjänster.

Handboken ger verktyg för att öka delaktigheten

Handboken för främjare av delaktighet är fylld med tips och anvisningar för att öka delaktigheten.

Handboken innehåller över hundra handlingsmodeller, som är olika sätt att öka upplevelsen av delaktighet i olika situationer.

Sådana handlingsmodeller är till exempel en mötesplats som är öppen för alla, stödd frivilligverksamhet eller rådgivning om hur man använder en dator.

Handboken innehåller också ett verktyg som man kan använda för att mäta upplevelsen av delaktighet.

Upplevelsen av delaktighet kan också förändras. Handboken ger sätt att undersöka och utvärdera, om upplevelsen av delaktighet har förändrats.

Hur kan man använda handboken?

Handboken kan användas till exempel av kommuner, organisationer eller företag.

Handboken kan också användas av församlingar, hobbygrupper eller andra grupper.

Handboken kan användas av till exempel professionella, som i sitt arbete hjälper andra människor att öka sin delaktighet.

Handboken har utarbetats av Sokra-projektet, som främjade delaktighet. Sokra-projektet finansierades av Europeiska socialfonden.

Innehåll

Till läsaren	3
Sammandrag.....	4
Tiivistelmä	6
Abstract	8
Lättläst sammanfattning: Handbok för främjare av delaktighet	10
Inledning: Delaktighet i vardagen, tjänster och beslut!	13
Vad är delaktighet? – del 1	17
10 principer för främjande av delaktighet.....	19
Delaktighets delområden	20
Upplevelsen av delaktighet	27
Forskningsresultat om upplevelsen av delaktighet.....	32
Forskningsverktyg – del 2	40
Delaktighetsindikatorn mäter upplevelsen av delaktighet	41
Verktyget Små framgångshistorier för utvärdering av effekter på delaktigheten	50
Verktyg för främjande av delaktighet – del 3.....	63
Främjar verksamheten delaktighet? 24 hjälprågor	64
Modeller för främjande av delaktighet.....	68
En delaktighetsfrämjande styrningsmodell stöder ledningen av delaktighetsarbetet	70
Att leda delaktighetsarbetet och utarbeta ett delaktighetsprogram	83
Anvisningar för inkludering.....	97
Erfarenhetsexpertis.....	103
Nätverkande arbete som en resurs för främjandet av delaktighet	112
Modellen för partnerskapsfinansiering	119
Professionellas delaktighet bidrar till tjänsternas effektivitet	123
Förnya kundarbetet på ett kreativt och lekfullt sätt.....	131
Berättande som ett sätt att främja delaktighet	134
Kreativa metoder stärker delaktigheten	151
Användning av spel och spelifiering i socialarbetet.....	157
Naturen och delaktighet	163
Mot en social trygghet som stöder delaktighet och aktivitet – den grundläggande försörjningen och tjänsterna ska stödja varandra	179
Alla med: att stärka medborgarpåverkan	191
Fler inkomstmöjligheter för arbetslösa och andra som står utanför arbetslivet...	198
Stöd för sysselsättning av långtidsarbetslösa.....	205
Genom att ordna och stödja frivilligverksamhet kan man öka delaktigheten.....	215
Öppna lokaler – människor möts och vidgar sina vyer!.....	221
Främjande av digital delaktighet.....	230
Bilagor	248

Delaktighet i vardagen, tjänster och beslut!

Delaktighet ska främjas i alla tjänster och verksamheter samt i samhällspolitiken. Det är särskilt viktigt att uppmärksamma hur de som har det sämre ställt kan vara delaktiga: deras olika behov ska beaktas och de ska ha möjlighet att delta och vara med i gemenskaper och i samhällslivet, samtidigt som planeringen, beredningen av beslut och själva beslutsprocessen också bör ske med hänsyn till olika livsupplevelser.

Fortsättningsvis är ett flertal viktiga insatser för att öka delaktigheten projektbaserade eller utförs på mycket lokal nivå. Alla tjänster och åtgärder som syftar till att öka delaktigheten upplevs inte nödvändigtvis som sådana. Målet bör vara att alla offentliga tjänster och all offentlig verksamhet ska bidra till att öka människors delaktighet. Vi uppmuntrar dig som läsare att föra detta budskap vidare med stöd av denna handbok för främjare av delaktighet!

Genom att främja delaktighet kan vi uppnå följande:

- **Minska ojämlikhet, fattigdom och marginalisering**

Delaktighet är kopplat till välbefinnande och hälsa.

- **Föra samman olika samhällsgrupper**

Ny initiativkraft uppstår. Diskriminering, fördomar och ensamhet minskar.

- **Förbättra tjänsterna**

Människor bemöts som människor. Tjänsteanvändarna deltar i utvecklingen av tjänsterna.

- **Stödja framgångar i arbetslivet eller studierna**

Personer som har möjlighet att påverka, får uppskattning och känner att de behövs kan ta sikte vidare mot framtiden.

Varför är det viktigt att kommunerna och områdena stärker upplevelsen av delaktighet?

Människor har behov av att bli hörda och sedda på det sätt de själva vill, höra till en grupp och vara delaktiga i att driva de frågor som är viktiga för dem.

En stark upplevelse av delaktighet

- förbättrar individers välbefinnande: Personer som upplever sig som delaktiga gör val som gynnar deras välbefinnande.
- förbättrar det kollektiva välbefinnandet: Känslan av gemenskap ökar. En delaktig person kan även göra gott för och sprida nytta till andra människor, till exempel genom att påverka sin livsmiljö i positiv riktning och bidra till tjänsternas utveckling. När tjänsterna utvecklas gemensamt blir de mer kundorienterade, det vill säga mer anpassade till människors olika situationer och behov.
- främjar goda befolkningsrelationer och skapar en trygg vardag: En delaktig person bemöter sina grannar med respekt och upplever inget behov av att söka upplevelser av delaktighet i till exempel våldsbenägna gäng.
- förbättrar den lokala livskraften och atmosfären: När människor möts i olika kretsar, även i oväntade sådana, blir de hörda och får inspiration av varandra. I mötet mellan människor kan ny ekonomisk aktivitet uppstå.

Vi kan ta steg mot att nå dessa mål när människor ges möjlighet att redan från början vara med och formulera, planera, bereda och besluta om målen för verksamheten i sitt lokalsamhälle: När man i ett område utvecklar verksamhet och tjänster av allmännytta, närmiljön eller plattformar och lokaler för deltagande, och när en mångsidig grupp invånare, organisationer, myndigheter och företagare i området deltar i allt från förberedelse och planering till genomförande. Gruppen diskuterar de resultat som man vill åstadkomma och ser till att de åtgärder och tjänster som behövs för att nå dem finns på plats.

Bestämmelser om delaktighet finns också i lagen. Läs mer om lagstiftningen om delaktighet:

[Asukas- ja asiakasosallisuus \(Thl.fi\) \(på finska\)](#)

Främjande av delaktighet handlar inte bara om inkludering

I denna publikation använder vi **främjande av delaktighet**, **delaktighetsfrämjande arbete** och **delaktighetsarbete** som paralybegrepp och synonymer. Observera att främjande av delaktighet inte bara innebär inkludering, deltagandekanaler eller kunddelaktighet. Inkludering, deltagandekanaler och kunddelaktighet ingår visserligen i främjandet av delaktighet, men det behövs också andra och mer omfattande åtgärder.

Genom omfattande åtgärder för att främja delaktighet vill man stärka upplevelsen av delaktighet, skapa förutsättningar för människomöten och även för gemensam verksamhet på egna villkor – på så sätt stöds också individer och grupper i att öka sin välfärd, arbeta för det gemensamma bästa, hantera lokala risker och hitta nya lösningar för dem. Dessa syften kan också uppnås genom inkludering, deltagandekanaler och kunddelaktighet, men ofta behövs också andra åtgärder.

Exempel på åtgärder som främjar delaktighet, av vilka många behandlas i denna publikation

Exempel på inkludering och kunddelaktighet:

En delaktighetsfrämjande styrning, lättillgänglig information om påverkansmöjligheter, utarbetande av delaktighetsprogram, kundråd, kunders medverkan i utvecklingsarbetet (s.k. utvecklarkunder), samutveckling, tjänstedesign, möten som hålls växelvis vid olika serviceenheter, partnerkvällar, erfarenhetsexpertverksamhet, deltagande budgetering, delaktighet av tjänstens målgrupp vid upphandlingen av tjänsten (t.ex. för att förhandla om gemensamma mål, delta i utarbetandet av upphandlingskriterier, delta i utvärdering och uppföljning till exempel som medlem i styrgruppen).

Delaktighet är en resurs som stärks till exempel genom följande tjänster och åtgärder:

Tillräcklig och förutsägbar social trygghet; stöd för boendet; rehabiliterings- och sysselsättningstjänster där man använder berättandemetoder, kreativa metoder, lekar och naturbaserade metoder; olika gruppverksamheter (bl.a. arbetshandledning, kreativ verksamhet, påverkans- och kamratgrupper) och meningsfulla aktiviteter; digitalt stöd med låg tröskel; nya inkomstmöjligheter (t.ex. andelslag, avlönad erfarenhetsexpert); kamratstöd, stödpersoner, kontaktpersoner, rådgivning; tydlig kommunikation på flera språk; kurser som avläggs frivilligt, påverkanskurser, tillgodoräknande av icke-formellt kunnande, infosnuttar, läsecirklar.

Människomöten samt verksamhet på egna villkor främjas bland annat genom följande:

Öppna mötesplatser (t.ex. bibliotek, byagårdar, mötesplatser för invandrare, tillgängliga naturplatser), gemensamma måltider, avgiftsfria evenemang och gratisdagar, avgiftsfria hobbyer, gratis biljetter och entréarmband, stödd semester, kulturlotsar och motionskamrater, talkon och restaurering av miljöer, samhällskonst, stödd frivilligverksamhet, inkluderande idétävlingar, partnerskapsfinansiering, annat stöd för att skapa förutsättningar för medborgarengagemang.

De som har det sämst ställt bör uppmärksammas särskilt

För att kunna få till stånd möten mellan olika samhällsgrupper behöver vi tänka på alla invånare. Dock bör särskild uppmärksamhet ägnas åt personer vars delaktighet begränsas av till exempel fattigdom, diskriminering, servicesystemets rigiditet eller att de blir utan tjänster eller avvisade. För att öka de resurser som behövs för delaktighet och undanröja hindren för delaktighet kan man utgå från den specifika målgruppen. Personer med en mycket svag upplevelse av delaktighet kan identifieras med hjälp av delaktighetsindikatorn som en del

av planeringsarbetet (med egna enkäter eller genom att använda färdigt material, t.ex. Sotkanet; observera att delaktighetsindikatorn inte ska användas för individuell identifiering).

När delaktighetsarbetet planeras bör man komma ihåg att de faktorer som ökar eller minskar delaktigheten inte ligger på individens ansvar, eftersom delaktigheten bland annat beror på individens ställning i samhället, samhällets attityder och vems gärningar som anses vara betydelsefulla och uppskattas. En person med en svag upplevelse av delaktighet kan inte direkt hänvisas till ”delaktighetstjänster”, utan måste i första hand få höras om sin situation, sina mål, önskemål och behov, och utifrån det kan man söka efter lösningar.

Ett centralt mål för främjandet av delaktigheten är att människor ska bli hörda och sedda. Därför är frivillighet och kundorientering viktiga principer.

Vilka är delaktighetsfrämjare?

Delaktighetsfrämjare är alla de som strävar efter att främja delaktighet. Delaktigheten kan främjas av kommuner, välfärdsområden, andra offentliga aktörer, organisationer och föreningar, församlingar, hobbyföreningar, företag, invånarsamfund och kamratgrupper.

På kommunens eller områdets nivå sker det delaktighetsfrämjande arbetet ofta som ett nätverksarbete, där en delaktighetsansvarig, delaktighetsamordnare eller person med liknande titel håller i trådarna. Uppgiften kan ingå i något annat uppdrag, såsom hälso- och välfärdsfrämjande arbete. I vissa fall sköts samordningen till exempel av en organisation eller ett kompetenscentrum, och det är i så fall viktigt att en person med ansvar för delaktighet har utsetts i kommunen eller området. Personen eller teamet med ansvar för delaktighet kan vara administrativt placerad inom en avdelning där delaktighet ingår i namnet eller i chefens titel. Läs mer om ledning av delaktighetsarbetet i kommuner och områden på sidan 83.

Eftersom delaktighet har betydelse för många aspekter av människors liv är det även viktigt att arbetet för att främja delaktighet sker i ett samarbete över förvaltningsgränserna och olika kompetensområden. Det är alltså inte tillräckligt att endast ha en person som ansvarar för delaktighet, utan främjandet av delaktighet bör ingå i alla yrkesgruppers arbete och kunnande.

Vad är delaktighet? – del 1

Vi definierar delaktighet på följande sätt:

Delaktighet är tillhörighet och att bli hörd. En delaktig person upplever att hen är en betydelsefull del av helheten. Man blir hörd som man är och påverkar sitt eget liv och gemensamma ärenden.

Delaktighet förutsätter kontakt med de egna och de gemensamma resurserna, som är:

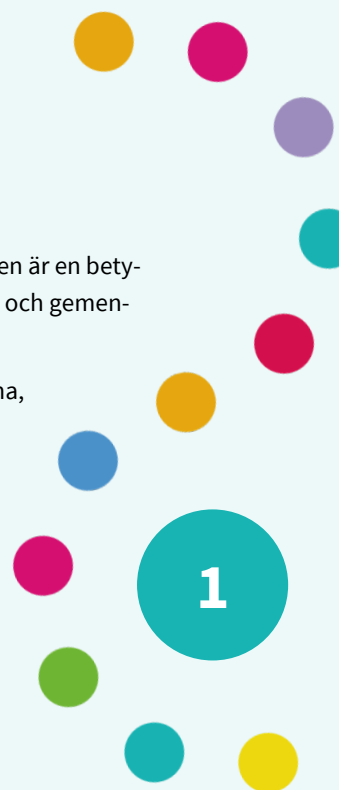
- förtroende och ömsesidig respekt
- utkomst
- tjänster
- kunskap
- förmåga
- verksamhet och
- gemensamma betydelser.

Förtroende ger ett löfte om beständighet. Det kräver förutsägbarhet i livet, en hanterbar omgivning och interaktion med människor. När människor litar på varandra kan de respektera varandra och vågar också erkänna att de är beroende av andra. För att bygga upp förtroende måste de konflikter som uppstår kunna lösas.

Utkomst behövs för att överleva och förbli frisk och kunna fungera. Kunskap och förmåga är enskilt eller tillsammans förvärvat kunnande, vars delning och användning man förhandlar om i olika helheter. Tjänster är nyttigheter som kompletterar de individuella eller gemensamma förutsättningarna för verksamhet.

Människan blir sedd och hörd ofta i verksamheten. Livets mening och betydelsefullhet byggs i interaktion med människor, konst och naturen. Betydelsefullhet är knutna till tankar, minnen och mål exempelvis i form av ord, bilder, melodier, känslor och förnimmelser.

Det viktiga är att tro på att det finns möjligheter. Upplevelsen av delaktighet påverkar hur stor del av den potentiella funktionsförmågan människan tar i bruk.

I följande kapitel förklarar vi närmare vad som menas med delaktighet, främjande av delaktighet och upplevelsen av delaktighet. I videon nedan berättar forskare Anna-Maria Isola, som leder THL:s delaktighetsforskning, kort om vad delaktighet är och hur det kan främjas.

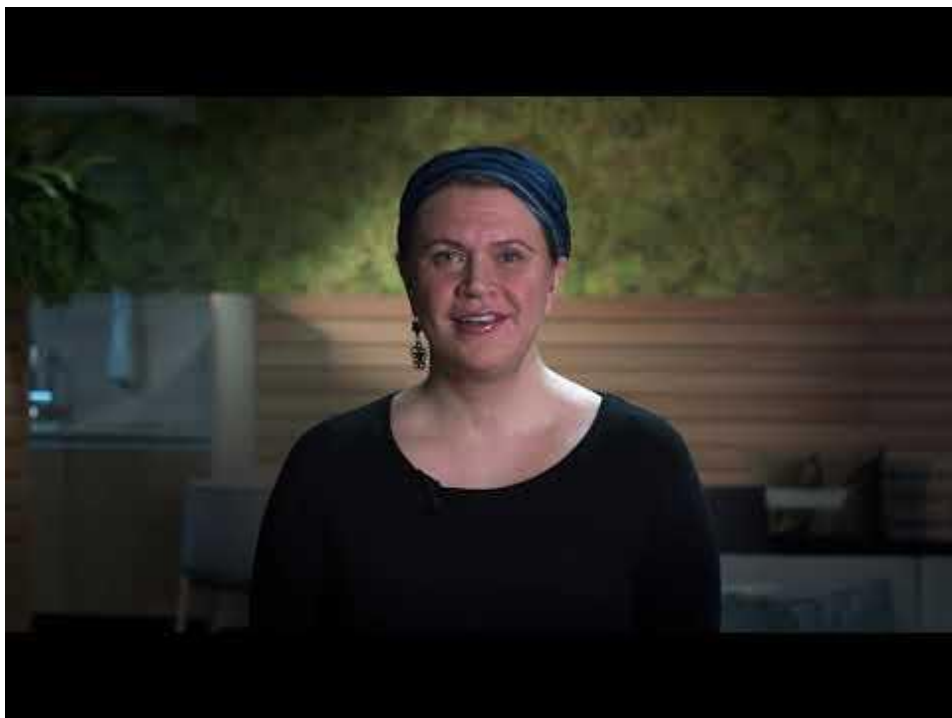

Foto 1. Video: Mitä osallisuus on ja miten sitä edistetään? (på finska) (THL 2022)
Om videon inte kan visas kommer du åt den från [THL:s Youtubekanal](#).

10 principer för främjande av delaktighet

När man vill främja delaktighet för alla ska dessa principer för främjande av delaktighet iakttas:

1. Människan deltar i aktiviteter eller tjänster på eget initiativ.
2. Individuella lösningar söks tillsammans med deltagaren.
3. Deltagaren behandlas med respekt och utan att kategorisera.
4. De som är ensamma och som har hamnat i sina egna förhållanden hittas och fås med i verksamheten.
5. Verksamheten eller tjänsten utvecklas tillsammans.
6. Verksamheten stärker deltagarens påverkningsmöjligheter även utanför verksamheten.
7. Människan blir en del av en gemenskap som är viktig för en själv.
8. Människan får njuta av det allmänna bästa och kan delta i produktionen och delningen av det på ett jämbördigt sätt i förhållande till andra.
9. Människan får respekt, beröm och kontakt med andra människor. Samhällsgrupper möts.
10. Metoderna att främja delaktighet inarbetas som en del av den fortlöpande verksamheten.

Samhället bör främja sådana förhållanden och aktiviteter där människor som är utanför arbetslivet kan påverka sina egna liv och sin livsmiljö samt kan synliggöra sitt kunnande och därmed även få erkänsla av andra. Upplevelsen av delaktighet styr individens funktionalitet: en positivt inställd person ser fler möjligheter, motiveras och uppmuntras till att ta vara på möjligheter.

Dessa tio principer grundar sig på de delområden inom delaktighet som presenteras nedan samt på de 24 hjälpfrågor om delaktighet som presenteras på sida 64.

Delaktighets delområden

Delaktighet och olika åtgärder som ökar delaktighet kan enligt social-, beteende- och hälsoforskning indelas i tre delområden.

1. Delaktighet i det egna livet

Möjligheten att leva ett sådant liv som man vill; möjlighet att bestämma i vilken verksamhet eller service man deltar

2. Delaktighet i gemenskaper och påverkansprocesser

Möjligheten att tillhöra grupper och gemenskaper som är viktiga för en själv samt att påverka saker som är viktiga för en själv; möjlighet att få stöd för påverkan

3. Delaktighet i det allmänna bästa

Möjlighet att göra saker tillsammans; möjlighet att kunna njuta av det allmänna bästa och delta i produktionen och delningen av det allmänna bästa. Det allmänna bästa är verksamhet och värden som leder till respekt, beröm och kontakt med andra människor.

Här följer närmare information om vart och ett av delaktighetens delområden. Den underliggande forskningen och forskningslitteraturen beskrivs närmare i vår tidigare publikation om en referensram för delaktighet:

[Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa \(THL 2017\) \(på finska\)](#)

Delaktighets delområde 1: Delaktighet i det egna livet

Delaktighet i det egna livet betyder att människan kan leva ett sådant liv som hen vill. Människan måste också kunna bestämma vilken verksamhet eller service hen deltar i.

Delaktighet förutsätter ett rimligt tillfredsställande av materiella och immateriella behov eller korrigerande av långvariga bristtillstånd i anslutning till dem, till exempel förtroende, trygghet eller undernäring.

För att vara delaktig i sitt eget liv måste människan ha beslutanderätt över sitt eget liv, möjlighet att påverka sitt eget livs gång och sina egna tjänster. Det är viktigt att människan kan förverkliga sig själv och utvecklas på sitt eget sätt.

För att kunna påverka sitt eget livs gång, sin verksamhet eller innehållet, platsen eller mötet i sin egen tjänst måste människan ha tillräckliga kunskaper, färdigheter och andra resurser. Verksamhetsmiljön måste vara tillräckligt förståelig, hanterbar och förutsägbar.

Det är viktigt att människan bemöts med respekt och värdighet. Människan måste också ha utrymme och tid att fatta beslut.

Autonomi, betydelsefullhet, hanterbarhet och begriplighet

I sin teori om självstyrning hävdar Edward Deci och Richard Ryan att människans tre grundläggande psykologiska behov är autonomi (autonomy), kompetens (competence) och samhörighet (relatedness). När dessa behov tillgodoses uppstår inre motivation. Inre motivation är känd för att vanligtvis vara mer belönande än yttre motivation.

Teorin om självstyrning har tillämpats i flera interventionsstudier, där autonomi har konstaterats stödja välfärd och öka hälsofrämjande val. Det finns tydliga belegg för bland annat att en undervisningsstil som stödjer autonomi, dvs. att erbjuda valfrihet, och att uppriktigt lyssna på människor leder till beteenden som är mer gynnsamma för hälsan och välbefinnandet.

En känsla av koherens hjälper människor att ta i bruk sina egna resurser. Centrala faktorer för koherens är

- Begriplighet av liv och livsmiljö (comprehensibility), dvs hur begriplig och förutsägbar livsmiljön och livet med dess händelser är.
- Livets hanterbarhet (manageability) innebär att man kan påverka sina egna ärenden.
- Upplevelsen av betydelsefullhet (meaningfulness) styr människan att satsa sina resurser i de saker man väljer.

Om man inte känner att ens liv och värld är betydelsefulla kan man inte heller förstå och hantera det.

En person som lever i knapphet är benägen att förlora upplevelsen av koherens och betydelsefullhet.

Enligt ny forskning orsakar knapphet också förändringar i hjärnan. Vid materiell och immateriell knapphet döljs en del av den inre kapaciteten då kontakten till de egna behoven och potentialen bryts. Tron på framtiden minskar och livet går framåt som en daglig kamp.

Delaktighets delområde 2: Delaktighet i gemenskaper och påverkansprocesser

Det är viktigt att människor kan höra till gemenskaper som är viktiga för dem och att de i dem kan påverka viktiga ärenden. De måste också erbjudas stöd för påverkan. Gemenskaper kan omfatta en vänkrets, familj, människor i ett bostadsområde, en hobbygrupp som samlas lokalt eller på nätet, en medborgarrörelse eller samhället.

För den som känner maktlöshet och hopplöshet är möjligheten att påverka den egna livsmiljön och egna gemenskaper ett väsentligt delområde inom delaktighet. Många upplever en brist på påverkansmöjligheter. Ett framgångsrikt påverkande ger livet innehåll och betydelsefullhet.

Mitt i maktlösheten kan upplevelsen av att kunna påverka någon eller lämna ett avtryck utanför sig själv vara avgörande. Det kan för det första medföra en vilja att uppnå mer och för det andra leder det till äkta delaktighet när man orkar delta i förhandlingar om resursfördelning.

För att minska förfördelning, fattigdom och långtidsarbetslöshet är det av avgörande vikt att få med dem som lider av situationen, men som tiger eftersom de inte tror på sina möjligheter att påverka.

Påverkan och att påverkas

Om upplevelsen av delaktighet har försvagats på grund av långvarig fattigdom, svårigheter eller diskriminering ska människan först uppmuntras att påverka sitt eget liv och något alldeles litet utanför sig själv.

Som ett andra steg stöds människan att ensam eller tillsammans med andra påverka små eller större gemensamma ärenden antingen i en egen grupp, i närmiljön, i en lokal gemenskap eller bredare i samhället.

Man bör dock inte automatiskt tro att personer som har upplevt svårigheter inte kan eller har förmåga att påverka sin egen miljö. Människan agerar ofta som man förväntar sig. Om du tror att en person inte är kapabel, kommer hen förmodligen agera som inkapabel.

Att tro på den andra och behandla den andra som en jämlik påverkare ger bättre resultat.

När man upplevt att man kan påverka blir inställningen även positiv. Då kan man också bli imponerad av andras ord och handlingar: att påverka inspirerar människor att vända sig utåt från sig själva, de blir nyfikna och det blir även möjligt att påverkas.

Att påverka är en process som behöver stödjas av strukturer (platser, utrymmen, kanaler, forum, metoder) som möjliggör interaktion, dvs påverkan, att påverkas och fokusera på andra människor. Sådana kanaler och metoder omfattar olika råd, att visa och demonstrera exempel på påverkan, utrymmen för gemensam konst, parker, gator, lågtröskellokalor och sampåverkan.

Läs mer: Alla med: Att stärka medborgarpåverkan (s. 191)

Samplanering och gemensam planering av tjänster

Tjänsterna är avsedda att öka handlingsberedskapen, men ur den mest utsattas synvinkel gör de inte nödvändigtvis det. Tjänster, såsom sysselsättningstjänster som omfattar skyldigheter, kan till och med minska på livets hanterbarhet.

När tjänsterna utvecklas tillsammans med kunderna kan vi vara mer säkra på att de motsvarar behovet.

Vid samutveckling erbjuds alla kunder eller deltagare möjligheten att planera, genomföra, utvärdera och komma med idéer för verksamheten, tjänsten eller servicesystemet. Att enbart föreslå innehåll är ännu inte samutveckling, men att delta i planering, genomförande eller utvärdering är det.

Samutveckling kräver ett jämlikt partnerskap mellan kunden eller deltagaren och den anställda.

Läs mer:

En delaktighetsfrämjande styrningsmodell (s. 70)

Erfarenhetsexpertis (s. 103)

Nätverkande arbete som en resurs för främjande av delaktighet (s. 112)

Delaktighets delområde 3: Delaktighet i det allmänna bästa

Alla bör ha möjlighet att njuta av det gemensamma bästa och att skapa och dela det gemensamma bästa med andra. Att delta i sådana aktiviteter leder till uppskattning, erkännande och kontakter med andra människor.

Förhållanden som främjar delaktighet skapas enklast nära människor. Lokalt kan lokaler byggas samt situationer och verksamheter kan skapas där den boende har möjlighet att visa sin kompetens, uppleva samhörighet, satsa på det allmänna bästa och påverka resurshanteringen. Sådana situationer och verksamheter kan också skapas i virtuella miljöer.

Öppna och avgiftsfria gemensamma lokaler

Invånarna kan erbjudas öppna och gemensamma lokaler, såsom byagårdar, lokaler för fri konst, verksamhetscentra, lågtröskellokaler, parker och gator, där vem som helst oberoende av samhällsgrupp eller ställning kan uppleva jämlikhet, samhörighet och satsa på det allmänna bästa och få visa sitt kunnande. Att vistas i öppna lokaler utan verbal interaktion är ett sätt att uppleva samhörighet.

Till exempel i den fria konstens lokaler kan hierarkier som är bekanta från arbetslivet splittas och för en stund konstrueras på nytt, då man får uttrycka sig själv med hjälp av konst och på så vis bli sedd och erkänd.

I det gemensamma arbetsrummet blir den arbetslösa återigen delaktig i känslan och rutinerna för arbete, och får med god tur en arbetsgemenskap och lunchsällskap. Gemensamma aktiviteter för miljön eller frivilligarbete är verksamhet där social ställning eller lön åtminstone inte genast kommer på tal.

Stadsodling, gratis hobbymöjligheter, gratis eller mycket förmånliga motionsställen, förmånlig gemensam bespisning eller naturutflykter kan också vara viktiga resurser när det finns skralt med pengar.

Läs mer:

Öppna lokaler – människor möts vidgar sina vyer (s. 221)

Kreativa metoder stärker delaktigheten (s. 151)

Naturen och delaktighet (s. 163)

Lokala gemenskaper skapar mångsidiga värden

Gemensamma lokaler och verksamhetsplattformar skapar förutsättningar för den lokala samhällsligheten, som kan ha positiva ekonomiska följder. Andelslag, tidsbanker, grupp-sysselsättning samt samproduktion av tjänster bland invånare och lokala föreningar (till exempel samåkning, transport och utdelning av överskottsmat, ordnande av gemensam

bespisning, landskapsplanering) är samhälleliga system som förutom ett ekonomiskt värde även skapar en annan typ av värde, såsom egenmakt, en upplevelse av betydelsefullhet, samhörighet och förtroende.

Läs mer:

Fler inkomstmöjligheter för arbetslösa och andra som står utanför arbetslivet (s. 198)

Modellen för partnerskapsfinansiering (s. 119)

Genom att öka och stödja frivilligarbete kan man öka delaktigheten (s. 215)

Möjligheten att satsa och få sin del av det allmänna bästa

De som varit arbetslösa länge berättar anmärkningsvärt ofta att de inte har något tillfälle att uppleva samhörighet och satsa på det allmänna bästa. När en människa satsar på det allmänna bästa kan man uppleva att man gör något betydelsefullt och få respekt och tack, vilket är vardagsmat för många som arbetar.

Att satsa på det allmänna bästa är verksamhet som svarar mot ett behov i exempelvis en by, ett kvarter, en förort eller ett virtuellt utrymme.

När man satsar på det allmänna bästa kan människan uppleva jämlikhet oberoende av samhällsgrupp eller ställning, och få tack och erkänsla vid möten ansikte mot ansikte med bekanta och okända. Människan kan känna sig delaktig i skapandet av ett socialt värde och kan uppleva sig värd beröm. Sociala värden är exempelvis egenmakt och goda samhälleliga relationer. Ekonomiskt värde kan uppstå av socialt värde, men det sker inte automatiskt.

Hantering, utnyttjande och delning av lokala risker, resurser och potential

Medan till exempel en folkrepresentation kan kännas avlägsen från vardagen och påverkningsmöjligheterna utom räckhåll, kan man lokalt utse och hantera risker, resurser och gemensamt potential. Till exempel hälso- och sjukvårdstjänsterna och en del av socialtjänsterna behöver en bred befolkningsbas bakom sig, men det finns potential och resurser, vars ledning och fördelning kan skötas lokalt.

I privat och gemensam verksamhet uppstår potential som ökar områdets livskraft och attraktionskraft. Potentialen behöver resurser, det vill säga lokalbefolkningen, deras kompetens och ömsesidiga interaktion, gemensamma lokaler, naturresurser och vitaliserande naturmiljöer. Gemensamma lokaler och vitaliserande naturmiljöer lockar besökare, men därtill inspirerar de lokalbefolkningen att pröva på företagande och produktifiera tjänster.

Risker som hanteras tillsammans är exempelvis upphörandet av någon näring, en stimulationsfattig omgivning, ordningsproblem, diskriminering och det att allas kompetens inte synliggörs.

Kommunledningen och tjänstemännen kan hjälpa lokala aktörer att gå samman för att identifiera risker och hantera lokal potential och lokala resurser. Om uppföljningsuppgifter

om kommunen och de kommunala tjänsterna finns öppet tillgängliga underlättar det de lokala aktörernas deltagande i produktionen av det allmänna bästa och att hitta nya lösningar. Kommunala myndigheter kan bana väg för gemensamma åtgärder genom att ta itu med avskräckande byråkrati som ofta kan stå i vägen för nya lösningar. Då inarbetas även den gemensamma verksamheten till en kultur som på ett främjande sätt hanterar lokal delaktighet.

Den nuvarande kommunallagen uppmuntrar till att erbjuda invånarna möjlighet att delta och påverka. Barn, unga, äldre och funktionshindrade nämns separat. Bland annat långtidsarbetslösa eller rehabiliteringsklienter inom mentalvården nämns inte, men inget hindrar lokala aktiva från att till exempel organisera sig till ett råd med representanter från långtidsarbetslösa, myndigheter, organisationer och näringslivet, som gör upp etiska kriterier för den lokala rehabiliterande arbetsverksamheten och övervakar genomförandet av dem. En styrgrupp med medlemmar som även representerar tjänsteanvändarna kan inrättas för tjänsteproduktionen.

I öppna gemensamma lokaler eller på andra plattformar som stödjer verksamheten kan det uppstå lokala gemenskaper som agerar självständigt och som förstärker individens och gemenskaps potential och välfärd. Gemenskaper bör ses som källor för lokal framgång, och deras handlingskraft ska inte störas för mycket genom administrativt belastande ingripanden.

Diskriminerade grupper kan försöka klara sig genom att isolera sig från det övriga samhället. Om en grupp som diskrimineras eller står vid sidan om då får en officiell ställning i samhället utan att förlora sin autonomi, blir känd och erkänd, ökar deras resurser oftast samtidigt. Att få en officiell ställning och bli erkänd kan i praktiken innebära att ge gemenskapers medlemmar tjänster på deras modersmål, acceptera reglerna för deras religion eller tillhandahålla kultursensitiva hälso- och sjukvårdstjänster.

Litteratur

[Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa \(THL 2017\) \(på finska\)](#)

Upplevelsen av delaktighet

Den viktigaste måttstocken för delaktighet och de delaktighetsfrämjande åtgärdernas framgång är människors upplevelse av delaktighet. Upplever människor att de kan påverka saker om de vill, att deras handlingar har mening och att de har blivit en del av gemenskapen?

Upplevelsen av delaktighet har fyra dimensioner:

- Tillhörighet: att höra till en grupp eller gemenskap som är viktig för en själv
- Meningsfullhet: meningsfullheten i de dagliga aktiviteterna
- Hanterbarhet: möjlighet att verka för saker som är viktiga för en själv
- Deltagande: möjlighet att delta i gemensamma aktiviteter och påverka livsmiljön

Faktorerna bakom upplevelsen av delaktighet beskrivs närmare i avsnittet Motivering och bakgrund till påståendena i delaktighetsindikatorn (s. 45). Även om de tio påståendena i delaktighetsindikatorn teoretiskt kan delas in i ovan nämnda fyra dimensioner, visar den vetenskapliga valideringen att alla påståenden i indikatorn hör samman med en enda faktor, upplevelsen av delaktighet.

Härnäst beskriver vi vilka samband delaktighetsupplevelsen har med välfärden och samhällsekonomin och vad forskningsresultaten visar. I del 2 beskriver vi verktygen för mätning och bedömning av upplevelsen av delaktighet, dvs. delaktighetsindikatorn och utvärderingsverktyget Små framgångsberättelser. Upplevelsen av delaktighet och faktorerna som påverkar den kan också undersökas med andra kvalitativa metoder, såsom observation (se t.ex. Havainnointimalli luovaan ryhmätoimintaan, Isola & Huhtinen-Hildén 2020).

Osallisuuden kokemuksen yhteys eri hyvinvoinnin tekijöihin

Upplevelsen av delaktighet är en väsentlig del av välfärden. En brist på tillhörighet, meningsfullhet, hanterbarhet och möjligheter till deltagande försämrar välbefinnandet och livskvaliteten. Upplevelsen av delaktighet har visats vara kopplad med till exempel hälsa, funktions- och arbetsförmåga, psykiska störningar och livskvalitet.

Upplevelsen av delaktighet är

- en del av välbefinnandet
- en resurs och en förändringsprocess som ökar välbefinnandet.

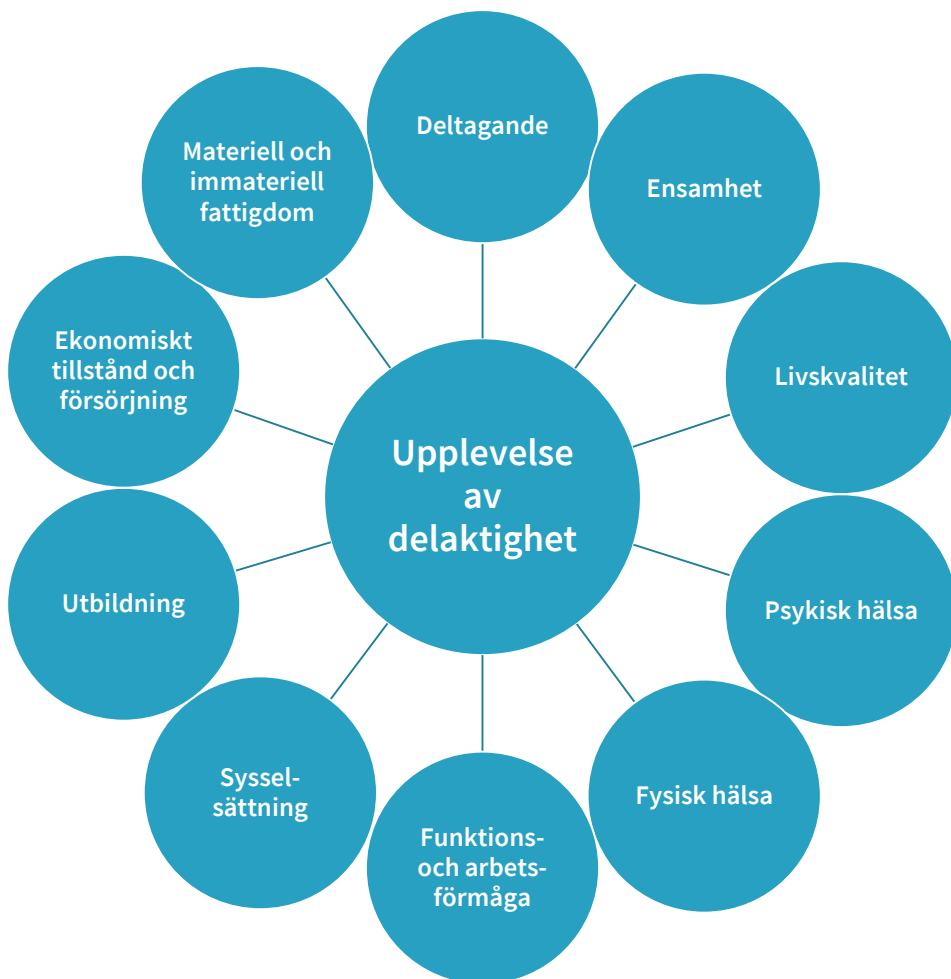
Upplevelsen av delaktighet verkar spela en central roll i mekanismerna för ojämlikhet.

En svag upplevelse av delaktighet tyder på att personen riskerar bli marginaliserad eller upplever sig vara marginaliserad. Resultaten av delaktighetsindikatorn har visat sig vara kopplade till upplevd ensamhet, ekonomiska svårigheter, fattigdom, utbildningsgrad och ställning på arbetsmarknaden. Enligt inrikesministeriet är marginalisering också en av de största interna säkerhetsriskerna.

Studier visar också att människor som känner sig delaktiga gör val som tjänar deras välfärd eftersom deras horisont för framtiden går längre. En förfördelad människa ser endast risker och negativa saker framför sig.

Att öka delaktighet genom att delaktiggöra och tillhandahålla påverkningmöjligheter för alla, särskilt för de befolkningsgrupper som har det sämst ställt (bl.a. genom att göra socialskyddet och tjänsterna smidigare och erbjuda inkluderings- och påverkansmöjligheter), har alltså stora effekter på hälsa, välbefinnande och trygghet.

Sambanden mellan upplevelsen av delaktighet och olika fenomen illustreras i figur 1.

Figur 1. Sambanden mellan upplevelsen av delaktighet och andra fenomen

Upplevelsen av delaktighet samverkar med de fenomen som anges i figuren. Det innebär att upplevelsen av delaktighet kan vara både en orsak och en konsekvens. Till exempel kan en låg upplevd delaktighet försämra den psykiska hälsan. Samtidigt kan psykiska störningar orsaka en låg upplevd delaktighet. På så sätt bildas en spiral, som kan leda i positiv eller negativ riktning. En negativ nedåtgående spiral kan brytas genom att främja delaktighet. Figur 2 illustrerar samspelet mellan upplevelsen av delaktighet och andra fenomen.

Figur 2. Samspelet mellan upplevelsen av delaktighet och andra fenomen

Ekonomisk betydelse

De mångahanda kopplingarna mellan upplevd delaktighet och välfärd, hälsa, funktions- och arbetsförmåga tyder på att upplevelsen av delaktighet har stora potentiella national-ekonomiska effekter.

Upplevelsen av delaktighet skiljer sig kraftigt mellan arbetande och arbetslösa eller sjukpensionärer. Även arbetslöshetens varaktighet, särskilt arbetslöshet som varat över 2 år, och utbildningsnivån är kopplade till upplevelsen av delaktighet. Upplevelsen av delaktighet verkar vara både en orsak och en konsekvens när det gäller marginalisering, vilket innebär att den korrelerar med dem.

Forskning från Institutet för hälsa och välfärd (THL) och Sitra (Hilli m.fl. 2017) visar att marginalisering inte bara orsakar ett underskott i människors välfärd, utan också höga ekonomiska kostnader för samhället, till exempel genom olika korrigerande tjänster, inkomstöverföringar och förlorade skatteintäkter.

Ett liknande interaktionsförhållande bildas även mellan upplevelsen av delaktighet och individens välfärd och hälsa. I synnerhet är kopplingen till psykisk hälsa stark. Nedsatt psykisk hälsa är den främsta orsaken till arbetsoförmåga. Samtidigt ökar försämrad hälsa behovet av social- och hälsovårdstjänster.

Litteratur

- Hilli, P., Ståhl, T., Merikukka, M., & Ristikari, T. (2017). [Syrjäytymisen hinta – case investoinnin kannattavuuslaskemasta](#). Yhteiskuntapolitiikka 82 (6), 663–675.
- Isola, A.-M., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S., & Keto-Tokoi, A. (2017). [Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa](#). Diskussionsunderlag 2017/33. Helsingfors: THL.
- Isola, A.-M., Siukola, R., & Kukkonen, M. (2019) [Gendered experiences of poverty and recognition in the Finnish welfare state](#). NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research 27 (3), 152–165.
- Isola, A.-M., Virrankari, L., & Hiilamo, H. (2021) [On Social and Psychological Consequences of Prolonged Poverty—A Longitudinal Narrative Study From Finland](#). Journal of Social and Political Psychology, 9(2), 654–670.
- Leemann, L., Isola, A.-M., Kukkonen, M., Puromäki, H., Valtari, S., & Keto-Tokoi, A. (2018). [Työelämän ulkopuolella olevien osallisuus ja hyvinvointi: Kyselytutkimuksen tuloksia](#). Diskussionsunderlag 2018/17. Helsingfors: THL.
- Leemann, L., Martelin, T., Koskinen, S. Härkänen, T. & Isola, A.-M. (2022) [Development and Psychometric Evaluation of the Experiences of Social Inclusion Scale](#). Journal of Human Development and Capabilities, 23:3, 400–424
- Leemann, L., Nousiainen, N., Keto-Tokoi, A., & Isola, A.-M. (2022) Osallisuuden kokemus aikuisväestössä. I: Karvonen, Kestilä & Saikkonen (red.) [Suomalaisten hyvinvointi 2022](#). THL
- Inrikesministeriet (2017). [Hyvä elämä – turvallinen arki. Valtioneuvoston periaatepäätös sisäisen turvallisuuden strategiasta 5.10.2017](#). Inrikesministeriets publikationer 15/2017. Helsingfors: Inrikesministeriet.

Forskningsresultat om upplevelsen av delaktighet

I detta kapitel presenterar vi ett urval forskningsresultat om upplevelsen av delaktighet. Källhänvisningarna har sammanställts under rubriken litteratur. Därefter presenterar vi ännu några exempel från regionala enkäter.

Upplevelsen av delaktighet är starkare hos personer som arbetar än hos arbetslösa och arbetsoförmögna

Upplevelsen av delaktighet hos vuxna bosatta i Finland varierar avsevärt, visar THL:s studie som publicerades 2022 (Leemann m.fl. 2022, se även Hedman m.fl. 2021). Skillnaderna har ett samband med välbefinnandet och den samhälleliga ställningen. Av alla grupper som ingick i studien hade företagare i genomsnitt den starkaste upplevelsen av delaktighet och arbetslösa den svagaste. Som underlag för studien användes enkäten FinSote 2019.

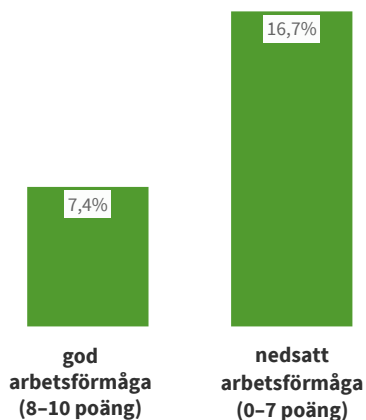
- Upplevelsen av delaktighet bland vuxna (över 20 år) var i genomsnitt 75,2 poäng mätt enligt delaktighetsindikatorn.
- Gränsen för upplevelsen av väldigt svag delaktighet har fastställts till 50 poäng. Tio procent hade en väldigt svag upplevelse av delaktighet.
- 24,5 procent av de arbetslösa i Finland har en väldigt svag upplevelse av delaktighet. Andelen är också större bland arbetsoförmögna, studerande, personer som upplever sin hälsa som svagare samt ogifta personer.
- En hög utbildningsnivå verkar minska risken för en väldigt svag upplevelse av delaktighet.

Sjukpensionärer upplever att de är mindre delaktiga än de sysselsatta. Däremot var upplevelsen av delaktighet hos personer som är familjelediga eller ålderspensionerade inte sämre än hos de sysselsatta.

Kvinnor upplever i genomsnitt en något starkare delaktighet än män, och för män är risken att uppleva väldigt svag delaktighet cirka en och en halv gång större än för kvinnor. Personer som bor ensamma har en svagare upplevelse av delaktighet jämfört med par och barnfamiljer

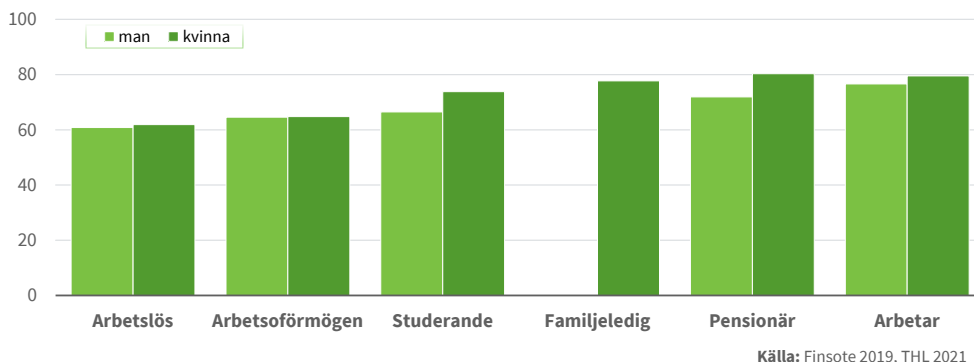
Det här är den första studien där man undersökt samspelet mellan flera faktorer bakom upplevelsen av delaktighet i ett urval som representerar hela den vuxna befolkningen i Finland. En väldigt svag upplevelse av delaktighet är förknippad med situationer där en svagare ställning, låga inkomster och till exempel sjukdomar vävs samman och svårigheterna

hopar sig. När olika brister i välbefinnandet och en svag upplevelse av delaktighet ackumuleras minskar möjligheterna att ta sig ur den utsatta situationen.

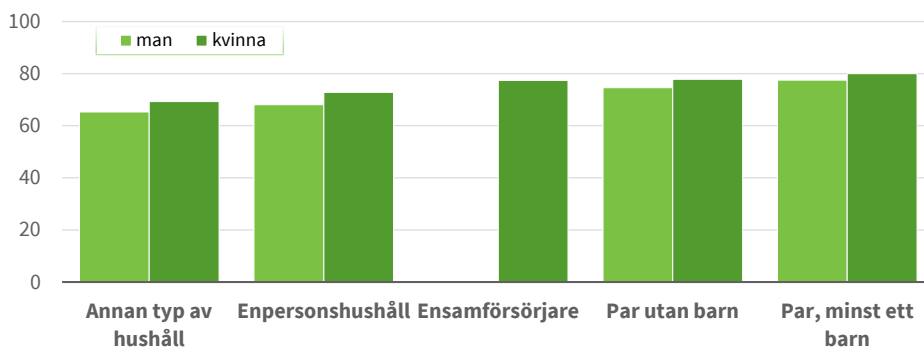

Figur 3. Personer som bedömer sin arbetsförmåga som svag är klart mer benägna att ha en väldigt svag upplevelse av delaktighet. Andelen personer som fått mindre än 50 poäng i delaktighetsindikatorn enligt den självbedömda arbetsförmågan. (Leemann m.fl., THL 2022).

Information av intresse för forskare angående figur 3: I den logistiska regressionsanalysen fann man att oddskvoten för en väldigt svag upplevelse av delaktighet var mer än tre gånger högre hos dem som bedömde sin arbetsförmåga som svag jämfört med dem som bedömde sin arbetsförmåga som god.

Figur 4. Upplevelsen av delaktighet enligt arbetsmarknadsstatus bland 18-64-åringar (Hedman m.fl. 2021).

Källa: Finsote 2019, THL 2021

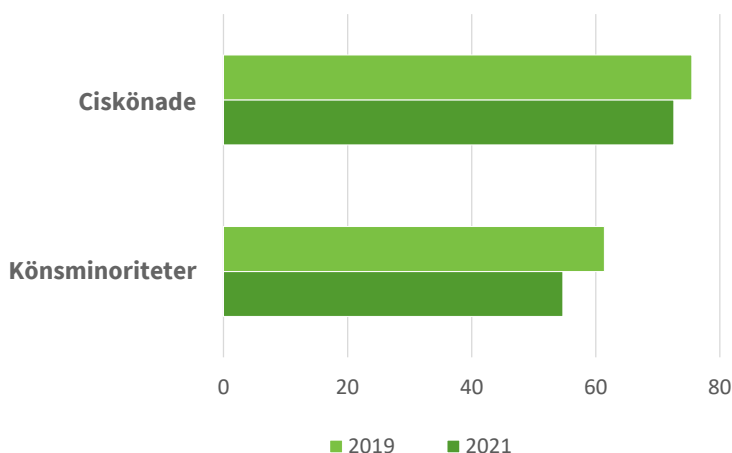
Figur 5. Upplevelsen av delaktighet enligt familjens och hushållets struktur bland 18–64-åringar (Hedman m.fl. 2021).

Under coronatiden försvagades regnbågsungas upplevelse av delaktighet betydligt mer än andra ungas upplevelse av delaktighet

Under coronatiden försvagades ungas upplevelse av delaktighet generellt, men bland en del unga försvagades den betydligt mer än bland andra. Många av dem hade redan tidigare en svagare upplevelse av delaktighet jämfört med andra. Skillnaderna i välbefinnande mellan unga blev alltså allt större. Åren 2019–2021 försvagades upplevelsen av delaktighet i större utsträckning bland följande grupper:

- Unga som tillhör sexuella minoriteter och könsminoriteter.
- Unga i mindre bemedlade familjer.
- Unga som upplever att deras hälsa är svag.

Resultaten framgår av en studie som publicerades i årsboken Ungas levnadsförhållanden 2022, där man granskade förändringar i ungas upplevelse av delaktighet på basis av enkäten Hälsa i skolan 2019 och 2021 (Leemann & Virrankari 2022). Medelvärdet för alla svarande på delaktighetsindikatorn sjönk från 75 poäng (2019) till 71,8 poäng (2021).

Figur 6. Under coronatiden var försvagningen av upplevelsen av delaktighet bland unga som tillhör en könsminoritet mer än dubbelt så stor jämfört med motsvarande försvagning bland ciskönade unga. Upplevelsen av delaktighet enligt könsgrupp 2019 och 2021 (medeltal för delaktighetsindikatorn, 0–100 poäng). (Leemann & Virrankari, THL 2022, Enkäten Hälsa i skolan 2019 och 2021.)

De som upplevt fattigdom har en klart svagare upplevelse av delaktighet

De som upplevt fattigdom har ofta en svagare upplevelse av delaktighet än andra. Indikatorer för upplevelsen av fattigdom var en rädsla för att maten skulle ta slut eller att man hade behövt avstå från att köpa läkemedel eller besöka läkare på grund av brist på pengar. Som material användes Sokras enkät 2017 om delaktighet och välbefinnande hos personer utanför arbetslivet. (Leemann m.fl. 2022.)

Långvarig fattigdom försvagar många förutsättningar för delaktighet och välbefinnande

De sociala och psykiska effekterna av långvarig fattigdom undersöktes i två studier, där man analyserade uppföljningsmaterial från åren 2006 och 2012 som utgick från en skrivtävling om erfarenheter av fattigdom (Isola, Virrankari & Hiilamo 2021, Virrankari & Isola, 2021). Berättelserna från personer som upplevt fattigdom vittnar om att det krävs förutsägbarhet och meningsfullhet i livet för att man ska kunna bryta fattigdomen.

När man befinner sig i långvariga svårigheter är det svårt att planera framtiden, eftersom man då måste fokusera på att klara sig från en dag till en annan och förutse det värsta. I en sådan situation kan man inte heller se de positiva möjligheter som erbjuds och börjar inte lägga krafter på sådant som man inte uppfattar som möjligt att uppnå.

I studierna framkom centrala faktorer som stöder människors möjligheter att leva ett eget liv, ägna sig åt sådant som är viktigt för en själv och fatta beslut som stöder det egna välbefinnandet. Dessa faktorer var hanterbarhet och förutsägbarhet i det egna livet och i omvärlden, ekonomiska resurser, en känsla av samhörighet, likvärdiga möjligheter att delta samt en upplevelse av att livet har en mening. Fynden från studierna har varit riktgivande för utvecklingen av delaktighetsindikatorn vid THL.

Upplevelsen av delaktighet, sexuella trakasserier och sexuellt våld

Unga som utsatts för sexuella trakasserier eller sexuellt våld har en klart svagare upplevelse av delaktighet än andra unga, framgår av resultaten från enkäten Hälsa i skolan 2019 (Virrankari & Leemann 2022a, 2022b).

Upplevelsen av delaktighet och mobbning i skolan

Resultaten av enkäten Hälsa i skolan 2019 visar att både mobbare och mobbade har en svagare upplevelse av delaktighet än andra. Ju oftare den unga mobbar eller blir mobbad, desto svagare är hens upplevelse av delaktighet. (Virrankari L, Leemann L, Kivimäki H. 2020.)

Hur en stödd semester påverkar upplevelsen av delaktighet

Föräldrar hade en starkare upplevelse av delaktighet efter en stödd semester. För vissa deltagare hade den stödda semestern till och med en avgörande inverkan. Sådana förändringar var byte av boningsort, övergång till lönearbete eller klart bättre psykiskt välbefinnande. Delaktighetsindikatorn användes för första gången i en uppföljningsstudie för att verifiera förändringar i upplevelsen av delaktighet. (Mäntylä 2020.)

Flera resultat om upplevelse av delaktighet från de senaste befolkningsundersökningarna

Hälsosamma Finland 2022–2023:

- [Ensamhet, delaktighet och upplevelser av diskriminering, webbrapport, resultat från undersökningen Hälsosamma Finland \(repo.thl.fi\) \(på finska\)](#)
- [Resultaten för varje välfärdsområde \(repo.thl.fi\) \(på finska\)](#)

MoniSuomi 2022:

- [Delaktighet, MoniSuomi 2022 indikatortabell \(repo.thl.fi\) \(på finska\)](#)
- Kuusio, Hannamaria, Mäkipää, Lotta, Klemettilä, Katri-Leena, Nykänen, Sanna, Kytö, Sinikka & Lilja, Eero (2023) [Kansallinen tutkimus ulkomailla syntyneiden terveydestä, hyvinvoinnista ja palveluista – MoniSuomi 2022 -tutkimus. Keskeisiä havaintoja päätöksenteon tueksi](#). Tutkimuksesta tiiviisti 54/2023, THL.

Undersökningen om fångars hälsa och välfärd 2023 (Wattu IV):

- Leemann, Lars, Isola, Anna-Maria & Rautanen, Mika (2023) Osallisuuden kokemus. I: Rautanen, Harald & Tyni (red.) [Vankien terveys ja hyvinvointi 2023. Wattu IV -vankiväestötutkimus](#). THL.

Litteratur

- Hedman, Lilli, Ikonen, Jonna, Leemann, Lars, Koskela, Timo, Martelin, Tuija, Solin, Pia, Tamminen, Nina & Parikka, Suvi (2021) [Osallisuuden kokemus ja positiivinen mielenterveys työmarkkina-aseman ja kotitalouden rakenteen mukaan: FinSote 2019 -tutkimuksen tuloksia](#). THL, Forskning i korthet 5/2021
- Isola, Anna-Maria, Virrankari, Lotta & Hiilamo, Heikki (2021) [On Social and Psychological Consequences of Prolonged Poverty – A Longitudinal Narrative Study From Finland](#). Journal of Social and Political Psychology 9(2), 654–670
- Lars Leemann, Tuija Martelin, Seppo Koskinen, Tommi Härkänen & Anna-Maria Isola (2022) [Development and Psychometric Evaluation of the Experiences of Social Inclusion Scale](#). Journal of Human Development and Capabilities, 23:3, 400–424
- Leemann, Lars & Virrankari, Lotta (2022) Nuorten osallisuuden kokemus ja siinä tapahtuneet muutokset vuosina 2019–2021: ovatko erot kasvaneet koronaepidemian aikana? I: Kekkonen, Marjatta m.fl. (red.) [Poikkeuksellinen nuoruus korona-aikaan. Nuorten elinolot -vuosikirja 2022](#). THL.
- Leemann, Nousiainen, Keto-Tokoi & Isola (2022) Osallisuuden kokemus aikuisväestössä. I: Karvonen, Kestilä & Saikkonen (red.) [Suomalaisten hyvinvointi 2022](#). THL.
- Mäntylä, Erika (2020) [Lomalle yhdenvertaisuuteen. Lomatoiminnan osallisuusvaikutusten arviointi](#). THL, Diskussionsunderlag 9/2020.
- Virrankari, Lotta, Leemann, Lars & Kivimäki, Hanne (2020) [Osallisuuden kokemus ja koulukiusaaminen: Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia](#). THL, Forskning i korthet 35/2020
- Virrankari, Lotta & Isola, Anna-Maria (2021) [Miten käy mahdollisuuksille köyhydessä?](#) Tidningen Yhteiskuntapolitiikka 3/2021: 287–296
- Virrankari, Lotta & Leemann, Lars (2022a) [Osallisuuden kokemus ja seksuaalinen häirintä: Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia](#). THL, Forskning i korthet 13/2022
- Virrankari, Lotta & Leemann, Lars (2022b) [Osallisuuden kokemus ja seksuaaliväkivalta: Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia](#). THL, Forskning i korthet 14/2022

Exempel på andra studier där man har använt delaktighetsindikatorn för att mäta upplevelsen av delaktighet

- Ahrnberg, Hanna, Appelqvist-Schmidlechner, Kaija, Mustonen, Pekka, Fröjd, Sari & Aktan-Collan, Katja (2021) [Determinants of positive mental health in adolescents: a cross-sectional study on relationships between positive mental health, self-esteem, character strengths and social inclusion](#). International Journal of Mental Health Promotion, 23(3), 361–374.
- Grekula, Eeva-Maria (2022) [Köyhyysockerossa – osallisuutta muiden ehdoilla](#). Vasemmistofoorumi ry, Rapportteja 1/2022.
- Harju, Marika & Viiri, Nina (2022) [Osallisuutta etänä: etäyhteydellä toteutettavan kulttuuri- ja taideryhmätoiminnan yhteys etäotihoidon asiakkaiden osallisuuden kokemukseen](#). Lärdomsprov för högre YH-examen. Yrkeshögskolan i Lappland och Uleåborgs yrkeshögskola.
- Repo, Juuso, Herkama, Sanna, Yanagida, Takuya & Salmivalli, Christina (2022) [Transition to emerging adulthood during the COVID-19 pandemic: Changes in anxiety and the role of inclusion/exclusion experiences](#). European Journal of Developmental Psychology
- Salminen, Kirsi-Marja (2021) [Asiakasraati asiakas-osallisuuden kehittäjänä](#). Lärdomsprov för högre YH-examen. Yrkeshögskolan Diakonia.
- Studier där delaktighetsindikatorn kommer att användas:** Ristolainen, Hanna, Forma, Leena, Hawkins, Jemma & Tiilikainen, Elisa (2022) [Study protocol of a mixed method pragmatic quasi-experimental trial to evaluate the day activity services targeted at older home care clients in Finland](#). BMC Geriatr 22, 810 (2022)

Regionala enkäter om upplevelsen av delaktighet

Upplevelsen av delaktighet varierar mellan städerna i huvudstadsregionen

Resultatet framgår av huvudstadsregionens välfärdsenkät 2021. Medelvärdet för delaktighetsindikatorn är 74,9 poäng i hela huvudstadsregionen. I Grankulla är medelvärdet 80,9 poäng, och Helsingfors och Esbo ligger mycket nära medelvärdet för hela regionen, medan medelvärdet i Vanda är märkbart lägre med 72,6 poäng. Upplevelsen av delaktighet bland huvudstadsregionens invånare granskades dessutom bland annat enligt ålder, kön och utbildningsnivå.

Erjansola, J., Mäki, N. & Ahlgren-Leinvuo, H. (2022) Osallisuus. I: Ahlgren-Leinvuo, H., Erjansola, J., Joensuu, M., Mäki, N., Mänty, M. & Sihvonen, A.-P. [Pääkaupunkiseudun asukkaiden hyvinvointi ja terveys. Pääkaupunkiseudun hyvinvointikyselyn 2021 tuloksia \(på finska\)](#) s. 58–63.

Regionala skillnader i Helsingforsregionens upplevelse av delaktighet

På kartan i Helsingfors stads HYTE-barometer (figur 11 på sidan 25) kan man se att unga som bor i närheten av Helsingfors centrum har en starkare upplevelse av delaktighet. Det finns dock skillnader mellan områdena. Materialet har hämtats från enkäten Hälsa i skolan 2019.

[Stadin HYTE-barometri – Hyvinvointikertomus 2018–2021 \(Helsingin kaupunki, Tilastoja 2021:1\) \(på finska\) \(pdf, 3 MB\)](#)

Skillnader i upplevelsen av delaktighet mellan invånarna i kommunerna i Päijänne-Tavastland

Av välfärdsenkäten för Päijänne-Tavastlands välfärdsområde 2021 framgår att upplevelsen av delaktighet är starkast i Orimattila och Asikkala och svagast i Gustav Adolfs (under 70 poäng).

[Osallisuuden kokemus on keskeinen osa hyvinvointia \(Paijat-sote.fi\) \(på finska\)](#)

[Osallisuutta valtavirran laidalla \(Paijatha.fi\) \(på finska\)](#)

[Resultaten av Päijänne-Tavastlands välfärdsenkät 2021 \(Paijat-hame.fi\) \(pdf 3,5 MB\) \(på finska\)](#)

[Resultaten av Päijänne-Tavastlands välfärdsenkät 2021 för Gustav Adolfs del \(Hartola.fi\) \(pdf 981 kb\) \(på finska\)](#)

Andra regionala enkäter

- Den andra omgången av Vanda stads delaktighetsenkät genomfördes i början av 2022.

[Vantaalaisten osallisuuden kokemus vahvistui vuonna 2021 \(Vantaa.fi\) \(på finska\)](#)

- Joensuu stad genomförde en delaktighetsenkät 2021.

[Resultaten av delaktighetsenkäten Jokaisen Joensuu 2021 \(Joensuu.fi\) \(på finska\)](#)

- Hattula kommuns delaktighetsenkät genomfördes 2021.

[Resultaten i Hattulas omfattande välfärdsberättelse och välfärdsplan 2022–2025 \(Hattula.fi\) \(på finska\)](#)

- Invånarenkäten i Norra Savolax välfärdsområde genomfördes 2021.

[Resultaten av invånarenkäten i Norra Savolax \(pdf 850 kb\) \(Posote20.lianacms.com\) \(på finska\)](#)

Fler intressanta forskningsresultat

Du hittar fler forskningspublikationer om delaktighet på adressen thl.fi/osallisuusindikaattori (på finska) och på Sokra-koordinationens webbplats under ”Tutkimus” på adressen thl.fi/sokra (på finska).

Forskningsverktyg – del 2

I del 1 förklarade vi vad upplevelsen av delaktighet är. I den här delen får du information om hur du kan undersöka och följa människors upplevelser av delaktighet och förändringar i den.

Kapitlen i denna del handlar om två verktyg som är avsedda att mäta och utvärdera upplevelsen av delaktighet:

1. Delaktighetsindikatorn

Indikator för kvantitativ forskning.

2. Utvärderingsverktyget Små framgångshistorier

Verktyg för kvalitativ forskning.

Båda verktygen har utvecklats inom ramen för THL:s Sokra-kordinationsprojekt med stöd av Europeiska socialfonden.

Upplevelsen av delaktighet och faktorerna som påverkar den kan också undersökas med andra kvalitativa metoder, såsom observation (se t.ex. Havainnointimalli luovaan ryhmätoimintaan, Isola & Huhtinen-Hildén 2020).

Delaktighetsindikatorn mäter upplevelsen av delaktighet

Upplevelsen av delaktighet kan mätas med en delaktighetsindikator (Experiences of Social Inclusion Scale, ESIS) som tagits fram av samordningsprojektet Sokra.

Delaktighetsindikatorn består av tio påståenden som kartlägger upplevelsen av betydelsefullhet, tron på de egna verksamhetsmöjligheterna och social interaktion. Även om påståendena teoretiskt kan delas in i dessa dimensioner, visar den vetenskapliga valideringen att samtliga av påståendena hör samman med en påverkande faktor, nämligen upplevelsen av delaktighet.

Svaren på påståendena ligger på ett kontinuum, varav den ena ytterligheten representerar upplevelsen av utanförskap och den andra upplevelsen av delaktighet.

Påståendena bygger på en helhetsuppfattning om att vara delaktig och bli hörd: En delaktig person kan påverka det egna livsloppet och gemensamma ärenden. En delaktig person blir en del av det allmänna bästa: personen kan både producera det allmänna bästa och ta del av det. Förutom påverkningsmöjligheter och resurser är det väsentligt att man tror på att det finns möjligheter.

Delaktighetsindikatorn är vetenskapligt validerad i sin officiella form och det är inte tillåtet att ändra eller anpassa påståendena. Delaktighetsindikatorn har utvecklats inom ramen för THL:s koordinationsprojekt Sokra, som finansierades av Europeiska socialfonden.

I vilka sammanhang kan delaktighetsindikatorn användas?

Om du vill använda indikatorn i din egen studie, uppföljningsstudie eller utvärdering av verksamheten ska du alltid först kontakta forskarna i THL:s delaktighetsteam och läsa anvisningarna i detta kapitel. De mest aktuella anvisningarna finns på adressen thl.fi/osallisuusindikaattori (på finska).

I befolkningsstudier

Delaktighetsindikatorn ingår bland annat i undersökningen Hälsosamma Finland, enkäten Hälsa i skolan, undersökningen FinSote, undersökningen MoniSuomi, huvudstadsregionens välfärdsenkät, välfärdsenkäten i Päijänne-Tavastlands välfärdsområde, Vanda stads enkät om delaktighet, undersökningen av fångars hälsa, arbetsförmåga och vårdbehov samt undersökningen av ensamboendes psykiska hälsa i Finland. Resultat från enkäterna presenterades i föregående kapitel.

Som en indikator som ger uppföljningsinformation

Delaktighetsindikatorn har valts som en av indikatorerna för kostnadseffektivitet inom social- och hälsovården (KUVA). KUVA-indikatorerna stöder styrnings- och ledningsarbetet i samband med anordnandet av social- och hälsovård. Delaktighetsindikatorn har också föreslagits ingå i minimiinformationsinnehållet i välfärdsområdenas och kommunernas välfärdsberättelser (beredningen pågår 2023–2024).

Delaktighetsindikatorn har också valts ut som en av indikatorerna för uppföljningen inom statsrådets handlingsplan för grundläggande och mänskliga rättigheter 2020–2023 samt uppföljningen inom Finlands program för romsk politik 2023–2030. Delaktighetsindikatorn hittas i informationstjänsten Sotkanet.

I utvärderingar av verksamhet

Delaktighetsindikatorn kan användas för att mäta förändringar i upplevelsen av delaktighet och hjälper till att bekräfta effekterna av delaktighetsfrämjande verksamhet.

Delaktighetsindikatorn ingick i STEA:s pilotprojekt för indikatorer för konsekvensbedömning. Till följd av pilotprojektet kommer delaktighetsindikatorn att användas i utvärderingen av projektverksamheten inom understödsprogrammet De osynliga (2024–2026).

Inom Sokra-koordinationen utvecklades en delaktighetsenkät där delaktighetsindikatorn ingår. Delaktighetsenkäten kunde användas för att bedöma effekterna av projekt eller andra interventioner som främjar delaktighet. I enkäten fastställs förändringen i upplevelsen av delaktighet genom att jämföra svaren i den inledande respektive uppföljande enkäten. Delaktighetsenkäten har varit tillgänglig för projekt inom Europeiska socialfondens (ESF) prioriteringsområde 5, men andra aktörer har också kunnat använda frågorna i formuläret självständigt. Målet för Koordinationen för jämlik delaktighet är att vidareutveckla webbversionen av delaktighetsenkäten för nya projekt inom ESF+ särskilda mål 4.3.

[Koordination för jämlik delaktighet \(Thl.fi\)](#)

För att väcka diskussion och tankar i samband med gruppverksamhet

Påståendena i delaktighetsindikatorn kan användas i gruppdiskussioner på ett allmänt plan som grund för diskussionen och för att väcka tankar. I detta sammanhang ska ni dock inte fylla i enkäten eller diskutera vad var och en skulle svara på påståendena, såvida inte personerna berättar det på eget initiativ. Gruppdiskussionen får inte vara en dold bedömning (se följande punkt). Det ska vara frivilligt att delta i diskussionen. Du kan också välja endast en del av delaktighetsindikatorns påståenden som underlag för diskussionen. Du hittar bakgrundsinformation om påståendena senare i detta kapitel.

För närvarande inte för individuell kundhandledning

När denna bok skrivs rekommenderar vi inte att delaktighetsindikatorn används i kundens individuella bedömning som en del av den individuella kundhandledningen, eftersom detta inte har undersökts tillräckligt. Om du planerar en studie om användningen av delaktighetsindikatorn i kundhandledningen, vänligen kontakta forskarna i THL:s delaktighets-team.

Utnyttja forskningsdata som tagits fram med hjälp av delaktighetsindikatorn

- Forskningsresultat som erhållits med delaktighetsindikatorn presenterades i föregående avsnitt (s. 32) och finns även på adressen thl.fi/osallisuusindikaattori (på finska).
- [Andelen personer som har en väldigt svag upplevelse av delaktighet, i statistiktjänsten Sotkanet \(Sotkanet.fi\)](#). För den vuxna befolkningen kan du granska hela befolkningens uppgifter enligt ålder, kön och utbildning och granska de regionala uppgifterna. För skolelever och studerande på andra stadiet kan du granska de regionala och kommunspecifika uppgifterna. Du hittar andelarna genom att söka med fritextsökning på "väldigt svag upplevelse av delaktighet" eller använda länken ovan.

Allmän beskrivning av delaktighetsindikatorn

Delaktighetsindikatorns huvudfråga är: "Vad anser du om följande påståenden? Markera vid varje påstående det alternativ som bäst beskriver din upplevelse".

Delaktighetsindikatorns påståenden är följande:

1. Jag känner att min dagliga sysselsättning är betydelsefull
2. Jag får positiv respons på det jag gör
3. Jag ingår i en grupp eller gemenskap som är viktig för mig
4. Andra människor behöver mig
5. Jag kan påverka mitt eget liv
6. Jag känner att mitt liv har ett syfte
7. Jag försöker eftersträva sådant som är viktigt för mig
8. Jag får hjälp när jag verkligen behöver det
9. Jag upplever att man litar på mig
10. Jag kan påverka vissa faktorer i min livsmiljö.

Svarsalternativen är 1) helt av annan åsikt, 2) delvis av annan åsikt, 3) varken av samma eller annan åsikt, 4) delvis av samma åsikt, 5) helt av samma åsikt. Svaren på varje fråga anges på skalan 1–5.

Delaktighetsindikatorn beräknas utifrån poängen för påståendena och summan omvandlas för skalan 0–100. En högre poängsumma betyder en starkare upplevelse av delaktighet. Upplevelsen av delaktighet kan rapporteras som en kontinuerlig variabel eller så kan brytpunkt användas. Gränsen för en väldigt svag upplevelse av delaktighet har fastställts som mindre än 50 poäng. Denna avgränsning används till exempel i statistiktjänsten Sotkanet.

Om du börjar använda delaktighetsindikatorn är det viktigt att använda den precis i det här formatet och att följa de mer detaljerade anvisningarna i det här kapitlet. Aktuella anvisningar finns på adressen thl.fi/osallisuusindikaattori (på finska).

Delaktighetsindikatorn kan användas för att mäta individers upplevelse av delaktighet. Om fler än en mätning omgång görs kan man granska förändringen i upplevelsen hos dem som svarar.

Om man samtidigt granskar flera personers svar kan man jämföra medelvärdena för olika grupper. På så sätt kan skillnader i upplevelser av delaktighet granskas, exempelvis enligt kön, åldersgrupp eller ställning på arbetsmarknaden.

Indikatorn kan användas i ett brett spektrum av verksamhetsmiljöer och även internationellt, eftersom den inte är specifik för något visst servicesystem eller någon viss kultur. Delaktighetsindikatorn har översatts till olika språk (bl.a. engelska, svenska, ryska, nordsamiska, arabiska, somaliska). Man kan få språkversioner av forskarna i THL:s delaktighets-team. En lättläst version utvecklas inom ramen för Savas-stiftelsens projekt Osalliseksi (STEA 2021–2023).

Delaktighetsindikatorn har använts i enkäten Hälsa i skolan för elever i årskurs 8 och äldre i grundskolan. Man vet ännu inte hur indikatorn fungerar för barn yngre än så. Arbetet med att utveckla en delaktighetsindikator som lämpar sig för barn i åldern 3–12 år påbörjades 2022 tillsammans med Rädda Barnen rf.

Delaktighetsindikatorn är vetenskapligt validerad: indikatorn fungerar mycket bra

Den finskspråkiga versionen av delaktighetsindikatorn har validerats vetenskapligt med hjälp av olika metoder. I THL:s valideringsundersökning (Leemann m.fl. 2022) granskades indikatorns vetenskapliga validitet systematiskt och mångsidigt. Alla etablerade kriterier för vetenskaplig validering visar att indikatorn fungerar mycket bra och mäter det som den är avsedd att mäta. Påståendena utgör en koherent helhet – med andra ord är det motiverat att inkludera alla påståenden i frågebatteriet.

I valideringsundersökningen konstaterades samband med indikatorer för upplevd hälsa, ensamhet och livskvalitet, vilket stärker uppfattningen om att upplevelsen av delaktighet är en central faktor för välbefinnandet. Analyserna visar dock att delaktighetsindikatorn inte mäter samma begrepp utan en egen helhet, det vill säga upplevelsen av delaktighet.

Lars Leemann, Tuija Martelin, Seppo Koskinen, Tommi Härkänen & Anna-Maria Isola (2022) [Development and Psychometric Evaluation of the Experiences of Social Inclusion Scale](#). Journal of Human Development and Capabilities, 23:3, 400–424

Motivering och bakgrund till frågorna i delaktighetsindikatorn

Delaktighetsindikatorns påståenden har tagits fram med stöd av tidigare forskning och forskningslitteratur. Påståendena har testats och vidareutvecklats på basis av gruppintervjuer och svar i det öppna webbstestet.

1. Jag känner att min dagliga sysselsättning är betydelsefull.

Meningsfull verksamhet, där man kan vara till nytta eller göra något gott för någon annan ger upplevelser av betydelsefullhet i livet. Upplevelsen av betydelsefullhet är en nödvändig förutsättning för välfärd. Upplevelsen av betydelsefullhet motiverar, hjälper till att ta ansvar över sitt liv och göra val som främjar välfärden.

2. Jag får positiv respons på det jag gör.

En människa med en positiv inställning tror på sig själv och att man klarar av saker. Positiv feedback ger upplevelsen av att man är uppskattad. Positiv feedback kan vara ett tecken som senare kan hjälpa till att styra verksamheten. För att få positiv feedback måste man ha kontakt med andra människor samt ha kunnat visa sin egen förmåga eller gjort något gott.

3. Jag ingår i en grupp eller gemenskap som är viktig för mig.

I en grupp, en gemenskap eller i samhället formas de aspekter som allmänt anses vara viktiga och som sedan hjälper till att skapa upplevelser av betydelsefullhet. I en grupp eller gemenskap kan man känna närhet till människor, visa sin förmåga och satsa på det allmänna bästa. I en grupp eller gemenskap kan man också delta i resurshantering.

4. Andra människor behöver mig.

För att kunna känna att någon annan behöver en måste man ha sociala kontakter och tillhöra olika interaktionsmiljöer. Upplevelsen av att vara behövd har en nära anknytning till att man kan göra något gott, visa sin förmåga, delta i påverkansprocesser och uppleva betydelsefullhet.

5. Jag kan påverka mitt eget liv.

För att kunna påverka förloppet av sitt eget liv måste man kunna förstå det som sker åt en själv och runt om en själv. Man måste också ha kunskaps- och färdighetsverktyg att påverka det som sker.

Referensramen för beredskapen att agera bygger på tanken att den fattige saknar friheten att eftersträva sådant som man själv, den egna gemenskapen och samhället värdesätter. Bristen på frihet kan leda till att "jag kan-känslan" och aktörsövertygelsen försvagas. När aktiviteten minskar upplever människan inte nödvändigtvis att hon eller han är en autonom individ. Även om det finns möjligheter runt omkring kanske man inte nödvändigtvis ser dem. Eller om man ser möjligheterna, vågar man inte nödvändigtvis ta tag i dem. Då är man inte fri att eftersträva sådant som är viktigt för en själv.

6. Jag känner att mitt liv har ett syfte.

Syftet med livet är relaterat till alla ovanstående påståenden. Syftet med livet hänger bland annat samman med om en person känner sig behövd, om man tillhör en grupp som är viktig för en själv och om man upplever att det man dagligen gör är betydelsefullt. Livets syfte är också kopplat till målsättningar och mål. Motivation uppstår när människan tror på sig själv, är positivt inställd och sätter mål.

7. Jag försöker eftersträva sådant som är viktigt för mig.

För att kunna eftersträva sådant som är viktigt för en själv måste man först och främst ha frihet till politiskt påverkande, ekonomiskt utbyte och sociala relationer. Dessutom måste

det finnas tillgängliga möjligheter som förbättrar beredskapen att agera, till exempel tjänster, ekonomisk trygghet, utbildning och möjligheter till bildning.

Även om en person utifrån sett har möjlighet att eftersträva sådant som är viktigt för personen själv, kanske han eller hon inte nödvändigtvis upplever det så själv. Om man inte tror på sig själv och sina möjligheter är det svårt att ställa mål.

8. Jag får hjälp när jag verkligen behöver det.

För att kunna söka hjälp behöver man känna till verksamhetsmiljön och hantera sådant som är relaterat till den. Man måste också känna att man tillhör någon sådan helhet, till exempel släkt, grannskap eller lokalsamhälle, eller har kontakt till tjänster, där man kan få hjälp och som man vet att man kan ty sig till vid behov.

9. Jag upplever att man litar på mig.

Studier visar att människor som kämpar med svårigheter upplever att de inte är betrodda. Det blir lättare att söka hjälp om man kan uppleva tillit till den som erbjuder hjälp. Förtroende kräver att till exempel försörjningsmöjligheter, händelser och människor är någorlunda förutsägbara. Det krävs tid för att bygga upp en förtrolig relation.

10. Jag kan påverka vissa faktorer i min livsmiljö.

Möjligheten att påverka angelägenheter i livsmiljön förutsätter framför allt friheter för politisk aktivitet men även verksamhetsplattformar och metoder för den. Att påverka gemensamma ärenden förutsätter att man är en del av en sådan krets, helhet eller lokal gemenskap där det erbjuds tillfälle att påverka. Man bör även förstå livsmiljön, det som händer i den samt vad man kan och bör påverka.

Människor som har upplevt många svårigheter under lång tid saknar upplevelsen av att kunna vara "samhällsdugliga medborgare". Detta förverkligas när man på något sätt kan satsa på det allmänna bästa.

Anvisningar, poängsättning och beräkning av poängsumma i anknytning till användningen av delaktighetsindikatorn

Delaktighetsindikatorn visas i figur 2. Delaktighetsindikatorn bör användas ordagrant precis i denna framställda form. Delaktighetsindikatorns huvudfråga, ledande fras, svarsalternativen, påståendena eller deras ordning får inte ändras eller omarbetas på något sätt, och inte heller utelämnas.

Delaktighetsindikatorn har validerats uttryckligen i denna form. De resultat som erhålls med olika former av frågebatterier kan inte jämföras direkt.

Delaktighetsindikatorn kan användas på pappersblankett eller elektroniskt. Den som besvarar frågorna ska i mån av möjlighet fylla i delaktighetsindikatorn själv. Intervjuformatet har inte beprövats och det bör undvikas.

I samtliga fall ska delaktighetsindikatorn användas i enlighet med allmänna principer för forskningsetik (t.ex. informerat samtycke, frivillighet och anonymitet) och alla bestämmelser i anslutning till dataskydd.

Användningen av delaktighetsindikatorn är kostnadsfri, men vänligen informera forskarna i THL:s delaktighetsteam i god tid på förhand innan den tas i användning.

Vad anser du om följande påståenden?

Markera vid varje påstående det alternativ som bäst beskriver din upplevelse.

	helt av annan åsikt	delvis av annan åsikt	varken av samma eller annan åsikt	delvis av samma åsikt	helt av samma åsikt
Jag känner att min dagliga sysselsättning är betydelsefull	☐	☐	☐	☐	☐
Jag får positiv respons på det jag gör	☐	☐	☐	☐	☐
Jag ingår i en grupp eller gemenskap som är viktig för mig	☐	☐	☐	☐	☐
Andra människor behöver mig	☐	☐	☐	☐	☐
Jag kan påverka mitt eget liv	☐	☐	☐	☐	☐
Jag känner att mitt liv har ett syfte	☐	☐	☐	☐	☐
Jag försöker eftersträva sådant som är viktigt för mig	☐	☐	☐	☐	☐
Jag får hjälp när jag verkligen behöver det	☐	☐	☐	☐	☐
Jag upplever att man litar på mig	☐	☐	☐	☐	☐
Jag kan påverka vissa faktorer i min livsmiljö	☐	☐	☐	☐	☐

© Institutet för hälsa och välfärd, 2019, all rights reserved

Foto 2. Delaktighetsindikatorn

Tabell 1. Delaktighetsindikatorns poängsättning

Svarsalternativen	Poäng
helt av annan åsikt	1 poäng
delvis av annan åsikt	2 poäng
varken av samma eller annan åsikt	3 poäng
delvis av samma åsikt	4 poäng
helt av samma åsikt	5 poäng

Beräkning av poängsumma för delaktighetsindikatorn

Poängsumman för delaktighetsindikatorn beräknas utifrån poängen för påståendena så att den totala poängen är mellan 10 och 50. Denna poängsumma omvandlas till en skala från 0 till 100. Den slutliga poängsumman beräknas enligt följande formel:

$$\text{Poängsumma (0–100)} = \left(\sum_{i=1}^{10} x_i - 10 \right) \times 2,5$$

Foto 3. Formel för poängsumman för delaktighetsindikatorn. I formeln är x poängantalet för påståendet.

Enligt formeln adderas poängen för alla 10 påståenden (utgångspoängsumman är 10–50). Från utgångspoängsumman avdras 10 (kvarstår 0–40 poäng). Efter detta multiplicerar man med 2,5. Slutresultatet är en poängsumma på 0–100.

Av formeln följer att uteblivna värden (obesvarade påståenden) inte är tillåtna. Delaktighetsindikatorn har validerats utan att uteblivna värden tillåts.

Korrigeringen av uteblivna värden har inte kontrollerats tillräckligt. Preliminära resultat baserat på material från Sokras enkätundersökning tyder på att ersättning av ett uteblivet värde med genomsnittet för de andra påståendena inte skulle påverka slutresultatet. För närvarande rekommenderas det dock att man endast använder helt ifyllda frågebatterier när man räknar ut poängsumman för delaktighetsindikatorn.

Läs mer

thl.fi/osallisuusindikaattori (på finska)

Kirjallisuus

- Leemann, Nousiainen, Keto-Tokoi & Isola (2022) Osallisuuden kokemus aikuisväestössä. I: Karvonen, Kestilä & Saikkonen (red.) [Suomalaisten hyvinvointi 2022](#). THL
- Isola, A.-M., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S., & Keto-Tokoi, A. (2017). [Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa](#). THL, Diskussionsunderlag 33/2017
- Isola, A.-M., Siukola, R., & Kukkonen, M. (2019) [Gendered experiences of poverty and recognition in the Finnish welfare state](#). NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research 27 (3), 152–165.
- Isola, A.-M., Virrankari, L., & Hiilamo, H. (2021) [On Social and Psychological Consequences of Prolonged Poverty—A Longitudinal Narrative Study From Finland](#). Journal of Social and Political Psychology, 9(2), 654–670.
- Leemann, L., Isola, A.-M., Kukkonen, M., Puromäki, H., Valtari, S., & Keto-Tokoi, A. (2018). [Työelämän ulkopuolella olevien osallisuus ja hyvinvointi: Kyselytutkimuksen tuloksia](#). THL, Diskussionsunderlag 17/2018
- Lars Leemann, Tuija Martelin, Seppo Koskinen, Tommi Härkänen & Anna-Maria Isola (2022) [Development and Psychometric Evaluation of the Experiences of Social Inclusion Scale](#). Journal of Human Development and Capabilities, 23:3, 400–424
- Nousiainen, Marko & Leemann, Lars (2023) [Realistic evaluation of social inclusion](#). Evaluation.

Verktyget Små framgångshistorier för utvärdering av effekter på delaktigheten

Små framgångshistorier är ett kvalitativt utvärderingsverktyg som är avsett för utvärdering av delaktighetsfrämjande verksamhet. Med hjälp av utvärderingsverktyget kan man undersöka påverkansmekanismer, det vill säga hur verksamheten har lyckats med att främja deltagarnas upplevelse av delaktighet. Den kan också användas för att beskriva vad en starkare upplevelse av delaktighet innebär för deltagarna. Den information som samlas in är av största vikt när man vill veta vilka åtgärder som är effektiva.

Idén med verktyget är att intervjua dem som deltar i verksamheten, alltså de personer vars delaktighet man vill främja med interventionen. Det handlar om att lyfta fram **små framgångshistorier**, enskilda erfarenheter som stärkt delaktigheten. De intervjuades historier ger förstahandsinformation om de positiva effekterna på deltagarna och låter deltagarnas egna röster höras.

Intervjuerna är halvstrukturerade temaintervjuer som kan genomföras av till exempel projektarbetare, personer som avlägger lärdomsprov eller andra som gör utvärderingen. De som använder verktyget ska ha förmåga att använda en kvalitativ metod och tolka mål, resultat och effekter. Intervjuerna ska genomföras på den intervjuades och intervjuarens gemensamma språk, på tu man hand i en lugn miljö med en förtroendeingivande atmosfär.

Senare i det här kapitlet ger vi närmare anvisningar för användningen av utvärderingsverktyget Små framgångshistorier.

Verktyget Små framgångshistorier kompletterar verktygslådan för utvärdering av effekter på delaktigheten

Verktyget har utvecklats för projekt som finansieras av Europeiska socialfonden och som främjar delaktighet hos dem som har det sämst ställt. Utöver sådana projekt kan verktyget även tillämpas på annan delaktighetsfrämjande verksamhet.

Verktyget grundar sig på en utvärderingsstudie som utfördes i THL:s Sokra-koordination för att utvärdera effekter på delaktigheten (Nousiainen 2021). Den bygger på en narrativ forskningstradition och i synnerhet på Georgakopoulous (2015) angreppssätt med små historier.

Verktyget utgår från referensramen för delaktighet och en förståelse för upplevelsen av delaktighet. Det har utvecklats särskilt för att komplettera den information om upplevelsen av delaktighet som man får med hjälp av delaktighetsindikatorn. Verktyget Små framgångshistorier är inte en heltäckande utvärderingsmodell, utan det lönar sig att utöver historierna samla in information till exempel genom enkäter och delaktighetsindikatorn, observationer av verksamheten eller andra sätt att visa på resultat.

Exempel på forskningsresultat som erhållits med verktyget

I en utvärderingstudie av gemensamma kök användes verktyget Små framgångshistorier. Studien fokuserade särskilt på de effekter som öppna lokaler och mötesplatser har på delaktigheten. Gemensamma kök är mötesplatser som är öppna för alla och som drivs av församlingar, kommuner och organisationer. I dem ordnas gemensamma måltider och aktiviteter. Frivilliga och till exempel personer som deltar i arbetsverksamhet kan delta.

I studien intervjuades personer som deltog i verksamhet i gemensamma kök, och utifrån intervjuerna identifierades små framgångshistorier. I intervjuerna kom följande fram:

- Erfarenheter av att umgås på ett informellt sätt med olika människor ökar förmågan att hantera sociala situationer. Det kan vara till hjälp för att söka sig till uppgifter inom kundservice i den egna yrkeskarriären eller i frivilligarbete.
- Positiv respons från andra eller en erfarenhet av att göra nytta hjälper att se meningsfullheten i de egna handlingarna och sporrar till exempel att delta i frivilligverksamhet.
- Att se sina färdigheter och sitt självförtroende växa gör att man kan uppfatta sig själv som mer kompetent.

Nousiainen, Marko (2021) [Pienet onnistumistarinat ja osallisuuden kokeminen Yhteisissä keittiöissä](#). Yhteiskuntapolitikka 86(2), 155–165

Verktyget Små framgångshistorier har också utnyttjats för att undersöka barns upplevelse av delaktighet i gemensamma konstaktiviteter inom småbarnspedagogiken.

Kähkönen, Katja (2023) [Lasten osallisuuden tukeminen varhaiskasvatuksessa yhteisötaiteen keinoin](#) (lärdomsprov, Åbo yrkeshögskola)

Varför använda kvalitativa intervjuer för att utvärdera delaktigheten?

Verktyget Små framgångshistorier är ett systematiskt utvärderingsverktyg som utgår från kunders eller deltagares erfarenheter. I de små framgångshistorierna får projektets eller interventionens målgrupp, kunderna eller deltagarna, komma till tals. Historierna ger en bild av vad stärkandet av upplevelsen av delaktighet i praktiken innebär för deltagaren och vems delaktighet som har stärkts.

De små framgångshistorierna hjälper till att utveckla verksamheten och informera andra, t.ex. finansiären, om dess framgång. Exempelvis kan citat från deltagarnas egna erfarenheter användas i utvärderingsrapporter där effektiviteten hos verksamheten redovisas, för att skapa en känsla av autenticitet och illustrera verksamhetens effekter.

Människors upplevelser av delaktighet eller förändringar i dessa upplevelser kan inte nödvändigtvis observeras direkt, då de inte syns utåt. Man kan uppleva saker på olika sätt: deltagarens upplevelse av situationen motsvarar inte nödvändigtvis den anställdas upplevelse. Situationer kan påverka olika deltagare på olika sätt. Även mycket små och vardagliga upplevelser, såsom uppmuntrande ord eller informellt umgänge, kan vara viktiga för att åstadkomma förändring. I vardagen kan man dock ha svårt att se hur viktiga de är.

Upplevelsen av delaktighet ger utsikter för en ljusare framtid

Att uppleva delaktighet är en förutsättning för att man ska kunna upptäcka nya möjligheter, tro på att de finns i det egna livet och kunna ta vara på dem. I utvärderingen är det viktigt att beskriva vilka nya handlingsmöjligheter som den stärkta delaktigheten medför.

Har deltagarna till exempel fått en klarare idé om hur de vill gå vidare med sådant som jobsökning, tjänster eller studier? Har de fått nya framtidsplaner, drömmar eller en tro på att de kan klara sig? Har deras förtroende, känsla av samhörighet eller förmåga att samarbeta med andra ökat?

Anvisningar för användningen av utvärderingsverktyget Små framgångshistorier

Verktyget används enligt följande steg. Stegen förklaras mer detaljerat nedan.

Förberedelse:

- Lämpar sig för verksamhet vars centrala syfte är att stärka upplevelsen av delaktighet.

- Man bör välja deltagare med en positiv erfarenhet av verksamheten till intervjun för att kunna belysa de positiva påverkansmekanismerna.
- Det är alltid frivilligt att delta i intervjun.
- Använd en uppsättning frågor som styr in på upplevelsen av delaktighet.

Intervju:

- Intervjuerna är individuella intervjuer som genomförs i en förtroendeingivande atmosfär i en miljö där utomstående inte är närvarande.
- Målet är att få till stånd en så naturlig diskussion som möjligt om den intervjuades upplevelser av verksamheten: koncentrera dig på att lyssna, ge den intervjuade utrymme och tid att berätta om sina egna upplevelser så som det faller sig naturligt för hen.
- Uppmuntra den intervjuade att dela med sig av små vardagliga erfarenheter, även sådana som kan verka triviala.
- Gör antingen inspelningar av samtalen eller för så noggranna anteckningar som möjligt. Det bästa är att transkribera ljudinspelningarna, alltså skriva ned dem.

Analys

- Alla berättelser, dvs. sammanhängande skildringar av händelser, identifieras.
- Tolka vad som kan utläsas ur berättelserna angående upplevelsen av delaktighet. Hurdan verksamhet, hurdana situationer eller händelser ökar delaktigheten? Exempel: ökad eller underlättad social interaktion, ökade känslor av kompetens eller upplevelser som ger en känsla av meningsfullhet.
- Typindelning: återkommer vissa situationer eller händelser?

Rapportering

- Utöver berättelserna ska också andra resultat, såsom kvantitativ information, antecknas i utvärderingsrapporten. Förutom framgångar bör man också komma ihåg att nämna misslyckanden.
- Deltagarnas egna röster bör föras fram genom citat från berättelser.
- Förklara i rapporten hur historierna illustrerar förbättringar i delaktigheten. Vad säger de om verksamhetens effektivitet?
- Tänk på konfidentialiteten. De intervjuades identitet får inte avslöjas i rapporten.

Förberedelser

Definiera vad det är du ska utvärdera

Först och främst måste du ha klart för dig vad man har velat åstadkomma genom interventionen eller projektet och på vilket sätt. Utvärderingen ska fokusera på den eftersträlvade förändringen: på vilket sätt syftar projektet eller interventionen till att förändra världen?

Verktyget Små framgångshistorier lämpar sig särskilt för verksamhet som syftar till att öka upplevelsen av delaktighet bland dem som har det sämst ställt genom att till exempel öka

- känslan av kompetens och självförtroendet
- upplevelsen av att de egna handlingarna är meningsfulla och värdefulla
- samhörigheten, dvs. de sociala kontakterna eller förutsättningarna att samarbeta och umgås med andra.

De små framgångshistorierna utgår från en kvalitativ metod och svarar alltså på frågor som ”hur” eller ”hurdana”. De svarar inte på frågor om kvantitet, såsom ”hur mycket”.

De kvalitativa intervjuerna ger exempel på vilka åtgärder inom projektet som har främjat upplevelsen av delaktighet. De små framgångshistorierna hjälper oss att reflektera över varför de effekter som uppstått skulle kunna vara ett direkt resultat av åtgärderna inom projektet.

Anpassa den uppsättning intervjufrågor som presenteras senare i detta kapitel enligt de specifika effekter som ska analyseras.

Val av intervjupersoner

Användningen av verktyget Små framgångshistorier är inte begränsad till någon särskild målgrupp. Sannolikt kan de mest positiva effekterna dock observeras hos dem som före verksamheten hade en svag upplevelse av delaktighet.

Det är en god idé att välja de personer som har haft en positiv upplevelse av verksamheten till intervjupersoner. Då belyses de positiva påverkansmekanismerna. Om det finns många deltagare i verksamheten behöver inte alla intervjuas. Också ett fåtal intervjuer kan vara tillräckligt för att ge en god uppfattning om påverkansmekanismerna i verksamheten. Det är frivilligt att delta i intervjun. De intervjuade ska alltså ha möjlighet att avböja eller avbryta intervjun utan konsekvenser.

När du ber deltagare ställa upp på intervju ska du förklara hur intervjun kommer att användas. Försäkra dig om att personen förstår vad det är fråga om när hen samtycker till intervjun.

Verktyget Små framgångshistorier lämpar sig inte för alla målgrupper. Vid valet av metod måste man ha i åtanke att de intervjuade behöver ha förmåga att sätta ord på sina erfarenheter. Om den intervjuade och intervjuaren inte har ett gemensamt språk eller om verbal kommunikation av annan orsak är omöjlig, måste man välja någon annan metod.

Det går att använda tolk, men då förmedlas budskapet sämre. Då uttrycks historierna inte i den intervjuades egna ord, utan i tolkens ord. Ett bättre alternativ är att hitta en språkkunnig intervjuare och översätta den färdiga intervjun till språket som utvärderingen görs på.

Genomförande av intervjuer

I intervjuerna diskuteras deltagarens egna erfarenheter

Syftet är att ta reda på deltagarens egna erfarenheter och tolkningar av sitt eget deltagande, inte hur någon annan kan ha upplevt verksamheten. Deltagarens upplevelse är aldrig ”fel”. Därför ska intervjun vara en så naturlig diskussion som möjligt om det den intervjuade har upplevt under sitt deltagande.

Deltagarens egna erfarenheter kan betraktas som resultat av verksamheten åtminstone när de återspeglar något visst syfte som verksamheten har.

Den intervjuade bör göras medveten om att intervjuerna handlar om personliga upplevelser. Inga särskilda förberedelser krävs för intervjuerna och det finns inga rätt eller fel svar på frågorna. Man behöver inte ge mer detaljerade anvisningar, annars kan anvisningarna börja styra diskussionen för mycket.

Satsa på intervjusituationen: förtroende krävs för att dela med sig av erfarenheter

Intervjuerna bör ske i ett lugnt utrymme utom syn- och hörhåll för andra. Det kan vara svårt för blygare personer att berätta om sina personliga erfarenheter i grupp. Därför är det viktigt att diskussionen sker på du och jag och i en förtroendeingivande atmosfär. Det rekommenderas att man gör inspelningar av intervjuerna, men berättelserna kan också antecknas tillsammans med den intervjuade.

Det kan vara bra om intervjuerna genomförs av en utomstående person, till exempel någon som avlägger lärdomsprov. Det kan vara lättare att tala öppet med en utomstående. Personer som själv varit involverade i verksamheten kan ha förhandsuppfattningar om situationerna som det kan vara svårt att bortse från. Det kan också vara naturligare för den intervjuade att beskriva verksamheten för en person som i princip inte vet någonting om den.

Den intervjuades erfarenhet eller tolkning får aldrig förnekas, även om den strider mot hur man själv ser på verksamheten. Man bör utgå från att allt som sagts i intervjun är sant, åtminstone för den intervjuade själv. ”Sanningsvärdet” i de erfarenheter som beskrivits kan bedömas utgående från hur detaljerat den intervjuade lyckas beskriva erfarenheternas betydelse för hen själv.

Lyssna uppmärksam efter små framgångar och uppmuntra den intervjuade att berätta om dem

Upplevelsen av delaktighet, till exempel känslan av sammanhang (att det egna livet känns hanterbart), utvecklas bit för bit. En positiv förändring kanske inte förändrar deltagarens hela liv, men även en liten förbättring kan vara ett positivt steg framåt. Därför ska man

också i intervjuerna uppmuntra till att berätta om vardagliga, små eller till synes triviala erfarenheter av att delta i verksamheten.

Det kan dock kännas onödigt för den intervjuade att berätta om sådana upplevelser som hen ser som triviala. Kommentarer som förringar upplevelserna, till exempel ”det är bara ett exempel”, antyder att det är just dessa upplevelser som kan vara små framgångshistorier. Därför ska intervjuaren kommentera alla erfarenheter på ett uppmuntrande sätt: ”Det låter positivt!”, ”Det har också betydelse!” eller ”Det där låter ju riktigt lyckat!”.

En liten framgång kan komma fram till exempel i en bisats. Därför ska intervjuaren vara noggrann med att ta fasta på sådant som kan verka trivialt. Man kan också fråga den intervjuade vad hen anser vara orsaken till den positiva upplevelsen.

I intervjuerna är det också viktigt att reflektera över om den ökade delaktigheten kommer fram på något sätt i vardagslivet: Vågar personen göra något som hen inte vågade göra förut? Gör hen saker på ett annorlunda sätt än tidigare? Har livet förbättrats på något sätt jämfört med tidigare?

Att berätta en framgångshistoria kan också gynna den intervjuade

Genom att den intervjuade får berätta en historia kan upplevelsen också bli meningsfull för hen själv. Berättelser har en terapeutisk kraft som gör att man kan bilda en mer sammanhängande bild av sin tillvaro. Därför är det bra om även de intervjuade inser den positiva betydelsen av vardagliga upplevelser.

Intervjusituationen och deltagandet i utvärderingsprocessen kan också hjälpa deltagarna att se sitt eget deltagande i verksamheten ur ett annat perspektiv. Erfarenheter som ter sig som triviala kan få ny mening när de ingår i en berättelse.

Observera att alla inte är lika bra på att berätta

I intervjusituationen är det bra att tänka på att vissa kan behöva mer hjälp med berättandet. Intervjuaren ska uppmuntra berättandet med frågor som ”Hur kändes det för dig?”, ”Hur påverkade det din funktionsförmåga?” och ”Hur syns förändringen i din vardag?”. Med sådana följdfrågor försöker man utforska upplevelsen hos den intervjuade, som kan svara med en liten berättelse. Man ska ändå akta sig för att lägga ord i mun på den intervjuade.

Intervjuschema

Intervjun är indelad i tre teman: upplevelsen av betydelsefullhet, uppfattningarna om det egna aktörskapet samt den upplevda kvaliteten på sociala relationer. Under temana finns en samling frågor som syftar till att styra samtalet till upplevelsen av delaktighet. Schemat är vägledande och man kan även välja andra teman som motsvarar faktorer med inverkan på upplevelsen av delaktighet eller som är viktiga i samband med verksamheten som ska utvärderas, såsom hanterbarhet och förutsägbarhet.

Intervjufrågorna måste tillämpas på ett flexibelt sätt. Det centrala är att diskutera den delaktighetsfrämjande verksamheten, inte att bocka av alla frågor. Syftet med frågorna är att

stimulera diskussionen, och man kan därför även ställa andra frågor under intervjun. De intervjuade bör få utrymme att berätta om sina erfarenheter med egna ord, så schemat behöver inte följas till punkt och pricka.

Ofta kommer något av temana upp i intervjun redan innan man tänkt gå in på ämnet. Om samtalet kommer in på ett sidospår är det bra om intervjuaren artigt återför samtalet till erfarenheterna av verksamheten.

Tema 1: Betydelsefullhet

- Hur har det känts för dig att delta? Vad har deltagandet i projektet betytt för dig?
 - Vilka saker har varit bra i verksamheten? Vilka saker har varit dåliga?
- Hur har du haft nytta av verksamheten? / Vilka konsekvenser har verksamheten haft för dig?
 - Kan du ge exempel?
 - Hur syns konsekvenserna i ditt vardagsliv? Och i din hälsa eller ditt välbefinnande?
 - Gör du något på ett annat sätt nu jämfört med tidigare?

Tema 2: Uppfattningar om det egna aktörskapet

- Vilka saker har du kunnat påverka i verksamheten?
 - Till exempel när det gäller verksamhetens innehåll? Eller livsmiljön? Eller ditt eget liv?
 - Hur? Kan du beskriva en situation där du kunde påverka?
- Har du lärt dig något nytt?
 - Vad? Hur var den upplevelsen?
- Har du märkt några förändringar i ditt självförtroende? Hur syns de i ditt liv?
- Har deltagandet påverkat dina framtidsplaner? Hur?

Tema 3: Kvaliteten på de sociala relationerna

- Har du fått nya bekanta eller vänner?
 - Vilka? I vilka situationer träffar du dem?
- Hur har din åsikt uppmärksammats i verksamheten?
 - I vilka situationer eller frågor till exempel?
- Hurdan respons har du fått när du deltagit?
 - Av vem?

- Hur var den situationen?

Principer för en bra intervju

- Det är alltid frivilligt att delta i intervjun. Intervjun får avbrytas och man får dra sig ur studien. Ingen kan tvingas att dela med sig av sina erfarenheter till andra. Påtryckningar minskar upplevelsen av delaktighet.
- När du ber deltagaren ställa upp på intervju ska du förklara tydligt hur intervjun kommer att användas samt hur den kommer att genomföras. Be om samtycke på nytt när du vet att den intervjuade har förstått vad intervjun går ut på.
- Intervjuerna ska registreras så noggrant som möjligt. Det bästa sättet är att spela in intervjuerna och utifrån inspelningarna skriva ned intervjuerna i detalj. Ett annat sätt är att skriva ned berättelserna så noggrant som möjligt under intervjuens gång, helst tillsammans med den intervjuade.
- Om möjligt kan de berättelser som kommer fram ur den intervjuades redogörelser ges till personen själv för granskning så att hen kan kontrollera om hen håller med. Detta är särskilt önskvärt om intervjuerna endast har antecknats.
- Berättelserna bör anonymiseras så att talarnas identitet inte framgår.
- Materialet från intervjuerna får inte lämnas ut till utomstående. Oanonymiserat material ska förvaras till exempel i ett låst skåp så att det inte ens av misstag kan ses av utomstående. Det bästa är att förstöra intervjuerna när de inte längre används.
- Ingen ersättning ska betalas för deltagandet i intervjun, eftersom det kan sätta press på den intervjuade att rätta sig efter de uppfattningar hen tror att intervjuaren har. Små tacksamhetsgester som att bjuda på kaffe eller godis är dock på sin plats.
- I intervjuerna ska den intervjuade ges tillräckligt med tid att svara. Hen kanske talar långsamt eller funderar tyst även en lång stund. Intervjuaren ska inte störa denna process.

Analys av intervjuerna

När du analyserar intervjuerna ska du fästa uppmärksamhet vid påverkansmekanismerna. Avsikten är inte att utreda alla effekter, utan att öka förståelsen för de mest sannolika orsakerna till effekterna.

Av en bra berättelse framgår vad i deltagandet som har ökat upplevelsen av delaktighet, på vilket sätt och hur det syns i deltagarens liv. Det är ett exempel på vilken slags verksamhet, interaktion eller lärande som kan främja deltagande och upplevelsen av delaktighet.

Utvärderaren rekonstruerar berättelsernas innebörd

Den första uppgiften är att identifiera berättelser i intervjuerna. I detta verktyg är det viktigare att identifiera många små berättelser, enskilda beskrivningar av deltagandet i den

verksamhet som utvärderas, än en enda livshistoria. Små framgångshistorier kan, men behöver inte nödvändigtvis, vara sammanflätade med den intervjuades livshistoria. Även enskilda positiva erfarenheter är framgångar.

Det är enklast att urskilja berättelserna ur transkriptionerna av intervjuinspelningarna, men det kan också fungera att lyssna på inspelningarna eller läsa anteckningarna.

En berättelse är en skildring av något som inträffat, som är strukturerad enligt ett visst händelseförlopp med åtminstone en början och ett slut. Med andra ord finns det en röd tråd som binder ihop de annars lösryckta händelserna till en sammanhängande helhet. Det kan mycket väl förekomma avbrott i berättelsen, man kan hoppa över händelser eller berätta om skeenden under tiotals år med bara några enstaka ord.

Det lönar sig att fästa uppmärksamhet vid följande: Hur händelserna ordnas i berättelsen talar om för oss vilken händelse berättaren anser att påverkade en annan händelse. När en händelse beskrivs i detalj är den särskilt meningsfull för berättaren. Om berättaren går över från dåtid till presens i berättandet, är det som om intervjuaren bjuds in att bevittna en händelse som är särskilt viktig.

Syftet med analysen är att utröna vad berättelsen innebär för deltagaren. De intervjuade kan inte alltid själva påpeka detta. När under intervjun berättelsen dyker upp kan säga något om dess innebörd: om den berättas i samband med att påverkansmöjligheter diskuteras uttrycker den sannolikt en förändring i påverkansmöjligheterna. Om berättelsen dyker upp när sociala relationer diskuteras uttrycker den sannolikt vilka förändringar som har skett i de sociala relationerna.

Påverkansmekanismerna i verksamheten kan också framgå av berättelsen i form av en vändning i intrigen: vad var det som ledde till en förändring till det bättre? En liten framgångshistoria kan vara en förändring som beskrivs med åtminstone några få ord. Även detta kan komplettera bilden av påverkansmekanismerna om andra intervjuer innehåller likadana, men mer detaljerade berättelser.

I bästa fall ger den intervjuades berättelse insikt i effekterna, det vill säga vad som har ökat delaktigheten och hur den större delaktigheten tar sig uttryck i deltagarens liv: Vilka nya handlingsmöjligheter har uppstått? Vad har personen lärt sig? Vilka nya och överraskande egenskaper har hen upptäckt hos sig själv? Särskilt beskrivande är detaljerade exempel på situationer som upplevts ha haft inverkan. De visar vilka av åtgärderna inom projektet som varit lyckade för deltagarna.

I slutändan ska personen som utför utvärderingen tolka vilka av de beskrivna erfarenheterna som tyder på en ökad delaktighet. Det är en god idé att ge den intervjuade möjlighet att korrigera, bestrida eller bekräfta tolkningen under intervjun eller i efterhand.

Berättelserna kan också avslöja effekter eller mekanismer som varit okända för en själv eller överraskar. De säger något om vilka aspekter av verksamheten som man bör fästa uppmärksamhet vid i fortsättningen. Därför lönar det sig att ha ett öppet sinne och fantasi när man tolkar.

I tolkningen bör man också uppmärksamma situationer och sammanhang i bakgrunden som fungerar som scen för berättelserna: I vilka situationer sker berättelserna? Vad håller man på med i dem? Vem är på plats eller vem påverkar? Hur är interaktionen mellan personerna? Hur ser utgångsläget ut för den intervjuade? Hurdana problem får en lösning i berättelsen?

Att använda berättelser förutsätter en förmåga att reflektera över, återspegla och överväga verksamhetens mål, resultat och effekter.

Typindelning och klassificering

När man har identifierat de små framgångshistorierna och de effekter som beskrivs i dem, är nästa steg att fundera på om vissa typer av berättelser återkommer i de olika erfarenheterna, till exempel att man får positiv respons, har möjlighet att påverka eller kommer till insikt om sin egen kompetens till följd av nya uppgifter. Återkommande berättelsetyper beskriver de mekanismer i verksamheten som sannolikt har en påverkan. I den kvalitativa utvärderingen räcker det med en enda berättelse för att bekräfta en effekt, men trovärdigheten ökar om det finns flera liknande berättelser.

Exempel

Här följer exempel på små framgångshistorier, som identifierats i intervjumaterialet från utvärderingsstudien om Gemensamma kök, samt analyser av dem. Du hittar fler citat från detta material i artikeln om studien.

Exempel 1

I den lilla framgångshistorien nedan beskrev praktikanten i det gemensamma köket sin tidigare rädsla för sociala situationer med ett exempel på hur skrämmande en vanlig kundservicesituation kunde kännas. I berättelsen löstes problemet av en vänlig tillsägelse från arbetstränaren, vilket fick personen själv att inse det tokiga i situationen. Slutligen förändrades hans sätt att förhålla sig till kunderna helt. I berättelsen hjälpte samarbetet med andra och det uppmuntrande stödet hen att hitta nya resurser som gjorde det lättare att fungera i sociala situationer.

"(...) till en början behövde jag bli lite pushad, för jag tyckte liksom att det var så hemskt i början när det var så många kunder. När jag bakade förde jag bara bullarna till kafédiskan och sedan var det bara typ, hemskt, snabbt bort. Sen sa arbetstränaren [Ursula], till mig att "hör du, du kan nog se dem i ögonen och prata med dem". Nuförtiden babblar jag på. [Skratt] De har blivit riktigt trevliga, de där kunderna."

Exempel 2

I den lilla framgångshistorien nedan beskriver praktikanten i det gemensamma köket möjligheterna att påverka. I berättelsen var ansvaret som ledare för hobbykvällarna en erfarenhet som fick personen att se sina egna handlingar som värdefulla. En observation av de övriga deltagarnas positiva reaktion beskrevs som särskilt meningsfull. Det var en bekräftelse på att personen blev hörd och sedd. Med hjälp av berättelsen fick berättaren en upplevelse av meningsfullhet.

”Nå, till exempel de där [hobby]kvällarna som vi har haft. När jag kom hit till huset fanns det en sån princip att en gång i månaden [ordnades en hobbykväll], och sen slutade ledaren, så blev jag ledare. Så jag började leda [hobby]kvällarna. Då fick jag påverka väldigt mycket. Och sen ökade vi det, så att det hölls oftare, man märkte att alla gillade det. Och det tog jag till mig, för att det var liksom så viktigt.”

Nousiainen, Marko (2021) [Pienet onnistumistarinat ja osallisuuden kokeminen Yhteisissä keittiöissä](#). Yhteiskuntapolitikka 86(2), 155–165.

Rapportering

Små historier som en del av utvärderingsrapporten

Berättelserna om delaktighet stöder den övriga utvärderingen av effekterna, såsom informationen om antalet positiva övergångar till t.ex. arbetsliv eller studier. Det viktigaste syftet med berättelserna om delaktighet är att visa varför de observerade effekterna är just tack vare verksamheten. Utvärderingsrapporten bör också innehålla information om interventionens mål, vilka resurser och åtgärder som använts i interventionen, resultaten – och de kvantitativa och kvalitativa effekterna.

När man rapporterar om effekter med hjälp av de små framgångshistorierna kan man med fördel använda citat från deltagarnas egna berättelser. De ger texten trovärdighet, dynamik och en känsla av autenticitet. Man bör också redogöra för vilken eftersträvd effekt inom projektet som citaten är exempel på.

I rapporten ska man se till att de intervjuade är anonyma. Därför måste alla uppgifter som gör det möjligt att identifiera deltagaren tas bort eller aggregeras. Detta måste man alltid göra, såvida inte de intervjuade uttryckligen har bett om att deras namn ska stå med.

Verktyget Små framgångshistorier är inte en heltäckande utvärderingsmodell

Det är bäst att använda de små framgångshistorierna som en del av en större utvärdering, eftersom de fungerar som stöd för andra utvärderingsuppgifter och för reflektionen över effekterna. Det är också bra att kvantitativt granska verksamhetens effekter som helhet, till exempel genom att samla in uppgifter om hur deltagarna gått vidare på olika vägar, fått arbete eller börjat studera.

De små framgångshistorierna illustrerar bara framgångar och ger därför ingen heltäckande bild av verksamheten. Misslyckanden kan också ge viktiga insikter, och även deltagare som är besvikna på verksamheten ska få komma till tals. Andra metoder kan användas för detta.

Litteratur

- Bamberg, Michael & Georgakopoulou, Alexandra (2008) [Small stories as a new perspective in narrative and identity analysis](#). *Text and Talk* 28:3, 377–396.
- Georgakopoulou, Alexandra (2015). [Small Stories Research. Methods – Analysis – Outreach](#). I: Fina, Anna de & Georgakopoulou, Alexandra (red.) *The Handbook of Narrative Analysis*. Chichester: John Wiley & Sons, 255-271.
- Hyvärinen, Matti (2010) Haastattelukertomuksen analyysi. I: Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (red.) *Haastattelun analyysi*. Tammerfors: Vastapaino, 90–118.
- Nousiainen, Marko (2021) [Pienet onnistumistarinat ja osallisuuden kokeminen Yhteisissä keittiöissä](#). *Yhteiskuntapolitiikka* 86:2, 155–165.
- Preez, Jan du (2013) Student self-efficacy narratives. A collaborative co-constructive method. *Australian journal of Psychology* 65, 107–114

Verktyg för främjande av delaktighet – del 3

I den här delen presenterar vi olika verktyg för att främja delaktighet. Del 3 är den del av handboken som är mest omfattande. Verktygen har i första hand utvecklats för att användas tillsammans med personer i arbetsför ålder.

1. **De 24 hjälpfrågorna om delaktighet** hjälper dig att bedöma och beskriva på vilket sätt en verksamhet främjar delaktighet. Hjälpfrågorna grundar sig på den referensram för delaktighet och de tre delområden inom delaktighet som presenteras i del 1. Vi har använt hjälpfrågorna för att utvärdera delaktighetsfrämjande handlingsmodeller, dvs. ”delaktighetsbitar”.
2. **Modellerna för främjande av delaktighet** är temahelheter som innehåller olika tips, principer och tillvägagångssätt för främjande av delaktighet.
 - Temahelheterna länkar till 101 ”delaktighetsbitar” med hjälp av vilka man kan öka delaktigheten särskilt för dem som har det sämst ställt. Delaktighetsbitarna har utvärderats av Sokra-koordinationen, och du kan bekanta dig närmare med dem i webbtjänsten Innokylä.

Främjar verksamheten delaktighet? 24 hjälpfrågor

De hjälpfrågor som listas i det här kapitlet hjälper dig att förstå och formulera hur verksamheten exakt främjar delaktighet. Hjälpfrågorna kan exempelvis utnyttjas för en tjänst eller verksamhet som kommunen ordnar, för ett projekt, för en planerings- och hörandeprocess, i en sammanslutning, församling eller en informell medborgerlig verksamhet.

Då verksamheten styrs och utvecklas med hjälp av dessa frågor kan människors delaktighet och välfärd samt tro på framtiden och de egna möjligheterna ökas. Syftet är att minska ojämlikhet, fattigdom, utslagning och diskriminering.

- Hjälpfrågorna är indelade enligt delaktighetens tre delområden, som presenterades i del 1. Indelningen grundar sig på forskning inom samhälls-, beteende- och hälsovetenskap. Hjälpfrågorna samt de delområden inom delaktighet som ligger till grund för dessa har utvecklats av Institutet för hälsa och välfärd i samarbete med projekten inom Europeiska socialfondens prioriteringsområde 5.
- Inom Sokra-koordinationen för främjande av delaktighet har dessa hjälpfrågor använts för att utvärdera de metoder för främjande av delaktighet som utvecklats inom projekten. Metoderna kallas "delaktighetsbitar", och mer information om dem ges i följande kapitel.

- De 24 hjälpfrågorna sammanfattas i de tio principer för främjande av delaktighet som presenteras på sidan 64.
- I del 2 förklarade vi att du också kan utveckla verksamheten genom att utvärdera och följa upp människors upplevelse av delaktighet och förändringar i den.

Delaktighet i det egna livet

1. Hur lockar ni med människor som inte upplever att offentliga lokaler är trygga eller som drar sig tillbaka för sig själva på grund av brist på pengar eller andra svårigheter?
2. Vad gör ni för att se till att de som är ensamma a) hittas, b) blir respektfullt bemötta, c) inspireras av interaktion och d) eskorteras till tjänster, verksamhet eller arbetslivet?
3. Söker man tillsammans med deltagaren för hen lämpliga lösningar med verksamheten eller tjänsten? Hur?
4. Kan man om man så önskar endast delta i verksamheten som åskådare eller med en liten och sporadisk insats?
5. Får deltagaren vara aktör och inte föremål för verksamheten? Hur gör man det i praktiken?
6. Får deltagaren prova på olika roller? Hur gör man det i praktiken?
7. Ordnar ni evenemang och verksamhet där människor kan komma bort från vardagen för en stund? Hurdana?

Delaktighet i sammanslutningar och påverkansprocesser

Samplanering och samutveckling

8. Har deltagarna själva hörts när man rätt ut deltagarnas behov? Hur?
9. Används någon metod för samutveckling i tjänsten eller verksamheten?
 - Till exempel erfarenhetsexpertis, utvecklarkundrelation, fokusgrupp, kundpanel eller någon alldeles ny metod.
10. Vilken typ av samutveckling eller samproduktion gör ni? Till exempel mottagning av en erfarenhetsexpert eller ordnande av en byafest tillsammans med andra aktörer.
11. Formas tjänsten tillsammans med kunderna med hjälp av servicedesign eller något annat verktyg för produktutveckling? Vad gör ni i praktiken?
12. Hur kan en deltagare i samutveckling eller produktutveckling följa hur effektivt deras arbete är?

13. Tar man tillvara de erfarenheter som samlats via samutveckling och utnyttjas de lokalt och nationellt? Har en permanent struktur skapats för detta?
14. Ska samutveckling göras till en bestående praxis inom den offentliga sektorns branscher? Hur?

Frivillig och gemensam verksamhet

15. Ges deltagarna olika möjligheter att förverkliga sig själva eller uttrycka sina tankar och åsikter?
 - Till exempel genom att rita, måla, skriva, fotografera eller på något annat kreativt sätt.
16. Hur kan de som är i mest utsatt ställning synliggöra sitt kunnande så att det resulterar i uppskattning och beröm även utanför den egna referensgruppen?
17. Söker vi efter sätt för deltagarna att påverka frågor som är viktiga för dem själva i sin närmaste krets, i livsmiljön eller mer allmänt? Vad är dessa metoder?
18. Kommer den medborgerliga och demokratiska kompetensen att utökas?
 - Till exempel genom satsning på fritt bildningsarbete, studiecirkel, öppna lokaler och invandrarnas språkkunskaper.
19. Genomför deltagarna ensamma eller tillsammans med kamrater och professionella större eller mindre projekt som ger synlighet för de saker som deltagarna anser vara viktiga?
 - Till exempel pop up-evenemang, kurs i medborgarinsitut, attitydkampanj, insändare, erfarenhetsinformation, öppen lokal, flashmob, deltagande vetenskap eller kultur.
20. Hur uppmuntrar ni deltagarna att bekämpa fattigdom eller förebygga diskriminering?

Delaktighet i det allmänna bästa

21. Skapar verksamheten gemensamma lokaler och allmännyttig verksamhet, där människor kan möta varandra på lika villkor utan att människornas problem eller bakgrunder definierar mötet? Strävar verksamheten aktivt till att olika befolkningsgrupper möts?
22. Erbjuder verksamheten en möjlighet att skapa något gemensamt gott, dvs. socialt och till och med ekonomiskt värde a) för övriga deltagare i verksamheten och b) allmänt inom lokalsamhället?
 - Till exempel rekreation, miljöförvaltning, trivsel i gemensamma lokaler, samhällskonst, samproduktion av hobbymöjligheter eller social verksamhet, delning av kunskap och färdigheter, deltagande i andelslag, byggande av samhällsleg välfärd och förtroende.

23. Erbjuder verksamheten möjlighet att njuta av fördelarna med lokal samhällighet?

- Till exempel upplevelsen av betydelsefullhet som en del av en sammanslutning, upplevelsen av jämlikhet, förtroende, samhällig välfärd, andra människors sällskap, kunskap och färdigheter.

Skapande av strukturer som främjar delaktighet

Det är viktigt att ovan nämnda goda metoder att främja delaktighet inarbetas som en del av den fortlöpande verksamheten.

24. Vilken typ av delaktighetsfrämjande strukturer skapas i verksamheten? Hur?

- Exempel på strukturer: delaktighetsprogram, en verksamhetsmodell som för samman kommunen och medborgaraktörerna (t.ex. partnerskapsbord eller partnerskapsfinansiering), nätverk, regelbunden allmännyttig verksamhet som främjar delaktighet, en anställd som ansvarar för att främja delaktighet, en turnerande kulturproducent eller kreativ pedagog som i sitt arbete använder sig av kreativa verksamhetsmodell, en kurs som ordnas regelbundet och utvecklas och produceras i samarbete mellan klienterna inom socialarbetet och medborgarinstitutet.

Modeller för främjande av delaktighet

I samband med främjandet av delaktighet bör särskild uppmärksamhet fästas vid dem som har det sämst ställt och dem som är marginaliserade. Om personer som har det dåligt ställt har möjlighet att delta, påverka och höra till en grupp är det också mer sannolikt att förutsättningarna för delaktighet är goda för andra.

Delaktighetsarbetet kompletterar och förnyar det nuvarande välfärdssystemet. När det utförs på bästa sätt sammanför det lokala tjänster, näringslivet, tredje sektorn och invånarna. Delaktigheten kan främjas inom socialservice, hälso- och sjukvårdstjänster, arbetslivstjänster, kultur- och utbildningstjänster samt fritidstjänster.

Vi har sammanställt olika metoder för att främja delaktighet och presenterar dem enligt dessa teman i följande kapitel:

En delaktighetsfrämjande styrningsmodell och ledningen av delaktighetsarbetet

- Delaktighetsprogram
- Anvisningar för inkludering
- Erfarenhetsexpertis
- Nätverkande arbete
- Partnerskapsfinansiering
- Delaktiga professionella

Kreativa och lekfulla sätt att förnya kundarbetet

- Berättande
- Kreativa metoder
- Spel och spelifiering
- Naturen och delaktighet

En social trygghet som stöder delaktighet och aktivitet

Att stärka medborgarpåverkan

Fler inkomstmöjligheter

Sysselsättningsstöd

Att anordna och stödja frivilligverksamhet

Öppna lokaler

Främjande av digital delaktighet

Framgångar i delaktighetsarbetet – delaktighetsbitar

I var och en av modellerna för främjande av delaktighet hittar du så kallade delaktighetsbitar. Delaktighetsbitarna är metoder som utvecklats på olika håll i Finland och som i synnerhet främjar delaktigheten för de personer i arbetsför ålder som har det sämst ställt. Metoderna har beskrivits och utvärderats i en gemensam process mellan Sokra-koordinationen och Europeiska socialfondens (ESR) projekt inom prioriteringsområde 5.

Sokra-koordinationen har utvärderat delaktighetsbitarna utifrån de delområden inom delaktighet som beskrivs i denna handbok samt utifrån kriterierna för lovande praxis, med stöd av projektdokumentationen.

- Vid bedömningen av delaktighetens delområden har de 24 hjälpfrågorna om delaktighet använts (s. 64).
- Kriterierna för lovande praxis finns i publikationen [Mitä osallisuus on? \(THL 2017, s. 67\) \(på finska\)](#).

Delaktighetsbitarna har beskrivits i webbtjänsten Innokylä i anslutning till varje projekt. Bilagor för utvärdering av delaktighetsbitarna finns också i bilaga 2 till denna publikation.

[Delaktighetsbitarna i webbtjänsten Innokylä \(på finska\)](#)

En delaktighetsfrämjande styrningsmodell stöder ledningen av delaktighetsarbetet

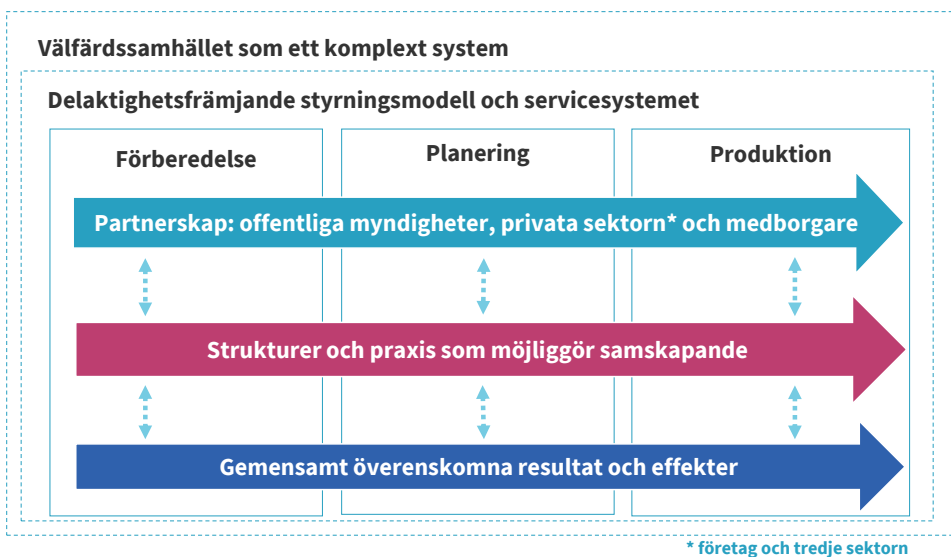
I en delaktighetsfrämjande styrningsmodell samarbetar offentliga och privata aktörer samt medborgarna för att skapa en bättre levnadsmiljö och bättre tjänster.

I praktiken innebär det till exempel samutveckling, samskapande och samproduktion, där medborgaren eller kunden också utvecklar verksamheten, agerar som medproducent och kvalitetsgranskare– hen är inte längre endast väljare eller responsgivare. Modellen gör det till exempel möjligt för människor som behöver många olika slags vård och stöd att medverka i att ordna och anskaffa de tjänster de använder.

En delaktighetsfrämjande styrningsmodell

- ökar möjligheterna för de som har det sämst ställt att delta, påverka och höra till gruppen
- eliminerar mekanismer för utestängning, skapar goda befolkningsrelationer och en trygg vardag
- förbättrar servicesystemets funktion och tjänsternas kvalitet och effektivitet
- ökar välbefinnandet och välfärden på individ- och kollektivnivå tack vare alla ovan nämnda faktorer.

Styrningsmodellen fungerar som ett underlag för olika metoder för främjande av delaktighet som har utvecklats bland annat i Europeiska socialfondens delaktighetsprojekt på olika håll i Finland.

Figur 7. En delaktighetsfrämjande styrmodell

En delaktighetsfrämjande styrningsmodell

1. **Partnerskap** mellan offentliga aktörer (t.ex. kommunala myndigheter och politiker), den privata sektorn (t.ex. organisationer och företag) och medborgare (t.ex. användarna av tjänsterna eller deras anhöriga) (s.k. 4P-partnerskap, Public-Private-People Partnership). Partnerskap är en förutsättning för att strukturerna för samproduktion och samskapande ska kunna utvecklas.
2. **Samproduktion** (co-production) och **samskapande** (co-creation) genom möjliggörande strukturer, praxis och kultur.
3. **Resultat- och effektivitetsorientering**, dvs. att agera i enlighet med gemensamt överenskomna mål. Uppnåendet av målen kan mätas objektivt och/eller subjektivt. De eftersträfvade resultaten och utvärderingen av dessa diskuteras och förhandlas redan från början när parterna samlas.

Modellens principer stöder varandra och är processinriktade. De omfattar inledande förberedelser, planering och utveckling av verksamheten eller tjänsten, liksom produktion och utvärdering.

I den delaktighetsfrämjande styrningsmodellen förändras allas roller

- En invånare eller användare av tjänsten kan delta på många olika sätt och på olika nivåer.
- De nya rollerna förutsätter nya kompetenser och ledarskap från professionella.
- Utvärderingen av verksamheten förändras i och med att medborgarna deltar i förhandlingarna kring vad man eftersträvar och hur man ska utvärdera uppnåendet av målen, samtidigt som utgångspunkten är att effekterna skapas via nätverksprocesser.
- Skyldigheterna och rättigheterna i anslutning till den offentligt finansierade lagstadgade verksamheten eller tjänsten förblir dock oförändrade.
- Staten, kommunerna och välfärdsområdena har en viktig roll när det gäller att möjliggöra principerna för en delaktighetsfrämjande styrningsmodell och leda delaktighetsarbetet.
- Den offentliga verksamheten ses som en del av servicesystemets komplexa och sammanflätade system. Man går från styrning uppifrån-och-ned till styrning som sker i ett samspel. Styrningen sker genom olika nätverk.

Genomförande av den delaktighetsfrämjande styrningsmodellen i praktiken

Att styrningen ordnas utifrån tanken om att främja av delaktighet är nytt, men vad gäller det praktiska genomförandet finns det redan verktyg och handlingsmodeller som visat sig vara användbara.

Verktyg och modeller enligt principerna för en delaktighetsfrämjande styrningsmodell:

1. Partnerskap mellan offentliga aktörer, den privata sektorn och medborgare

- [Kumppanuusilta kokoa yhtein julkisen sektorin, kansalaisyhteiskunnan ja kokemustiedon paikalliset toimijat \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Kototori tukee kotoutujaa monialaisesti ja yhteisöllisesti \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Avoin olohuone ilman vaatimusta päihteettömyydestä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- Modellen för partnerskapsfinansiering (s. 119)
- Att leda delaktighetsarbetet och utarbeta ett delaktighetsprogram (s. 83)
- Modeller för erfarenhetsexpertis (s. 103) och nätverkande arbete (s. 112)
- Att stärka medborgarpåverkan (s. 191)
- Modeller för att stärka professionellas delaktighet (s. 123)

2. Samproduktion och samskapande

- [Palveluohjauksen mallin kehittäminen yhdessä paljon tukea tarvitsevien kanssa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Yhteiskehittäminen sosiaalisessa kuntoutuksessa ja sosiaalityössä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Yhteinen työhuone tarjoaa työtilan ja rakentaa työyhteisöä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Viisi tapaa perustaa avoin yhteinen tila \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Naapuriyhteisötoiminta tukee kehitysvammaisten itsenäistä asumista \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- Modeller för erfarenhetsexpertis (s. 103)
- Modeller för att stärka professionellas delaktighet (s. 123)

3. Resultat- och effektivitetsorientering

- [Yhteiskehittäminen sosiaalisessa kuntoutuksessa ja sosiaalityössä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Osallistuva budjetointi - inklusiivisella toiminnalla osallisuutta lähioon \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- Att leda delaktighetsarbetet och utarbeta ett delaktighetsprogram (s. 83)
- [Osallisuus sosiaali- ja terveystalvelujen hankinnassa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Att leda det lokala delaktighetsarbetet och utarbeta ett delaktighetsprogram

Kommunerna och välfärdsområdena leder det lokala delaktighetsarbetet. Delaktigheten stärks när invånare och lokala aktörer kan delta i den lokala utvecklingen redan från början. Gruppen diskuterar de resultat som man vill åstadkomma och ser till att de åtgärder och tjänster som behövs för att nå dem finns på plats.

Målen samt deras genomförande, uppföljning och utvärdering bör skrivas ned, t.ex. i ett kommunalt eller regionalt delaktighetsprogram.

Läs mer: Att leda delaktighetsarbetet och utarbeta ett delaktighetsprogram (s. 83)

Partnerskapsfinansiering stöder partnerskap och samproduktion

Medborgarorganisationer, invånare och till exempel andelslag kan med hjälp av partnerskapsfinansiering bilda partnerskap med offentliga aktörer, såsom kommunen eller sjuk-

vårdsdistriktet. Offentliga aktörer kan reservera en del av sin budget för partnerskapsfinansiering eller deltagande budgetering. Det ekonomiska stödet till enskilda invånare eller invånargrupperns aktiviteter uppmuntrar till gemensam verksamhet. Genom partnerskapsfinansiering av organisationer framhävs organisationernas kunskande som en lokal resurs som kompletterar myndigheternas sakkunskap.

Vid partnerskapsfinansieringen förverkligas principen om partnerskap under berednings-, planerings- och genomförandeskedena, när kommunen bjuder in invånarna och organisationsaktörerna till förhandlingsbordet, informerar dem om partnerskapsansökningar och finansieringsmöjligheter, kommer överens med partnererna om de eftersträvade resultaten, om resurserna och om ansvaret, sammankallar en styr- eller arbetsgrupp som ansvarar för partnerskapen samt ansvarar för att resultaten av den finansierade verksamheten utvärderas.

Samproduktionen förverkligas genom att finansiera verksamhet som bereds, planeras och genomförs av flera aktörsgrupper och genom att ta med flera aktörsgruppers perspektiv i utvärderingen.

Läs mer: Modellen för partnerskapsfinansiering (s. 119)

En nätverksbaserat angreppssätt lämpar sig för hantering av komplexa fenomen

Den delaktighetsfrämjande styrningsmodellen kännetecknas av övergången från centraliserad styrning till nätverksbaserad styrning. Kärnan i modellen är en förståelse för samhällets komplexitet, det vill säga hur saker och ting är sammanvävda. I det nätverkande arbetet kan partnerskap, samskapande och samproduktion samt resultat- och effektivitetsorientering åstadkommas när nätverken leds i riktning mot ett gemensamt överenskommet mål.

Läs mer: Nätverkande arbete som en resurs för främjandet av delaktighet (s. 112)

Professionella kan främja partnerskap och samproduktion

Professionella spelar en nyckelroll när tjänsterna utvecklas tillsammans och när strukturerna för samproduktion skapas. De har till exempel kontakt med erfarenhetsexperter som behövs för att skapa delaktighetsfrämjande partnerskap. Eftersom professionella har nära kontakt med personer som har ett omfattande servicebehov och personer som har det dåligt ställt, bör professionellas kunskaper och utvecklingsförslag tas tillvara. Dessutom kan de utföra delaktighetsfrämjande kund- och nätverksarbete som bygger på partnerskap. Samarbetet med erfarenhetsexperter ökar de professionellas kunskande.

Läs mer: Delaktiga professionella gör tjänsterna effektivare (s. 123)

Erfarenhetsexperter är partner som behövs för att åstadkomma förväntade resultat och effekter

Erfarenhetsexpertis är förståelse och kunskap som kommer med erfarenhet och som används för att hjälpa och stöda andra människor. Den yrkesmässiga och vetenskapliga kunskapen kompletteras av kunskap som bygger på ett erfarenhetsperspektiv. Erfarenhetskunskapen visar vilka åtgärder och tjänster som upplevs kunna möta behovet.

Principen om partnerskap förverkligas när kommunen eller områden bjuder in erfarenhetsexperterna för att diskutera med experter och beslutsfattare om behoven i anslutning till tjänsterna, förhandla om tjänsternas resultat och effekter samt producera tjänsterna. Ett exempel på samproduktion är att erfarenhetsexperten har en egen mottagning.

Läs mer: Erfarenhetsexpertis (s. 103)

Den delaktighetsfrämjande styrningsmodellen i de olika skedena av offentlig upphandling

Finansministeriet rekommenderar att de upphandlande enheterna inkluderar tjänsteanvändarna i planeringen av upphandlingen, särskilt när det gäller upphandling av social- och hälsovårdstjänster. Det rekommenderas att den styrningsmodell som presenteras i detta kapitel tillämpas för inkluderingen av dem.

[Suomen julkisten hankintojen tilannekuva \(Finansministeriet 2020\) \(på finska\)](#)

En offentlig aktör kan främja tjänsteanvändarnas delaktighet på många olika sätt i alla skeden av upphandlingen.

- Metoder som lämpar sig för beredningen av upphandlingen är till exempel seminarier och diskussionstillfällen som ordnas för tjänsteanvändarna och deras anhöriga, enkäter, kund- och invånarråd samt användarorienterad samplanering. I beredningsskedet kan man också använda servicedesign. Dessutom kan kunder, eller till exempel patientföreningar som representerar dem, bjudas in att delta i marknadsdialoger som hålls med dem som är intresserade av att producera tjänster.
- I konkurrensutsättningskedet kan tjänsteanvändarna till exempel involveras vid färdigställandet av de mål som beskrivs i anbudsfrågan, beskrivningen av tjänsten och jämförelsekriterierna för anbuden.
- Under upphandlingens avtalsperiod kan tjänsteanvändarna till exempel medverka i utvecklingen, produktionen och utvärderingen av tjänsterna tillsammans med professionella genom att fungera som erfarenhetsexperter eller ge kamratstöd.

[Osallisuus sosiaali- ja terveystalvelujen hankinnassa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Delaktighetsarbetet berör många samhällspolitiska områden

Delaktighet är ett exempel på ett fenomen där de interaktionsförhållanden som gör livet mer meningsfullt är tätt sammanflätade med materiella (t.ex. utkomst, boende, rekreation) och immateriella (t.ex. vänner, service, trygghet) källor till välfärd och välbefinnande. Därför måste också delaktighetsarbetet omfatta och sammanföra många samhällspolitiska områden, välfärdstjänster, lokala gemenskaper och individer. Snarare än inkludering handlar det om medborgarnas genuina möjlighet att delta, höras och bli hörda på ett sådant sätt att deras synpunkter leder till handling och bättre tjänster.

Den teoretiska bakgrunden till den delaktighetsfrämjande styrningsmodellen är New Public Governance, som även kallats den offentliga styrningens tredje utvecklingsfas. I den betonas samarbete och medborgarnas möjlighet att delta på många olika arenor i samhället. Delaktighetsarbete som förenar människor är en del av modellens normala verksamhetskultur, praxis och strukturer.

Den delaktighetsfrämjande styrningsmodellen bygger på forskning

Forskningslitteraturen som ligger till grund för den delaktighetsfrämjande styrningsmodellen presenteras i en rapport där man undersöker tillämpningen av New Public Governance i upphandlingen av social- och hälsovårdstjänster (Schneider, THL, rapport 14/2019).

Som fallstudie i rapporten används innovativ upphandling av missbrukarvård. Målet med innovativ upphandling är att förnya eller förbättra tjänsten, upphandlingsprocessen eller samarbetet mellan aktörerna vid genomförandet av tjänsten. Som en syntes av resultaten och tidigare undersökningar presenteras i rapporten en idealmodell för hur man vid upphandling av social- och hälsovårdstjänster kan utnyttja principerna för New Public Governance, som betonar samarbete och deltagande.

Styrningsmodellen som presenteras i detta kapitel har utvidgats till att även omfatta andra sätt att ordna tjänster.

Läs hela texten på webben:

[Osallisuutta edistävä hallintomalli \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](https://www.innokyla.fi/)

Litteratur

Schneider, Taina. [Uusi julkinen hallinta, yhteistyö ja osallisuus sosiaali- ja terveystalvelujen hankinnassa. Tapaustutkimus innovatiivisesta huumehoidon hankinnasta](#), THL, Rapport 14/2019.

Isola, Anna-Maria., Kaartinen, Heidi, Leemann, Lars, Lääperi, Raija, Schneider, Taina, Valtari, Salla, & Keto-Tokoi, Anna (2017) [Mitä osallisuus on?](#)

[Osallisuuden viitekehystä rakentamassa](#). THL, Diskussionsunderlag 33/2017.

Raisio, Harri, Jalonen, Harri & Uusikylä, Petri (2018) [Kesy, sotkuinen vai pirullinen ongelma? Tiedon käyttö yhteiskunnallisessa päätöksenteossa](#), Sitra.

Inrikesministeriet (2017) [Hyvä elämä – turvallinen arki. Valtioneuvoston periaatepäätös sisäisen](#)

- [turvallisuuden strategiasta 2017](#), Inrikesministeriets publikationer 15/2017. Helsingfors: Inrikesministeriet.
- Kuntalaiset keskiöön. Työkalupakki kuntalaisten osallistumiseksi palvelujen kehittämiseen ja päätöksentekoon, Kommunförbundet, 2014.
- Ekholm, Elina, Tuokkola, Kati & Luhtasaari, Mia (2018) [Yhteiselon avaimia – Virikkeitä kunnille hyvien väestösuhteiden edistämiseksi](#), Justitieministeriet.
- Rask, Mikko & Ertiö, Titiana (2019) [Yhteisluomisen tutka. Malli osallisuustoiminnan kokonaisvaltaiseen arviointiin](#), Forskningsprojektet BIBU, Helsingfors universitet.
- Tuurnas, Sanna; Kurkela, Kaisa; Rannisto, Pasi-Heikki (2016) [Osallisuuden monet kasvot.](#), Tammerfors universitet.
- Sihvo, Sinikka, Isola, Anna-Maria, Kivipelto, Minna, Linnanmäki, Eila, Lyytikäinen, Merja & Sainio, Salla (2018) [Asiakkaiden osallistumisen toimintamalli. Loppuraportti](#), SHM

Den delaktighetsfrämjande styrningsmodellen i praktiken – psykiatri- och missbrukartjänsternas återhämtningsorienterade modell som exempel

Nedan beskrivs den återhämtningsbaserade modellen inom Helsingfors stads psykiatri- och missbrukartjänster för att illustrera vad den delaktighetsfrämjande styrningsmodellen och tillämpningen av dess principer innebär i praktiken. Intervjun gjordes hösten 2019 och publicerades ursprungligen på adressen Thl.fi.

Vad innebär återhämtningsorientering? Återhämtningsorienteringen kännetecknas av avsikten att väcka hopp samt en individuell, helhetsinriktad vårdrelation som grundar sig på partnerskap.

Exempel 1. Partnerskap mellan offentliga och privata aktörer samt medborgare

Ett återhämtningsorienterat servicesystem bygger på partnerskap och avsikten att väcka hopp. Detta förutsätter delad kunskap och beslutsfattande som bygger på delad kunskap, vilket sker med hjälp av en stödmodell för personer som behöver många tjänster. Enligt denna modell avgör kunden riktningen: servicebehoven identifieras och serviceplanen utarbetas på ett sektorsövergripande sätt tillsammans med kunden. En utsedd ansvarsperson samordnar tjänsterna och stöder kundens förändring. ”Det är fråga om en människas liv i helhet. Sjukdom är bara en del av det.”, säger Mikko Tamminen, direktör för Helsingfors psykiatri- och missbrukartjänster.

Partnerskap byggs upp genom att idén om återhämtningsorientering sprids utanför det traditionella servicesystemet, för att åstadkomma ett samarbete mellan servicesystemet och civilsamhället. Det är lättare att skapa partnerskap med medborgare, medborgarorganisationer och offentliga aktörer när det finns en plattform som är tillgänglig för alla, till exempel den som arbetarinstitutionen erbjuder.

Partnerskap främjas bland annat på följande sätt:

- Hösten 2019 pilottestades kursen Recovery College / Toipuminen kohti uutta (återhämtning i riktning mot det nya), som är öppen för alla Helsingforsbor och erbjuds vid arbetarinstitutionen i samarbete med partnerorganisationer. Stadens partnerorganisationer är Lilinkoti-stiftelsen, Sininauhaliitto, Alvi ry, Eskot ry, Sosped, Finfami och Taiteen sulattamo.
- Samarbete i många olika former har bedrivits med läroanstalter, till exempel genom att anordna en specialyrkesexamen i mentalvårds- och missbruksarbete samt utbildningar i att fungera som kamrathandledare och erfarenhetsexpert som ordnats i samarbete med Stadin ammatti- ja aikuisopisto. Dessutom besöker professionella och erfarenhetsexperter läroanstalterna för att föreläsa och utbilda, och studerandena får bekanta sig med stadens verksamhet genom att göra besök.

Exempel 2. Strukturer, praxis och kultur som möjliggör samproduktion och samskapande – I riktning mot ett återhämtningsorienterat servicesystem

Helsingfors stads psykiatri- och missbrukartjänster har ett återhämtningsorienterat servicesystem som mål. För att nå målet krävs en förändring i de professionellas kunskaper, färdigheter och attityder samt i organisationens strukturer och praxis. Mikko Tamminen, direktör för Helsingfors psykiatri- och missbrukartjänster, säger att ”Ändringen sker stegvis, men det går framåt och riktningen är tydlig”.

Samproduktion och samskapande stöds till exempel genom att

- ordna seminarier och utbildning om återhämtningsorientering för den högsta ledningen, de närmaste cheferna och personalen
- utse en samordnare för återhämtningsorientering, en samordnare för stöd för personer som behöver många tjänster samt en samordnare för kamratstödet och erfarenhetsexpertverksamheten
- utse en ansvarsperson för kamratstöd vid varje enhet
- inkludera erfarenhetsexpertis och kamratstöd i servicesystemets normala verksamhet
- införa en mobilapplikation som stöder återhämtningen och som planerats i samarbete mellan personalen och erfarenhetsexperterna (Helsinki Recovery App).
- Exempel på samproduktion är deltagande i utvecklingen av tjänsterna, till exempel anskaffning av missbrukartjänster, utveckling av modellen för substitutionsbehandling, ledningsgruppsarbete och utvecklingsdagar för personalen

Samskapandet har bland annat resulterat i

- mobila arbetsmodeller och förankring i kundernas egna livsmiljöer, såsom hem och kaféer samt olika platser med låg tröskel.

Exempel 3. Gemensamt överenskomna önskade resultat och förändringar

Till återhämtningsorienteringen hör principen om att kunden och den professionella tillsammans kommer överens om målen för vården utgående från kundens perspektiv. Mikko Tamminen, direktör för Helsingfors psykiatri- och missbrukartjänster, förklarar att ”om kunden ställer upp som mål att vistas utomhus går man vidare enligt detta mål. Det fungerar inte så att systemet ställer upp ett mål om att blodvärdena måste förbättras och sedan uppmanas folk att promenera.” Kunden deltar i bedömningen av sin egen vård, till exempel genom att använda en recovery-mätare i en mobilapplikation. Endast personen själv har tillgång till uppgifterna, men de kan också användas tillsammans med en anställd.

Partnerskapen, samproduktionen och samskapandet bidrar med tiden till att bygga upp strukturer, genom vilka man också kan komma överens med invånarna och tjänsteanvändarna om mål i anslutning till servicesystemet. ”Vi är fortfarande i ett tidigt skede, men vi tar små steg framåt”, konstaterar Tamminen.

Delaktighetsbitar

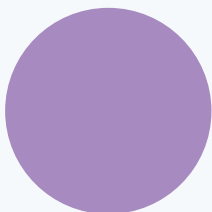
/ En delaktighetsfrämjande styrningsmodell

Praxis för delaktighetsfrämjande styrning har utvecklats på olika håll i Finland. Läs beskrivningarna av handlingsmodellerna och utvärderingarna i webbtjänsten Innokylä genom att klicka på rubrikerna. Utvärderingsbilagorna finns också i bilaga 2 till denna publikation.

[Kumppanuusilta kokoa yhteen julkisen sektorin, kansalaisyhteiskunnan ja kokemustiedon paikalliset toimijat \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Aktörer på social- och hälsovårdsområdet, kommuner, organisationer, företag och församlingar samt erfarenhetsexperten bringas samman och stöds i att bilda partnerskap för att främja välfärd och hälsa och utveckla lokala tjänster.

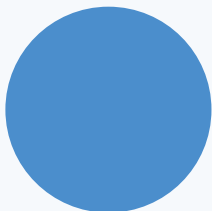
[Osallisuus sosiaali- ja terveystalvelujen hankinnassa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Delaktighet i upphandlingen av social- och hälsovårdstjänster innebär att tjänsteanvändarna har en rad olika möjligheter att delta i och påverka förberedelserna i samband med upphandlingen, konkurrensutsättningen samt utvecklingen och genomförandet av verksamheten under avtalsperioden.

[Osallistavalla ideakilpailulla uutta matalan kynnyksen liikuntatoimintaa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Genom en idé tävling får aktörer från föreningar och kommunen föreslå lösningar för idrottsaktiviteter med låg tröskel. På basis av tävlingen genomförs pilotprojekt där personer som hör till målgruppen deltar i planeringen och genomförandet.

[Palveluohjauksen mallin kehittäminen yhdessä paljon tukea tarvitsevien kanssa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Lokal praxis för servicehandledning för personer i arbetsför ålder som behöver mycket stöd utvecklas tillsammans med kunderna, professionella inom olika sektorer och organisationer. Modellen styr de professionellas arbete på området samt det praktiska genomförandet av kundorienteringen i servicehandledningen.

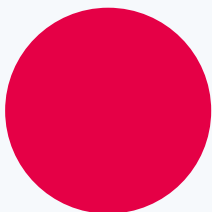
[Poikkeustilanteiden toimintamalli heikoimmassa asemassa olevien avun koordinointiin \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Med handlingsmodellen styrs och samordnas servicenätverket i undantagssituationer. Målet är framför allt att stärka delaktigheten, funktionsförmågan och gemenskapen för dem som har det sämst ställt samt att utveckla samarbetet mellan lokala aktörer.

[Sosiaalisen raportoinnin yhteistuotanto asiakkaiden kanssa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Social rapportering är en av metoderna för strukturellt socialt arbete. I handlingsmodellen deltar kunderna i att utarbeta sociala rapporter. Gemensam social rapportering stärker kundernas delaktighet på individ-, gemenskaps- och samhällsnivå.

[Yhteiskehittäminen sosiaalisessa kuntoutuksessa ja soisialityössä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Kunder, professionella och chefer deltar i samutvecklingen. I processen kan relationen mellan kund och den professionella bli jämlikare än tidigare och professionella kan lära sig av sina kunder.

Se även följande delaktighetsbitar med anknytning till den delaktighetsfrämjande styrningsmodellen:

- [Asiakasosallisuusryhmät vammaispalvelujen yhteiskehittämisessä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Avoin olohuone ilman vaatimusta päihteettömyydestä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Hyvinvointia kioskista - avoin hyvinvoinnin arviointi-, ohjaus- ja tukipalvelu \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Kototori tukee kotoutujaa monialaisesti ja yhteisöllisesti \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Kulttuurihyvinvointisuunnitelma edistää hyvinvointia ja osallisuutta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Lähityö \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Naapuriyhteisötoiminta tukee kehitysvammaisen itsenäistä asumista \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Osallistavalla ideakilpailulla uutta matalan kynnyksen liikuntatoimintaa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

- [Osallisuussparraus kunnan esihenkilöille \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Osallisuustyön vertaismentorointi \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Osallisuutta päätöksiin – kokemusasiantuntija ohjausryhmässä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Palvelusafari nuoren vaikuttamisen välineenä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Teemapäivät – romanien ja romaniyhdistysten kohtaamispaikka \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Viisi tapaa perustaa avoin yhteinen tila \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Yhteinen työhuone tarjoaa työtilan ja rakentaa työyhteisöä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Att leda delaktighetsarbetet och utarbeta ett delaktighetsprogram

Man bör tillsammans anteckna målen för främjandet av delaktighet samt hur de ska genomföras, följas upp och utvärderas. Detta kan t.ex. ta formen av kommunens eller regionens delaktighetsprogram.

I det här kapitlet hittar du anvisningar och verktyg för utarbetandet av delaktighetsprogram för kommunerna och områdena samt för samordningen och ledningen av delaktighetsarbetet. Vi har sammanställt anvisningarna i följande steg:

1. Bilda en delaktighetsgrupp.
2. Utse en delaktighetsansvarig.
3. Kartlägg behoven i anslutning till främjandet av delaktighet.
4. Bestäm vilka resultat man vill uppnå, vilka metoder som ska användas och hur utvärderingen ska se ut.
5. Anteckna åtgärderna för främjande av delaktighet i delaktighetsprogrammet och/eller andra dokument.

1. Bilda en delaktighetsgrupp

Delaktighetsprogrammet och dess mål har större chanser att lyckas om man från början har bestämt att en delaktighetsgrupp utarbetar och följer upp programmet. Delaktighetsgruppen ser till att delaktigheten främjas kontinuerligt och systematiskt. Förslaget om att bilda en grupp kan komma från invånare, fullmäktigeledamöter eller myndigheter.

Delaktighetsgruppens uppgifter

Delaktighetsarbetsgruppen reflekterar över hur delaktighet ska förstås. Man behöver inte sträva efter strikta definitioner, eftersom delaktighet är ett brett begrepp. Olika dialogiska metoder är lämpliga för att bygga upp en förståelse av delaktighet. Principen är att allas röster ska bli hörda.

- [Dialogpaus \(Sitra.fi\)](#)
- [Osallisuuspeli \(Kommunförbundet.fi\) \(på finska\)](#)
- [Kortit osallisuuden edistämiseen \(Varkaus.fi\) \(på finska\)](#)

Delaktighetsarbetsgruppen fastställer de allmänna målen för främjandet av delaktighet. Målen preciseras i takt med att processen framskrider. Delaktigheten får olika betoningar beroende på kommunens eller områdets befolknings- och näringsstruktur, kultur, historia och värderingar. Kommunala och regionala uppgifter om invånarnas hälsa och välfärd samt om livskraften, ekonomin och samhällsklimatet kan samlas in via olika källor:

- kommunens eller områdets egna uppgifter (t.ex. välfärdsberättelsen)
- personer som känner till traktens historia
- [Sotkanet.fi](#)
- [Terveystemme.fi \(på finska\)](#)
- [Kartwebbplatsen Huono-osaisuus Suomessa \(diak.shinyapps.io\) \(på finska\)](#)
- [Kuntatutka \(YLE.fi\) \(på finska\)](#)
- [Hur kan jag påverka? Utrikesministeriets material för skolor om global utveckling \(Maailma2030.fi\)](#)

Delaktighetsgruppens sammansättning

Delaktighetsgruppen kan också kallas för något annat. Idealt sett bör följande grupper få komma till tals i det delaktighetsfrämjande arbetet:

- invånare i alla åldrar som inte företräder någon organisation
- nätverk och informella gemenskaper, såsom grannskapsgrupper
- erfarenhetsexperter

- användare av tjänsterna
- organisationer
- församlingar
- myndigheter (på områdena social- och hälsovård, sysselsättning, bildning, kultur, främjande av välfärd och hälsa, miljö, kommunikation, kommunernas och välfärdsområdenas samarbete och så kallade kontaktytor m.m.)
- näringslivet/företagare
- fullmäktigeledamöter och förtroendevalda.

Särskilt i små kommuner kan samma personer ha flera roller och uppdrag. Man kan dela på ansvaret och slå ihop krafterna till exempel genom att bilda en delaktighetsgrupp som fungerar inom den ekonomiska regionen.

Personer som har utfört delaktighetsarbete på någon annan ort eller i ett annat välfärdsområde kan fungera som sparringpartner och mentorer i delaktighetsgruppens arbete och senare också i samband med integreringen av det färdiga delaktighetsprogrammet i kommunens eller områdets olika verksamheter.

Läs mer:

[Osallisuussparraus kunnan esihenkilöille \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

[Osallisuustyön vertaismentorointi \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

2. Utse en delaktighetsansvarig

Delaktigheten främjas genom arbete i nätverk.

Läs mer: Nätverkande arbete som en resurs för främjandet av delaktighet (s. 112)

Den delaktighetsansvariga håller i nätverkets trådar och bör känna till invånarnas vardag och livsmiljö. Andra benämningar än ”delaktighetsansvarig” kan också användas. Arbetet med att samordna delaktighet kan till exempel skötas av kontaktpersoner för hälsa och välbefinnande eller av anställda inom bildningsväsendet. Samordningsuppgiften lämpar sig också för en opartisk organisation, men även då måste det finnas en person inom kommunens eller områdets organisation som ansvarar för delaktighet.

Det är viktigt att även den kommunala eller regionala ledningen är engagerad för och delar synen på främjandet av delaktighet. När ledningen och cheferna är engagerade, godkänner och erkänner delaktighetsarbetet samt ger frihet att genomföra det, skapas motivation. Välfärdsområdets delaktighetsansvariga bör skapa ett nätverk för kommunernas delaktighetsansvariga inom välfärdsområdet.

Främjandet av delaktighet är ett arbete som sker över förvaltningsgränserna. Därför bör delaktighet och hur det ska främjas diskuteras i ledningsgrupperna. Ledningen och cheferna kan också till exempel genom sin rekrytering bidra till att snabbare förändra kulturen i riktning mot samarbete mellan olika offentliga och privata aktörer och civilsamhället samt mellan förvaltningsområdena.

Läs mer: En delaktighetsfrämjande styrningsmodell (s. 70)

En strategi som överskrider förvaltningsgränser är särskilt viktig för att främja delaktigheten för personer som har det dåligt ställt. För att alla som står utanför arbetslivet ska kunna garanteras en möjlighet till meningsfull sysselsättning, gemenskap och uppskattning bör man söka lösningar som bygger på samarbete mellan olika branscher och lokala aktörer.

Till exempel kan man inom socialarbetet i välfärdsområdena stödja klienterna att påverka sådant som är viktigt för dem på deras ort, delta i lokal föreningsverksamhet och hitta kultur- och fritidsaktiviteter som passar dem. Samtidigt kan kommunens delaktighetsansordnare uppmanas invånarna att delta i utvecklingen av välfärdsområdets social- och hälsovårdstjänster. Olika aktörer kan samarbeta för att kartlägga och undanröja hindren för deltagande, såsom diskriminerande praxis eller hinder för sysselsättning.

Det är också viktigt att komma överens om och etablera praxis för hur invånarnas önskemål och utvecklingsförslag som samlats in inom olika verksamhetsområden ska behandlas av ledningen och beslutsfattarna. Särskild uppmärksamhet bör fästas vid att de som har det dåligt ställt ska bli hörda.

3. Kartlägg behoven i anslutning till främjandet av delaktighet

Delaktighetsgruppen kartlägger behoven på orten eller i området när det gäller främjandet av delaktighet. Det händer ofta att delaktighetsåtgärderna inte når dem som har det sämst ställt, och därför bör särskild uppmärksamhet ägnas åt dessa personer.

Behoven kan kartläggas till exempel genom invånar- och kundenkäter, intervjuer med grupper som har en svag upplevelse av delaktighet, till exempel genom att besöka organisationers lokaler och observera verksamheten, och genom att ordna workshoppar om delaktighet. Det är en god idé att bjuda in invånare, erfarenhetsexperter, företrädare för organisationer och även arbetare från olika branscher till workshopparna. Branschernas arbetstagare kan förbereda sig genom att i sina team diskutera de behov av att främja delaktighet som de lagt märke till i det egna arbetet.

Det lönar sig också att ta reda på vad tidigare enkäter som samlats in från invånarna och kunderna visar om deras behov. Inom många utvecklingsprojekt har olika behov framkommit. De är också värda att utforska på förhand. Områdena bör också beakta de behov som har identifierats i kommunerna.

Genom att identifiera behoven kan man samtidigt se vad som redan görs för att främja delaktigheten i kommunen eller området. Alla åtgärder har kanske inte betraktats främja delaktigheten.

De tre delområdena inom delaktighet och hjälpfrågorna som presenteras härnäst kan användas som stöd. Delområdena är 1) delaktighet i det egna livet, 2) delaktighet i gemenskaper och påverkansprocesser och 3) delaktighet i det gemensamma bästa. Hjälpfrågorna fokuserar i huvudsak på delaktighet hos personer i arbetsför ålder.

- Läs mer om delaktighetens delområden på sidan 20.
- I enskilda tjänster och verksamheter kan man också utnyttja de 24 hjälpfrågorna om delaktighet, som är avsedda för utvärdering och utveckling av olika verksamheter (s. 64).

1. Delaktighet i det egna livet

- Finns det en risk för att någon viss grupp diskrimineras i verksamheten eller tjänsterna, till exempel på grund av diskriminerande praxis eller attityder? Om sådana grupper finns, genom vilka åtgärder försöker man få bukt med diskriminering och skadliga attityder?
- Finns det grupper bland invånarna som undviker offentliga utrymmen eftersom de inte upplever dem som trygga?
- Finns det grupper bland invånarna som drar sig undan på grund av brist på pengar eller andra svårigheter?
- Arbetar man för att aktivt undanröja hinder för deltagande i verksamhet och tjänster till exempel genom dialog mellan olika myndigheter, organisationer och invånargrupper?
- Finns information om olika tjänster tillgänglig för alla på ett begripligt sätt och på det egna språket?
- Hur säkerställer man att varje kund och deltagare i verksamheten bemöts med respekt? Behöver de anställda i kommunen eller området uppdatera sin kompetens i fråga om hur man bemöter kunder och i synnerhet invånare som är i en sårbar och/eller dålig ställning?

Läs mer: Förnya kundarbetet på ett kreativt och lekfullt sätt (s. 131)

- Får till exempel kunden inom social- och hälsovårds-, sysselsättnings- eller integrationstjänsten samarbeta med en professionell för att hitta lösningar som passar hen?

- Har de professionella uttryckligen fått tillstånd att använda sitt eget omdöme och fritt bestämma var och hur de arbetar, till exempel flexibelt på olika platser och genom olika metoder utgående från vad som passar kunderna bäst? Exempel på platser: kaféer, parker, kundens eget hem. Exempel på metoder: funktionella metoder, djurasisterad verksamhet, metoder som bygger på naturen och kreativitet.
- **En fråga som särskilt gäller kommunerna:** Är det generella samhällsklimatet i kommunen sådant att alla trivs där och att kommunen lockar nya invånare? Samhällsklimatet i kommunen påverkas väsentligt av bland annat sysselsättnings- och näringsstrukturen, öppenheten för debatt, attityder samt relationerna mellan befolkningsgrupperna.

2. Delaktighet i gemenskaper och påverkansprocesser

Gemensam planering och samutveckling

- Känner alla invånare att deras röster blir hörda? Hur ser man till att alla invånare, om de så önskar, blir hörda i samband med att målen ställs upp, verksamheten planeras och besluten bereds?
- Samlar man in respons av kunder som använder tjänsterna, och används denna respons?
- Finns det skillnader i valdeltagandet mellan olika invånargrupper eller bostadsområden?
- Vilka representativa organ och plattformar finns i kommunen eller området?
 - Lagstadgade ungdomsråd, råd för personer med funktionsnedsättning och äldreåd samt barnråd, råd för arbetslösa m.m.
 - Kundråd.
 - Grupper för samutveckling.
- Lyssnar man på själva kunderna i samband med att deras behov utreds? Lyssnar man på potentiella kunder som tjänsten ännu inte har nått? Hur?
- Vilken samutveckling och/eller samproduktion sker i kommunen eller området?
 - Samutveckling: Till exempel erfarenhetsexpertis, kunders medverkan i utvecklingsarbetet, servicedesign, fokusgrupper, kundråd, företrädare för målgruppen i styrgruppen eller någon ny metod.
 - Samproduktion: Exempelvis att erfarenhetsexperten har en mottagning, kamratstöd erbjuds av patientorganisationen, en erfarenhetsexpert ingår i utvärderingsteamet, organisationernas lokaler.

- Håller man på att etablera samutveckling som permanent praxis inom olika verksamhetsområden?
 - Läs mer: En delaktighetsfrämjande styrningsmodell (s. 70).
 - [Ledning av klientdelaktighet inom social- och hälsovårdstjänster \(Thl.fi\)](#)
 - [Asiakastyön menetelmäkorteilla osallisuutta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- Kan de som deltagit i samutvecklingen följa upp effekterna av sitt arbete?
- Tar man tillvara erfarenheterna från samutvecklingen och utnyttjas de på lokal eller nationell nivå? Har en bestående struktur skapats för detta ändamål?
- Hur utnyttjas invånarnas och andra lokala aktörers sakkunskap och förmågor för att lösa gemensamma problem?
- Hur har erfarenhetsexpertverksamheten ordnats?

Läs mer: Erfarenhetsexpertis (s. 103)
- Bjuds olika aktörer in till förhandlingsbordet när det gäller
 - social- och hälsovårdstjänster
 - sysselsättningstjänster
 - integrationstjänster
 - räddningsväsendet
 - kultursektorn
 - fritidssektorn
 - det fria bildningsarbetet
 - fostran
 - miljö- och trafikplanering?

Läs mer:

 - [Kumppanuusilta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
 - [Kumppanuuspöydän rakennusopas \(Kommunförbundet.fi\) \(på finska\)](#)
 - [Järjestöedustamo \(Tampere.fi\) \(på finska\)](#)
 - [Yhdistysyhteistyöasiakirja \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- Har kommunen en finansieringsmekanism för invånarnas småskaliga utvecklingsprojekt?
 - Läs mer: Modellen för partnerskapsfinansiering (s. 119)

- [Osallistuva budjetointi - inklusiivisella toiminnalla osallisuutta lähiöön \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
 - [Osallistavalla ideakilpailulla uutta matalan kynnyksen liikuntatoimintaa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- Hur flexibelt och snabbt kan finansiering erhållas och användas? Kan även icke-organiserade grupper få finansiering?

Gemensam verksamhet på egna villkor

- Finns det gemensamma lokaler och gemensam verksamhet där människor kan mötas som jämlikar utan att deras problem, användning av tjänster eller bakgrunder definierar mötet? Strävar man aktivt efter att olika befolkningsgrupper ska mötas i verksamheten?

Läs mer: Öppna lokaler – människor möts och vidgar sina vyer (s. 221)

- Vilken praxis för positiv särbehandling används för att locka personer med låg grad av deltagande att delta i samarbetet mellan offentliga aktörer och organisationer? Erbjuds invånarna eller kunderna stöd för sina projekt, så att de kan lyfta fram sådant de upplever som viktigt?
- Uppmuntrar man invånarna och till exempel klienter inom socialarbetet att bidra till bekämpningen av fattigdom och förebyggandet av diskriminering?

Frågor som gäller tjänsterna i synnerhet (särskilt socialvårds-, mentalvårds-, sysselsättnings- och integrationstjänster samt bildnings- och fritidstjänster)

- Hur kan de som har det sämst ställt framhäva sitt kunnande så att de får uppskattning och erkännande även utanför tjänsten eller verksamheten?
- Ger man kunderna och invånarna olika möjligheter att förverkliga sig själva eller uttrycka sina tankar eller åsikter? Till exempel genom att teckna, måla, skriva eller fotografera eller på något annat kreativt sätt.
- Söker man metoder för att kunderna och invånarna ska kunna påverka saker sådant som är viktigt för dem i deras omgivning, levnadsmiljö eller i ett större sammanhang? Vilka är dessa metoder?
- Stärks medborgar- och demokratifärdigheterna? Till exempel genom det fria bildningsarbetet, studiecirklar, öppna lokaler eller genom att satsa på invandrares språkkunskaper.

Frågor som särskilt gäller kommunerna

- Vilken slags evenemang ordnar eller stöder kommunen för att människor ska kunna ta en paus från vardagen och/eller förverkliga sig själva?

- Hur skapar kommunen förutsättningar för lokal aktivism eller byaverksamhet?
 - Läs mer: Alla med – att stärka medborgarpåverkan (s. 191)
 - [Hur kan jag påverka? Utrikesministeriets material för skolor om global utveckling \(Maaailma2030.fi\)](#)

3. Delaktighet i det gemensamma bästa

Människor skapar det gemensamma bästa för varandra inom ramen för lönearbete, frivilligarbete, arbetsverksamhet, organisationer, kulturverksamhet, klimat- och miljöarbete, församlingar och beslutsfattande, men även i informella sammanhang till exempel när de hjälper sina grannar eller anhöriga. Genom att bidra till att skapa det gemensamma bästa får man uppskattning, erkännande och kontakt med andra människor. Det bästa är om det uppstår kontakter mellan samhällsgrupperna, eftersom detta främjar goda befolkningsrelationer.

Det gemensamma bästa innefattar sociala och ekonomiska värden. Sociala värden är till exempel individens egenmakt, upplevelsen av meningsfullhet och jämlikhet som en del av en gemenskap, tillit, kollektiv välbefinnande och sällskap. Ur de sociala värdena kan ekonomiskt värde uppstå, men detta sker inte automatiskt.

Frågor som särskilt gäller kommunerna

- Ordnar eller stöder kommunen kvarterskök eller gemensamma måltider som är öppna för alla samt parkmåltider för barn? Sker de gemensamma måltiderna i trivsamma matmiljöer?
 - [Korttelikeittiöt ilman rajoja \(THL 2019\) \(på finska\)](#)
 - [Korttelikeittiö – kaikille avoin tila \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
 - [Yhteinen ruokailu lähentää ja laskee kynnyksiä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- Vilka lokala naturområden och lokala leder (till exempel stadspromenader, kulturpromenader, naturstigar, vandringsleder) finns det i kommunen?
- I kommuner finns ofta lokaler som är underutnyttjade eller inte alls används. Har man identifierat sådana lokaler och strävar man efter att upplåta dem till hobbygrupper, boendeföreningar och småföreningar?
- Är de gemensamma lokalerna öppna och tillgängliga?

Läs mer: Öppna lokaler – människor möts och vidgar sina vyer (s. 221)
- Hur bra är man på att utnyttja till exempel daghem, skolor och invånarlokalerna och deras verksamhet för att få de invånare som flyttat till kommunen från annat håll att bli delaktiga i boendegemenskapen?

- Har låginkomsttagare tillgång till kurser inom det fria bildningsarbetet (medborgarinstitut)? Har barn från låginkomstfamiljer tillgång till hobbyer (till exempel avgiftsbelagda hobbyklubbar)?
- Erbjuder man särskilt låginkomsttagare möjlighet att ägna sig åt friluftsliv, till exempel genom att låna ut friluftsutrustning och gårdsspel från biblioteken eller genom att ordna kollektivtrafikförbindelser eller samåkning till friluftspplatser?
- Hur förbättrar man möjligheterna till frivilligarbete för personer som behöver särskilt stöd?

Läs mer: Genom att ordna och stödja frivilligarbete kan man öka delaktigheten (s. 215)

- Var och på vilket sätt får invånarna förverkliga och skapa sådant som är viktigt för dem, såsom kultur, kurser, talkon och gemensamma utrymmen?
- Erbjuder kommunen hjälp och stödstrukturer med att grunda andelslag, till exempel rådgivning, hjälp med bokföringen, arbetsträning eller öppna arbetsrum? Andelslag är sociala verksamheter som inte alltid eftersträvar vinst. De ger människor i olika ställning möjlighet att delta i den lokala ekonomin, både som producenter och som konsumenter. Andelslagen ger möjlighet att skapa socialt och/eller ekonomiskt värde samt en arbetsgemenskap.

Läs mer: Fler inkomstmöjligheter för arbetslösa och andra som står utanför arbetslivet (s. 198)

Frågor som gäller tjänsterna i synnerhet (särskilt social-, mentalvårds-, sysselsättnings- och integrationstjänster samt bildnings- och fritidstjänster)

- Erbjuder tjänsten en möjlighet att skapa det gemensamma bästa, det vill säga socialt eller rentav ekonomiskt värde för a) de andra som deltar i tjänsten och b) på större skala i den lokala gemenskapen?
 - Till exempel rekreation; miljövärd; samproduktion av trivsamma gemensamma utrymmen, samhällskonst, hobbymöjligheter eller social verksamhet; utbyte av kunskaper och färdigheter; deltagande i andelslag; skapande av välfärd och förtroende i gemenskapen.
- Erbjuder tjänsterna en möjlighet för kunderna att få uppleva de goda sidorna av den lokala gemenskapen?
 - Till exempel genom att sänka tröskeln för deltagande genom att deltagandet sker i en bekant grupp, med hjälp av en stödperson, med gratisbiljetter eller genom att förhandla med lokala aktörer om lösningar som underlättar deltagandet.

Delaktighetsfrämjande strukturer

Det är viktigt att goda metoder för främjande av delaktighet integreras i den kontinuerliga verksamheten. Framför allt är det viktigt att etablera ett arbetssätt där man alltid överväger och säkerställer deltagande av dem som har det sämst ställt. Permanenta strukturer måste också skapas för att dessa personers också ska bli hörda av ledningen och beslutsfattarna.

- Vilka strukturer för att öka delaktigheten finns redan i förvaltningen eller tjänsterna?
- Försöker man etablera strukturer som ökar delaktigheten också på områden där sådana strukturer ännu inte finns?
- Stöder ledningen och strategin integreringen av åtgärder som ökar delaktigheten?

Exempel på strukturer: ett delaktighetsprogram, handlingsmodeller som för samman offentliga aktörer och medborgaraktörer (till exempel partnerskapsbord eller partnerskapsfinansiering), ett delaktighetsnätverk, regelbunden allmännyttig verksamhet som främjar delaktighet, en anställd som ansvarar för att främja delaktighet, en turnerande kulturproducent eller kreativ pedagog som i sitt arbete använder sig av kreativa metoder, en regelbunden kurs som utarbetats och skapats av klienter inom socialarbetet i samarbete med medborgarinstitut.

4. Bestäm vilka resultat man vill uppnå, vilka metoder som ska användas och hur utvärderingen ska se ut

När behoven av att främja delaktighet har kartlagts fortsätter delaktighetsgruppen sitt arbete och sammankallar vid behov till exempel ett råd eller en grupp för samutveckling eller ordnar en partnerskapskväll eller diskussionskväll för invånarna.

Främjandet av delaktighet är en problemlösningsprocess som bygger på lärande, där man tillsammans vill ta reda på vad det upplevda problemet är, vilka potentiella lösningar som finns och vad dessa lösningar medför. Sådant förberedande arbete måste involvera experter, tjänstemän, invånare och kunder.

I samarbetet mellan delaktighetsgruppen och olika aktörer kommer man överens om följande saker, som antecknas i delaktighetsprogrammet (utöver behoven av att främja delaktighet):

- Vilka resultat vill man uppnå?
- Hur ska ansvaret fördelas?
- Vilka invånargrupper vill man nå och på vilket sätt?
- Med vilka medel har invånarna kunnat påverka delaktighetsprogrammet? Kommer det som invånarenkäterna visat på fram i delaktighetsprogrammet?
- Vilka metoder ska användas för att nå de eftersträlvade resultaten?

- Hur ska resurser tilldelas för åtgärderna?
- Hur ska metoderna och resultaten utvärderas?
- Hur ska resultaten följas upp?

[Osallisuuden seuranta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Ett av de viktigaste målen bör vara att öka invånarnas upplevelse av delaktighet. Vi uppmuntrar kommunerna och områdena att följa sina invånares upplevelse av delaktighet och förändringar i den med hjälp av delaktighetsindikatorn. Om man vill kontrollera verksamhetens effekter lönar det sig att, utöver de färdiga befolkningsenkäterna, även genomföra egna enkäter och rikta dem särskilt till grupper som har det dåligt ställt, bland annat via tjänster, organisationer och församlingar. Faktorer som påverkar upplevelsen av delaktighet kan fortfarande analyseras med kvalitativa metoder såsom verktyget Små framgångshistorier eller observation.

Läs mer: Delaktighetsindikatorn (s. 41)

Läs mer: Verktyget Små framgångshistorier för utvärdering av effekter på delaktigheten (s. 50)

För att kunna lyckas med de mål, den resurstilldelning och den tillhörande uppföljning som faller inom ansvarsområdet för kommunens eller områdets personal, bör man komma överens om mer detaljerade mål, rutiner och uppföljning i workshoppar som ordnas sektorsspecifikt, liksom i arbetet i kontaktytorna mellan kommunerna och områdena. Även i dessa workshoppar lönar det sig att involvera kunder, erfarenhetsexperter och företrädare för organisationer.

Utvärderings- och uppföljningsinformationen kan göras öppet tillgänglig. Öppen information väcker diskussion och bidrar till att skapa samförstånd. I kommunen kan det finnas engagerade personer som till exempel skulle vilja framställa informationen visuellt.

- Är kommunens eller områdets uppföljnings- och utvärderingsinformation öppet tillgänglig?
- Hur kan man delta i uppföljnings- och utvärderingsskedena?
- Uppmuntrar man via öppen information till sådant engagemang som främjar delaktighet?

5. Anteckna åtgärderna för främjande av delaktighet i delaktighetsprogrammet och/eller andra dokument

Åtgärderna för främjande av delaktighet, inklusive målen, metoderna, utvärderingssättet, tidtabellerna och resurserna, antecknas i delaktighetsprogrammet.

Det är också bra att inkludera delaktighetsprogrammet eller en hänvisning till delaktighetsprogrammet i välfärdsberättelsen, de sektorsspecifika strategierna och den årliga verksamhets- och ekonomiplaneringen, samt att inkludera de nya ansvarsområdena i organisationsscheman och uppgiftsbeskrivningar. På så sätt säkerställer man att främjandet av delaktighet beaktas i samtliga ansvarsområden, samtidigt som man konkretiserar vad delaktighet innebär till exempel inom socialservicen och hälso- och sjukvårdstjänsterna, planeringen av stadsmiljön och småbarnspedagogiken.

Invånare, beslutsfattare och personal informeras om delaktighetsprogrammet. Kommunen informerar området om sitt program och välfärdsområdet informerar kommunerna i området om sitt program. De som deltagit i arbetet med delaktighetsprogrammet tackas offentligt.

Exempel på delaktighetsprogram:

[Vuorovaikutussuunnitelma ohjaa osallisuutta ja vaikuttamista Oulussa \(Ouka.fi\) \(på finska\)](#)

[Helsingfors stads delaktighets- och interaktionsmodell \(Hel.fi\)](#)

[Asukkaiden Warkaus. Kansalaistoiminnan ohjelma 2018–2021 \(Varkaus.fi\) \(på finska\)](#)

[Delaktighetsprogrammet för Päijänne-Tavastlands välfärdsområde \(Paijatha.fi\) \(på finska\)](#)

[Delaktighetsprogrammet för Vanda och Kervo välfärdsområde 2023–2025 \(Vakehyva.fi\) \(på finska\)](#)

Anvisningarna har utvecklats i ett samarbete och grundar sig på forskningsdata

Anvisningarna grundar sig den referensram och den forskningslitteratur som presenteras i publikationen *Mitä osallisuus on? (Vad är delaktighet?)* (THL, 2017). Institutet för hälsa och välfärd, Europeiska socialfondens utvecklingsprojekt inom prioriteringsområde 5, yrkes-högskolan Diakonia, Finlands miljöcentral Syke och miljöministeriets program Hållbar stad har deltagit i samutvecklingen av anvisningarna.

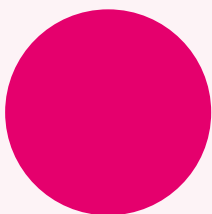
Läs hela texten på webben:

[Osallisuustyön johtaminen ja osallisuusohjelman teko \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Delaktighetsbitar

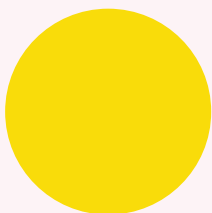
/ Att leda delaktighetsarbetet och utarbeta ett delaktighetsprogram

På olika håll i Finland har man utvecklat metoder som stöder ledningen av delaktighetsarbetet och utarbetandet av delaktighetsprogram. Läs de beskrivningar av handlingsmodellerna och utvärderingar som nämns här i webbtjänsten Innokylä genom att klicka på rubrikerna. Utvärderingsbilagorna finns också i bilaga 2 till denna publikation.

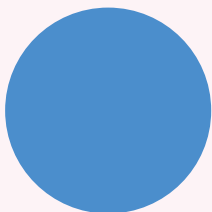
[Asiakastyön menetelmäkorteilla osallisuutta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Kort som utvecklats som stöd för kundarbetet och dess samutveckling är praktiska i synnerhet när verksamheten förnyas eller man vill förbättra deltagarorienteringen.

[Osallisuussparraus kunnan esihenkilöille \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Vid ”delaktighetssparring” får kommunens chefer stöd för att leda delaktighetsarbetet samt verktyg för att främja delaktigheten i kommunerna. Sparringen ges av en person som känner till referensramen och verktygen för främjande av delaktighet eller av en annan kommun som fått delaktighetssparring.

[Osallisuustyön vertaismentorointi \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Kamratmentorskap innebär utbyte av information och erfarenheter med en annan professionella som utför delaktighetsarbete. Parterna lär av varandra och hjälper varandra att utvecklas. Genom kamratmentorskapet delas tyst kunskap om delaktighetsarbetet.

Se även följande delaktighetsbit med anknytning till ledningen av delaktighetsarbetet och utarbetandet av delaktighetsprogrammet:

- [Poikkeustilanteiden toimintamalli heikoimmassa asemassa olevien avun koordinointiin \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Anvisningar för inkludering

Ett sätt att öka människors delaktighet är att inkludera dem i olika besluts- och påverkansprocesser. I detta kapitel ger vi tips till professionella eller ansvarspersoner som leder inkluderingsprocessen till exempel i en kommun, ett välfärdsområde eller en organisation. Särskild uppmärksamhet ägnas åt inkludering av dem som har det sämst ställt.

Deltagandeprocesserna kan vara mycket olika. I vissa fall har den inkluderande organisationen noggrant fastställt ramarna för deltagande och i andra fall börjar man söka lösningar från noll.

Vi använder ordet inkludering när en aktör eller organisation strävar efter att involvera andra i sitt beslutsfattande eller sin utvecklingsverksamhet. Ur deltagarens synvinkel är det fråga om deltagande och delaktighet i påverkansprocesser.

Läs mer om delaktighet i påverkansprocesser (s. 22).

Läs om hur man stöder medborgarpåverkan på invånarnas egna villkor (s. 191).

I bästa fall involveras personerna ända från idékläckningen och planeringen till utvärderingen av de resultat som uppnåtts. Inom delaktighetsfrämjade styrning ses invånarna och kunderna som partner, samproducenter och utvärderare, som har erfarenhet och expertis om tjänsterna och de lokala levnadsförhållandena.

Läs mer: En delaktighetsfrämjande styrningsmodell (s. 70)

Observera att inkludering bara är ett av många sätt att främja människors delaktighet. Det övergripande arbetet för att främja delaktighet benämner vi som främjande av delaktighet,

delaktighetsfrämjande arbete eller delaktighetsarbete. I inledningen till handboken tas temana inkludering och främjande av delaktighet upp. Läs mer om de olika metoder för att främja delaktighet som vi presenterar i denna handbok.

Satsa på att få med personer

Nöj dig inte med att uppsöka och locka med endast dem som är lätta att få med. Om målet med inkluderingen är att utveckla en tjänst bör man också försöka få med dem som står längst bort från tjänsten, alltså dem som man ännu inte lyckats nå eller erbjuda lämplig hjälp med hjälp av tjänsten men som skulle kunna gynnas av den. På så sätt når man sannolikt fram till de bästa resultaten, eftersom man får nya perspektiv från dem som har förbisetts.

Man kan locka med personer till exempel via andra tjänster, genom att besöka matköer, bostadsområden eller webbforum, eller med hjälp av organisationer, erfarenhetsexperter eller så kallade grannmödrar (naapuriäidit). Tröskeln för deltagande kan sänkas till exempel genom att ordna evenemang på intressanta platser, erbjuda upplevelser eller till exempel spela digitala spel. Det viktiga är att gå dit där människorna finns.

För deltagandet kan också betalas arvode. För personer som får utkomststöd kan arvodet leda till en minskning av stöder: för deras del kanske ersättning av de kostnader deltagandet medför eller till exempel gratisbiljetter uppskattas mer.

- När du uppmuntrar folk att delta ska du tydligt berätta vad de kan påverka genom sitt deltagande. Skapa inga onödiga förväntningar.
- Inspirera till deltagande genom att se det hela ur deltagarens synvinkel. Varför vill hen delta? Upplever hen att verksamheten är rätt för just hen? Tror hen att hen kan göra skillnad? Tror hen att hen kommer att bli behandlad med respekt av arrangörerna och de andra deltagarna? Ger deltagandet någon annan glädje eller nytta, såsom sällskap, upplevelser, mat, kunskaper eller färdigheter?
- Kommunicera via flera kanaler, på flera språk och på ett jämlikt sätt, och försök nå olika målgrupper.

Ge utrymme för funderingar och nya idéer

- Uppskatta vardagliga perspektiv.
- Börja med en idé som har goda förutsättningar att lyckas – eller ett problem som det finns goda möjligheter att nå samförstånd kring och hitta lösningar på.
- Ge stimulans och presentera inspirerande exempel på tidigare påverkansprocesser. Inspirerande exempel skapar en tro på att man kan göra skillnad.
- Skapa distans till vardagen när tiden känns rätt – konst och rekreativa aktiviteter öppnar nya perspektiv.

- Ordna informationsinslag eller diskussionstillfällen som ger idéer kring frågan. Om en viss metod eller webbapplikation ska användas i samband med deltagandet, tillhandahåll information och utbildning om detta på förhand.
- Reservera tid – att utforma ett gemensamt mål kan till och med ta flera månader.

Se till att de praktiska arrangemangen fungerar väl

- Utred i förväg målgruppens behov, till exempel genom enkäter, intervjuer eller webbdiskussioner. Alla har inte möjlighet att delta, och deltagarna är inte ansvariga för att föra fram alla behov.
- Reservera pengar för utrustning, resor, måltider och inträdesavgifter.
- Ordna barnomsorg så att även småbarnsföräldrar kan delta.
- Erbjud måltider – det är ett sätt att visa deltagarna uppskattning.
- Sök frivilliga stödpersoner eller inspiratörer (”påverkansfaddrar”) som hjälper till exempel genom att informera eller stödja deltagandet i evenemang.
- Se till att alla har lika möjligheter att delta. Välj tillgängliga och hinderfria lokaler och deltagandesätt. Iaktta principer för trygga rum. Ta hänsyn till särskilda behov så att även de som behöver stöd kan delta. Ordna till exempel en stödperson eller tolk.
- Var beredd på att gå igenom och tydligt beskriva de alternativ som finns och vad de innebär.

Om du är en professionell som inkluderar andra

- Redogör för dig själv och andra vad syftet med verksamheten är.
- Fundera på din maktställning, ditt relation och attityd till andra deltagare – människor kan också vara experter genom sina egna livserfarenheter och underskattning bidrar inte till att skapa förtroende.
- Sätt dig in i deltagarnas situation. Fundera på vilka fördelar, hinder och frågor som är förknippade med deltagandet ur deltagarnas synvinkel.

Gör det möjligt att delta på olika sätt

- Erbjud och försök hitta lämpliga sätt för deltagarna att delta.
- Låt deltagarna själva presentera sig och definiera i vilken roll de deltar. Tala redan på förhand för deltagarna om det är tänkt att de ska presentera sig. En stödperson kan hjälpa deltagaren att fundera på hur hen vill presentera sig.
- Gör det möjligt att delta även på andra sätt än genom att tala (t.ex. genom att skriva, teckna eller fotografera).

- Tillåt också deltagande med en liten insats eller genom att ibland bara titta på från sidan.
- Gör det möjligt att delta som grupp (t.ex. en grupp för social rehabilitering).

Efter själva deltagandet

- Tacka deltagarna till exempel med ett tackbrev eller vid ett tackmöte. Visa din uppskattning även utanför processen, till exempel genom att tacka deltagarna i en intervju med lokaltidningen eller vid en lokal prisgala.
- Tala om för deltagarna hur de kan följa arbetets effektivitet.
- Informera alla deltagare om de effekter som förverkligats. Berätta om informationen också kommer att utnyttjas på annat håll (t.ex. nationellt).
- Tänk på kontinuiteten – bjud in personer även till andra deltagandeprocesser och erbjud dem tillfällen att påverka.
- De som är mest entusiastiska kan till exempel hänvisas till en lämplig utbildning för erfarenhetsexperter, utbildning för påverkare, studier i ämnet eller till exempel organisations- eller partiverksamhet.
- Om någon som deltar i processen uttrycker behov av hjälp ska personen hänvisas till rätt hjälp.

Olika modeller för inkludering

Inkludering kan ske till exempel att genom låta kunder delta i utvecklingsarbetet (s.k. utveckklarkunder), genom kundråd, erfarenhetsexpertverksamhet, samutveckling, service-design, möten som hålls växelvis vid olika serviceenheter, partnerskapskvällar, servicesafari, utarbetande av delaktighetsprogram, delaktighet vid upphandling av tjänster, deltagande budgetering och inkluderande idéträffar. Dessutom kan kreativa, naturbaserade och lekfulla metoder utnyttjas.

En bekant miljö gör det lättare att vara med, medan en miljö som avviker från den vardagliga kan bidra till att upptäcka nya perspektiv. Deltagarna kan träffas till exempel i byahus, kvarterskök, på "integrationstorg" (kototori) eller runt en lägereld.

[Delaktighetsbitarna i Innokylä \(på finska\).](#)

På sidan 102 hittar du exempel på delaktighetsbitar som har att göra med inkludering.

Anvisningarna bygger på resultaten av utvecklingsarbete

Många av anvisningarna i detta kapitel grundar sig på handlingsmodeller som utvecklats i projekt inom Europeiska socialfondens prioriteringsområde 5. Anvisningarna har sammanställts i samband med utvecklingsarbetet med delaktighetsbitar inom Koordinationsprojektet för främjande av social delaktighet – Sokra och projekten inom Europeiska socialfondens prioriteringsområde 5. En del av handlingsmodellerna har utvärderats av Sokra-projektet.

Läs hela texten på webben:

[Ohjeita osallistamiseen \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Mer information

[Webbutbildning: Så skapas en jämlik kommun \(eoppiva.fi\)](#) (särskilt delen ”Jämlikt deltagande”).

[Osallisuus - kuntalaisten osallisuuden edistäminen \(Kommunforbundet.fi\)](#) (på finska)

[Tukea osallistumisen ohjelman laadintaan hyvinvointialueille – mallipohja saatavilla \(Sitra.fi\)](#) (på finska)

Delaktighetsbitar

/ Anvisningar för inkludering

Praxis för inkludering har utvecklats på olika håll i landet och många av de handlingsmodeller som presenteras i denna handbok innehåller inslag av inkludering. Här har vi till exempel valt sådana handlingsmodeller där inkludering spelar en central roll. Läs beskrivningarna av handlingsmodellerna och utvärderingarna i webbtjänsten Innokylä. Utvärderingsbilagorna finns också i bilaga 2 till denna publikation.

- [Asiakasosallisuusryhmät vammaispalvelujen yhteiskehittämisessä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Asiakastyön menetelmäkorteilla osallisuutta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Avoin olohuone ilman vaatimusta päihteettömyydestä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Kiertävä kokous vaikuttamiskeinona terveydenhuollossa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Kokemusasiantuntijaraati \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Kumppanuusilta kokoaa yhteen julkisen sektorin kansalaisyhteiskunnan ja kokemustiedon \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Osallistavalla ideakilpailulla uutta matalan kynnyksen liikuntatoimintaa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Osallistuva budjetointi - inklusiivisella toiminnalla osallisuutta lähioon \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Osallisuutta päätöksiin – kokemusasiantuntija ohjausryhmässä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Palveluohjauksen mallin kehittäminen yhdessä paljon palvelua tarvitsevien kanssa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Sosiaalisen raportoinnin yhteistuotanto asiakkaiden kanssa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Yhteiskehittäminen sosiaalisessa kuntoutuksessa ja sosiaalityössä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Erfarenhetsexpertis

Med erfarenhetsexpertis avses här den insikt och kunskap som erfarenheten ger och som används för att hjälpa eller stödja andra människor eller för att öka deras kompetens eller förmåga att hjälpa. Den professionella och vetenskapliga kunskapen kompletteras av kunskap som bygger på ett erfarenhetsperspektiv. Kunder som använder tjänsterna, men också professionella som arbetar med tjänsten, har sådan erfarenhetskunskap.

Utnyttjandet av erfarenhetsexpertis kan ses ur åtminstone följande överlappande perspektiv:

1. Som **invånardelaktighet**, där invånare kan delta i och utveckla verksamhet i sitt bostadsområde, och som **kunddelaktighet**, där kunderna kan delta i planeringen, genomförandet och utvärderingen av sina egna tjänster men också av tjänster i sitt område mer generellt.
2. Som **kamratverksamhet**, där personer som upplevt liknande saker ger varandra ömsesidigt stöd.
3. Som **samutveckling**, där kunder, erfarenhetsexperter och professionella tillsammans utvecklar till exempel en viss tjänst, tjänsternas kontaktytor eller annan verksamhet genom att utnyttja sina respektive kompetenser.
4. Som **erfarenhetsaktörs- och erfarenhetsexpertverksamhet**, där personer med erfarenhet använder sin egen erfarenhet och de färdigheter som de fått genom erfarenhetsexpertutbildningen för att hjälpa andra.

Erfarenheten omvandlas till expertis

Med erfarenhet avses här tuffa livserfarenheter av till exempel sjukdom, flyktingskap, fattigdom, diskriminering eller att använda olika tjänster.

En erfarenhetsaktör eller erfarenhetsexpert kan vara en person med erfarenhet av att ha någon viss sjukdom eller konfronteras med något visst, återhämta sig, genomgå rehabilitering, använda specifika tjänster eller vara en anhörig/närstående. Erfarenhetsexperten vet vad som har hjälpt hen och vilka faktorer som har spelat roll för hens eller en närståendes återhämtning eller livsförändring samt efterföljande anpassning.

Erfarenhetsaktörerna och erfarenhetsexperterna har fått utbildning i att fungera som erfarenhetsexperter och bearbeta sin egen erfarenhetshistoria.

Användningen av erfarenhetsexpertis och kamratverksamheten hänger samman. Erfarenhetsaktören eller erfarenhetsexperten kan dock också arbeta utanför kamratverksamheten.

Erfarenhetsaktörer och erfarenhetsexperter stärker delaktigheten

Ofta leder sjukdomar och utmanande livssituationer till att man hamnar utanför eller hindras från att delta i de vanliga sociala nätverken, t.ex. i arbetet eller studierna. Erfarenhetsverksamheten kan stärka välbefinnandet genom att öka självsäkerheten och den egna förmågan samt erbjuda meningsfulla aktiviteter och meningsfullt innehåll i livet.

- Ansvaret för den egna vården och rehabiliteringen ökar, tillsammans med upplevelsen av kamratskap. Att sätta ord på och dela med sig av sina negativa känslor hjälper till att bearbeta dem. Förtroendet stärks av att dela med sig av sina erfarenheter och få tack för det.
- Man utvecklar sina sociala färdigheter och får ett bredare perspektiv på samhället. Det kan ge en upplevelse av att man kan påverka saker och ting.
- Genom verksamheten får man nya förmågor, kunskaper och färdigheter. Upplevelsen att man kan göra något meningsfullt ökar tron på framtiden.

Erfarenhetsaktörs- och erfarenhetsexpertverksamheten har ett egenvärde i sig och ska inte begränsas till att endast vara ett steg på vägen mot utbildning och arbetsliv.

Erfarenhetsverksamheten ökar allas delaktighet när

- tjänsterna förbättras
- allt fler hittar den tjänst de behöver
- förtroendet mellan professionella och kunder ökar
- tjänsteanvändarnas röster hörs i beslutsfattandet och den offentliga debatten
- fördomarna mot grupper som har det dåligt ställt minskar.

Utbildning för erfarenhetsaktörer och erfarenhetsexperter

Erfarenhetsaktörskap och i synnerhet i krävande erfarenhetsexpertuppgifter förutsätter, vid sidan av erfarenhet, teoretisk kunskap samt de färdigheter som utbildningen erbjuder. Längden på de utbildningar som finns i landet varierar, från ett par dagars utbildning till åtta månaders utbildning i blandade lärmiljöer som ordnas av en läroanstalt.

Erfarenhetsexperten kan utbildas till samarbetspartner för en viss organisation eller tjänst. Då ska utbildningen vara kopplad till verksamhetsmiljön i fråga och behoven i den.

Även professionella och studerande kan få utbildning i att använda erfarenhetsexperternas kunskaper i sitt arbete. Utbildningen förändrar attityderna till erfarenhetsexperternas kompetens och kunskaper, vilket gör samarbetet med dem mer fruktbart. Professionella kan också delta i utbildning för att lära sig att använda de egna erfarenhetskunskaperna i arbetet.

Erfarenhetsexperters och erfarenhetsaktörers studievägar

Utbildningen av erfarenhetsexperter är i allmänhet en avgränsad process som kan inspirera deltagarna att skaffa sig kompletterande kunskaper och uppmuntra dem att fortsätta sina studier. Utbildningshelheten, tillsammans med erfarenheten från erfarenhetsexpertverksamheten, ger yrkesfärdigheter för att till exempel avlägga en fristående examen eller kan vara en inspiration till att inleda ett läroavtal.

Erfarenhetsexpertis har sedan början av 2019 inkluderats i yrkesutbildningen. De nya grunderna för yrkesexamen i pedagogisk verksamhet och handledning trädde i kraft den 1 januari 2019. Arbete som erfarenhetsexpert och kamrathandledare har antecknats som en valfri examensdel.

[Arbete som erfarenhetsexpert och kamrathandledare, 20 kp \(eperusteet.opintopolku.fi\)](#)

Viljan, förmågan och beredskapen att studera ska utredas individuellt.

Arbetsuppgifter och anställning inom erfarenhetsaktörs- och erfarenhetsexpertverksamheten

Erfarenhetsexperter kan bland annat arbeta som samutvecklare vid planering, utveckling, genomförande och utvärdering av tjänster samt till exempel inom kamratstödsverksamhet, utbildning, informations-, påverkans- och strategiarbete.

Arbetet är i huvudsak av tillfällig karaktär, arvodesbaserat och i bästa fall vanligtvis deltidsarbete. Detta bör uppmärksammas redan vid rekryteringen till utbildningen.

Att fungera som erfarenhetsexpert är i sig värdefullt. För många är verksamheten en milstolpe på vägen till yrkesutbildning, lönearbete eller utredning för pension.

För vissa hjälper ett uppdrag som erfarenhetsexpert att bygga upp en ny identitet där man kan arbeta med sektorsövergripande uppgifter trots att man kanske har en progressiv sjukdom eller får sjukpension. Utbildningen för erfarenhetsexperter och arbetslivserfarenheterna leder till en mer professionell roll, vilket ökar ansvaret och friheten. Personer kan ha färdigheter från sitt tidigare arbetsliv eller sina hobbyer som kan påverka inriktningen.

Arvode för arbete som erfarenhetsexpert

Det är viktigt att gemensamt komma överens om principer för ersättning. När handlar det om frivilligarbete, när handlar det om arbete där utgifter och resor ersätts och/eller arvode betalas och när handlar det om avlönat arbete? När en utbildad erfarenhetsexpert har arbetat med erfarenhetsexpertuppgifter ska alltså lämpliga arvoden och kostnadsersättningar betalas.

Ofta har erfarenhetsexperter som genomgår rehabilitering inkomster i form av olika socialskyddsförmåner, vilka kompletteras av inkomsterna från att ha fungerat som erfarenhetsexpert. En särskild utmaning i samband med utvecklingen av erfarenhetsexpertverksamheten är att få socialskyddsförmånerna och löneinkomsterna att gå ihop.

Även om man kommer överens med erfarenhetsaktören om arbete som inte ska definieras som egentligt expertarbete för vilket man får lön eller arvode, måste man se till att likabehandlingsprincipen iakttas och att verksamheten är etisk. Man ska avtala om till exempel resekostnader, måltids- och inkvarteringskostnader samt arbetshandledning och stöd för att göra deltagandet möjligt.

Lokal organisering av erfarenhetsexpertarbetet och stöd till erfarenhetsexperter

För att erfarenhetsexpertarbetet ska fungera behövs ett nätverk av stöd- och kamratakörer. Utbildningen för erfarenhetsexperter ger verktyg för att fungera som erfarenhetsexpert, men oftast inte arbetserfarenhet, såvida det inte ingår i utbildningen.

Arbetsuppgifter kan förmedlas av en organisation, välfärdsområdet eller någon annan aktör som kan erbjuda långsiktigt stöd till personer i erfarenhetsexpertuppgifter. Stödet kan till exempel handla om

- förmedling av arbetsuppgifter
- samordning
- möjliggörande av samverkan mellan utbildade erfarenhetsaktörer
- tillhandahållande av arbetshandledning och vidareutbildning.

Den förmedlande organisationen har en viktig uppgift i att se till att avtalen med erfarenhetsaktörerna är rättvisa och meningsfulla samt lämpliga för den individuella erfarenhetsexperten.

Med tanke på erfarenhetsexpertens ork och mognadsprocess är det viktigt att ordna arbetshandledning eller kamratstöd samt vid behov säkerställa fortsatta vård- eller terapikontakter. Arbetshandledning och feedback hjälper till exempel i situationer där erfarenhetsexperten känner att de saker man kommit överens om inte går framåt eller där hen funderar på om hen verkligen klarar av att hjälpa andra.

Det är lättare för personer som redan är aktiva, har ett nätverk och förstår hur tjänsterna fungerar att delta i utvecklingsarbetet. Detta bör man även ta hänsyn till i arbetsgemenskapen. Utbildningarna för erfarenhetsexperten ger erfarenhetsexperterna information om de miljöer där arbetet sker samt uppmuntrar och tränar dem att påverka.

För att erfarenhetsexpertens roll ska kunna etableras och bli en viktig del av arbetsgemenskapen krävs en lämplig fysisk arbetsmiljö, upplevd uppskattning, att arvoden är tillräckliga samt att det finns ett arvodessystem för erfarenhetsexperten. Till exempel kan en namnbricka från organisationen eller nycklar till arbetsplatsen öka erfarenhetsexpertens upplevelse av jämlikhet på arbetsplatsen.

Erfarenhetsexperten kan till och med bli en självständig samutvecklare av arbetsgemenskapen, som förnyar arbetet i egenskap av avlönad anställd och som har potential att överskrida skiljemurar.

Om erfarenhetsexperten deltar i påverkansarbetet, läs även följande: Att stärka medborgarpåverkan (s. 191)

En utvidgad arbetsgemenskap förändrar de professionellas roller och arbetskulturen

Ledningskulturen och de professionellas roller är under förändring. De professionellas förståelse för sitt eget arbete fördjupas när de vid sidan av den vetenskapliga kunskapen även får ett erfarenhetsbaserat perspektiv på till exempel en sjuk eller funktionshindrad persons vardag, rehabilitering, upplevelser av att få hjälp och stöd samt utmaningar. Om den professionella och erfarenhetsexperten arbetar tillsammans kan erfarenhetsexperten komplettera den professionellas kompetens till exempel genom sin förmåga att bemöta, lyssna på och förstå en kund med liknande erfarenheter.

Förändringen i arbetskulturen innebär även en utmaning för ledningskulturen – cheferna behöver färdigheter för att leda delaktighetsinsatserna och de professionella behöver nya färdigheter för att utveckla praxis inom delaktighetsarbetet.

När erfarenhetsexperterna försöker göra skillnad kanske de upptäcker att de professionella och ledningen förväntar sig att erfarenhetsexperterna ska anpassa sig till den rådande organisationskulturen, där klinisk och professionell kunskap värderas högre än erfarenhetskunskap. Dessutom kanske erfarenhetsexpertens ställning i arbetsgemenskapen är osäker i övrigt.

Erfarenhetsexpertens osäkerhet kring sin egen kompetens och ork, eller kring andras uppskattning av hens arbete, kan minska allt efter som erfarenhetsexpertens roll etableras i organisationen och förtroendet växer mellan parterna. Då blir det också möjligt att ifrågasätta och förnya etablerad praxis. Det är ingen självklarhet att erfarenhetsexperternas kunskaper uppskattas och att expertis delas mellan dem och de professionella. Därför är det viktigt att aktivt lyfta fram deras betydelse i arbetsgemenskapen.

Anvisningarna bygger på resultaten av utvecklingsarbete

Mycket av anvisningarna i detta kapitel grundar sig på handlingsmodeller som utvecklats i projekt inom Europeiska socialfondens prioriteringsområde 5. Anvisningarna har sammanställts i samband med det utvecklingsarbete med delaktighetsbitar som bedrivits inom Koordinationsprojektet för främjande av social delaktighet – Sokra i samarbete med projekten inom Europeiska socialfondens prioriteringsområde 5. En del av handlingsmodellerna har utvärderats av Sokra-projektet.

I bilaga 1: Kokemusosaaminen (Sokra-koordinationen, Tanja Hirschovits-Gerz 16.10.2018) (på finska).

Läs hela texten på webben:

[Kokemusosaaminen \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Litteratur

- Hirschovits-Gerz, Tanja, Sihvo, Sinikka, Karjalainen, Jarno & Nurmela, Anna (2019) [Kokemusasiantuntijuus Suomessa: Selvitys kokemusasiantuntijakoulutuksen ja toiminnan käytännöistä](#). THL, Diskussionsunderlag 17/2019.
- Kostiainen, Elisa, Ahonen, Sanna, Verho, Tanja, Rissanen, Päivi & Rotko, Tuulia (2014) [Kokemukset käyttöön – kokemusasiantuntijatoiminnan kehittäminen](#). THL, Diskussionsunderlag 36/2014.
- Falk, Hanna, Kurki, Marjo, Rissanen, Päivi, Kankaanpää, Sini & Sinkkonen, Niina (2013) [Kuntoutu- jasta toimijaksi – kokemus asiantuntijuudeksi](#). THL, Diskussionsunderlag 39/2013.
- [Koulutetut kokemusasiantuntijat ry: Kokemusasi- antuntijakoulutus- ja palkkiosuosituksset \(Koke- musasiantuntijat.fi\)](#)
- [Kokemustoiminnan ABC-opas alueelliseen toimin- taan \(2019\) \(pdf, 3,9 Mt, Kokemuskoulutus.fi\)](#)
- Hietala, Outi & Rissanen, Päivi (2015) [Kokemusasi- antuntija – hoidon ja avun kohteesta omien ko- kemusten jakajaksi sekä palveluiden kehittä- jäksi. Opas kokemusasiantuntijatoiminnasta \(pdf 1,4 Mt, Kuntoutussäätiö.fi\)](#)
- Jurvansuu, Sari & Rissanen, Päivi (2018) [Päihde- ja mielenterveysjärjestöjen vertais- ja vapaaeh- toistoimijoiden väsymisen ja uupumisen tun- teet](#). A-klinikstiftelsen, Tietopuu: Tutkimussarja 1/2018.
- [OK-hankkeen loppuraportti \(2019\)](#)
- [Yhteiskehittäminen aikuissosiaalityössä. Toiminta- malleja työntekijöiden ja asiakkaiden yhteiseen kehittämiseen ja yhteistutkijuuteen. PROSOS- hanke. \(pdf 1,8 Mt, prosos.fi\)](#)
- Soronen, Kari (2021) [Arvioivan katseen alla vai aitoa yhteistyötä? Kokemusasiantuntijoiden positioi- den rakentuminen päihde- ja mielenterveys- työssä](#). Lapplands universitet
- Soronen, Kari (2019) Kokemusasiantuntijoiden ja mielenterveystyön ammattilaisten jaettu asian- tuntijuus mielenterveystyössä. I: Orjasniemi, Romakkaniemi & Tauro (red.) [Muuttuvat rajat ja vastuut – globaali ja lokaali sosiaalityössä](#). Tutkiva sosiaalityö, 182.
- Jones, Marjaana (2021) [Patient and public involvement in healthcare: Potentials and challenges of lay expertise and experiential knowledge](#). Tammerfors universitet

Delaktighetsbitar

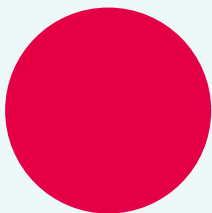
/ Erfarenhetsexpertis

Praxis för erfarenhetsexpertis har utvecklats på olika håll i Finland. Läs beskrivningarna av handlingsmodellerna och utvärderingarna i webbtjänsten Innokylä genom att klicka på rubrikerna. Utvärderingsbilagorna finns också i bilaga 2 till denna publikation.

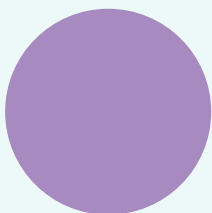
[Kokemusasiantuntijaraati \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Ett erfarenhetsexpertråd stärker kunddelaktigheten och erfarenhetskunskapen till exempel i samband med att beslut fattas inom sjukvården. Erfarenhetsexperterna deltar i att utveckla och utvärdera verksamheten. Rådet blir en integrerad del av organisationens verksamhet.

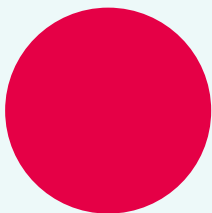
[Kokemusasiantuntijatyön tehtävänkuvat ehkäisevässä asunnottomuustyössä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Arbetsbeskrivningar för erfarenhetsexperter har tagits fram för att användas i miljöer där man arbetar med att förebygga och minska bostadslöshet. Av dem framgår hur erfarenhetsexpertarbetet används inom social- och hälsovårdstjänsterna.

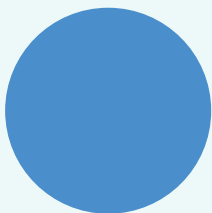
[Kokemusasiantuntija sairaanhoidon potilastyössä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

En utbildad erfarenhetsexpert arbetar på polikliniker och avdelningar inom sjukvården. Som en del av ett team av professionella ger hen stöd, handledning och hjälp till kunder och patienter utgående från sina egna likartade erfarenheter.

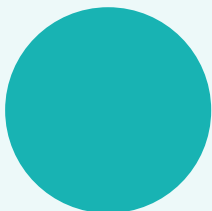
[Kokemusasiantuntija sosiaali- ja terveydenhuollon vastaanottotyössä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

En utbildad erfarenhetsexpert arbetar med mottagningsarbete på social- och hälsostationer eller välfärdscentraler. Som en del av ett team av professionella ger hen stöd, handledning och hjälp till kunder utgående från sina egna likartade erfarenheter.

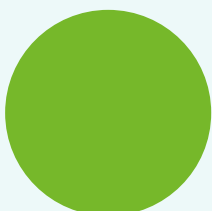
[Kokemuksia välittäen – kokemustoimijoiden työtehtävien välitystoiminta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Den instans som samordnar erfarenhetsaktörernas arbetsuppgifter sammanför erfarenhetsaktörer och professionella och stöder erfarenhetsexperterna i deras arbete.

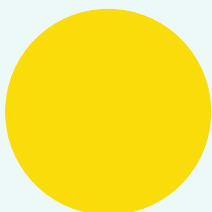
[Kokemusosaajien ja ammattilaisten työnohjaus \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

I en arbetshandledning som hålls gemensamt för erfarenhetsexperter och professionella behandlas erfarenhetsexperternas arbete, arbetsbild, olika arbetskulturer och samarbete.

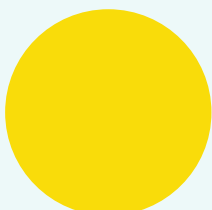
[Kokemustoimijat vaikuttajina -ryhmä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Samutveckling sker i en grupp med aktörer som är väsentliga med tanke på vad som ska utvecklas. Förutom erfarenhetsexperter deltar också närarbetare, chefer och myndigheter som fattar beslut om tjänsterna.

[Mielenterveyden kokemusasiantuntija asiakkaan tukena palveluissa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

I modellen Mieli personal trainer (pt) stöder erfarenhetsexperten kunder som upplever utmaningar med sin psykiska hälsa. Individuellt stöd, aktiviteter i väntrum och gemensamma träffar erbjuds vid sidan av de professionella tjänsterna.

[Osallisuutta päätöksiin – kokemusasiantuntija ohjausryhmässä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

I handlingsmodellen beskrivs vad man bör tänka på när en erfarenhetsexpert är medlem i styrgruppen. Målet är att säkerställa jämlik delaktighet och jämlikt inflytande när verksamheten genomförs och beslut fattas samt att lyfta fram målgruppen och kundperspektivet.

Se även följande delaktighetsbitar med anknytning till erfarenhetsexpertis:

- [Asiakasosallisuusryhmät vammaispalvelujen yhteiskehittämisessä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Kiertävä kokous vaikuttamiskeinona terveydenhuollossa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

- [Lastensuojelun kokemuskumppanin tarina \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Naapuriäidit - kohderyhmästä toimijaksi \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Palveluohjauksen mallin kehittäminen yhdessä paljon tukea tarvitsevien kanssa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Pelin kehittäminen toimijuuden mahdollistajana \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Yhteiskehittäminen sosiaalisessa kuntoutuksessa ja sosiaalityössä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Nätverkande arbete som en resurs för främjandet av delaktighet

Nätverkande arbete lämpar sig särskilt för att hantera samhällsutmaningar som inte kan lösas av en enskild aktör. Det handlar bland annat om fattigdom, marginalisering, psykiska problem och missbruksproblem.

Genom det nätverkande arbetet stärks upplevelsen av delaktighet och medvetenheten om de frågor som behandlas för personerna som deltar i nätverket. Nätverkande arbete bidrar till att uppnå gemensamma mål.

Genom delaktighetsfrämjande nätverkande arbete

1. stärker man delaktigheten för dem som arbetar i nätverken och bidrar man till att uppnå gemensamma mål
2. kan man främja kontaktytor mellan de involverade parternas bakgrundsorganisationer och skapa mervärde för andra personer.

I synnerhet när målet med det nätverkande arbetet är att utveckla kundorienterade tjänster är det viktigt att även erfarenhetsexperten, såsom företrädare för invånarna och kunderna, deltar i nätverket.

Nycklar till nätverkande arbete

1. Sammankalla personer

Det första steget mot ett nätverkande samarbete är ett öppet möte som ger goda förutsättningar för det framtida nätverkande arbetet.

2. Utforma ett gemensamt mål

Målet med det nätverkande arbetet kan till exempel vara att dela information och skapa en gemensam förståelse. I nätverket kan man söka lösningar på en viss utmaning, till exempel för att göra servicekedjan smidigare eller stödja en individ eller familj. I nätverken kan man utbyta kollegial information och söka lösningar på problem som berör särskilda livsområden eller fenomen.

- I nätverket kring en person inkluderas för hen viktiga anhöriga, professionella och eventuellt andra som befinner sig i en liknande situation.
- Det är viktigt att se till att de nödvändiga personerna, bakgrundsaktörerna och perspektiven finns representerade i det nätverk som skapats kring ett visst fenomen eller en viss fråga.

3. Våga axla olika roller – kom överens om samordningen

Ett bra nätverksarbete förutsätter deltagare med olika roller. I det nätverkande arbetet behövs personer som skapar förtroende och gemensamma mål, verkar för konkreta åtgärder, samlar verksamheter, informerar, inspirerar, samordnar, faciliterar och lockar nya medlemmar att delta.

Ledningen och samordningen av nätverket skapar förutsättningar för dialog och informationsgång mellan dem som ingår i nätverket samt för konkreta gemensamma åtgärder. Ledningen och samordningen av nätverket förutsätter att samordnaren har tid, vilja och förmåga att samla människor kring en gemensam fråga samt möjlighet att agera beslutsamt i enlighet med nätverkets mål. Samordnaren förmedlar, sammanställer och sammanfattar information. Samordnaren är en nyckelperson som sammanför människor.

4. Reservera tillräckligt med resurser

De resurser som krävs är personalresurser och till exempel möteslokaler, kaffe- och resekostnader samt elektroniska kommunikationsmedel. Det är viktigt att hitta ett lämpligt sätt att fungera som nätverk, oberoende av var deltagarna bor eller hur deras ekonomiska situation ser ut.

5. Följ upp nätverkets verksamhet

Nätverkande arbete är alltid målinriktat. Det kan vara en yrkesmässig förpliktelse eller upplevas som belönande med tanke på arbetets och verksamhetens innehåll. Multiprofessionellt samarbete och samutveckling mellan olika sektorer kräver nätverksarbete. För att bedöma hur väl man lyckats med verksamheten kan man till exempel fråga:

- Har målet för nätverket uppnåtts?
- Vilka resultat, effekter och dominoeffekter har uppnåtts?
- Hur har deltagarna gynnats av det nätverkande samarbetet?
- Nätverkets verksamhet kan även bedömas med hänsyn till samordningsarbetets effektivitet, ledningen, deltagarnas perspektiv och med hänsyn till förverkligandet av de olika rollerna.

En verksamhetsplan kan skapas för att följa upp verksamheten.

Verksamhetsplan för nätverket

För att nätverkets verksamhet ska bli smidigare kan en verksamhetsplan skapas, till exempel enligt den modell som beskrivs i publikationen Verkostojhtamisen opas (Handbok för nätverksledarskap) (Järvensivu, Nykänen & Rajala 2010).

1. Nätverkets mål

- Vad är nätverkets syfte och vilka konkreta mål har det?
- Inom vilken tidsram förväntas nätverket leverera resultat?

2. Nätverkets aktörer och struktur

- Vilka är nätverkets huvudaktörer?
- Ingår andra än huvudaktörerna i nätverket?
- Vilken är relationen mellan huvudaktörerna och de andra aktörerna?
- Vilka andra nätverk finns det?
- Hur fungerar detta nätverk i förhållande till andra nätverk?
- Vilka befintliga strukturer kan eller bör rivas?

3. Nätverksaktörernas uppgifter, roller och ansvar

- Vilka olika uppgifter och roller behövs i nätverket?
- Vilka uppgifter och roller har de olika aktörerna?

- Vem/vilka ansvarar för ledningen av nätverket?
- Vem/vilka ansvarar för att sammankalla till möten?
- Vem/vilka ansvarar för samordningen?
- Vem/vilka ansvarar för att facilitera arbetet?

4. Strukturering och förmedling av information

- Hur strukturerar man informationen tillsammans?
- Hur förmedlas informationen mellan aktörerna?
- Vilka datasystem utnyttjas för att strukturera och förmedla information?
- Vem/vilka ansvarar för den interna kommunikationen?
- Vem/vilka ansvarar för den externa kommunikationen?

5. Att fatta beslut

- Hur fattar nätverket beslut?
- Hur samarbetar nätverket med eventuella beslutsfattare utanför nätverket?

6. Uppföljning och utvärdering av nätverkets verksamhet

- Hur och i vilket format registrerar nätverket resultaten?
- Hur och enligt vilka kriterier utvärderar nätverket kvaliteten på resultaten?
- Hur och enligt vilka kriterier utvärderar man nätverkets funktionsduglighet (graden av ömsesidigt förtroende och engagemang)?
- Enligt vilka kriterier bedömer man huruvida nätverkets existens är motiverad?

7. Förankring av nätverkets resultat

- Struktur och funktionssätt för det nätverk som behövs för att förankra resultaten
- Kommunikation
- Marknadsföring

Nätverkande arbete inom delaktighetsprojekt

Nätverkande arbete är ofta en förutsättning för att utveckla, genomföra och sprida ett nytt arbetssätt eller en ny arbetskultur. Exempelvis kan målen inom projekt för främjande av delaktighet ofta bara uppnås om aktörerna på området, alltifrån ledningen till personalen och projektdeltagarna, är engagerade i verksamheten.

Nätverksarbete genomförs inom många projekt för främjande av delaktighet. Trots detta registrerar endast en del av projekten det nätverkande arbetets resultat när projektet avslutas.

Läs mer om utvecklingsarbete som främjar delaktighet och hantering av nätverk (s. 21 i publikationen): [Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa \(THL 2017\) \(på finska\)](#)

Informationspaketet har sammanställts som en del av ESF-utvecklingsarbetet

Den samlade information om nätverksarbete som presenterades i detta kapitel har sammanställts i samband med utvecklingsarbetet med delaktighetsbitar inom Koordinationsprojektet för främjande av social delaktighet – Sokra och projekten inom Europeiska socialfondens prioriteringsområde 5. En del av handlingsmodellerna har utvärderats av Sokraprojektet (THL).

I bilaga 1: Verkostoiva työ (Sokra-koordinationen, Tanja Hirschovits-Gerz 24.10.2019) (på finska).

Läs hela texten på webben:

[Verkostoiva työ osallisuuden edistämisen voimavarana \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Litteratur

Järvensivu, Timo, Nykänen, Katri & Rajala, Rika (2010) Verkostojohtamisen opas: Verkostotyökentely sosiaali- ja terveysalalla. Aalto-universitetet.

Alhanen, Kai, Lavila, Pekka, Kangas, Marko, Lampula, Tomi, Petrelius, Päivi (2019) [Systeemisen muutoksen johtaminen lastensuojelussa. Opas esimiehille ja johtajille](#). THL.

Delaktighetsbitar

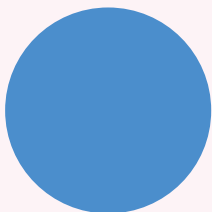
/ Nätverkande arbete

Praxis för nätverkande arbete har utvecklats på olika håll i Finland. Läs beskrivningarna av handlingsmodellerna och utvärderingarna i webbtjänsten Innokylä genom att klicka på rubrikerna. Utvärderingsbilagorna finns också i bilaga 2 till denna publikation.

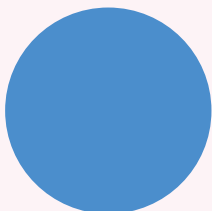
[Asiakasosallisuusryhmät vammaispalvelujen yhteis-kehittämisessä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Kunderna och arbetarna utvecklar tillsammans funktionshinderservicen i kunddelaktighetsgrupper.

[Liikuntaneuvonta – monialaista tukea hyvinvointiin \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Genom motionsrådgivning tillhandahåller professionella från olika branscher handledning och stöd till kunden utgående från hans behov. Detta gynnar kundens välbefinnande och förbättrar service-systemet genom att skapa nätverk mellan olika aktörer.

[Luottotyöntekijän matkassa eteenpäin \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Målet är att stärka den unga psykosocialt. Behovet av tjänster utreds genom ett nätverksbaserat arbetssätt. Tillsammans med parallella och sektorsövergripande tjänsteleverantörer skapas mål och ansvarsfördelning för att undvika överlappande arbete mellan olika professionella.

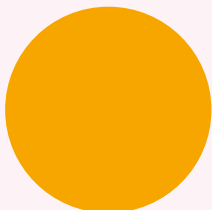
[Satelliittiyhteistyö palvelutarjottimen kokoajana ja uusien toimintamuotojen kehittäjänä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Genom ”satellitarbete” samlar man ett utbud av meningsfulla aktiviteter regionalt. Personer utanför arbetslivet stöds genom servicehandledning för att hitta aktiviteter. Verksamheten utvecklas enligt de utvecklingsbehov som identifieras.

[Taide-, kulttuuri- tai luontolähtöinen osallisuusverkosto \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Professionella inom olika sektorer samt kunder bildar ett delaktighetsnätverk som skapar en konst-, kultur- eller naturaktivitet som ökar människors delaktighet. Genom nätverksarbetet införlivas kreativa och naturorienterade metoder i olika sammanhang.

[Tukiringin avulla oma ääni kuuluviin \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

En grupp med anhöriga och professionella hjälper en person som behöver stöd att kommunicera sina önskemål och synpunkter i beslut som gäller personens eget liv. Den stödbehövandes röst kommer bättre fram och de anhörigas och professionellas förståelse för hens situation förbättras.

Se även följande delaktighetsbitar med anknytning till nätverkande arbete:

- [Kiertävä kokous vaikuttamiskeinona terveydenhuollossa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Koppia asiakkaasta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Kototori tukee kotoutujaa monialaisesti ja yhteisöllisesti \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Kumppanuusilta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Luontolähtöinen työpajatoiminta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Lähityö \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [MargIT-verkosto - digioikeuksien edistäminen verkostotyön keinoin \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Osallistavalla ideakilpailulla uutta matalan kynnyksen liikuntatoimintaa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Osallisuus sosiaali- ja terveystalvelujen hankinnassa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Palveluohjauksen mallin kehittäminen yhdessä paljon tukea tarvitsevien kanssa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Poikkeustilanteiden toimintamalli heikoimmassa asemassa olevien avun koordinoimiseen \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Teemapäivät – romanien ja romaniyhdistysten kohtaamispaikka \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Työntekijän roolinmuutos \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Vankिताustaisten asiakassuhteen rakennus dialogissa stigmoja murtaen \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Välivuokra-asuttamalla kiinni arkeen - asumisen riskit minimiin \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Yhteiskehittäminen sosiaalisessa kuntoutuksessa ja sosiaalityössä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Modellen för partnerskapsfinansiering

Partnerskap behövs bland annat för att ordna fritidsaktiviteter för invånare, erbjuda kamratstöd, främja delaktighet, välfärd och hälsa, bekämpa fattigdom samt förmedla expertkunskaper och erfarenhetskunskaper till den offentliga debatten och beslutsfattandet.

Medborgarorganisationer och kommuner eller välfärdsområden kan ingå partnerskap sinsemellan med hjälp av **partnerskapsfinansiering**. Partnerskapsfinansieringen ger upphov till invånarorienterad verksamhet och lågtröskeltjänster nära invånarna. Den gör det möjligt att utnyttja lokal expertis. Partnerskapsfinansieringsmodellen kan användas i byar, kommuner, städer och välfärdsområden.

Kommunen och välfärdsområdet kan reservera budgetmedel för partnerskapsfinansiering eller deltagande budgetering eller utnyttja andra finansieringsinstrument, såsom finansiering från Europeiska socialfonden. Kommunen eller välfärdsområdet kan sammankalla en arbetsgrupp bestående av medborgarorganisationer, invånare och myndigheter för att styra finansieringen.

Fördelarna med partnerskapsfinansiering

Partnerskapsfinansieringen ökar delaktigheten och den kollektiva välfärden.

Genom att ekonomiskt stödja enskilda invånares eller invånargrupperns aktivitet inspireras invånarna och stärks den lokala livskraften. Regionens attraktionskraft ökar. De invånardrivna gemenskapliga aktiviteterna bidrar till den lokala kulturen och stärker sammanhållningen.

Organisationerna har sakkunskap som kompletterar myndigheternas kompetens. Via organisationerna kan man också nå de grupper av människor som tjänsterna inte når. Frivilliga och kamratakörer som är verksamma inom organisationerna är en lokal välfärdsresurs. Den information som organisationerna har samlat in om människors upplevelser och systemets flaskhalsar bör användas för att utveckla tjänsterna.

Fördelar för invånarna

- möjlighet att påverka sådant som de upplever som viktigt och skapa gemenskapsaktiviteter
- invånarnas röster hörs i det lokala utvecklingsarbetet och beslutsfattandet
- nya vägar till tjänster som bidrar till invånarnas välfärd

Fördelar för organisationerna

- möjlighet att påverka det lokala utvecklingsarbetet och beslutsfattandet
- möjlighet att ordna allmännyttiga tjänster
- resurser för organisering av frivilligverksamhet och kamratstöd

Fördelar för kommunerna/välfärdsområdena

- möjlighet till agila experiment, handlingsmodeller som testats i praktiken
- kontakt med nya organisationsaktörer
- komplettering av tjänsteutbudet
- effektiva åtgärder: personer som har det dåligt ställt nås bättre än tidigare genom samarbetet mellan organisationerna och kommunen; invandrare integreras nära deras vardagsliv

Det praktiska genomförandet av modellen för partnerskapsfinansiering

Partnerskapsfinansiering som en del av kommunernas eller välfärdsområdenas budget

Kommunen eller välfärdsområdet:

- bjuder in lokala invånare och medborgarorganisationer till förhandlingsbordet
- beslutar om vilka partnerskap man vill budgetera för
- informerar om ansökningar om partnerskap och finansieringsmöjligheter
- avtalar med organisationer eller invånargrupper om partnerskapens resurser och ansvar
- sammankallar vid behov en styr- eller arbetsgrupp i anslutning till partnerskapen.

Partnerskapsfinansiering som en del av ESF-finansieringen under programperioden 2014–2020

De förfaringsätt som beskrivs här gäller Europeiska socialfondens programperiod 2014–2020. Partnerskapsfinansiering kan också vara möjlig genom andra finansieringsinstrument. Kontrollera alltid möjligheten till partnerskapsfinansiering och de praktiska detaljerna med finansiären.

- Kommunen prioriterar projekt som ansöker om finansiering tillsammans med NTM-centralen.
- Projekten finansieras inom en på förhand överenskommen finansieringsram.
- Kommunen förbinder sig att betala sin finansieringsandel, vilket finansieringen från Europeiska socialfonden (ESF) förutsätter.
- Organisationen som genomför projektet kan låna den självfinansieringsandel som förutsätts i ESF-finansieringen av kommunen.
- Kommunen stöder organisationerna i projektansökningsprocessen.

När ESF-finansieringen har säkerställts sammankallar kommunen en styrgrupp. Projektets genomförare får stöd av styrgruppen också i genomförandet av projektet och integreringen av verksamheten.

Finansieringen av projekten sker i regel enligt engångsersättningsmodellen (klumpsumma) på basis av verifieringen av resultaten efter att projektet avslutats. Vid behov kan projektets genomförare också få en del av finansieringen i förskott.

Modellen för partnerskapsfinansiering har utvecklats bland annat i Kuopio och Joensuu

Till exempel i Joensuu, S:t Michel, Uleåborg och Villmanstrand har staden genomfört medborgardrivna utvecklingsprojekt. I Nyslott genomfördes projektet av en förening (Savonlinnan seudun Kolomonen ry). I dessa modeller är den huvudsakliga genomföraren skyldig att, på basis av de interna ansökningar som denna har anordnat, fördela finansiering till mindre organisationsaktörer på basis av deras planer. Man har beslutat om finansieringen

tillsammans med den regionala ESF-finansieringsmyndigheten för programperioden 2014–2020.

Modellen för partnerskapsfinansiering i Kuopio

I Kuopio har man gått tillväga på annat sätt: I Kuopios modell skapas Pikku-KaKe-projekt, mindre ESF-projekt, på samma sätt i samarbete med staden, främst organisationer och föreningar samt NTM-centralen. Projektansökan har dock inte skett internt utan via EURA 2014-systemet under de allmänna ESF-ansökningstiderna.

I bilaga 1: Kuopion kumppanuusrahoitusmalli – kaupungin, järjestöjen ja rahoittajan välistä yhteistyötä kuntalaisten osallisuuden lisäämiseksi (Sokra-koordinationen 7.11.2017) (på finska).

Modellen för partnerskapsfinansiering i Joensuu

I Joensuu är partnerskapsfinansieringen förenad med möjliggörandet av invånardriven verksamhet, och effektiviteten granskas med utgångspunkt i invånaraktiviteten.

Enskilda invånare har kunnat föreslå ett evenemang eller utvecklingsprojekt, och staden hittar därefter en lämplig förening som kan genomföra det eller hjälper till att bilda en egen förening. I styrgruppen deltar medborgarorganisationer.

I vidareutvecklingen av partnerskapsfinansieringsmodellen kan man utnyttja erfarenheterna från Leader-programmet för lokal utveckling av landsbygden.

[Meiltä meille! Kansalaistoimijalähtöistä kaupunkikehittämistä Joensuussa \(pdf 5,99 Mt\)](#), utvärderingspublikation för Joensuu KAKE-projekt, 2017 (på finska).

Informationspaketet har sammanställts som en del av ESF-utvecklingsarbetet

Detta informationspaket om partnerskapsfinansiering har sammanställts i samband med utvecklingsarbetet med delaktighetsbitar inom Koordinationsprojektet för främjande av social delaktighet – Sokra och projekten inom Europeiska socialfondens prioriteringsområde 5.

Läs hela texten på webben:

[Kumppanuusrahoitusmalli \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Professionellas delaktighet bidrar till tjänsternas effektivitet

Ledning som främjar delaktighet hjälper professionella inom socialservicen, hälso- och sjukvårds- samt sysselsättningstjänsterna att göra ett bra jobb. De professionella har nära kontakt med personer som behöver många tjänster och personer som har det dåligt ställt. Därför bör man ta tillvara på den kunskap och de utvecklingsförslag som de professionella har för att tjänsterna ska bli så effektiva som möjligt.

Med professionellas delaktighet avses deras möjlighet att påverka i sitt arbete och använda sin yrkeskunskap. Delaktighet i arbetet innebär att den professionella tillhör grupper, nätverk och arbetsgemenskaper som är viktiga för hen själv och som uppmuntrar och sporrar den professionella att föra fram sina perspektiv och åsikter. Sådan delaktighet förutsätter att det finns tid, resurser och möjligheter att utvecklas och lära sig nytt.

I det här kapitlet presenterar vi mål och lösningar för att genomföra arbetet för att främja professionellas delaktighet. Om målen uppnås skapas också utmärkta förutsättningar för kunddelaktighet.

Sträva efter dessa mål när du vill stärka både de professionellas och kundernas delaktighet

1. Ett välfungerande samarbete mellan kunden och den professionella

En förutsättning för ett fungerande samarbete är att kunden och den professionella båda blir bemötta, hörda och förstådda i den sociala situationen. Kundens delaktighet stärks när

hen blir bemött enligt sina önskemål och behov. Ett smidigt samarbete förutsätter att den professionella anammade följande rutiner:

- **Lita på kunden.**
När man litar på kunden uppmuntras hen att berätta om sina angelägenheter.
- **Fråga kunden själv, anta inte.**
Att ställa frågor i stället för anta saker leder till mindre misstänksamhet i samarbetet och skapar trygghet i kundarbetet.
- **Sätt dig in i den andras situation.**
Det blir lättare att lösa konflikter när man kan se saker ur ett annat perspektiv.
- **Kom överens om målen tillsammans.**
För att målen ska kunna uppnås är det viktigt att kunden själv har förbundit sig till dem och beslutat om dem tillsammans med den professionella.

Det är lättare att uppnå de gemensamma målen när samarbetet löper smidigt. Ett smidigt samarbete påverkar kundens och den professionellas roller. Makten och ansvaret fördelas jämnare mellan kunden och den professionella. Genom gemensam idékläckning och meningsfulla gemensamma aktiviteter kan kunden till och med bli en partner i utvecklingsarbetet. När både kundens och den professionellas delaktighet stärks förbättras också tjänsternas kvalitet.

Dessutom kan tjänsterna bli lönsammare när större hänsyn tas till kundens kunskaper och färdigheter. Ibland kan samarbetet leda till att kunden hittar lämpliga alternativa stödformer, till exempel utanför socialservicen och hälso- och sjukvårdstjänsterna.

Läs också: Mot en social trygghet som stöder delaktighet och aktivitet – den grundläggande försörjningen och tjänsterna ska stödja varandra (s. 179)

2. Tillräckligt med tid avsätts för kundarbetet

Det lönar sig att satsa på mötenas antal, kvalitet och längd. Det tar tid att bygga upp en förtroendefull kundrelation. Professionellas erfarenheter visar att det behövs åtminstone tre möten innan förtroende uppstår. Det är särskilt viktigt att mötena med de personer som har det sämst ställt sker utan brådska. Genom icke-brådska möten dämpas eventuella misstankar som kan ha uppstått till följd av tidigare erfarenheter.

Med tillräcklig tid hinner man kartlägga kundens behov och önskemål. När kartläggningen är tillräckligt utförlig motsvarar bedömningen av servicebehovet, serviceplanen, utlåtandena och planen för fortsatt stöd bättre kundens behov och önskemål. Innehållet i mötena kan antecknas tillsammans med kunden, vilket kan göra det lättare för kunden att förbinda sig att arbeta mot ett gemensamt mål. Anteckningarna kan göras i webbtjänsten, så kan kunden granska dem själv även senare. Det är viktigt att den professionella ser till att kunden kan använda webbtjänsten och vet hur webbtjänsten används, var uppgifterna finns och hur de behandlas. Detta ökar den digitala delaktigheten.

3. Utnyttja nätverk och erfarenhetskunskap

Delaktighet förutsätter nätverkande. För att professionella ska kunna vara delaktiga behöver de ha kontakter till sina kunder, andra professionella, arbetsledningen, arbetsgemenskaper, organisationer och samhället.

Professionella bör sträva efter att utnyttja erfarenhetskunskap. Erfarenhetsexperterna är särskilt viktiga i social-, hälso- och välfärdsarbetet och stöder de professionella. Erfarenhetskunskapen kan göra det lättare att nå kunderna och hitta rätt hjälp snabbare. Den hjälper också till att förstå vilka hinder det finns för att få tillgång till och använda tjänsterna.

Läs mer: Nätverkande arbete som en resurs för främjandet av delaktighet (s. 112)

Läs mer: Erfarenhetsexpertis (s. 103)

4. Arbetsmiljön är flexibel och nya idéer tas emot med öppenhet

Utveckling och förnyelse i arbetet förutsätter förutom ekonomiska resurser även en uppmuntrande arbetsgemenskap och en ledning som stöder nya idéer. Professionella måste få utrymme och tid att utvecklas professionellt och lära sig på arbetsplatsen.

Arbetsmotivationen stärks av arbetsgemenskaper där de professionella uppmuntras att vara med och påverka och där nya idéer får föras fram. En flexibel arbetskultur och tillit till de professionellas tidsanvändning stöder deras delaktighet på arbetsplatsen.

En förändring i verksamhetskulturen kan synas som en förändring i hur man interagerar och talar med varandra i arbetsgemenskapen. I och med förändringen stärks den positiva arbetsinställningen och utvecklingen i arbetet. Förändringen kan också återspeglas i att de professionella har större kreativ problemlösningsförmåga än tidigare. Professionella som har egenmakt i arbetet kan ta itu med problem på kreativa sätt och inspireras att använda sin kompetens för det gemensamma bästa.

Spel kan användas för att förändra den professionellas och kundens roller

Spel och lekfullhet skapar en lättsam atmosfär i kundarbetet och möjliggör ett jämlikare möte. Metoder som bygger på spel kan användas för att förändra den professionellas och kundens roller. De kräver att båda släpper loss, och när det kommer till spel kan det också vara kunden som är experten. När man använder spel kan kundens expertis inom spel komma fram och värdesättas.

Läs mer: Användning av spel och spelifiering i socialarbetet (s. 157)

Anvisningarna har sammanställts som en del av ESF-utvecklingsarbetet

Denna informationshelhet om professionellas delaktighet har sammanställts i samband med utvecklingsarbetet med delaktighetsbitar inom Koordinationsprojektet för främjande av social delaktighet – Sokra och projekten inom Europeiska socialfondens prioriteringsområde 5. En del av handlingsmodellerna har utvärderats av Sokra-projektet.

Läs hela texten på webben:

[Ammattilaisten osallisuus edistää palvelujen vaikuttavuutta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Exempel: Magin vid klockan halv fem

Suoja-Pirtti ry:s Korttelikaverit (kvarterskompisar) (STEA 2018–2020) är en handlingsmodell där de professionella tillbringar tid i boendeenheter och hittar på saker att göra tillsammans med de boende. Man träffar de boende enskilt eller i grupp, beroende på vad som passar bäst för var och en. Ibland spelar man eller lagar mat, ibland umgås man bara och pratar. Ibland går man någonstans utanför enheten, till exempel ett kafé, stranden eller bowlinghallen. Några gånger har man också kopplat bort från vardagen och dess miljöer genom att äta på restaurang, pröva på att flyga vindtunnel eller övernatta i en stuga.

Kvarterskompisarnas principer:

- Människor bemöts som jämlikar. En kvarterskompis kan ha egen erfarenhet av rusmedelsanvändning, psykisk ohälsa eller bostadslöshet, men det är inte en förutsättning för att fungera som kvarterskompis. Kvarterskompisen får fritt vara sig själv. För kvarterskompisarna innebär kamratskap framför allt att man strävar efter att bemöta människor som jämlikar, så att de traditionella maktpositionerna inte gäller.
- Kvarterskompisen arbetar i huvudsak utanför servicesystemet, i de boendes egen livsmiljö och i det civila samhället.
- Kvarterskompisarna anpassar sitt arbetssätt efter omgivningen. Kvarterskompisarna kan vistas i boendeenheterna ensamma eller i par, men tillsammans bildar kvarterskompisarna en grupp som består av en eller flera professionella inom det sociala området, en erfarenhetsexpert och, i mån av möjlighet, professionella inom andra branscher. Mångsidigheten är en rikedom.

Socionom **Emmi Vuorela**, som samordnat kvarterskompisprojektet i två år, har omprövat sitt förhållande till sin yrkesroll. Processen har varit givande, men det har inte alltid varit smärtfritt att bygga upp en gemensam arbetskultur tillsammans med kamratarbetarna. Särskilt det första året var tidvis tungt.

Man måste ge tid till förändringen och till att skapa förtroende, samtidigt som man måste tro att saker och ting kommer att ordna sig förr eller senare. För att utveckla samarbetet söktes stöd från andra kamratarbetare och användes arbetshandledning.

I slutet av det andra året började man få en uppfattning om hurdan praxis som påverkar kvarterskompisarnas arbete i kontakterna med de boende. Även förvånansvärt små förändringar i arbets sättet verkade föra de professionella och de boende närmare varandra. En av dem har att göra med klockslaget.

”Efter klockan fyra händer något fantastiskt. Folk blir mer avslappnade och tillvaron i enheterna förändras. Tjänstetiden upphör och fritiden börjar. Även personer som sovit långt in på eftermiddagen eller skött ärenden dyker upp”, berättar Vuorela.

Vuorela kan lyckligtvis flexa med sin arbetstid. Tack vare en flexibel arbetstid kan Vuorela reagera snabbt i föränderliga situationer och även med kort varsel träffa boende, delta i besök eller till och med vara med när nya hobbyer testas. Personerna vid boendeenheterna har också så småningom lärt sig kvarterskompisarnas arbetstider utanför de vanliga tjänstetiderna och börjat önska att de oftare ska vara där på kvällarna.

Även om man kan öka arbetets effektivitet genom att ändra arbets sätten, ger enbart mekaniska förändringar inga resultat. Man måste också förstå människolivet – dess ofullständighet. När en klient får återfall måste man acceptera att återfallen hör till livet för den som strävar efter att bli fri från sitt aktiva rusmedelsbruk.

”Som kvarterskompis måste man tåla ofullständighet. Återfall är också en besvikelse för personen själv och för personens närmaste krets. Vid motgångar kan kvarterskompisen vara en stöttande kraft.”

Man måste också ge tid till att bygga upp förtroende. En människa som hankat sig fram från en svårighet till en annan och har upplevt flera besvikelser i sitt liv kan vara ängslig inför att ta kontakt med och lita på nya människor. Det har också hänt att boende har tytt sig till kvarterskompisarna efter att ha funderat i flera månader eller först efter att ha flyttat bort från boendeenheten.

”När förtroende uppstår kan man börja tala om saker. Ofta får samtalsämnen olika djup och nyanser än i den traditionella kontakten mellan klient och professionell. I mitt nuvarande arbete får jag se och höra om problemen och utmaningarna på ett uppriktigare och mer omfattande sätt än tidigare, ur ett lite annorlunda perspektiv. Man behöver inte vara rädd för sanktioner eller predikningar när man är med kvarterskompisarna.”

Enligt arbetsmodellen är det viktigt att kvarterskompisen är beredd att hålla kontakten och fortsätta att vara involverad även i de stunder då situationen försämras och den boendes tro på sina egna förutsättningar börjar vackla

Ibland är det svårt att komma underfund med och förklara relationen mellan en kvarterskompis och en person som bor på en boendeenhet, men Vuorela vill inte göra det till ett problem. När ärendet kommer på tal mellan henne och en boende pratar de om det.

”Är det här alltid din arbetstid?”, frågade en boende en gång Vuorela. ”Ja – den tid vi tillbringar tillsammans är alltid min arbetstid, men jag är verkligen genuint närvarande som mig själv”.

Det är viktigt att relationen bygger på förtroende och ärlighet. Man kan inte alltid undvika den besvikelse som uppstår när relationen definieras, eftersom många människor som vi möter saknar sådana människorelationer som de längtar efter i sina liv. Det betyder att en kvarterskompis också måste möta människors ensamhet och längtan efter vänner.

Arbetet är ibland tungt, men stunderna som man delar tillsammans och upplevelserna av att lyckas är belönande. Som kvarterskompis får Vuorela använda sitt eget omdöme och sin kreativitet till exempel genom att hålla kontakt med människorna i boendeenheten även på icke-traditionella sätt.

”Kontakten behöver inte grunda sig på ett visst problem. Vi kan berätta för varandra om hur våra dagar har varit till exempel genom meddelanden och bilder. Man behöver inte ens alltid ha något att säga. Vi kan till exempel spela sänka skepp på nätet.”

När det finns frihet i arbetet kan den professionella hålla kontakt även på ett vardagligt sätt, såsom man brukar göra i allmänhet i relationer.

Till en början är framgångsupplevelserna ofta små, men de är ett viktigt bidrag till delaktigheten och förutsättningarna för välbefinnande. Vägen från aktivt rusmedelsbruk eller psykiska problem tillbaka till en ordnad vardag är lång och full av gropar.

”Jag upplever det som en framgång när en person svarar på ett meddelande som jag skickat eller kommer till ett möte som vi kommit överens om. Det är alltid fint när personen vågar be om hjälp. Eller när jag går och spelar tillsammans med någon är det ett litet avbrott från vardagen för den som vanligtvis är ensam om dagarna. Eller när personen har fått mod att söka ord för sina känslor och upplevelser och vågar berätta om dem”, räknar Vuorela upp. Listan över framgångar är lång.

Utan dessa små saker tar personen kanske aldrig det första steget mot förändring.

Intervjun med socionom Emmi Vuorela ägde rum 2019.

[Kokemusosaajien ja ammattilaisten työnohjaus \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Delaktighetsbitar

/ Professionellas delaktighet

Praxis för professionellas delaktighet har utvecklats på olika håll i Finland. Läs beskrivningarna av handlingsmodellerna och utvärderingarna i webbtjänsten Innokylä genom att klicka på rubrikerna. Utvärderingsbilagorna finns också i bilaga 2 till denna publikation.

[Ajankäytön riittävyys osallisuustyössä rakentaa luotamusta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Den tid som professionella inom sysselsättningstjänsterna, socialservicen och hälso- och sjukvårdstjänsterna ägnar åt att bilda en uppfattning av tjänsteanvändarens situation stärker tjänstens kvalitet. Tillräcklig fördjupning i kundens situation ökar den professionellas möjligheter att skapa en heltäckande bild av den, utnyttja nätverk och hitta hjälp. När man inte har bråttom möjliggörs också samutveckling där kunderna är jämlika med de professionella.

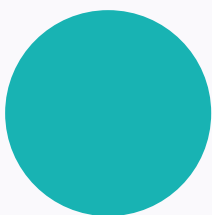
[Ammattilainen digipalvelujen asiakkaana -verkkovalmennus \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Syftet med utbildningen är att ge professionella en erfarenhet av kundens roll som användare av den digitala tjänsten. Detta hjälper den professionella att förstå kundens perspektiv och behov när hen handleder kunden i användningen av tjänsten.

[Kotoutumisopas tukee ammattilaisen työtä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Handboken är ett verktyg för professionella och frivilliga som möter invandrare. I handboken hittar professionella och frivilliga information om vardagliga frågor och lokala familjetjänster för personer som inte omfattas av de officiella integrationsåtgärderna.

[Palvelun käyttäjät tutuksi \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Bostadslösa personer blir bekanta i servicesystemet när de deltar i implementeringen av programmet för förebyggande av bostadslöshet. Bostadslösheten kan påverkas på ett meningsfullt sätt när bostadslösa personers situation förstås i sin helhet.

[Työntekijän roolinmuutos \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Den professionella blir en följeslagare, lyssnare och mentor. Den professionella handleder, stöder och uppmuntrar tjänsteanvändaren att utvärdera sin egen situation, göra upp en kundplan och delta i valet av tjänster som passar hen.

Se även följande delaktighetsbitar med anknytning till professionellas delaktighet:

- [Asiakastyön menetelmäkorteilla osallisuutta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Digivuorovaikutus osallisuuden tukena asiakastyössä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Kiertävä kokous vaikuttamiskeinona terveydenhuollossa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Kokemusasiantuntija sairaanhoidon potilastyössä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Kokemusasiantuntija sosiaali- ja terveydenhuollon vastaanottotyössä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Koppia asiakkaasta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Kototori tukee kotoutujaa monialaisesti ja yhteisöllisesti \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Kulttuurihyvinvointisuunnitelma edistää hyvinvointia ja osallisuutta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Luontoseteli mielenterveyden edistämisen tukena \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Osallisuustyön vertaismentorointi \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Poikkeustilanteiden toimintamalli heikoimmassa asemassa olevien avun koordinointiin \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Satelliittiyhteistyö palvelutarjottimen kokoajana ja uusien toimintamuotojen kehittäjänä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Vankिताustaisten asiakassuhteen rakennus dialogissa stigmoja murtaen \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Förnya kundarbetet på ett kreativt och lekfullt sätt

Om du arbetar med kunder lönar det sig att ibland göra saker på ett annat sätt än du brukar! Positiva och även oväntade möten kan nämligen få igång stora saker om kundens situation präglas av omfattande utmaningar med till exempel sysselsättningen, inläringen eller rehabiliteringen.

- Traditionella mottagningsituationer styr både den professionella och kunden till vissa beteendemönster. Det kan leda till att man fastnar i gamla hjulspår eller låser sig vid ett mönster.
- Däremot kan **miljöer utanför de vanliga mottagningslokalerna, kreativ verksamhet, berättelser, lekar och spel** ge en positiv vändning i den traditionella kontakten mellan den professionella och kunden. Genom kreativa aktiviteter, historieberättande, lekar eller spel kan den professionellas och kundens upplevelser av ofullständighet göras till någonting produktivt: den professionella hjälper till att sätta igång en process som fortsätter i samarbetet mellan den professionella och kunden, men som kunden slutför i sitt eget liv.

Även små stunder som avviker från det vanliga kan sätta igång en förändring

En persons intresse för förändring uppstår vanligtvis till följd av en enskild, tillfällig utlösande händelse eller omständighet. Det kan handla om en accepterande blick, en berättelse, ett musikstycke, en rörelse, ett spel, en lek eller en ny miljö. När det tillfälliga intresset upprepas blir det ett personligt engagemang.

Aktiviteter som avviker från de normala, såsom kreativa aktiviteter, berättande, spel eller vistelse i naturen kan inspirera till förändring även om man upplever ofullständighet. Detta gäller både kunden och den professionella. I inspirerande aktiviteter som avviker från rutinerna blir ofullständigheten en resurs. Detta kan inspirera kunden att på egna villkor söka lösningar på frågorna i sitt liv. För en professionell som upplever ofullständighet eller till och med otillräcklighet öppnas en dörr för att söka lösningar utanför ramarna.

Det får inte finnas någon klyfta mellan tjänsten och världen utanför, utan de saker som bearbetats inom ramen för tjänsten ska så småningom också omvandlas till interna mål och vardagsrutiner. Kreativa aktiviteter, berättelser, spel, lekar och miljöer utanför mottagningslokalerna överbryggas klyftan mellan tjänsterna och vardagslivet.

Socialarbetare utövar prövningsrätt i sitt arbete. Prövningsrätten används bland annat vid beslut, t.ex. när de gäller beviljande av ekonomiskt stöd eller tillhandahållande av psykosocialt stöd. Professionella inom utbildning och undervisning har å sin sida pedagogisk frihet. Därför kan både socialarbetare och professionella inom utbildning och undervisning utforska och tillämpa olika arbetssätt tillsammans med sina klienter.

Fördelarna med kreativa aktiviteter, berättande, spel, lekar och naturmiljöer

- kreativa aktiviteter och naturmiljöer ökar bevisligen välbefinnandet
- förändrar relationen mellan den professionella och klienten så att det blir mer jämlikt än tidigare
- gör upplevelsen av ofullständighet till något produktivt
- hjälper kunder att ta sig ur svåra livssituationer
- hjälper till att hantera situationer och bearbeta saker och ting
- väcker och upprätthåller intresse för förändring
- ger de professionella insikter.

Att använda kreativa metoder eller berättande för att arbeta med svåra frågor kräver pedagogiska eller andra yrkesmässiga färdigheter.

Nya metoder för kundarbete

I följande kapitel presenterar vi olika metoder för kundarbete där man använder berättande, kreativitet, spel, naturen och naturmiljöer.

- Berättande som ett sätt att främja delaktighet (s. 134)
- Kreativa metoder stärker delaktigheten (s. 151)
- Användning av spel och spelifiering i socialarbetet (s. 157)
- Naturen och delaktighet (s. 163)

Metoderna har sammanställts i samband med utvecklingsarbetet med delaktighetsbitar inom Koordinationsprojektet för främjande av social delaktighet – Sokra och projekten inom Europeiska socialfondens prioriteringsområde 5. En del av handlingsmodellerna har utvärderats av Sokra-projektet.

Läs hela texten på webben:

[Uudista asiakastyötä luovasti ja leikkisästi \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Litteratur

Huhtinen-Hildén, Laura & Isola, Anna-Maria (2019) [Reconstructing life narratives through creativity in social work](#). Cogent Social Sciences, 5:1

Kirsti Lonka: Oivaltava oppiminen (Otava, 2015)

[What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review](#). WHO, 2019.

[Luontoa elämään – toimintamalleja osallisuuden ja toimintakyvyn vahvistamiseksi: Luontoa elämään, luontoa kuntoutukseen \(Lapin ammattikorkeakoulu 2017\)](#)

[Kulttuurihyvinvointi ja taidelähtöiset menetelmät \(Thl.fi\)](#)

Berättande som ett sätt att främja delaktighet

I det här kapitlet beskriver vi hur berättande kan utnyttjas för att öka delaktigheten, särskilt bland vuxna som har det dåligt ställt. Vi förklarar hur och varför berättelser ökar delaktigheten och vilka etiska frågor som är förknippade med användningen av berättande som metod.

Berättande kan utnyttjas till exempel inom socialservicen och hälso- och sjukvårdstjänsterna, i det välfärdsfrämjande arbetet samt bildnings- och fritidsverksamheten. Professionella, frivilliga och erfarenhetsexperter inom dessa områden kan samarbeta till exempel med en professionell inom litteraturbranschen. Att använda berättande är dock inte bundet till någon viss tjänst eller verksamhet: metoden kan användas vid alla slags sammankomster och möten mellan människor.

Observera att anvisningarna och tipsen i detta kapitel är avsedda att användas i samband med social handledning och vardagliga aktiviteter. För att använda berättande som metod vid terapeutisk vägledning krävs särskilt kunnande och även en viss försiktighet, eftersom berättelser kan ha stor kraft. Särskilt när det gäller barn, personer med trauma och gamla människor är berättandet förknippat med särdrag som man bör studera särskilt.

Berättelser ökar och upprätthåller delaktigheten och upplevelsen av delaktighet

- Med hjälp av berättelser kan människor bli hörda, vilket ökar känslan av meningsfullhet.
- Berättelser bygger upp känslan av samhörighet.
- Andras överlevnadsberättelser ger kraft när man befinner sig i svårigheter.
- Berättelser erbjuder en fristad genom vilken man kan granska svåra eller smärtsamma aspekter i sitt eget liv.
- Genom berättelser skapas ett avslappnande tillstånd där man kan glömma vardagens svårigheter för en stund. Då kan nya insikter uppstå.
- Berättelserna synliggör människors egna resurser, vilket gör resurserna mer tillgängliga för människorna själva.
- Berättelserna gör olika kulturer och öden bekanta. Detta kan ge upphov till förståelse och empati för andra.
- Berättelserna ingjuter hopp om att en förändring är möjlig.

Senare i kapitlet beskrivs fler fördelar med berättandet. I slutet av kapitlet sammanställs olika forskningsresultat (s. 147).

Vad som avses med berättande och centrala begrepp

Berättande är en metod som grundar sig på kroppsligt, visuellt, muntligt eller skriftligt uttryck. I de olika delarna av detta kapitel beskrivs närmare vad berättandet innebär i olika situationer.

Berättelsen är en serie händelser kring något visst ämne. Berättelsen behöver inte vara i textform utan kan anges i ljud, bild eller rörelse eller i en kombination av dessa. Den kan framföras i form av en dikt, en sång, en bild, en dans eller en muntlig berättelse. Människors inre tal till sig själva kan också ses som berättelser.

Erfarenheter är bestående, men tolkningarna av dem ändras. En berättelse blir levande när berättaren ändrar perspektiv, när hans sinnesstämning förändras, omständigheterna förändras eller när hen får inspiration av till exempel en kulturell berättelse. Flexibilitet är därför en förutsättning för berättandet som metod.

Centrala termer:

- **Kulturell eller kollektiv berättelse** (eng. cultural narrative): Människogrupper, nationer och kulturer har sociala berättelsereserver. De är små eller stora berättelser (mytologier, sagor, folksånger, populärkultur) som kommunicerar och upprätthåller till

exempel gemenskapens, släktens eller nationens historia, värderingar, traditioner och rollförväntningar samt känslan av gemenskap. Kulturella och kollektiva berättelser kan användas för mycket olika ändamål.

- **Erfarenhetsberättelse eller kamratberättelse:** Människor som lever i liknande situationer uttrycker, strukturerar och delar sina tankar, känslor och erfarenheter i form av berättelser. Kamratberättelser och erfarenhetsberättelser ingjuter hopp och öppnar nya perspektiv – även för andra människor. Erfarenhetsberättelser används som verktyg i erfarenhetsexperters arbete. Erfarenhetsberättelserna ger också information till dem som utvecklar tjänster och verksamhet.
- **Förkroppsligade berättelser** (eng. embodied story, embodied narrative): Människan uppfattar världen genom sin kropp. Att beröra och hantera föremål, betrakta saker och bemöta blickar, vara vaksam och rikta uppmärksamheten mot något är kroppsliga kognitioner som hjälper människor att strukturera världen och berätta berättelser om sig själv. Om man inte kan eller vill uttrycka en upplevelse i ljud eller ord kan kroppen användas i berättandet.
- **Små berättelser** (eng. small stories): Berättelser ses ofta som ganska omfattande och strukturerade helheter, t.ex. kulturella berättelser och erfarenhetsberättelser. Små berättelser som människor berättar för sig själva och för varandra i vardagslivet är dock viktiga för att hantera livet och vardagen. De är inte nödvändigtvis tidsmässigt logiska, och de innehåller tystnader. De kanske inte ens känns igen som berättelser. Med hjälp av dem synliggörs till exempel sådant som berättaren värdesätter, framgångar och bekymmer.
- **Tystnader i berättelsen** (eng. silences in narrative): En del av det som inträffat utelämnas alltid – antingen avsiktligt eller oavsiktligt. Det kan väcka lyssnarens intresse. Lyssnaren bör dock respektera tystnaderna i berättelserna om berättaren visar sin ovilja att gå in på dem.

Användning av berättande vid kundmöten

Genom att berätta berättelser vid kundmöten kan information förmedlas och förståelse och förtroende skapas mellan kunden och den professionella. Berättelserna kan hjälpa kunden att bli hörd, eftersom berättelserna hjälper till att synliggöra de egna upplevelsorna, känslorna och minnena.

Vid olika möten, såsom möten mellan kunden och den professionella, ger berättandet både kunden och den professionella utrymme och tid. Kunden behöver inte genast kunna uttrycka sina behov och förväntningar, utan får tid att formulera dem när hen berättar sin berättelse.

Berättande kan också användas för att stärka kundernas delaktighet i tjänsterna och i processer för påverkan i anslutning till tjänsterna. I följande avsnitt beskriver vi närmare hur berättande kan användas som ett verktyg för förändring och påverkan.

Så kan du som lyssnare stödja förtroligt berättande:

- Var närvarande och visa intresse, ställ frågor som för berättelsen framåt eller preciserar den, nicka och visa förståelse med små kompletterande ord. På så sätt hjälper du berättaren att komma ihåg detaljerna och du kan också själv lägga dem på minnet. Lyssna aktivt på berättaren i situationer där tolkare används, även om du själv inte talar berättarens språk. Om kunden har en assistent ska du inte tilltala assistenten utan alltid kunden.
- Visa aktivt lyssnande genom att använda samma ord som berättaren använder och ge positiv återkoppling. På så sätt uppmuntrar du berättaren att fortsätta sin berättelse eller att berätta flera små berättelser.
- Om du tar del av någons berättande via nätet är det avgörande att du lyssnar, ställer frågor och visar respekt för att skapa en förtroendefull atmosfär. När du förhåller dig positivt till den person du möter är det lättare för dig att lyssna på vad hen har att säga. Tänk särskilt på blicken vid diskussioner via videomöten. En accepterande blick uppmuntrar berättaren.
- Försök slappna av så att du kan leva dig in i berättarens skildring. Var närvarande med hela kroppen. Det hjälper ofta för att förstå berättaren. I interaktionssituationer intar människor ofta liknande kroppsställningar eller speglar varandras miner.
- Respektera att berättelsen inte täcker allt, utan innehåller tystnader. Berättaren måste ha makten att bestämma vad hen vill uttrycka. Det skapar trygghet, eftersom berättaren då upplever att hen bestämmer över sin egen berättelse.
- Ge dig hän och överge för en stund invanda mönster, såsom maktrelationen mellan kund och professionell.

När kunden berättar på ett mer informellt sätt än i typiska mottagningssituationer får den professionella viktig information för att hjälpa kunden vidare på det sätt som kunden önskar. Informellt berättande kan också främjas genom att använda andra lokaler än de typiska mottagningslokalerna eller till exempel genom en kaffeservering.

Läs mer: Förnya kundarbetet på ett kreativt och lekfullt sätt (s. 131)

Professionella kan använda **kulturella och kollektiva berättelser** i många olika sammanhang. Berättande passar särskilt bra för att behandla sådana frågor som det finns flera perspektiv på. Det finns dock en risk för att något visst perspektiv på människor, samhället eller världen, som förmedlas mellan personer som en berättelse som det är lätt att upprepa, leder till en onyanserad bild. Det kan uppstå berättelser som innehåller negativa stereotyper,

särskilt om de personer som har det sämst ställt. Därför bör den professionella då och då reflektera över de berättelser som påverkar hur hen ser på sitt arbete och sina kunder.

Anteckningar om kunderna kan utgå från arbetarens egna tolkningar, som i sin tur baseras på berättelser som ”fastnat”. Därför kanske kundens tolkning avviker. Kundens delaktighet i det egna livet kan ökas genom att kunden får vara med och göra anteckningarna. Ett sådant tillvägagångssätt kallas **inkluderande dokumentation**.

En form av ojämlikhet är att de som har det allra sämst ställt inte har ord för sina erfarenheter eller inte vågar föra fram sina upplevelser av orättvisa. Professionella kan använda **erfarenhets- och kamratberättelser** som verktyg för att föra saker på tal, så att till exempel en person som möter motgångar får ord för sin upplevelse. Berättelser är ett bra sätt att synliggöra tysta, förtigna och motstridiga erfarenheter, situationer och attityder.

Berättelsen som delas tar form i interaktionen mellan berättaren och lyssnaren. Berättaren behöver en förtroendeingivande och lugn plats, liksom tid, för sin berättelse. Interaktionen skapar också förutsättningar för möten – en förtroendefull relation mellan kunden och den professionella. Att bli hörd ökar upplevelsen av delaktighet.

Delaktighetsbitar

Dessa handlingsmodeller har beskrivits och utvärderats i samband med utvecklingsarbetet med delaktighetsbitar, där man söker metoder och tillvägagångssätt för att öka delaktigheten särskilt för dem som har det sämst ställt. Utvärderingarna har gjorts av Sokra-kordinationen.

[Pelitarina sosiaalityön välineenä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Med hjälp av en spelberättelse berättar en klient inom socialarbetet sin livshistoria för en professionell med hjälp av spelande. Genom att närma sig spelandet på ett positivt sätt och betona resurser hjälper man kunden att hitta nya sidor av sig själv och bygger förtroende.

[Asiakasosallisuusryhmät vammaispalvelujen yhteiskehittämisessä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

I kunddelaktighetsgrupper inom servicen för personer med funktionsnedsättning blir barnens röster hörda. Vid mötena har man använt sig av en fiktig figur, Dino, som använder tjänsterna. Via figuren har barnen talat om sina åsikter och tjänsterna och till exempel om olika behov i anslutning till rörlighet.

[Digivuorovaikutus osallisuuden tukena asiakastyössä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Genom de tips som sammanställts i handlingsmodellen stöds skapandet av ett rum för förtroligt berättande på distans. I mötet med kunden i den digitala miljön kan man använda olika interaktionssätt och interaktionsmetoder som sänker tröskeln för deltagande och stöder jämlikt deltagande på deltagarnas egna villkor.

Andra goda metoder och handböcker

[Läsnaolo, kuuntelu ja kunnioitus tekevät myös etäkohtaamisesta inhimillisen \(THL-bloggen 19.2.2021\) \(på finska\)](#)

Berättelsen som hjälpmedel för personlig förändring

Berättande kan vara till stöd för både personlig och samhällelig förändring. Vi fokuserar främst på den personliga förändringen, som såklart också kan leda till större påverkan. I följande avsnitt förklarar vi mer om hur berättelsen kan utnyttjas som ett verktyg för att påverka.

Observera, som nämndes i början av kapitlet, att dessa anvisningar är avsedda för social handledning och vardagliga aktiviteter. För att använda berättande som metod vid terapeutisk vägledning krävs ett särskilt slags kunnande.

En berättelse kan vara ett slutresultat, men **berättelsen är framför allt en process** som kan hjälpa för att få distans till de egna livserfarenheterna, identifiera sina resurser och sårbarheter samt förstå sig själv. Ramarna för den egna berättelsen tar form när man ser längre än sitt eget liv. Inom ramarna struktureras och granskas erfarenheterna ur nya perspektiv.

Konstnärlig aktivitet ger möjlighet till ett **symboliskt avstånd** (konstens metaforiska skydd), som ger tillfälle att bearbeta även svåra frågor på ett indirekt sätt. Lekar fungerar ofta på samma sätt. Konstnärlig aktivitet kan frigöra berättandet och minnet och hjälpa en att få grepp om det som rör sig i tankarna. Konkreta aktiviteter kan aktivera minnet på olika sätt. Konst handlar också om att ge form åt en inre berättelse, till exempel med hjälp av sång, skrivande eller målning.

Särskilt vid långvariga svårigheter eller ofrivillig ensamhet kan människor tappa kontakten med sina mänskliga behov och tillgångar. En medmänniskas eller professionells **små berättelser**, hågkomster om en person eller bilder i fotoalbum kan uppdaga färdigheter och egenskaper som varit dolda. De kan i sin tur trigga behov av kreativitet, lärande eller deltagande. Därmed kan nya betydelser som ger stöd i livet uppstå, tillsammans med en känsla av meningsfullhet, vilka bevisligen ökar välbefinnandet och gör att man kan se fram emot framtiden.

Berättelserna är ett sätt att testa olika roller, situationer och möjligheter till förändring på fantasinivå. Människor kan behöva välbekanta berättelser om sig själva, sitt liv eller världen för att känna sig trygga, men berättelsen måste också ges utrymme att förändras. Till exempel behövs alternativa berättelser under eller efter långvariga svårigheter. Kamratberättelser ger alternativ och insikter. De kan användas i samband med arbete som syftar till personlig förändring. Man kan uttrycka sin berättelse på ett annorlunda sätt för sig själv, sina närstående och andra personer i livet. **Alternativa berättelser** kan också skapas i en gemensam aktivitet och slutresultatet kan till exempel vara en teaterföreställning. Med hjälp av alternativa berättelser kan man ta ställning och påverka.

Ibland kan det kännas som om man inte har tillräckligt med ingredienser för att skapa sin berättelse. **Stöd för att strukturera de egna erfarenheterna kan hittas** via kulturella berättelser och kulturella minnen, faktaböcker, romaner, sånger, museer och deras utställningar. Inspiration kan fås från fotoalbum och brev samt från socialvårdens och hälso- och sjukvårdens journalhandlingar. Man kan intervjua släktingar, såsom syskon, barn, föräldrar eller andra vårdnadshavare, mor- och farföräldrar och kusiner. När man pratar med sina släktingar kan man använda sina eller släktingarnas foton, arvegods eller barndomens leksaker som inspiration. Tillsammans med släktingarna kan man också göra en utflykt till ”rötterna”, den trakt där slakten har bott. Man kan prata med vänner, lärare och barnskötare. Man kan träna sig själv, sina närstående och sina kunder att berätta om sitt eget liv genom att locka fram minnesinformation och små berättelser.

Delaktighetsbitar

Dessa handlingsmodeller har beskrivits och utvärderats i samband med utvecklingsarbetet med delaktighetsbitar, där man söker metoder och tillvägagångssätt för att öka delaktigheten särskilt för dem som har det sämst ställt. Utvärderingarna har gjorts av Sokra-koordinationen.

[Elävä Portfolio \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Med hjälp av den ”levande portföljen” (Elävä Portfolio) lär sig deltagarna att hitta sina styrkor och berätta om dem med hjälp av olika konstbaserade metoder.

[Lastensuojelun kokemuskumppanin tarina \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

En kundrelation inom barnskyddet är ofta förknippad med en situation som är svår att hantera. Tillvaron kan präglas av ett kortsiktigt perspektiv och förhållanden av oro och ångest. Att strukturera erfarenheterna av barnskyddet och föräldraskapet i en berättelse ger nya perspektiv. Berättelsen är ett verktyg som kan utnyttjas i erfarenhetsexpertverksamheten inom barnskyddet. Modellen är också lämplig för att bearbeta andra typer av erfarenheter med stöd av handledaren och gruppen.

Användning av berättande vid gemensamma aktiviteter och som ett verktyg för påverkan

Berättande kan användas vid gemensam verksamhet, såsom gruppverksamhet, hobbyer eller i skolan. Berättelser kan också utnyttjas i samutveckling och processer för påverkan. Berättelser kan skapa band mellan människor från olika samhällsgrupper och kulturer om atmosfären är öppen och tillitsfull. Berättelser ökar förståelsen för olikheter, upplevelser av diskriminering och diskriminerande eller ojämlika strukturer.

Att berätta sin egen erfarenhetsberättelse är ett sätt att göra skillnad och ge kamratstöd till andra. Berättelsen kan till exempel handla om sjukdom, flyktingskap, fattigdom, diskriminering eller användningen av tjänster. Att omvandla sina egna erfarenheter till en berättelse ökar tron på de egna möjligheterna och gör att man lättare kan se sig själv som en

påverkare. Genom att dela med sig av sin erfarenhetsberättelse bidrar man också ofta till att andra personer i en liknande situation får en starkare tro på sina egna möjligheter. När man märker att man kan påverka genom sin egen berättelse stärks upplevelsen av delaktighet. Utbildningarna för erfarenhetsexperten erbjuder verktyg för att uttrycka sin egen erfarenhet och fungera som erfarenhetsexpert.

Läs mer: Erfarenhetsexpertis (s. 103)

Gemensamma aktiviteter ger möjlighet att dela **kamratberättelser**. När den egna berättelsen blir hörd och accepterad ökar upplevelsen av delaktighet, framtidstron kan komma tillbaka och nya tankar kan väckas både hos lyssnaren och berättaren.

I gruppverksamheten börjar gruppens **gemensamma berättelse** ta form när människor genom sina egna berättelser relaterar till varandras berättelser. En gemensam berättelse som bygger på små kamratberättelser ger möjlighet att visa och ta emot medkänsla och förståelse. Det finns många slags övningar i berättande: man kan till exempel be deltagarna berätta en liten berättelse om sina hemnycklar, smycken eller kläder för de andra deltagarna. Dock ska ingen behöva berätta om sig själv mot sin vilja. Gruppens gemensamma berättelse behöver inte vara verbal, utan den kan skapas med kreativa medel som att rita eller spela musik.

Lokala aktiviteter kan börja utvecklas till följd av den gemensamma berättelsen. En intressant berättelse lockar olika människor att delta i aktiviteterna. Den kan föra samman människor från olika samhällsgrupper. Till exempel **rundvandringar** skapas ofta på grundval av olika berättelser. Under rundvandringarna kan man också berätta alternativa berättelser som ökar förståelsen för människor som lever i olika situationer.

Under gemensamma stunder eller på berättarkaféer berättar människor fritt om sig själva, sitt liv eller något tema. Före evenemangen är det bra att komma överens om gemensamma regler. Deltagarna bör påminnas om att respektera sina egna och andras gränser samt tystnaderna i berättelsen, det vill säga sådant som berättaren avsiktligt har låtit bli att berätta.

Sagotering är en metod där någon berättar en saga eller berättelse. Handledaren skriver ner den och läser den sedan högt. Efter detta kan sagoberättaren fortfarande ändra eller korrigera sin saga eller berättelse.

Musik och bildkonst kan användas i grupper på många sätt. När det gäller musik kan arbetet med berättelser vara mycket anspråkslöst. Att lyssna på sin favoritmusik kan ge kraft, trygghet eller tröst. Man kan be personer spela en låt som ger kraft, eller någon låt som annars känns viktig. Kompositioner och texter hör till det gemensamma kulturella minnet och väcker stämningar och associationer även hos andra deltagare.

Detsamma gäller bildkonst. Genom konsten uppmanas vi att reflektera över saker och ting genom vår egen livshistoria. Gruppen kan besöka konstutställningar, virtuella utställningar eller titta på enskilda konstverk. Att titta på konstverk ger upphov till en inre berättelse,

men efter konstupplevelsen kan axplock ur denna berättelse också delas med andra. När deltagarna går samman och diskuterar utifrån sina egna berättelser börjar en gemensam upplevelse och berättelse ta form. **Samhällskonst, konstverk som skapats tillsammans**, är ett uttryck för hur våra inre berättelser formar en gemensam berättelse.

Berättelser kan användas i påverkansarbete, kommunikationskampanjer och jippon. I en kampanj kan man till exempel förmedla berättelser om livssituationer eller människogrupper som är förknippade med många fördomar. Då är det av avgörande betydelse att kampanjen omfattar företrädare för den berörda människogruppen och utgår från kunskapen hos de organisationer och erfarenheter som företräder dem. Folk kan berätta sina berättelser själva, eller så kan berättelserna användas i anonymare format, t.ex. som texter, teckningar eller höglästa texter. Läs även följande avsnitt, som behandlar mediernas intresse för berättelser och hur man kan vara förberedd på det.

[Uskalla. It's possible! Unelmista totta -videosarja \(Youtube\) \(på finska\)](#)

Läs mer om att stödja inflytande:

Alla med – att stärka medborgarpåverkan (s. 191)

Delaktighetsbitar

[Aistien tila sosiaalityön ympäristönä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Sinnenas rum är ett offentligt rum som kan omvandlas genom att inkludera olika material, bilder, ljud och dofter för att förmedla berättelser om olika öden och kulturer. Det färdigställda rummet öppnar upp för interaktion, utbyte av erfarenheter och att se tillbaka på minnen.

[Vankilateatteri vapauttaa vangin roolista \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

En fängelseteater är en gemenskapsteater för fångar i frigivningsfasen och frigivna fångar. Genom teater stärks resurserna, öppnas nya roller i livet och minskas fördomarna. Gruppmedlemmarna beslutar tillsammans vad föreställningen ska handla om. Teatern leds av professionella inom konsten. Målet är att erbjuda åskådarna en högklassig föreställning.

Modell för kreativ gruppverksamhet

Modellen beskriver gruppens process från det inledande skedet till bearbetning av erfarenheter, verbalisering, delning och accepterande feedback.

[Luova ryhmätoiminta lisää hyvinvointia \(THL 2019\) \(på finska\)](#)

Läs mer: Kreativa metoder stärker delaktigheten (s. 151)

[Hyvän mielen julkaisut – voimaannuttavia sanoja ja kuvia arjen iloksi \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Deltagarna i verksamheten skriver texter och tar foton som kombineras till publikationer för sociala medier, tidningar eller andra ändamål. Att skapa positiva publikationer är en flexibel, kreativ aktivitet där deltagarna har möjlighet att påverka och glädja andra.

[Kokemusasiantuntija tuo työttömien äänen kuuluviin \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Erfarenhetsexperterna för fram de arbetslösas röster i informationsmedier och sysselsättnings-tjänsterna. Detta kan bidra till att ändra föreställningarna om arbetslöshet, utveckla förståelsen för sysselsättningstjänsterna och göra tjänsterna mer kundorienterade. Utbildningen för erfarenhetsexperter ger färdigheter att utnyttja sin egen erfarenhetsberättelse i påverkansarbetet.

Andra goda metoder och handböcker

- Metoden med berättelsebaserad gruppverksamhet har utvecklats tillsammans med äldre personer. Målet är att lyfta fram positiva erfarenheter som man samlat på sig under livets gång.

[Mun tarina ja sun tarina – Tarinallisen ryhmätoiminnan menetelmä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

- Handboken Odottamattomia aarteita (Oväntade skatter) innehåller övningar som bygger på berättelser, bilder, musik, motion, ord och fantasi och som är för alla åldersgrupper inom social- och hälsovårdsbranschen och pedagogiska verksamheter.

[Odottamattomia aarteita: Ilmaisia, leikkisyyttä ja luovaa toimintaa ryhmässä \(Metropolia yrkeshögskola 2018\) \(på finska\)](#)

- Läromedelsbanken Toivo innehåller information om hur personliga erfarenheter kan beskrivas med hjälp av dramaberättelser, forumteater och berättelseteater och hur dessa metoder kan användas tillsammans med specifika grupper, såsom personer som talar få språk och invandrare.

[Om berättande i Toivo-läromedelsbanken \(Sites.google.com/metropolia.fi\) \(på finska\)](#)

- Under Hima & Strada-stadsrundturen går man med en guide som upplevt bostadslöshet till intressanta platser i staden med en särskild historia eller en bit dold historia. Under rundvandringarna får människor som upplever bostadslöshet en mer framträdande roll i stadsrummet och möjlighet att bidra till den gemensamma berättelsere-serven och påverka människor.

[Vaikuttamista kävelykierroksilla \(Hima & Strada\) \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

- Oftast samlas läsecirkel i bibliotek eller kaféer. I projektet Kirjastosta juuret elämään togs läsecirkeln till ett fängelse.

[Lukupiiri meni vankilaan \(Helmet.fi\) \(på finska\)](#)

- Sagor i baren (satuja kapakassa) är en praxis som uppfunnits av socialarbetaren och litteraturterapeuterhandledaren Kirsi Marttinen och som också ger vuxna möjlighet att dras med i berättelser och släppa loss fantasin.

[Satuja kapakassa \(Facebook.com\)](#)

- I projektet Sanoittamalla kaupunginomistajaksi utvecklades en idé om kringresande låtskrivarverkstäder, vilket intresserade människor. Genom att dela en låt blev ett privat verk en gemensam upplevelse. Dock kräver låtskrivandet tid.

[Kiertävä sanoittamo \(Humak.fi\) \(på finska\)](#)

- ”Novellkroken” (novellikoukku) är ett regelbundet evenemang som började på Viks bibliotek och har blivit mycket populärt och spridit sig på bred front runt om i Finland. Under evenemangen lyssnar man på noveller medan man handarbetar.

[Novellikoukku \(Helmet.fi\) \(på finska\)](#)

- I projektet Lähde! Taiteesta voimaa arkeen (Kraft i vardagen med konstens hjälp) skapades handlingsmodeller där man med hjälp av konst och kultur ökar den aktiva delaktigheten och bidrar till en meningsfull vardag.

[Taiteesta voimaa arkeen 2017–2020 \(Kulttuurikuppila.fi\) \(på finska\)](#)

Etik i arbetet med berättelser

Berättelser förutsätter etisk känslighet. Alla berättelser bidrar inte till delaktighet.

- När man delar berättelser måste man skapa gemensamma regler. Sådana är till exempel:
- Deltagarna berättar endast om sådant som de annars skulle berätta om i olika vardagliga situationer.
- Om det är fråga om en liten och förtrolig grupp kan man separat komma överens om tystnadsplikt.
- När berättaren berättar koncentrerar sig de övriga deltagarna på att lyssna. När det passar berättaren ställer de övriga deltagarna följdfrågor och ger positiv respons.
- Eftersom det är viktigt att berättaren får höras som sig själv genom sin egen berättelse ska lyssnarna inte berätta om sina erfarenheter. Annars kan de tränga undan berättarens berättelse.

Dessutom ska handledare och professionella fundera på följande etiska frågor

Handledare eller professionella som arbetar med berättelser ska identifiera sina egna attityder och maktförhållandet mellan sig själv och deltagaren. Man måste undvika att tolka berättarens berättelse. Berättaren måste få utrymme för insikter.

Arbetet med berättelser kan utföras terapeutiskt, men detta kräver särskild yrkesmässig kompetens. I vardagliga, icke-terapeutiska service- och verksamhetssammanhang måste man vägleda berättaren att hålla sig till det område hen upplever som psykiskt tryggt. Om kunden trots allt blir psykiskt uppriven ska hen hänvisas till professionell hjälp.

Erfarenhetsexperter bjuds in för att väcka känslor, så att man kan dra lärdom av deras erfarenheter och så att verksamhetskulturen kan förändras. Att väcka känslor är en viktig uppgift, men erfarenhetsexperternas uppgift får inte begränsas till enbart detta, utan de måste involveras i diskussioner, förhandlingar och kampen för att göra skillnad.

Medierna är intresserade av människors berättelser. Om kunden berättar att hen ska ställa upp på en medieintervju, kan den professionella förbereda kunden för intervjun bland annat genom att diskutera vilka saker personen är beredd att berätta om, vad det innebär för personens närstående att hen delar med sig av sin berättelse och vad som behöver beaktas vad gäller de närståendes integritet. Barnskyddslagen skyddar till exempel barn på ett sätt som kan hindra föräldrar från att berätta om en kundrelation inom barnskyddet.

Om man vill återge någon annans berättelse i media måste man ha den ursprungliga berättarens tillstånd. Såväl kunder som professionella bör dessutom vara medvetna om att berättelser som delas på sociala medier ofta utnyttjas för politiska eller ekonomiska syften. Berättelser kan spridas okontrollerat på sociala medier. De kan framställas på ett sätt som strider mot berättarens ursprungliga avsikter. En personlig berättelse är inte heller alltid det bästa sättet att lyfta fram saker i offentligheten.

Tips för situationer där man ska berätta sin egen berättelse för medierna finns till exempel i en handbok som publicerats av nätverket Kuka kuuntelee köyhää (Vem lyssnar på de fattiga) och Finlands nätverk mot fattigdom och utslagning (EAP-Fin).

[Köyhä mediassa. Opas köyhyyttä kokeneelle \(2018\) \(på finska\)](#)

Det finns en risk att berättelserna med tiden blir ensidiga och onyanserade, särskilt om de börjar upprepas i den offentliga debatten. Berättelser om misär lockar åhörare, men kan även innebära att de som kämpar med svårigheter försätts i en ställning där de har ännu mindre möjlighet att påverka sitt eget liv. Motgångar upplevs alltid individuellt, medan de berättelser som delas om dem är ett urval av vissa människors erfarenheter.

Till exempel en berättelse om marginalisering som överskrider generationer, där det sägs att marginalisering lätt nedärvs till följande generation, kan leda till en situation där den professionella tolkar kundens möjligheter till förändring negativt utan att ta hänsyn till kun-

dens resurser. När motgångar framställs på ett onyanserat sätt kan det begränsa berättarens självförståelse och förmåga att synliggöra sina upplevelser. Om de mest lättillgängliga referensramarna för berättelsen, det vill säga de kulturella **modellberättelserna**, inte motsvarar den egna upplevelsen, kan personen ställas inför betydande inre konflikter och svårigheter att uttrycka sin upplevelse i ord.

Yles podcast där modellberättelser behandlas:

[Hyvä lihave ja muita kertomuksia \(Areena.yle.fi\) \(på finska\)](#)

Om instrumentell användning av berättelser i sociala medier:

[Mäkelä, Maria \(2019\) Totuuksia ja politiikkaa tarinallistuvassa mediaympäristössä. Tieteessä Tapahtuu, 37\(3\) \(på finska\)](#)

Små framgångshistorier som forskningsmetod

Med hjälp av utvärderingsverktyget Små framgångshistorier kan påverkansmekanismerna i delaktighetsfrämjande verksamhet utvärderas. Genom forskningsintervjuer söker man efter små framgångshistorier: i vilka situationer upplevde de människor som deltog i verksamheten att deras delaktighet ökade och varför? Forskningens fokus är alltså inte problem, utan framgångar. Metoden kan också användas för att beskriva vad en starkare upplevelse av delaktighet innebär för människor.

Små framgångshistorier-metoden är särskilt lämplig för att undersöka upplevelsen av delaktighet, eftersom berättelsen också är en resurs för den intervjuade. Då man uttrycker sina erfarenheter i en berättelse blir de förståeliga för både intervjuaren och en själv. Berättaren kan till exempel identifiera sig själv berättelsens aktör, vilket kan ge en tilltro till den egna handlingsförmågan. Metoden kan därför rekommenderas särskilt för att utreda upplevelser av delaktighet bland dem som har det sämst ställt.

Läs mer: Verktyget Små framgångshistorier för utvärdering av effekter på delaktigheten (s. 50)

Detta informationspaket om berättande grundar sig på forskning och resultat av utvecklingsarbete.

Detta kapitel har författats inom ramen för utvecklingsarbetet med delaktighetsbitar inom Sokra-koordinationen och projekten inom Europeiska socialfondens prioriteringsområde 5. I arbetet samlar man in och utvärderar modeller och praxis som ökar delaktigheten, särskilt bland dem som har det sämst ställt. En del av de handlingsmodeller som presenteras i kapitlet har utvärderats av Sokra-projektet. Härfter presenteras en sammanfattning av forskningsrön.

Läs hela texten på webben:

[Tarinallisuus osallisuuden edistämisen keinona \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](https://www.innokyla.fi/)

Forskningen i korthet: Fördelarna med berättelser ur ett delaktighetsperspektiv

Berättelser hjälper oss att förstå oss själva, livet och världen (Hänninen 1999, Huhtinen-Hildén & Isola 2019, Niiranen m.fl. 2022). Berättande har påvisats ge fördelar i olika miljöer, såsom i gruppverksamhet, vid individuella möten både nära och på distans (Huhtinen-Hildén & Isola 2019, Georgieva & Georgiev 2019, Chan & Sage 2021), i samband med lärande (Delafield-Butt & Adie 2016, Kinossalo 2020) samt i stadsmiljöer (Dudek & Sikora 2022). Berättandet bidrar till att göra livet hanterbart och begripligt och bidrar därmed också till upplevelsen av delaktighet (Isola, Virrankari & Hiilamo 2021).

Genom att försjunka i en berättelse och låta fantasin flöda kan man lättare skapa distans till vardagen. Det ger upphov till insikter (Green 2021, Shaffer m.fl. 2018, Huhtinen-Hildén & Isola 2019). Kreativiteten hamnar ofta i skymundan när man möter svårigheter, men berättelser hjälper till att blåsa liv i den igen (Koskinen 2007, Isola m.fl. 2017, Fletcher & Benveniste 2022). Berättande kan bidra till att skapa en upplevelse av meningsfullhet (Huhtinen-Hildén & Isola 2019), vilket bland annat kan leda till att man börjar göra val som tjänar ens välbefinnande. Med upplyftande berättelser (eng. restorative narratives) har liknande effekter observerats (Fitzgerald 2020).

Berättandet kan erbjuda alternativa sätt att se sig själv, sin omgivning och sig själv i förhållande till omgivningen (Koskinen 2007, Georgieva & Georgiev 2019). Vad gäller upplevelsen av delaktighet är det inte bara viktigt att livet är hanterbart utan också att man kan se möjligheter (Virrankari & Isola 2021) och upplever meningsfullhet och samhörighet (Isola, Virrankari & Hiilamo 2021). Berättelser bidrar till delaktighet också när en person upplever samhörighet med personerna i berättelsen, såsom ofta sker med erfarenhetsberättelser (Fitzgerald 2020). Andras berättelser kan ge stöd i svåra situationer (Kinossalo 2020). Erfarenhetsberättelser bidrar till både berättarens och lyssnarens delaktighet tack vare upplevelsen av att bli hörd och upplevelsen av meningsfullhet (Jones & Pietilä 2020, Isola m.fl. 2020).

Berättelserna kan också ge ett (metaforiskt) skydd som kan användas för att hantera dolda känslor och behov (Känkänen, Pääjoki & Manninen 2021). Med tanke på upplevelsen av delaktighet är det viktigt att bibehålla och hitta en anknytning till de egna känslorna och behoven (Isola m.fl. 2017).

Med hjälp av berättelser kan man alltså på ett mångsidigt sätt öka människors delaktighet – både när det gäller delaktighet i det egna livet, delaktighet i gemenskaper och påverkansprocesser och delaktighet i det gemensamma bästa.

Läs mer om delaktighetens delområden (s. 20).

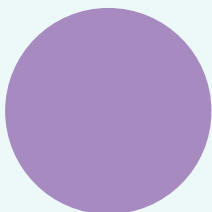
Litteratur

- Chan, Chitai & Sage, Melanie (2021) [A narrative review of digital storytelling for social work practice](#). *Journal of Social Work Practice*, 35:1, 63–77.
- Delafield-Butt, Jonathan & Adie, Jillian (2016) [The Embodied Narrative Nature of Learning: Nurture in School](#). *Mind, Brain, and Education*. 10. 117–131.
- Dudek, Karolina & Sikora, Slawomir (2022) Urban walks: Footsteps, narratives, and the storied city. *Narrative Culture* 9(2), 256–279.
- Fitzgerald, Kaitlin, Paravati, Elaine, Green, Melanie, Moore, Melissa & Qian, Jeffrey (2020) [Restorative Narratives for Health Promotion](#). *Health Communication* 2020 Mar;35(3): 356–363.
- Fletcher, Angus & Benveniste, Mike (2022) [A new method for training creativity: narrative as an alternative to divergent thinking](#). *Annals of the New York Academy of Sciences* 1512: 29–45.
- Georgieva Iva & Georgiev, Georgi (2019) [Reconstructing Personal Stories in Virtual Reality as a Mechanism to Recover the Self](#). *Int J Environ Res Public Health*. 2019 Dec 18;17(1):26.
- Green, Melanie (2021) [Transportation into Narrative Worlds](#). I: Lauren B. Frank & Paul Falzone (red.) *Entertainment-Education Behind the Scenes*. Palgrave Macmillan Cham.
- Huhtinen-Hildén, Laura & Isola, Anna-Maria (2019) [Reconstructing life narratives through creativity in social work](#). *Cogent Social Sciences*, 5:1.
- Hänninen, Vilma (1999) *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere University Press.
- Isola, Anna-Maria., Kaartinen, Heidi, Leemann, Lars, Lääperi, Raija, Schneider, Taina, Valtari, Salla, & Keto-Tokoi, Anna (2017) [Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa](#). Institutet för hälsa och välfärd (THL), Diskussionsunderlag 33/2017.
- Isola, Anna-Maria, Virrankari, Lotta & Hiilamo, Heikki (2021) [On Social and Psychological Consequences of Prolonged Poverty – A Longitudinal Narrative Study From Finland](#). *Journal of Social and Political Psychology* 9(2), 654–670.
- Isola, Anna-Maria, Saarto, Sanna, Inkinen, Katri & Kallio, Minttu (2022) [Lastensuojelun asiakasvanhempien kokemuksumppanuus: Onnistumisia ja oppeja](#). Institutet för hälsa och välfärd (THL), Forskning i korthet 42/2022.
- Jones, Marjaana & Pietilä, Ilkka (2020) [Personal perspectives on patient and public involvement – stories about becoming and being an expert by experience](#). *Sociology of Health and Illness* 42:4, 809–824.
- Kinossalo, Maiju (2020) *Tarinan voima opetuksessa*. PS-Kustannus.
- Koskinen, Anna-Kaisa (2007) [Vaihtoehtoinen tarina – Mitä on sosiaalinen muutostyö?](#) SOCCA:s och Heikki Waris –institutets publikationsserie nr 14.
- Känkänen, Päivi, Pääjoki, Tarja & Manninen, Marko (2021) [Promoting capabilities with a drama workshop among foster care adolescents](#). *Child & Youth Services*, 43:3, 290–308.
- Niiranen, Janette & Isola, Anna-Maria & Känkänen, Päivi & Manninen, Marko (2022) [Constructing Narrative Identity and Capabilities of Finnish Reform School Adolescents](#). *Child Adolesc Soc Work Journal*.
- Shaffer, Victoria & Focella, Elizabeth S. & Hathaway, Andrew & Scherer, Laura D. & Zikmund-Fisher, Brian J. (2018) [On the Usefulness of Narratives: An Interdisciplinary Review and Theoretical Model](#). *Ann Behav Med*. 2018 Apr 19;52(5): 429–442.
- Virrankari, Lotta & Isola, Anna-Maria (2021) [Miten käy mahdollisuuksille köyhyydessä?](#) *Yhteiskuntapolitiikka* 86 (2021):3.

Delaktighetsbitar

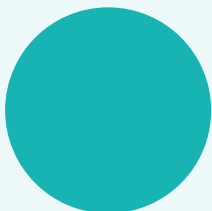
/ Berättande

Metoder som har med berättande att göra har utvecklats på olika håll i Finland. Läs beskrivningarna av handlingsmodellerna och utvärderingarna i webbtjänsten Innokylä genom att klicka på rubrikerna. Utvärderingsbilagorna finns också i bilaga 2 till denna publikation.

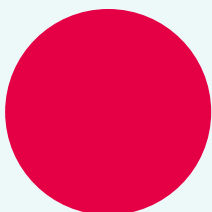
[Aistien tila sosiaalityön ympäristönä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Sinnenas rum är en process där ett offentligt rum omvandlas till en multisensorisk upplevelse genom att man tillför olika material, bilder, ljud och dofter. Sinnenas rum synliggör sådant som är viktigt för en själv eller gruppen. Det färdigställda rummet öppnar upp för interaktion, utbyte av erfarenheter och att se tillbaka på minnen.

[Hyvän mielen julkaisut – voimaannuttavia sanoja ja kuvia arjen iloksi \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Deltagarna skriver texter och tar foton som kombineras till publikationer för sociala medier, tidningar eller andra ändamål. Att skapa positiva publikationer är en flexibel, kreativ aktivitet där deltagarna har möjlighet att påverka och glädja andra.

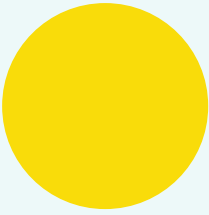
[Lastensuojelun kokemuskumppanin tarina \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Erfarenheterna av föräldraskapet och barnskyddet struktureras till en berättelse. Berättelsen är ett verktyg som kan utnyttjas i erfarenhetspartnerskapet inom barnskyddet. Berättelser stärker den roll som föräldrar som är kunder inom barnskyddet har som s.k. erfarenhetspartner inom barnskyddet.

[Menneisyys meissä -ryhmätoiminta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

En liten grupp utforskar sitt eget, släktens och ortens förflutna. På så sätt kan man uppleva delaktighet i den gemensamma historien. Genom att se på konsekvenserna av det förflutna kan deltagarna förstå sin egen plats i historien och välja vad i det förflutna de vill ta med sig in i framtiden.

[Vankilateatteri vapauttaa vangin roolista \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

En fängelseteater är en gemenskapsteater för fångar i frigivningsfasen eller frigivna fångar. Genom teater stärks resurserna, öppnas nya roller i livet och minskas fördomarna. Teatern leds av professionella inom konsten.

Se även följande delaktighetsbitar med anknytning till berättande:

- [Aistien tila sosiaalityön ympäristönä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Digivuorovaikutus osallisuuden tukena asiakastyössä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Elävä portfolio - oman osaamisen tunnistamisen prosessi \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Kokemusasiantuntija tuo työttömien äänen kuuluviin \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Pelitarina sosiaalityön välineenä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Kreativa metoder stärker delaktigheten

Kreativa metoder är ett kostnadseffektivt och effektivt sätt att öka välbefinnandet och främja sysselsättning – precis sådana metoder som behövs i kommunerna och områdena.

Kreativa aktiviteter kan stödjas genom att lyssna på olika slags musik, genom sånger, dikter, fotografier, kort, motion, dans, cirkus, föremål som är viktiga för deltagarna, djur, naturmiljöer, hantverk, musicerande samt genom aktiviteter som grundar sig på känsel- och luktsinnet.

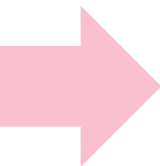
För att kunna vara en aktiv medlem i sin gemenskap och kontrollera sitt eget liv måste man tro på sina egna möjligheter. En person som upplever svårigheter kan dock ha svårt att se de möjligheter som erbjuds, även när det är precis det som skulle behövas för att situationen ska bli bättre.

Genom kreativa aktiviteter kan man skapa distans till vardagen, få nya perspektiv på sitt liv och uppleva meningsfullhet. Det skapas en miljö där vyerna vidgas och den egna livshistorien kan utformas i samspel med de egna känslorna och erfarenheterna och med andra människor.

Professionella inom olika branscher kan utnyttja kreativa metoder på olika sätt och inom ramarna för sin egen yrkeskompetens: målen och metoderna som används bör vara förenliga.

Fördelarna med kreativa metoder

- Invånarnas välbefinnande och delaktighet ökar.
- Behovet av tjänster minskar: kreativa processer ökar delaktigheten och ger förutsättningar att ägna sig åt kreativa aktiviteter även utanför den handledda verksamheten.
- Behovet av tjänster, till exempel rehabilitering, kan till en början öka, men på lång sikt minskar kostnaderna i takt med att välbefinnandet ökar och rehabiliteringen fortskrider. Skatteinkomsterna ökar när människor rehabiliteras.
- När professionella på det kreativa området involveras inom andra branscher ökar möjlighetstänket och kreativiteten, vilket i sin tur leder till att arbetet blir effektivare.
- Kreativa metoder kan minska belastningen i arbetet (t.ex. genom att sjunga för/med äldre blir vården lättare).
- Arbetsbilden för professionella inom kreativa branscher kan utvidgas till att omfatta gruppverksamhet som ökar välbefinnandet, vilket medför nya sysselsättningsmöjligheter.

Modell för kreativ gruppverksamhet: ett kreativt arbetsätt integreras i de professionellas arbete och kommunens tjänster

I modellen för kreativ gruppverksamhet anställer kommunen en kreativ pedagog för att handleda kreativa grupprocesser på daghem, inom småbarnspedagogiken, inom den grundläggande utbildningen, på arbets- och verksamhetscentraler, inom socialarbetet i grupp och inom äldreomsorgen. Tjänster från professionella på det kreativa området kan också skaffas som köpta tjänster.

I testskedet kan en pedagog anställas till exempel med hjälp av projektfinansiering.

Den kreativa pedagogen kan vara t.ex. en musikpedagog (YH), dramainstruktör eller samhällsmusiker som till följd av sin utbildning och yrkesmässiga inriktning har yrkeskunskaper i tillämpad användning av konst. Kreativa pedagoger arbetar med professionella inom utbildnings-, social-, vård- eller omsorgssektorn.

Kreativ verksamhet kan genomföras

- i samband med gruppverksamhet som leds av en professionell inom social- eller omsorgssektorn eller en lärare
- som arbete i tvåmannateam där en professionell inom social- och omsorgssektorn, en lärare eller en konstpedagog ingår
- som en kreativ process eller impuls (till exempel en föreställning) som tagits fram av konstpedagog eller konstnär och som används som underlag av en professionell inom social- och omsorgssektorn eller av en lärare.

Kreativa metoder kan användas av olika slags professionella, men för att leda kreativ verksamhet krävs fortbildning. Fortbildning erbjuds bland annat av yrkeshögskolor. Kunskaperna kan också utvecklas genom att arbeta i ett tvåmannateam med en professionell inom branschen.

I framtiden är det möjligt att kunder kan delta i kreativ verksamhet med hjälp av en kundsedel, som en del av servicen enligt kundplanen.

Målet med de kreativa metoderna är inte ett kreativt slutresultat, utan själva processen

Målet med den kreativa gruppverksamheten är inte ett kreativt slutresultat utan en process som framskrider med hjälp av upplevelser och reflektion över dessa. Processen berikar den gemensamma livs- och upplevelsevärlden.

Den kreativa grupprocessens faser är

- stimulans
- skapande av distans
- uttryck
- utbyte
- feedback och acceptans.

Den kreativa stimulans som uppstår i processen hjälper till att skapa distans till de egna erfarenheterna. Därefter uttrycks erfarenheterna i ord, rörelser och andra kreativa ytringar.

När deltagarna byter erfarenheter, får feedback och acceptans individuellt och tillsammans i en trygg atmosfär upplever de att de blir accepterade som en del av gruppen. Genom att bearbeta sina erfarenheter kan man se sin egen livshistoria i ett nytt ljus och upptäcka nya möjliga vägar i livet.

Modellen för kreativ gruppverksamhet grundar sig på utvecklingsarbete och forskning

Modellen för kreativ gruppverksamhet har utvecklats inom Koordinationsprojektet för främjande av social delaktighet – Sokra och inom Metropolias delprojekt ”Elämäni sävelet” i det nationella utvecklingsprojektet för social rehabilitering (SOSKU), i samband med utvecklingen av delaktighetsbitar inom Sokra- och ESR TL5-projekten. Mer information om utvecklings- och forskningsarbetet finns i publikationen Luova ryhmätoiminta lisää hyvinvointia (Kreativ gruppverksamhet ökar välbefinnandet) (Huhtinen-Hildén & Isola 2019).

Läs hela texten på webben:

[Luovat menetelmät vahvistavat osallisuutta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Litteratur

- Huhtinen-Hildén, Laura & Isola, Anna-Maria (2019) [Luova ryhmätoiminta lisää hyvinvointia](#). THL, Forskning i korthet 13/2019
- Huhtinen-Hildén, Laura & Isola, Anna-Maria (2020) [Systemaattisista havainnoista vaikutusten todentamiseen: Havainnointimalli luovaan ryhmätoimintaan](#). THL, Forskning i korthet 37/2020.
- Isola, Anna-Maria., Kaartinen, Heidi, Leemann, Lars, Lääperi, Raija, Schneider, Taina, Valtari, Salla, & Keto-Tokoi, Anna (2017) [Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa](#). THL, Diskussionsunderlag 33/20217.
- Huhtinen-Hildén, Laura & Isola, Anna-Maria (2018) Luovuus osallisuuden tukena – luovan ryhmätoiminnan malli. I: [Odottamattomia aarteita: Ilmaisua, leikkisyyttä ja luovaa toimintaa ryhmässä](#). Yrkeshögskolan Metropolia.
- Annerstedt, Matilda & Währborg, Peter (2011) [Nature-assisted therapy: Systematic review of controlled and observational studies](#). Scandinavian Journal of Public Health
- Berget, B., Braastad, B., Burls, A., Elings, M., Hadden, Y., Haigh, R., Hassink, J. & Haubehofer, D.K. (2010) [Green care: A conceptual framework](#). Wageningen university & research.
- Laitinen, Liisa (2017) Vaikuttavaa? Taiteen hyvinvointivaikutusten tarkastelua. Åbo yrkeshögskola.
- [Kulttuurihyvinvointi ja taidelähtöiset menetelmät \(Thl.fi\)](#)
- [Osallisuuden kokemukset kulttuurihyvinvointityön tavoitteena \(Taidetutka 21.11.2022\)](#)

Delaktighetsbitar

/ Kreativa metoder

Kreativa metoder har utvecklats på olika håll i Finland. Läs beskrivningarna av handlingsmodellerna och utvärderingarna i webbtjänsten Innokylä genom att klicka på rubrikerna. Utvärderingsbilagorna finns också i bilaga 2 till denna publikation.

[Elävä portfolio - oman osaamisen tunnistamisen prosessi \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Med hjälp av den ”levande portföljen” (Elävä Portfolio) lär sig deltagarna att hitta sina styrkor och berätta om dem med hjälp av olika konstbaserade metoder. Det är en handlingsmodell där man utnyttjar olika konstbaserade, konkreta uppgifter som deltagaren kan använda för att bearbeta sin egen situation. Handlingsmodellen ger personer möjlighet att berätta om sig själva på ett personligt sätt.

[Kulttuurihyvinvointisuunnitelma edistää hyvinvointia ja osallisuutta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Planen för kulturellt välbefinnande belyser sådan kulturverksamhet inom social- och hälsovårdsorganisationer som främjar välbefinnande och delaktighet, och denna verksamhet integreras som permanent praxis i organisationerna. Organisationernas anställda, kunderna och deras närstående samt utomstående aktörer kan ha kompetenser inom t.ex. musik, bildkonst eller litteratur som kan användas inom den planmässiga kulturverksamheten.

[Luova toiminta keinona harjoitella epäonnistumista - Mokaamalla oppiminen \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Med hjälp av kreativa metoder kan man öva på att misslyckas och ta itu med rädslan för att göra fel. Att få öva sig i en accepterande miljö stärker de ungas livsfärdigheter, vilket underlättar deras övergång till utbildning och arbetsliv.

[Luovat menetelmät osaksi nuorten palvelukokonaisuutta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Kreativa metoder integreras i servicehelheten. De ungas livsfärdigheter stärks bland annat med hjälp av film-, cirkus- och teateraktiviteter, vilket underlättar deras övergång till utbildning och arbetsliv.

[Taideprojekti nuorten hyvinvoinnin tukena \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

I verkstäder genomförs konstprojekt som gör att unga i en utmanande livssituation kan uppleva framgångar och uppmuntrar de unga att genomföra sina projekt under handledning av en professionell inom konstbranschen.

Se även följande delaktighetsbitar med anknytning till kreativa metoder:

- [Asiakastyön menetelmäkorteilla osallisuutta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Etätyöpaja - elämyksiä ja mielekästä tekemistä yhdessä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Kulttuuriluotsi – vapaaehtoinen tukena kulttuuriosallistumisessa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Taide-, kulttuuri- tai luontolähtöinen osallisuusverkosto \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Vankilateatteri vapauttaa vangin roolista \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Användning av spel och spelifiering i socialarbetet

Området spel är stort och fullt av möjligheter. Spel och spelifiering har under de senaste åren kunnat användas på många olika områden, såsom lärande och hälsovård. Även inom socialsektorn har utveckling och försök som rör spel och spelifiering ägt rum i allt större utsträckning.

Med spelifiering avses en målinriktad användning av spel i situationer där man vill behandla saker på ett meningsfullt och konkret sätt. Ofta förknippas spel och spelifiering med videospel eller digitala spel, men också mer traditionella spelformer, såsom kort- och brädspel, kan nyttjas.

De lek- och spelbaserade metoderna bör alltid väljas enligt kundernas behov. De kan användas med både enskilda personer och grupper. Spel och spelifiering har ofta använts med barn och unga, men kan lika gärna användas i verksamhet som riktar sig till vuxna.

Spelifiering är en metod där resurser står i fokus

Förutom att spelbaserade metoder gör det lättare att bearbeta även svåra frågor kan spelandet också vara till nytta för spelaren på många andra sätt. Genom spelet kan man koppla av, bilda nya relationer, uppleva framgångar, leva sig in i andras upplevelser och lära sig nya färdigheter.

Spel och spelifiering är också förknippat med lekfullhet. Lekfullhet har i studier kopplats till bland annat återhämtning från depression, ångest och sjukdomar, kreativ problemlösning och uppkomsten av positiva vänskapsrelationer. Lekfullhet och spelifiering är metoder med vilka man kan utveckla sina egna förmågor, lära sig möta svårigheter och övergå från ett problemcentrerat tänkande till ett resurscentrerat tänkande.

Spel och spelifiering är därför ett särskilt bra sätt att främja delaktighet och välbefinnande bland dem som har det allra sämst ställt.

Så ökar spel, spelifiering och lekfullhet delaktigheten

- Spelifiering och lekfullhet kan omvandla kundrelationen och bryta ner maktförhållanden. Mellan kunden och den professionella kan det vara kunden som är experten när det kommer till spel. Spel och spelifiering stärker kundens aktörskap, och hans kunskaper om spel lyfts fram och värdesätts.
- Lek- och spelbaserade metoder möjliggör jämlikare möten mellan den professionella och kunden, eftersom båda kan vara aktörer. Metoderna fungerar som isbrytare, bidrar till att skapa en förtroendefull relation och sänker tröskeln för att söka sig till tjänster.
- Lekfullhet, spel och spelifiering skapar en avslappnad och trygg atmosfär som underlättar deltagande. När någon spelar är det också möjligt att bara titta på och vara med i sällskapet.
- Spel, spelifiering och lekfullhet ger verktyg för interaktion och för att kundens röst ska höras: i en förtroendefull atmosfär blir det lättare att tala om sig själv och sina egna angelägenheter samt att delta i diskussionen. Det är också möjligt att uttrycka sig själv på andra sätt än genom att prata.
- Spel, spelifiering och lekfullhet stimulerar och fördjupar diskussionerna och gör det lättare att prata om svåra saker. Genom de spelbaserade verktygen får diskussionen ett tryggt format och vissa överenskomna strukturer. Spel och spelifiering kan också hjälpa till att skapa självdistans och se det egna livet med en utomstående ögon.
- Spel, spelifiering och lekfullhet bidrar till att skapa en gemensam uppfattning om kundens livssituation och bedöma den tillsammans. Genom spel, spelifiering och lekfullhet ökar de professionellas förståelse för kundernas upplevelser och funktionsförmåga. Kundernas verkliga behov och servicebehov kan förstås på ett mer övergripande sätt.
- Lekfullhet, spel och spelifiering är metoder med vilka man kan övergå från ett problemcentrerat tänkande till ett resurscentrerat tänkande. Spel och spelifiering är till hjälp för att upptäcka styrkor och intressen.
- I grupperna skapar spel, spelifiering och lekfullhet gemenskap och positiva upplevelser av att vara tillsammans. Genom lek och spel bildas grupper spontant. När man spelar är alla jämlika och spänningen i spelet gör att man kommer närmare varandra. Lekfullhet och spelifiering bidrar till kamratstödande diskussioner.
- Social rehabilitering som bygger på spel ökar välbefinnandet, ger styrka och stöder aktivt medborgarskap.
- Lekfulla och spelbaserade metoder kan motivera kunden att bli engagerad i tjänsterna och även ge kunden en klarare uppfattning om sina drömmar.

- De spel- och lekbaserade tillvägagångssätten bör planeras och utvecklas tillsammans med kunderna och erfarenhetsexperterna. Det bör finnas kamrathandledare i grupperna, och kunderna kan också få nya roller som erfarenhetsexperter. Erfarenhetsexpertis som bygger på spel är nytt inom socialarbetet.
- Lekfullhet, spel och spelifiering ger nya perspektiv och meningsfullhet inte bara för dem som använder tjänsterna utan också för de anställda. På så sätt förbättras deras välbefinnande i arbetet och i sin tur tjänsternas kvalitet.

Tänk på detta när du använder spel och spelifiering i socialarbetet

- Spel och spelifiering är inga självändamål. Arbetet måste ske på ett respektfullt sätt, och personerna ska själv få bestämma vad de deltar i. När det gäller spelifiering och lekfullhet är kundorientering och gemensam planering centralt.
- Med de nya inkluderande, spelbaserade metoderna betonas den professionellas roll som facilitator, medlärande och partner. Det är bra om professionella kan ge sig hän till spelet!
- De professionella bör bekanta sig med metoderna på förhand och testa dem själva.
- De spelbaserade metoderna stimulerar diskussioner som man ska ge utrymme för. Avsätt tid för att lyssna på kundernas erfarenheter och berättelser.
- I grupperna är det viktigt att alla deltagare uppmärksammas och ges utrymme att delta på sitt eget sätt.
- Det viktigt att det finns tillräckliga resurser i organisationen för att arbeta på ett nytt sätt.

Översikten grundar sig på resultat av utvecklingsarbete

Ovanstående information grundar sig på utvärderingar av försök som gjorts inom PRO SOS-projektet (respons från kunder och gruppintervjuer med anställda), Koordinationsprojektet för främjande av social delaktighet – Sokras utvecklingsarbete med delaktighetsbitar samt forskningslitteratur.

I bilaga 1b: Painavaa kepeyttä asiakastyöhön – katsaus tutkimukseen ja palautteeseen leikkisyydestä ja pelillisyydestä (PRO SOS 2019) (på finska).

PRO SOS-projektet utvecklade spelifiering inom den sociala rehabiliteringen

I projektet PRO SOS i huvudstadsregionen 2017–2019 utvecklade man metoder för social rehabilitering som använder lekfullhet, spel och spelifiering, samtidigt som man tog reda på för vilka personer de nya servicemodellerna var mest lämpliga.

Utvecklingen skedde som samutveckling. Centralt i samutvecklingen var mindre, systematiska försök med team inom vuxensocialarbete och social rehabilitering. Försöken planerades inom ramen för kundarbetet i ett samarbete mellan kunder och professionella. Till projektet rekryterades också erfarenhetsexperter som hade erfarenhet av spel och spelande.

I projektet deltog särskilt unga vuxna och kunder av utländsk härkomst i huvudstadsregionen. Användning av spel och spelifiering var ett värdefullt sätt att arbeta med unga som spelar mycket digitala spel hemma. De spelbaserade metoderna stödde också sådana unga vuxna som har utmaningar i anslutning till sociala situationer och svårigheter att lämna hemmet.

För det tredje lämpar sig spel- och lekbaserade arbetsformer särskilt väl för att stärka aktörskapet hos invandrare som länge varit arbetslösa och stannat hemma. Deltagarna upplevde att det i de grupper där spel och spelifiering användes var lättare att lita på tjänstepersoner och ärligt berätta om sin egen livssituation.

I projektet utnyttjades både digitala och icke-digitala former av spel, de möjligheter som underhållningsspel och nyttospel erbjuder, spelutveckling samt berättande av en egen spelberättelse.

[Pelillisyden ja leikillisyden toimintatapoja \(Socca – huvudstadsregionens kompetenscentrum inom det sociala området\) \(på finska\)](#)

[PRO-SOS-projektets webbplats \(på finska\)](#)

Nya forskningsbaserade handlingsmodeller:

- [Pelitarina sosiaalityön välineenä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Pelaaminen sosiaalisesti vahvistavana toimintana \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Pelillisyys ja leikillisyys arvioinnin apuna \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Pelin kehittäminen toimijuuden mahdollistajana \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Pelisessiossa pelataan ja kehitetään yhdessä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Handlingsmodellerna har utvärderats av koordinationsprojektet Sokra (THL).

De handlingsmodeller som utvecklats har många gemensamma faktorer som ökar delaktigheten. Spel och spelifiering ökar kundens delaktighet i det egna livet och passar bra som stöd för samutvecklingen för att skapa en inspirerande och kreativ atmosfär. Spelbaserade metoder ökar också de professionellas delaktighet och välbefinnande i arbetet.

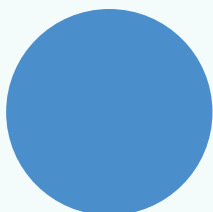
Läs hela texten på webben:

[Pelillisyden hyödyntäminen sosiaalityössä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Delaktighetsbitar

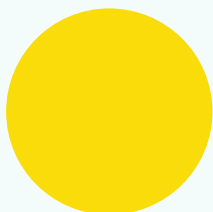
/ Spelifiering

Metoder som bygger på spelifiering har utvecklats på olika håll i Finland. Läs beskrivningarna av handlingsmodellerna och utvärderingarna i webbtjänsten Innokylä genom att klicka på rubrikerna. Utvärderingsbilagorna finns också i bilaga 2 till denna publikation.

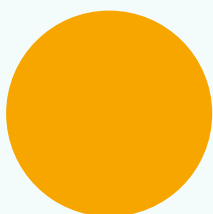
[Höntsäpesistä yhteisöllisesti ja yhdenvertaisesti \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

”Höntsäpesis” är en anpassad variant av boboll som innebär ett enkelt sätt att motionera på ett gemenskapsbaserat och jämlikt sätt i närmiljön. Vem som helst kan utöva sporten var som helst och med nästan vilka redskap och regler som helst.

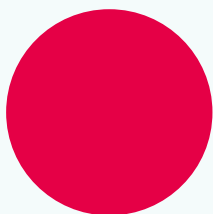
[Komppaa-pelit tukevat oppimisvaikeuksien tuomissa haasteissa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Personer som upplever inlärningssvårigheter får stöd och hjälpmedel för utmaningar i vardagen, studierna och arbetslivet genom att tillsammans med andra personer i en liknande situation och en utbildad handledare, spela ”Komppaa-spel” som utvecklats för ändamålet. Spelen kan spelas på egen hand eller tillämpas för olika ändamål i handlednings-, tränings- och undervisningsarbetet.

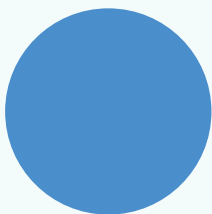
[Pelaaminen sosiaalisesti vahvistavana toimintana \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Spelgruppens mål är att utveckla den sociala funktionsförmågan och interaktionsfärdigheterna med hjälp av spel. Aktiviteterna har utvecklats tillsammans med kunder och professionella med utgångspunkt i deltagarnas spelkunskaper och intressen.

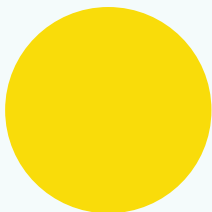
[Pelillisuus ja leikillisuus arvioinnin apuna \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Inom den sociala rehabiliteringen i grupper bedöms kundernas servicebehov och funktionsförmåga med hjälp av spel- och handlingsorienterade metoder samt med hjälp av självutvärderingsmetoden Elämäntilanteen selvittämisen ympyrä (”cirkeln för utredning av livssituationen”), som bearbetats till lättläst språk.

[Pelin kehittäminen toimijuuden mahdollistajana \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

I gruppen för social rehabilitering utvecklas ett spel i samarbete med deltagarna. I gruppen används mångsidiga metoder, och hänsyn tas till deltagarnas situationer och behov. Deltagarna kan bidra med lekar som är viktiga för dem och berätta om sig själva och till exempel sin födelseort med hjälp av foton, mat eller dans.

[Pelisessiossa pelataan ja kehitetään yhdessä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Målet med spelsessionerna är att aktivt ta i bruk digitalt spelande och nyttospel i mentalvårdsarbetet samt att utmana deltagarna att reflektera över sina uppfattningar om spelandet. Spelarna testar på spel som har att göra med hälsa och välbefinnande och bekantar sig med spelifiering.

[Pelitarina sosiaalityön välineenä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Med hjälp av en spelberättelse berättar en kund inom socialarbetet sin livshistoria för en professionell med hjälp av spel. Genom att närma sig spelandet på ett positivt sätt och betona resurser hjälper man kunden att hitta nya sidor av sig själv och bygger förtroende.

Naturen och delaktighet

I detta kapitel presenterar vi hur naturmiljöer och naturbaserade verksamheter kan öka delaktigheten särskilt för dem som har det sämst ställt.

Olika naturbaserade metoder och handlingsmodeller kan utnyttjas i den kommunala och regionala välfärdsplaneringen, social-, hälso- och sysselsättningstjänsterna samt i undervisningen i skolor och daghem.

Inledning

Människors vardagsmiljö påverkar upplevelsorna av välbefinnande och delaktighet. Naturen är ett livsvillkor för oss och en del av vår kulturella identitet. Denna koppling bevaras till exempel när vi vistas och rör oss i natur- eller grönområden eller arbetar med djur och naturskydd.

Alla ska ha tillgång till de positiva effekter som naturen har på välbefinnandet. Naturens effekter på välbefinnandet kan också utnyttjas i tjänster och verksamheter som stöder delaktighet.

Till exempel:

- Närliggande, lättillgängliga och åtkomliga naturområden ger alla möjlighet att koppla av, samla krafterna och umgås samt återhämta sig från stress.
- Natur- eller grönområden uppmuntrar barn att röra på sig och tillbringa tid tillsammans.
- I natur- och grönområden kommer människor i kontakt med hälsofrämjande mikrober, vilket till exempel kan minska risken för allergier.
- Genom att involvera de lokala invånarna och olika lokala intressentgrupper i planeringen av grönområdena stärks invånarnas relation till den lokala naturen och förbättras förutsättningarna för att naturområdena ska gynna alla invånare på ett likvärdigt sätt. På så sätt kan allt fler njuta av den lokala naturen. Människor kan inkluderas i att förbättra sin levnadsmiljö till exempel genom inkluderande budgetering.
- Inom socialservicen, hälso- och sjukvårds- samt sysselsättningstjänsterna kan man till exempel använda väggfria naturverkstäder.
- Naturen kan också föras närmare människor, till exempel genom att ta in naturmaterial i inomhusmiljöer. De effekter som naturen har på välbefinnandet kan också framkallas med hjälp av förstärkt verklighet eller virtualitet.
- Människors personliga relation till naturen förändras ständigt. När man flyttar från landsbygden till stan, från stan till landsbygden eller till ett nytt land kan det uppstå ett behov av att skapa en ny relation till naturen.

Naturmiljöer skapar ett positivt känslotillstånd hos oss. Naturen erbjuder en utmärkt miljö för lugn och ro, självrannsakan och ökad självförståelse, men å andra sidan också för gemensamma aktiviteter och möten.

När vi är i naturen kan vi observera och lära oss om våra band till andra människor, andra varelser och vår miljö. En känsla av sammanhang kan öka upplevelsorna av jämlikhet och delaktighet, vilket i bästa fall leder till ökad interaktion mellan olika befolkningsgrupper och en vilja att förbättra kvaliteten på den gemensamma livsmiljön.

Frågorna om delaktighet och utanförskap är också starkt förknippade med klimatkrisen, naturförlusten och motverkan av dessa. Inför dessa utmaningar blir den starka kopplingen mellan mänskligt välbefinnande och naturen tydlig. Dessutom måste miljöåtgärdernas inverkan på människors delaktighet bedömas.

Exempel på naturbaserade metoder och verksamheter som ökar delaktigheten

I det följande presenterar vi olika naturbaserade metoder som ökar delaktigheten. Naturbaserade metoder kan också kallas för naturnära metoder.

Naturbaserad verksamhet kan genomföras i samarbete mellan olika professionella, såsom professionella inom social- och hälsovården och naturföretagare. Verksamheten kan utföras som ett permanent samarbete, ett projekt eller en köpt tjänst. Ett initiativ eller ett förslag om att inleda naturbaserad verksamhet kan komma från en invånare, en grupp invånare, en organisation, ett lokalt företag, en kommunfullmäktigeledamot eller en kommunanställd. Ansvar för verksamheten kan fördelas mellan kommunen, organisationer, företag och invånare.

Rent allmänt är det viktigt att de som deltar i den naturbaserade verksamheten upplever att de blir bemötta med respekt och att de uppmuntras till interaktion. Deltagarna ska ses som aktörer som också kan delta i planeringen av verksamheten. För deltagarna bör man hitta lämpliga naturbaserade lösningar, såsom naturvårdsuppgifter eller djurassisterade aktiviteter. Alla upplever inte nödvändigtvis att aktiviteter i naturen är rätt för dem, därför kan sådana personer erbjudas andra aktiviteter (såsom konstaktiviteter).

De naturbaserade aktiviteterna bör utgå från samutveckling och från deltagarnas behov. I aktiviteterna kan man dessutom försöka hitta metoder med vilka deltagarna mer övergripande kan påverka frågor som är viktiga för dem i deras levnadsmiljö.

Den obebyggda naturen erbjuder en jämlik arena för möten, eftersom den inte påminner om samhällets förväntningar, och naturupplevelserna kan delas med andra. Aktiviteter i naturen minskar på spänningar i interaktionerna och kan göra att man snabbare kan skapa en förtroendefull relation mellan den professionella och kunden.

Man kan också njuta av naturen i stadsmiljöer och anstaltsmiljöer, liksom digitalt. I lokalerna kan man till exempel ta in växter, träd, olika vatteninslag samt tränade terapidjur. Naturelement kan också införlivas i dessa miljöer med hjälp av konst, hantverk, digitala verktyg och förstärkt verklighet. Via sociala medier kan man dela med sig av sina egna naturupplevelser till exempel som bilder och videor. Det går att bekanta sig med avlägsna naturområden via nätet. På så sätt kan till exempel personer som flyttat till Finland presentera miljön i sitt tidigare hemland för andra.

Beslut och åtgärder som gäller naturmiljön bör utgå från principerna om delaktighetsfrämjande styrning

När man i kommunerna, landskapen och områdena förbereder, planerar och inför åtgärder som påverkar människors livsmiljö och lokala naturmiljöer är det viktigt att invånarna och de lokala aktörerna kan delta i den föregripande diskussionen, planeringen, genomförandefasen och utvärderingen. De ska också ha möjlighet att ta initiativ, komma med förslag och förhandla om vad som överhuvudtaget ska göras i kommunen och vad man vill uppnå. Detta förutsätter partnerskap mellan offentliga aktörer, organisationer, företag och medborgare samt strukturer, praxis och en kultur som möjliggör samproduktion och samskapande. Särskild uppmärksamhet ska ägnas åt möjligheter för personer som har det dåligt ställt att delta i de olika skedena av processen.

Läs mer: En delaktighetsfrämjande styrningsmodell (s. 70)

Natursedel

Med en natursedel kan man skaffa tjänster av experter på naturbaserade metoder. För detta behövs information om lokala experter som kan erbjuda handledd verksamhet i naturen för kunden och den professionella som arbetar med kunden. Sedeln kan till exempel användas för djurassisterade aktiviteter eller en naturstund. Natursedeln kan användas till exempel av en kurator, lärare, ungdomsledare eller ungdomsarbetsledare som funderar på hur man ska komma igång eller gå vidare med en ung person. Målet kan till exempel vara att kundens känslomässiga förmåga eller interaktionsförmåga ökar, att kunden använder de förebyggande tjänsterna mer engagerat med hjälp av motiverande metoder och att behovet av korrigerande arbete minskar när kunden får stöd redan i ett tidigt skede.

[Luontoseteli mielenterveyden edistämisen tukena \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

På bondgårdar i Mellersta Österbotten har man redan i flera år med hjälp av servicesedlar ordnat en Green Care-dag och arbetsaktiviteter för personer med intellektuell funktionsnedsättning. I yrkeshögskolan Centrias handbok presenteras erfarenheterna av verksamheten.

[Osallisuutta luonnosta! Green Care -toiminta kehitysvammaistyössä \(Issuu.com\) \(på finska\)](#)

Ett naturbaserat delaktighetsnätverk

Det lokala delaktighetsnätverket kan stöda förankringen av naturbaserade metoder i områdets och kommunens verksamhet. Idén är att olika professionella som främjar välbefinnande och delaktighet, deras kunder samt lokala naturaktörer bildar ett delaktighetsnätverk som anordnar en naturbaserad aktivitet eller ett naturbaserat evenemang som ökar människors delaktighet och välbefinnande. Deltagandet i nätverket ökar i sig också kundernas och de professionellas delaktighet.

[Taide-, kulttuuri- tai luontolähtöinen osallisuusverkosto \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Iståndsättning och återställande av naturområden

Iståndsättning och återställande av naturområden kan utföras som talkoarbete av frivilliga eller som en del av rehabiliterings- eller verkstadsverksamhet. Lön eller arvode bör betalas för arbetet och olika förmåner kan erbjudas dem som deltar i verksamheten. Iståndsättningen kan planeras som del av deltagande budgetering.

Iståndsättningen kan ge varaktiga fördelar, till exempel i form av nya besökare till naturområdena efter iståndsättningen. Genom att iståndsätta naturområden, t.ex. genom att göra informationstavlor för naturstigar eller bygga fågelholkar, kan man engagera kunniga och ge dem möjligheter att förverkliga sig själva och synliggöra sin kompetens.

När man är med och iståndsätter och återställer naturområden stärks banden till den egna levnadsmiljön. Resultaten av arbetet kan ses länge och man kan också se hur de ger andra personer glädje och positiva effekter för välbefinnandet. Samtidigt kan man se de årstidsrelaterade fenomenen i ett annat ljus. Detta har också betydelse för att stärka känslan av kontinuitet.

De som deltagit i iståndsättnings- eller underhållsarbetet kan presentera den miljö som iståndsatts både i samband med verksamheten och på eget initiativ på fritiden, för att på så sätt få beröm och uppskattning även utanför sin referensgrupp. På så sätt ökar miljömedvetenheten och naturens effekter på välbefinnandet ytterligare både för deltagaren själv och för dem som besöker området. Detta kan ytterligare motivera lokalsamhället att ta hand om miljön tillsammans. Man kan också samarbeta med lokala företag och sammanlutningar.

Läs till exempel: [Luonnonhoitotöissä voi tehdä hyvää luonnolle ja muille ihmisille \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Sysselsättning genom iståndsättning av naturmiljöer

Sysselsättning genom att iståndsätta naturmiljöer kan bli en permanent del av kommunens verksamhet, såsom har gjorts i li kommuns handlingsmodell. En övergångsarbetsmarknad skapas i kommunens byanätverk och nya arbetsuppgifter söks på olika håll i kommunen. Kommunen ingår avtal om iståndsättning och underhåll av naturområden med föreningar som är verksamma i byarna. I avtalen kommer man överens om sysselsättning av långtidsarbetslösa.

[Työtä luonnosta lissä -hankkeen mallin kuvaus ryhmätyöllistämisen toimintamallin lopussa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Naturverkstäder utan väggar

I handlingsmodellen med naturverkstäder utan väggar används naturbaserade metoder i verkstadsverksamhet. Syftet är att stärka funktionsförmågan och delaktigheten. Verksamheten kan genomföras i olika naturmiljöer, på en lantgård eller på en djurgård. Verksamheten kan till exempel innefatta skogsarbeten som främjar rekreationsanvändning av skogen, städning och djurskötsel på en hundgård eller arbete i häststall. När man tar hand om naturen kan man också synliggöra sina egna färdigheter och skapa nytta lokalt.

[Seinätön luontopaja \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Deltagande budgetering

Med hjälp av deltagande budgetering kan lokala natur- och grönområden utvecklas. Man ordnar ett lokalt invånarmöte där man beslutar om användningen av de medel som kommunen reserverat samt om det område som ska utvecklas. Det centrala är att medlen ska användas för att åstadkomma någon positiv förändring som syns i invånarnas vardag. Förändringen kan till exempel syfta till att öka trivseln eller säkerheten i grönområdet.

Genom att planera och förverkliga utvecklingsidén tillsammans förs invånarna i området samman. Verksamheten ger invånarna tilltro till möjligheterna att påverka och jämlika möjligheter att fungera som nyttiga medlemmar i en gemenskap, vara med och skapa det gemensamma bästa och också få glädje av det.

[Osallistuva budjetointi - inklusiivisella toiminnalla osallisuutta lähioon \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Samutveckling i naturen

Att utveckla aktiviteter som sker i naturen och med hjälp av naturbaserade metoder verkar ge fördelar. Samutveckling handlar om att stanna upp och tänka efter, vara lyhörd och lyssna. I naturen är det lättare för människor att föra svåra saker på tal i förbigående, och när man ägnar sig åt naturaktiviteter uppstår olika slags tankar. Naturmiljön verkar också göra det lättare att lyfta fram och tolerera obehagliga och svåra känslor i gemenskapen.

Naturbaserad rehabilitering

Naturbaserad rehabilitering är långvarig och regelbundet återkommande verksamhet som sker i naturmiljö. Verksamheten omfattar vardagliga arbetsuppgifter som beroende på miljö och årstiden kan ha att göra med trädgårdsskötsel och miljövård, djurskötsel, fiske, hantverk, fotvandringar eller underhåll av utflyktsmål. Att arbeta i naturliga miljöer och med djur rehabiliterar, å ena sidan eftersom det är lugnande och å andra sidan eftersom det sporrar till aktivitet.

[Luontolähtöinen kuntoutus \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

I hälsoskogsmodellen kan den professionella hänvisa kunden till utflykter i naturen som guidas professionellt av en utbildad hälsoskogsguide, eller så kan den professionella själv utbilda sig för att handleda sina kunder med hjälp av naturbaserade metoder. Naturutflykterna inom hälsoskogsverksamheten anpassas enligt gruppernas behov och målsättningar.

[Terveysmetsämällit työ- ja toimintakyvyn edistämisesä 01 \(Luke.fi\) \(på finska\)](#)

Upplevelsen av att höra till en gemenskap och en plats stöder återhämtningen. Platser som är bekanta och den ”anda” som upplevs på platsen representerar stabilitet när ens egen handlingsförmåga och omgivning förändras. Att bli medveten om miljön och gemensamt utbyta erfarenheter på en välbekant plats stöder återhämtningen från svårigheter. Med naturbaserade gruppaktiviteter kan man skapa nya miljöer för återhämtning för rehabiliteringsklienter inom mentalvården. De multisensoriska upplevelser som gruppen delar kan vara en källa till reflektion och utgör också en resurs i vardagen.

[Paikan henkeä ja taidetta luonnon helmassa \(Taikusydän-bloggen 18.10.2022\) \(på finska\)](#)

[Henki ja elämä -hanke \(Mielenvireys.fi\) \(på finska\)](#)

Djurassisterad verksamhet

I djurassisterad verksamhet är det möjligt att öva på interaktioner och pröva på olika roller på ett tryggt sätt. I samvaron med djuren kan man tryggt ge sig in i samspelet, eftersom man i mötet får omedelbar och äkta respons tillsammans med känslor av acceptans och närvaro. Blyga personer kan bli modiga medan modiga personer kan bli mer lugna, utan att behöva pressas att prestera eller vara rädda för kritik. Även icke-verbala interaktioner är naturliga.

Djuren är närvarande i stunden och har inga fördomar som man behöver oroa sig över. Eftersom varje möte är unikt förnyas också förtroendet om och om igen. Tryggheten byggs också upp av att man i samvaron med djuren uppmuntras att modigt öva på samma sak upprepade gånger utan att vara rädd för att misslyckas. Dessa element kan också utnyttjas i miljöfostran.

Att arbeta med djur ökar också förståelsen för att människor, andra djur och miljön är inbördes beroende och att även människors hälsa och välbefinnande är kopplade till balansen i hela ekosystemet. På så sätt stärks delaktigheten i den egna levnadsmiljön och den större världen omkring en, och man kan också spurras att agera för naturens bästa och bidra till att bevara mångfalden och motverka klimatförändringen.

[Tukikoirakkotoiminta \(Mielenterveysseurat.fi\) \(på finska\)](#)

[Ressu-toiminta – Koira-avusteinen lasten ja nuorten tukihenkilötoiminta \(Ressutoiminta.fi\) \(på finska\)](#)

[Eläinavusteinen psykososiaalinen kuntoutus \(Duodecim 2021\) \(på finska\)](#)

[Millainen on hyvä eläinavusteinen interventio? Käsikirja eläinavusteisten menetelmien laadukkaaseen toteuttamiseen eri toimintaympäristöissä \(FPA 2021\) \(på finska\)](#)

[Koira auttaa ja ilahduttaa \(Duodecim 2017\) \(på finska\)](#)

[Sosiaalipedagoginen hevostoiminta \(Naturresursinstitutet 2019\) \(på finska\)](#)

[Förbundet för Familjevård i Finland: Koira-avusteinen kasvatus \(pdf, 542 kt\) \(på finska\)](#)

[Eläinavusteinen terapia. Katsaus tutkimuskirjallisuuteen ja toimintaan Suomessa \(FPA 2018\) \(på finska\)](#)

Mäki, Jenni M m.fl. (2021) [Associations between dog keeping and indoor dust microbiota](#). Scientific Reports.

Guidekort för att ordna naturaktiviteter

Guidekort har utarbetats för att ordna naturaktiviteter som stärker delaktigheten. De aktiviteter som beskrivs på guidekortet kan man till exempel vara utflykter, istandsättning av natur- eller närmiljöer, slätter av ängar, djurvård eller naturobservation. Deltagaren kan

därmed pröva på olika roller. Avsikten är att rollförväntningarna inte ska betonas. Med erfarenheterna och framstegen ökar deltagarnas kunskaper och mod.

Aktiviteterna kan genomföras som en del av en befintlig verksamhet, såsom rehabiliterande verksamhet eller verkstadsverksamhet. Dessutom ger aktiviteterna variation i vardagen och meningsfulla aktiviteter för hela familjen. Aktiviteterna ger också stöd för att man på egna villkor ska kunna ta del av naturens positiva effekter för välbefinnandet. Guidekortet har utvecklats inom ramen för integrationstjänsterna.

[Opaskortit kotouttavaan luontotoimintaan \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Naturfaddrar

Naturfaddrar kan ge trygg handledning för att uppleva naturens positiva effekter för välbefinnandet. Naturfaddrarna är frivilliga med mångsidiga naturkunskaper. Målgruppen för en naturfadder kan till exempel vara familjer till personer som befinner sig i en utmanande situation eller har det dåligt ställt socioekonomiskt. Ett exempel är att människor som flyttat till Finland får bekanta sig med den lokala naturen och hur den används, vilket uppmuntrar dem att vistas i sina lokala naturområden. Detta ökar känslan av hanterbarhet och gör integrationen smidigare. Naturfadderverksamheten har utvecklats bland annat inom projektet Luontoa toimintaan (ESF 2018–2020) och Päijänne-Tavastlands stöd för mentalvårdsarbetet i föreningen Mieta.

[Luontoa toimintaan – yhteistyömalleja osallisuuteen \(ESR 2018–2020\) \(på finska\)](#)

[Metsä tarjoaa terapiaa mielelle – Lahdessa aletaan kouluttaa vapaaehtoisia luontokummeja, jotka vievät mielenterveyskuntoutujia luontoretelle \(Uusi Lahti 27.5.2021\) \(på finska\)](#)

Naturmiljöer som är öppna för alla utvidgar levnadsmiljön och ökar delaktigheten i det gemensamma bästa

De lokala naturmiljöerna ger möjlighet att träffa andra människor och öka de sociala banden och gemenskapen. Detta främjar också möten mellan olika befolkningsgrupper. Till exempel påverkar promenadvänliga områden i närmiljön människors tillit och sociala delta-gande och gör att grannar kan lära känna varandra bättre. Naturmiljöerna stöder positiva och spontana möten, om inte rörligheten har begränsats.

I naturmiljöer och naturbaserad verksamhet kan människor också delta i att skapa det gemensamma bästa. Den som är med och skapar det gemensamma bästa kan uppleva att det hen gör är meningsfullt och få uppskattning och beröm av andra. Genom att utöka och iståndsätta grönområden, till exempel, kan man öka trivsels- och gemenskapen samt stödja andra invånares psykiska välbefinnande. Invånare, organisationer och företag kan på vissa villkor ordna egen verksamhet och egna evenemang i grön- och naturmiljöer. Allt detta ökar områdets livskraft och kan även ge ekonomiskt värde.

Naturen är också i sig det gemensamma bästa. Det är avgörande för delaktigheten att människor kan vara delaktiga i och få glädje av det gemensamma bästa. Den finska allemansrätten får en ny betydelse i detta sammanhang. Naturen är en rättighet för oss alla, liksom rätten till välbefinnande och delaktighet.

Människors jämlika tillgång till naturen och till gemensamma aktiviteter i naturen kan främjas på olika sätt. Man kan till exempel skapa tillgängliga naturstigar och badstränder eller marknadsföra aktiviteter på flera språk och göra flerspråkiga skyltar. Avgiftsfria aktiviteter eller gratisbiljetter, utlåning av friluftsutrustning från bibliotek och stödda semestrar gör det möjligt att njuta av naturen på olika sätt. Det är också viktigt att miljöerna upplevs som trygga och att man satsar på deras trygghet.

Personer med särskilda behov kan garanteras tillträde till naturen genom särskilda åtgärder. Samtidigt bör man dock sträva efter att så många som möjligt ska kunna delta befintliga allmänna aktiviteter i naturen (såsom evenemang, läger, utfärder, semesteraktiviteter eller exempelvis jaktlag).

Läs mer om välfungerande öppna lokaler och deras inverkan på delaktigheten (s. 221)

Läs mer: Delaktighet i det gemensamma bästa (s. 24).

[Luontolähtöinen työpajatoiminta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

[Perheiden luontolähtöinen ryhmätoiminta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

[Tilat yhdenvertaisuuden kokemuksen lähteenä: Tuettu lomatoiminta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

[Tillgängligt friluftsliv \(Utinaturen.fi\)](#)

[Yleisimpiä näkövammaisten kohtaamia ongelmia rakennetussa ympäristössä \(Näkövammaisten liitto\) \(på finska\)](#)

[Jyväskyläs Luontopysäkit-karta över naturområden som kan nås med kollektivtrafik \(på finska\)](#)

Användningen av naturbaserade metoder kan också ha multiplikatoreffekter som stöder delaktigheten

Användningen av naturbaserade metoder har också multiplikatoreffekter som stöder delaktigheten och hållbar utveckling och som kan vara till stöd för och bidra till att etablera det delaktighetsfrämjande arbetet i området. Resultaten av Naturresursinstitutet Lukes forskning tyder till exempel på att företagare som bedriver Green Care-verksamhet får ett förändrat förhållningssätt till platsen och värnar om hållbara och platsbaserade lösningar i sin verksamhet. De söker och genomför (affärs-)modeller, ekonomiska lösningar och partnerskap där människor står i centrum och där socialt värde skapas, snarare än vinst.

[Green Care -toiminta luo hyvinvointia ja vahvistaa paikallista kestävää kehitystä \(Naturresursinstitutet Luke, 27.5.2021\) \(på finska\)](#)

Moriggi, Angela (2021) [Green Care practices and place-based sustainability transformations: A participatory action-oriented study in Finland](#). Wageningen University.

Fördelarna med naturbaserade metoder enligt internationella studier

Den vetenskapliga grunden för helheten som presenteras i detta kapitel bygger på den teoretiska referensramen för delaktighet (THL 2017), biofilhypotesen, stressreduktionsteorin (Stress Reduction Theory, SRT), teorin om återhämtning av uppmärksamheten (Attention Restoration Theory, ART) och miljöpsykologi. I det följande presenteras forskningsresultat. Forskningslitteraturen finns i slutet av kapitlet.

Största delen av studierna har genomförts utanför Finland och många av dem rör människor som bor i städer. De flesta studierna rör städer som är större än de finländska städerna, men resultaten ger en indikation på naturmiljöers inverkan även i Finland.

Naturen stöder delaktigheten i det egna livet

Människor kan uppleva delaktighet med hjälp av djur och naturområden. Genom sinneseffektiva upplevelser i naturmiljön kan man återhämta sig, hämta nya krafter, pigga till och reglera sina känslor. Detta främjar förmågan att klara av olika uppgifter och minskar stress och depression.

Med tanke på naturens effekter för återhämtningen är det viktigt att det finns tillräckligt stora och estetiskt tilltalande naturområden nära bostadsområden. Ju längre avståndet till friluftsområdena är, desto färre blir utomhusvistelserna. För omedelbar återhämtning räcker det också med ett mindre grönområde, där växtligheten skiljer området från den byggda stadsmiljön. Större grönområden som lämpar sig för längre vistelser har en större inverkan på välbefinnandet.

Att vistas i naturen väcker olika föreställningar, känslor och minnen samt triggas igång fantasin. När man vistas i naturen flödar tankarna på ett mer positivt sätt än vanligt och man börjar frigöra sig från vardagen. Naturupplevelser aktiverar nervsystemet på ett annat sätt än när man vistas i byggd miljö. Att observera naturfenomen hjälper personer att fokusera på sin närvaro, som kan vara medveten eller omedveten. Det kan antas att även naturupplevelser under arbetsdagen minskar den upplevda stressen och de upplevda hälsoproblemen.

I naturen fäster vi uppmärksamhet vid positiva saker och fenomen, vilket bidrar positivt till vår självbild, som ständigt förändras. Eftersom människors relation till naturen är dynamisk

och föränderlig är det möjligt att påverka den. Självbilden bestäms till viss del av ens handlingar, men den påverkas också av de förändringar i miljön och naturen som vi observerar.

Människor söker sig – både till följd av omedvetna behov och medvetet – till en estetiskt tilltalande plats i naturen där de kan uppleva lugn och ro samt frihet från upplevelser av ojämlikhet och orättvisa och från ett samhälle som kräver prestationer. Favoritställena ger en stillhet, avkoppling och återhämtning från påfrestande och stressande händelser. När man är återställd och fri från sociala tryck orkar man bättre möta och hantera olika krav och bekymmer.

De personer som upplever sin hälsa som sämre, som har mer bekymmer med sin ekonomi och sitt arbete och som befinner sig i kriser, har den största emotionella nyttan av att vistas på sina favoritställen i naturen. Studien genomfördes i huvudstadsregionen.

Handledda naturupplevelser kan ha betydelse för hur holistisk en naturupplevelse är. Genom handledning kan man bland annat minska negativa naturupplevelser, så att personer med motstridiga upplevelser av naturen också får möjlighet att ta del av naturens effekter på välbefinnandet.

Naturen stöder gemenskap, påverkan och delaktighet samt stärker det gemensamma bästa

Förutom att de närliggande grön- och naturmiljöerna ger möjlighet att träffa andra människor främjar de också sociala band och gemenskap. En australiensisk studie visade att sambandet mellan hur grön boendemiljön upplevdes vara och den psykiska hälsan delvis kunde förklaras av social sammanhållning. Dessutom visade en irländsk studie att promenadvänliga områden och parker i närmiljön bidrog till det politiska deltagandet, människors tillit och sociala deltagande samt till att grannarna kände varandra bättre.

I en amerikansk studie fann man att stadsbor som hade naturliga miljöer i sitt bostadsområde bättre kunde möta och hantera betydande livsproblem, motsättningar inom familjen och psykisk trötthet. Studien fokuserade på offentligt ägda bostäder och invånarna i dessa. En annan amerikansk studie, där man undersökte offentligt ägda bostäder i ett specifikt område, visade att ju mer grönområden det fanns i närheten av huset, desto mindre rädsla upplevde invånarna och desto mindre fientligt och våldsamt beteende stötte de på.

Fynd från internationella och nationella studier som visar på fenomen i grön- och naturmiljöer som stöder delaktighet

På listan nedan presenteras huvudsakligen internationella forskningsresultat om grön- och naturmiljöers inverkan på välbefinnandet. Resultaten har delats in enligt de olika delområdena inom delaktighet.

Läs mer: Delaktighetens delområden (s. 22).

1. Naturens inverkan på delaktigheten i det egna livet

- Förbättrar återhämtningen och sömnkvaliteten.
- Hjälper till att möta och hantera livets problem.
- Att vistas i naturen och se natur lindrar smärtkänslor.
- Mikrober skyddar mot allergisjukdomar och autoimmuna sjukdomar.
- Återhämtar uppmärksamheten, sänker blodtrycket, pulsen och andningsfrekvensen samt mängden stresshormoner och muskelspänningen.
- Ökar de positiva känslorna, lugnar sinnet och minskar ångesten.

2. Naturens inverkan på delaktigheten i gemenskaper och påverkansprocesser

- Lättillgängliga naturmiljöer kan öka det sociala kapitalet, gemenskapen och egenmakten.
- Personer som rör sig i naturen verkar förhålla sig mer positivt till andra människor.
- Samspelet mellan olika grupper verkar underlättas i en naturmiljö.
- Aktiverar till motion.
- Ökar de sociala banden och gemenskapen.
- Grannar lär känna varandra bättre.

3. Naturens inverkan på delaktigheten i det gemensamma bästa

- Skillnaderna i dödlighet mellan olika befolkningsgrupper är mindre i områden med mer natur.
- De som har det sämst ställt verkar gynnas i större utsträckning.
- Ju grönare omgivningen kring bostadshuset är, desto färre brott anmäldes.
- Närliggande grönområden har en positiv inverkan på det politiska deltagandet.

Det behövs mer forskning bland annat om verkningsmekanismerna för olika naturbaserade metoder. När man använder naturmiljöer och naturbaserade metoder ska man också alltid tänka på den specifika situationen och på människors individuella behov och hinder, såsom rädslor och allergier.

Informationspaketet grundar sig på forskning och resultat från utvecklingsarbete

Förslagen på lösningar i detta kapitel har sammanställts i samarbete med Koordinationsprojektet för främjande av social delaktighet – Sokra och projekten inom Europeiska socialfondens prioriteringsområde 5. Forskningsresultaten har sammanställts av Sokra-projektet.

En del av handlingsmodellerna har utvärderats av Sokra-projektet i samband med utvecklingsarbetet med delaktighetsbitar, där man samlar in och utvärderar modeller och praxis som ökar delaktigheten särskilt för dem som har det sämst ställt.

Läs hela texten på webben:

[Luonto ja osallisuus \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](https://www.innokyla.fi/)

Litteratur

Referentgranskade källor

- Annerstedt, Matilda & Währborg, Peter (2011) [Nature-assisted therapy: systematic review of controlled and observational studies.](#)
- Bijnens, Esmée M. ym. (2020) [Residential green space and child intelligence and behavior across urban, suburban, and rural areas in Belgium: A longitudinal birth cohort study of twins.](#)
- Dobson, Julian m.fl. (2021) [The magic of the mundane: The vulnerable web of connections between urban nature and wellbeing.](#)
- Gianfredi, Vincenza m.fl. (2021) [Association between Urban Greenspace and Health: A Systematic Review of Literature.](#)
- Hammoud, Ryan m.fl. (2021) [Lonely in a crowd: investigating the association between overcrowding and loneliness using smartphone technologies.](#)
- Heikkilä, Kristiina & Wiens, Varpu (2020) Hoitotyön tutkimussäätiön näyttövinkki 1/2020: [Luontoon liittyvillä menetelmillä voidaan vaikuttaa mielenterveyteen ja verenpaineeseen \(pdf 337 kt\).](#)
- Isola, Anna-Maria, Virrankari, Lotta & Hiilamo, Heikki (2021) [On social and psychological consequences of prolonged poverty – A narrative longitudinal study from Finland.](#)
- Methorst, Joel m.fl. (2021) [Species richness is positively related to mental health – A study for Germany.](#)
- Mäntymaa, Erkki, m.fl. (2021) [Providing ecological, cultural and commercial services in an urban park: A travel cost-contingent behavior application in Finland.](#)
- Nurminen, Noora m.fl. (2021) [Land Cover of Early Life Environment Modulates the Risk of Type 1 Diabetes.](#)
- Pritchard, Alison m.fl. (2020) [The Relationship Between Nature Connectedness and Eudaimonic Well-Being: A Meta-analysis.](#)
- Rojas-Rueda, David m.fl. (2019) [Green spaces and mortality: a systematic review and meta-analysis of cohort studies.](#)
- Rigolon, Alessandro (2021) [Green Space and Health Equity: A Systematic Review on the Potential of Green Space to Reduce Health Disparities](#)
- Salonen, Kirsi (2020) [Kokonaisvaltainen luontokokemus hyvinvoinnin tukena.](#)
- Simkin, Jenni, Ojala, Ann & Tyrväinen, Liisa (2021) [The Perceived Restorativeness of Differently Managed Forests and Its Association with Forest Qualities and Individual Variables: A Field Experiment.](#)
- Vehmasto, Elina & Lipponen, Maija (2021) [Eläinavusteinen psykososiaalinen kuntoutus.](#)
- Wiens, Varpu m.fl. (2021) [Enhancing Adolescent Girls' Well-Being in the Arctic – Finding What Motivates Spending Time in Nature.](#)

Rekommendationer och utredningar

[Kohti luonnollista hyvinvointia. Näkökulmia luontoperustaisen toiminnan kehittämiseen \(Vasa universitet 2019\).](#)

[Elämänmittainen lähivihreäpolku. Tietopaketti lähiluonnon hyvinvointivaikutuksista \(Miljöministeriet 2020\).](#)

Manninen, Minna, Huhtala Saija, Wiens Varpu & Pölkki Tarja (2023) [Lasten ja perheiden hyvinvointi orastaa luonnosta.](#) Uleåborgs yrkeshögskola 56/2023.

[Forststyrelsens webbplats Natur och hälsa \(Metsä.fi\).](#)

[Sosiaalipedagoginen hevostoiminta \(Naturresursinstitutet 2019\)](#)

Handböcker

[Kaupunkivihreä: opas toimintaan \(Vyl.fi\)](#) Grönmiljöförbundet har publicerat en finskspråkig version av en guide från Världshälsoorganisationen (WHO) som riktar sig till beslutsfattare, där man motiverar varför grönområdena är mycket viktiga i den byggda miljön.

[Suomalainen Green Care: Green Care -toimintatavan käsikirja & LuontoVoiman ja LuontoHoivan laatutyökirja \(Naturresursinstitutet 2021\).](#)

[Millainen on hyvä eläinavusteinen interventio? Käsikirja eläinavusteisten menetelmien laadukkaan toteuttamiseen eri toimintaympäristöissä \(FPA 2021\).](#)

[Uudista asiakastyötä luovasti ja leikkisästi \(Innokyla.fi\).](#)

[Kansanterveyttä metsästä -toimintamalli – Ideoita kunnan hyvinvointityöhön \(Kansanterveyttä metsästä -hanke\) \(Tapio.fi\)](#)

[Hyvinvointipalveluiden vaikuttavuusvalmennus: sähköinen työkirja \(Naturresursinstitutet 2020\).](#)

Savolainen, Anu & Spännäri, Jasmiina (2021) [Luonto kuntouttavana ympäristönä: integroiva kirjallisuuskatsaus.](#) Lärdomsprov. Åbo yrkeshögskola.

[Eläinavusteinen terapia. Katsaus tutkimuskirjallisuuteen ja toimintaan Suomessa \(FPA 2018\).](#)

[Virtuaaliluontoympäristöt työhyvinvoinnin voimavarana. Virtuaaliluontoympäristöt tutkimushankkeen loppuraportti \(Naturresursinstitutet 2019\).](#)

[Politiikkasuositus: Lapsille pitää turvata mahdollisuudet vahvistaa luontosuhdettaan \(Itla 2022\)](#)

[YK:n kestävä kehityksen tavoiteohjelma Agenda 2030 \(Ykliitto.fi\)](#)

Jokinen, Mari, Jäntti, Jaana & Roiha, Tinna. ”[Kimpassa oli hyvä tehdä](#)” - Green Care-perehdytysopas yhteiskehittämällä. Lärdomsprov. Tammerfors yrkeshögskola 2020.

[Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan laatu ja vaikuttavuus. Käsikirja \(Naturresursinstitutet 2021\)](#)

[Idéer och tips för naturbaserade aktiviteter i äldreomsorgen \(Vahvike.fi\)](#)

[Nautitaan luonnosta!-handlingsmodellen för gruppverksamhet för närståendevårdare \(Miinasillanpaa.fi\)](#)

Leppänen, Marko & Pajunen, Adele. Terveysmetsä. Tunnista ja koe elävä luonto (Gummerus 2017)

Arvonen, Sirpa: Metsämieli: luonnollinen menetelmä mielentaitoihin (Metsäkustannus 2014)

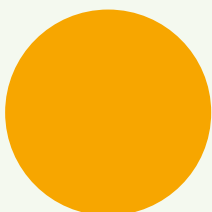
[Metsäluonnosta terveyttä ja hyvinvointia – tietoa ja ideoita kunnille \(material från seminariet Kansanterveyttä Metsästä 5.2.2020\) \(Tapio.fi\)](#)

[New handbook to help prescribe nature for mental health and wellbeing \(European Centre for Environment & Human Health\).](#)

Delaktighetsbitar

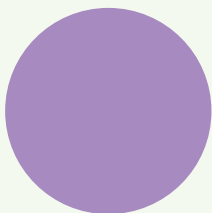
/ Naturen och delaktighet

Naturbaserade metoder och handlingsmodeller som utgår från naturmiljöer har utvecklats på olika håll i Finland. Läs beskrivningarna av handlingsmodellerna och utvärderingarna i webbtjänsten Innokylä genom att klicka på rubrikerna. Utvärderingsbilagorna finns också i bilaga 2 till denna publikation.

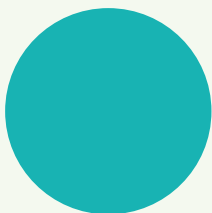
[Luonnonhoitotöissä voi tehdä hyvää luonnolle ja muille ihmisille \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

I naturvårdsarbetet arbetar personer som står utanför studie- och arbetslivet för naturens välfärd, till exempel genom att bygga fågelholkar. Verksamheten ökar upplevelsen av meningsfullhet och stärker tron på framtiden.

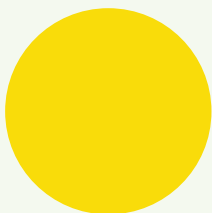
[Luontolähtöinen kuntoutus \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Naturbaserad rehabilitering gör att personer utanför arbetslivet kan uppleva sig kapabla och ingå i en meningsfull gemenskap. En förutsättning för verksamheten är medvetenheten om maktförhållandet mellan kund och handledare. Detta yttrar sig i ett fokus på resurser och ett jämlikt partnerskap.

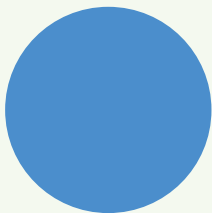
[Luontolähtöinen työpajatoiminta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Upplevelsen av delaktighet ökar i verkstadsverksamhet med låg tröskel som ordnas i naturen. Denna handlingsmodell har tillämpats i ungdomsverkstäder, men den kan också användas med vuxna. Aktiviteterna i naturen kan till exempel vara utflykter och att lära sig friluftsfärdigheter, naturvård, trädgårdsskötsel, miljökonst eller fotografering.

[Luontoseteli mielenterveyden edistämisen tukena \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Naturesedeln gör det möjligt för den professionella och kunden att vistas i naturen eller på en djurgård tillsammans med en expert på naturbaserade metoder. Samarbetet syftar till att hitta nya sätt att främja kundens psykiska hälsa, funktionsförmåga och delaktighet.

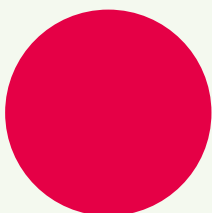
[Opaskortit kotouttavaan luontotoimintaan \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Guidekort som används i gemensamma naturverkstäder stöder integrationen. Med hjälp av korten blir verksamheten mer samspelsbetonad. Kortet hjälper professionella inom social- och hälsovården att använda naturbaserade metoder i arbetet.

[Perheiden luontolähtöinen ryhmätoiminta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Gruppverksamhet för familjer i den omgivande naturen stärker relationen till naturen, ger nya krafter genom att skapa omväxling i vardagsrutinerna och möjliggör interaktion mellan och inom familjerna. I grupperna bekantar man sig med olika natur- och utomhusaktiviteter, som familjerna kan ägna sig åt efter den handledda verksamheten. Familjerna får möjlighet att ta del av naturupplevelser som de inte annars skulle ha haft möjlighet att uppleva i vardagen.

[Seinätön luontopaja \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Naturbaserade metoder används i verkstadsverksamhet för att stärka funktionsförmågan och delaktigheten. Naturmiljön är en jämlik omgivning där man kan uppleva meningsfullhet och välbefinnande. Verkstadsverksamheten kan ordnas till exempel i naturmiljöer, på lantgårdar eller djurgårdar.

Se även följande delaktighetsbitar med anknytning till naturbaserade metoder och naturmiljöer:

- [Osallistuva budjetointi - inklusiivisella toiminnalla osallisuutta lähiöön \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Taide-, kulttuuri- tai luontolähtöinen osallisuusverkosto \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Tilat yhdenvertaisuuden kokemuksen lähteenä: Tuettu lomatoiminta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Mot en social trygghet som stöder delaktighet och aktivitet – den grundläggande försörjningen och tjänsterna ska stödja varandra

Problemet har identifierats i anslutning till den grundläggande försörjningen och tjänsterna för personer i arbetsför ålder som drabbas av arbetslöshet, sjukdom och arbetsoförmåga, vilket försämrar dessa personers aktivitet och upplevelse av delaktighet:

- Den flertydighet och de skyldigheter som är förknippade med utkomstskyddet för arbetslösa tjänar inte alltid sitt ursprungliga syfte. Flertydigheten skapar osäkerhet. Att fullgöra skyldigheterna utan att komma vidare i arbetslivet kan förbruka resurser som skulle behövas till exempel för rehabilitering. Detta kan leda till psykisk belastning, problem med den psykiska hälsan och ett försämrat välbefinnande.
- En partiellt arbetsför eller arbetsoförmögen person som deltar i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte eller social rehabilitering får arbetsmarknadsstöd även om hen borde omfattas av tidsbegränsad eller permanent invalidpension. Detta kan resultera i långsammare rehabilitering.
- Personer som får sjukpension hänvisas inte till verksamhet där de kan delta i meningsfulla aktiviteter. Detta kan leda till ensamhet, psykisk belastning och försämrat välbefinnande.
- Arbetsföra personer med funktionsnedsättning erbjuds ofta sjukpension direkt och som enda alternativ. En person som får sjukpension går lätt miste om sysselsättningsfrämjande tjänster, även om alla har samma rätt till dem.

I det här kapitlet presenterar vi **Sokra-koordinationens rekommendation för att utveckla den grundläggande försörjningen och tjänsterna** så att de stöder delaktighet på bästa möjliga sätt. Rekommendationen är avsedd som ett ställningstagande till reformen av den sociala tryggheten samt social- och hälsovårdsreformen, men vi hoppas att den också ska stödja lagreformerna och arbetet i välfärdsområdet.

Enligt forskning som Koordinationsprojektet för främjande av social delaktighet – Sokra har utfört skapas förutsättningar för delaktighet och aktivitet när människor har en tro på sin framtid och sig själva samt förtroende för samhället och den sociala tryggheten. Förtroendet förutsätter en upplevelse av att man är värdefull och behövs.

Exemplen i rekommendationen rör i första hand social trygghet vid arbetslöshet och arbetsoförmåga. I samband med utvecklingen av den sociala tryggheten bör man beakta att en del personer samtidigt eller successivt även omfattas av andra former av social trygghet (såsom studie- eller föräldrapenning, stöd för närståendevård, utkomststöd) och att alla de olika formerna av grundläggande försörjning och tjänster ska vara så lätta att förena som möjligt.

Sammanfattning: Vad krävs av den grundläggande försörjningen och tjänsterna för att individens egen aktivitet lättare ska kunna upprätthållas?

Utkomstskyddet och tjänsterna bidrar till en större delaktighet när följande villkor uppfylls: Man upplever trygghet (1). Förmånerna och tjänsterna är förutsägbara och hanterbara och skapar kontinuitet i livet (2–3). Den som deltar i tjänsterna och verksamheten får om hen själv önskar det planera och genomföra åtgärder utifrån det innehåll (3–6) hen väljer, som också får preciseras under processen.

Förutsättningarna för aktivitet ökar när följande villkor uppfylls:

1. Man upplever trygghet

Tryggheten grundar sig till exempel på ett hem där man inte behöver vara rädd för våld, på hälsa, på miljöer där diskriminering inte förekommer, på friheten att uttrycka sin åsikt och på vetskapen om att man kan försörja sig själv ekonomiskt.

2. Man har tillgång till materiella resurser

Förmånen motsvarar behovet och räcker till ett rimligt minimum, man får lön eller arvode för arbete av ekonomiskt värde, man får förmåner för att delta i verksamheten.

3. Man har tillgång till de tjänster man behöver

Sysselsättnings- eller rehabiliteringstjänsten samt hjälpen och handledningen motsvarar de mål och behov som man själv fastställt; i tjänsten får man om man så önskar en egen kontaktperson som man kan planera och hantera förmånerna och tjänsterna tillsammans med.

4. Man kan göra meningsfulla saker

Aktiviteterna är ändamålsenliga, ger möjlighet att skaffa sig nya färdigheter och intyg över sina färdigheter samt ger möjlighet att bilda sig, förverkliga sig själv och få konstruktiv respons.

5. Man kan höra till en grupp eller gemenskap

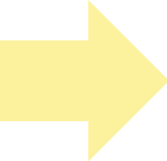
I gruppen kan man dela erfarenheter, få stöd, påverka och få intryck.

6. Man kan verka för den lokala levnadsmiljön

Meningsfull verksamhet bygger på interaktionen med andra människor. Genom verksamheten kan man visa sitt kunnande och få konstruktiv respons. Ingen stigmatisering förekommer och människor delas inte in enligt deras funktionsförmåga. I verksamheten ges möjlighet att agera för att förbättra levnadsmiljön eller verksamhetsmiljön (t.ex. webbaserad verksamhet) och man kan trivas i dessa miljöer.

Nedan går vi in närmare på rubrikerna.

En social trygghet och tjänster som stärker delaktigheten och aktiviteten i praktiken

Syftet med tjänsterna och den grundläggande försörjningen är att hjälpa en person att gå vidare enligt de mål som hen har fastställt. Personen ansöker om stöd från FPA, kommunen eller arbetspensionsanstalten och utarbetar till plan inom ramen för sysselsättnings- eller rehabiliteringstjänsterna eller socialarbetet. Myndigheten fattar nödvändiga beslut om åtgärder och tjänster och hänvisar personen vidare.

Planen ska kunna preciseras under processens gång så att de åtgärder och tjänster vars syfte är att upprätthålla deltagarens aktivitet motsvarar hans behov och sätts in i rätt tid. Eftersom deltagaren ska ha möjlighet att utvärdera och precisera sin plan, ska hen lätt kunna nå sin kontaktperson och även den myndighet som fattar besluten.

Härnäst presenterar vi närmare på vilket sätt den grundläggande försörjningen och tjänsterna vid arbetslöshet, sjukdom och arbetsoförmåga borde utvecklas så att de bidrar till större delaktighet och stöder aktivitet. I en idealisk situation kan deltagaren i sysselsättningsfrämjande tjänster eller rehabilitering hämta de åtgärder som ska antecknas i planen från innehållskategorierna 3–6:

1. En trygg vardag och icke-diskriminerande miljö

Tryggheten och trygghetskänslan grundar sig bland annat på ett hem där man inte behöver vara rädd för våld, på hälsa, på ett rättvist bemötande i samhället, på icke-diskriminerande och trygga livsmiljöer och verksamhetsmiljöer samt på friheten att uttrycka sin åsikt.

Den grundläggande försörjningen och tjänsterna ska främja ett tryggt liv vad gäller ekonomiska, psykologiska, sociala och ekologiska aspekter.

Delaktighetsbitar i Innokylä:

- [MargIT-verkosto – digioikeuksien edistäminen verkostotyön keinoin \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

- [Väilvuokra-asuttamalla kiinni arkeen – asumisen riskit minimiin \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Työttömille tietoa terveystarkastuksista jalkauttamalla \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Vankिताustaisten asiakassuhteen rakennus dialogissa stigmoja murtaen \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

2. Materiella resurser

Förmånen ska motsvara behovet. Om personen är arbetsför och arbetslös behöver hen arbetslöshetsförmån, men om det är fråga om en rehabiliteringsklient eller person som återhämtar sig behöver hen en förmån som främjar rehabiliteringen. För att alla ska få det stöd de behöver kan man ta i bruk ett förslag om förmåner, genom vilket kunden får kännedom om alla de förmåner som hen har rätt till.

Tjänster för personer med funktionsnedsättning, såsom personlig assistans och färdtjänst, är resurser som avsevärt ökar funktionsförmågan och delaktigheten. Praxis kan variera från kommun till kommun, varför man måste fästa uppmärksamhet vid ett jämlikt genomförande. Dessutom borde dessa tjänster stöda sysselsättning bättre än de har gjort tidigare.

För arbete av ekonomiskt värde måste lön eller arvode betalas. Utöver ersättning för uppehälle eller arbetsverksamhetspenning kan deltagaren få förmåner av ekonomiskt värde, till exempel en färdbiljett, gemensam lunch, avgiftsfria eller rabatterade simhalls- eller gymbesök, kurser vid medborgarinstitut, kulturupplevelser, hobbyförsök eller utflykter.

Utkomstskyddet är förutsebart när det inte finns någon rädsla för perioder utan inkomster och när lagen tillämpas jämlikt i liknande fall. Blanketterna och besluten i anslutning till ansökan ska vara lättlästa så att ansöknings- och beslutsprocesserna är begripliga för den sökande.

Förmåner under arbetslösheten och utkomststöd i sista hand är förknippade med skyldigheter. Arbetslösa måste aktivt söka arbete, stå till arbetsmarknadens förfogande och delta i sysselsättningsfrämjande tjänster. Utkomststödet kan minskas om man inte anmäler sig som arbetslös arbetssökande eller till exempel deltar i social rehabilitering eller arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte. Följden kan bli att en person börjar använda en tjänst som inte är till nytta för hen.

Vad gäller de skyldigheter som den sociala tryggheten medför skulle också man också kunna införa, utöver skyldigheten att söka arbete, en skyldighet för långtidsarbetslösa, sjuka och personer som har någon form av funktionshinder att delta i bedömningen av servicebehovet och i servicehandledningen, som skulle ersätta skyldigheten att delta i själva tjänsterna. Efter bedömningen av servicebehovet och servicehandledningen skulle förmånen betalas och personen skulle söka sig frivilligt till de tjänster som erbjuds och som hen upplever som nödvändiga.

Läs mer: Fler inkomstmöjligheter för arbetslösa och andra som står utanför arbetslivet (s. 198)

[Mitä eläminen maksaa? Kohtuullisen minimin viitebudjettien hintapäivitys vuodelle 2021 \(helsinki.fi\) \(på finska\)](#)

Delaktighetsbitar i Innokylä:

- [Kaikukortilla kohti yhdenvertaisempaa kulttuuria ja osallisuutta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Vapaa-ajan ranneke kimmokkeena yhdessä virkistymiseen \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Yhteinen ruokailu lähentää ja laskee kynnyksiä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

3. Tjänster som motsvarar behoven

I tjänsterna ska man ta fasta på personens mål och verkliga behov och följa upp förändringarna i dessa, så att personen smidigt kan övergå från en typ av tjänst till en annan. Tjänsterna är förutsägbara när de är tillgängliga utan avbrott och när man inom dem kan befatta sig med samma professionella. Hanterbarheten ökar när det är lätt att få kontakt med anställda.

Människor ska bemötas med respekt i tjänsterna. De ska få bearbeta sin situation på ett sätt som passar dem och enligt behov välja till exempel servicehandledning, socialarbete, social rehabilitering, ekonomisk rådgivning, coaching, rehabilitering, erfarenhetsexpertsamtal, hjälp med att utträta ärenden, kamrattöd och kartläggning av arbets- och funktionsförmågan bland följande typer av tjänster:

Tjänster som används på eget initiativ: Dessa tjänster kan användas när en person har tillräckliga resurser, nätverk och ett tydligt servicebehov. Tjänster som används på eget initiativ är till exempel digitala tjänster. De som befinner sig i en svår situation får inte bli tvungna att förlita sig på dessa tjänster.

Samarbetstjänster: Dessa tjänster kan användas när en person har tillräckliga resurser, nätverk och ett tydligt servicebehov. Tjänsterna tillhandahålls genom ett samarbete mellan FPA, sysselsättnings- och boendetjänster, utbildningstjänster, rehabiliteringstjänster, integrationstjänster och brottsförklaringsmyndigheten.

Gemenskapstjänster: Dessa tjänster används när en person har begränsade resurser eller nätverk och ett tydligt servicebehov. Gemenskapstjänster är samhällsinriktat socialt arbete samt samarbete med lokala gemenskaper, organisationer och civilsamhället.

Nätverkstjänster: Dessa tjänster används när en person har begränsade resurser, begränsade nätverk och ett behov av många tjänster, vilket kräver både gemenskaps- och samarbetstjänster. I Kivipeltos och Niemeläs modell hänvisas personer till en mottagningstjänst antingen via digitala tjänster som används självständigt eller via det uppsökande arbetet. I mottagningstjänsten sköts ärendet eller vägleds personen in på en lämplig väg.

En närmare presentation av tjänstetyperna: [Asiakaslähtöinen palvelupolkumalli tulevaisuuden sote-keskusten lähtökohdaksi \(Niemelä & Kivipelto, THL 2019\) \(på finska\)](#)

Läs mer:

En delaktighetsfrämjande styrningsmodell (s. 70)

Modeller för nätverkande arbete (s. 112)

Stöd för sysselsättning av långtidsarbetslösa (s. 205)

Förnya kundarbetet på ett kreativt och lekfullt sätt (s. 131)

Främjande av digital delaktighet (s. 230)

Modeller för att främja professionellas delaktighet (s. 123)

Delaktighetsbitar i Innokylä:

- [Hyvinvointia kioskista – avoin hyvinvoinnin arviointi-, ohjaus- ja tukipalvelu \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Matalan kynnyksen talousneuvonta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Mielenterveyden ensiapukurssit vankiloissa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Palveluiden oikea-aikaisuus ja yhteensovittaminen vankilasta vapautuvan tueksi \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Työpajaliikunnalla osallisuutta ja työkykyä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

4. Meningsfulla aktiviteter

Meningsfulla aktiviteter som gynnar den egna situationen bidrar till delaktighet, sysselsättning och rehabilitering.

Om det krävs aktivitet för att få tillgång till den sociala tryggheten ska sådan aktivitet också upplevas som meningsfull av personen själv. Att göra sådant som känns meningsfullt för en själv bör inte heller utgöra ett hinder för att få tillgång till social trygghet. Om man beslutar sig för att införa ett så kallat aktivitetstillägg till den sociala tryggheten, måste det finnas många alternativ för sådan aktivitet. Det finns många möjligheter inom och utanför sysselsättnings- och socialservicen: till exempel studier, arbetskraftspolitiska kurser, kurser som ger intyg över olika färdigheter (till exempel hygienpass eller hetarbetscertifikat), utbildningar, social rehabilitering, frivilligarbete, kurser på medborgarinstitut eller inom det fria bildningsarbetet. Även i socialarbetet kan det fria bildningsarbetets utbud utnyttjas i större utsträckning än i nuläget. Genom sektorsövergripande tjänster i rätt tid för personer med funktionsnedsättning underlättas studierna och avläggandet av kurser.

Läs mer om aktivitetstillägget och aktivitetsbaserad inkomst:

[Selvitys sosiaaliturvan vaihtoehtoisista järjestämistavoista \(Publikationer av kommittén för social trygghet 2023:1, Statsrådet\) \(på finska, referat tillgängligt på svenska\)](#)

[Mellanrapporten av kommittén för social trygghet har godkänts och publiceras den 16 mars 2023 \(Pressmeddelande 31.1.2023\) \(Valtioneuvosto.fi\)](#)

Heikki Hiilamo (2022) [Participation income. An Alternative to Basic Income for Poverty Reduction in the Digital Age](#)

Ju mer jämlikt lagarna som rör skyldigheten tillämpas i motsvarande fall, desto lättare är det att uppvisa aktivitet. För att tolka villkoren behövs klarspråk, entydighet och förutsägbarhet för att öka hanterbarheten i samband med den sociala tryggheten och stärka upplevelsen av trygghet.

När besluten är enhetliga och förutsägbara är det lätt att fortsätta med den meningsfulla aktiviteten. Till exempel kan en rädsla för att förlora arbetslöshetsförmånerna leda till att man slutar med frivilligverksamhet som är till stöd och ökar välbefinnandet. (Obs! Frivilligverksamhet ska inte vara en av formerna för att uppfylla aktivitetsvillkoret, eftersom den då inte längre är frivillig.)

Även utbildning för att bli erfarenhetsexpert och samutveckling av tjänster kan vara meningsfulla aktiviteter. Lämpliga aktiviteter för en person kan också vara till exempel samhällelig påverkan, miljöskydd, kreativ verksamhet, handlingar som gör gott eller arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte. Arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte kan i vissa fall räknas som en delprestation för en examen.

Läs mer:

Att stödja och ordna frivilligverksamhet (s. 215)

Erfarenhetsexpertis (s. 103)

Kreativa metoder (s. 151)

Användning av spelifiering i socialarbetet (s. 157)

5. Gemenskap eller grupp

Personer bör ha möjlighet att tillhöra en gemenskap eller grupp som är meningsfull för dem. Gemenskapen eller gruppen kan till exempel vara en arbetsgemenskap eller en gemenskap i ett öppet arbetsrum, en verksamhetscentral eller ett rum för fri konst, en arbetshandledningsgrupp, en grupp för kreativ verksamhet, en kamratgrupp, en grupp för samutveckling eller någon annan grupp inriktad på att påverka.

Om deltagarens arbetsförmåga bedöms i samband med tjänsten eller åtgärden, kan en grupp eller gemenskapstjänster i vissa fall vara mer naturliga sammanhang för att göra detta än en individuell mottagning.

Delaktighetsbitar i Innokylä:

- [Yhteinen työhuone tarjoaa työtilan ja rakentaa työyhteisöä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Kaapecti-yhteisövalmennus \(Diakonissalaitos\) \(på finska\)](#)
- [Ryhmätoiminta toimintavalmiuksien vahvistajana \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [SUUNTA-ryhmätoiminta työ- ja opiskeluelämän ulkopuolella oleville nuorille vanhemmille \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Luova toiminta keinona harjoitella epäonnistumista – Mokaamalla oppiminen \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

6. Verksamhet i den lokala levnadsmiljön

Människor ska ha möjlighet att verka för den lokala levnadsmiljön.

De som deltar i aktivitetsfrämjande tjänster eller åtgärder kan till exempel på eget initiativ hitta lösningar som främjar det gemensamma bästa, agera för den lokala miljöns bästa, rusta upp övergivna lokaler eller bidra till välfärden i samhället i samarbete med de lokala invånarna, myndigheterna, det civilsamhället och företagarna. På så sätt kan deltagarna ta del av fördelarna med gemenskapen: de kan glädjas åt det goda som de skapat tillsammans och får uppskattning av de andra.

Läs mer:

Att stärka medborgarpåverkan (s. 191).

Att stödja och ordna frivilligverksamhet (s. 215).

Öppna lokaler (s. 221).

Delaktighetsbitar i Innokylä:

- [Naapuriäidit – kohderyhmästä toimijaksi \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Lähityö \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Kommunerna eller välfärdsområdena kan erbjuda deltagarna resurser till exempel genom deltagande budgetering eller partnerskapsfinansiering.

Läs mer: Modellen för partnerskapsfinansiering (s. 119)

[Osallistuva budjetointi - inklusiivisella toiminnalla osallisuutta lähioon \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Rekommendationen grundar sig på forskning

Rekommendationen som presenteras ovan grundar sig på gruppintervjuer som gjorts av Koordinationsprojektet för främjande av social delaktighet – Sokra inom ramen för projektet Bättre arbets- och funktionsförmåga (PARTY), på utvecklingsarbetet med delaktighetsbitar inom Sokra-projektet samt på forskningslitteratur.

I bilaga 1: Oikein toteutettu aktivointi voi lisätä työttömien osallisuutta (Sokra-koordinationen, Tanja Hirschovits-Gerz, Anna-Maria Isola, Minna Kukkonen, Lars Leemann och Henna Puromäki 28.2.2018) (på finska) (Obs! Bilagan författades när lagen om aktiveringsmodellen för arbetslösa fortfarande var i kraft.)

[Päivi Mäntyneva & Anna-Maria Isola \(2019\) Toimintamahdollisuuksisen avaruus ja toimijuuden suunnat kuntouttavassa työtoiminnassa \(på finska\)](#)

Läs hela texten på webben:

[Kohti osallisuutta ja aktiivisuutta tukevaa sosiaaliturvaa – perustoimeentulon turvan ja palvelujen on tuettava toisiaan \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Delaktighetsbitar

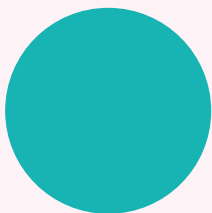
/ En social trygghet som stöder delaktighet och aktivitet

Handlingsmodeller som rör den sociala tryggheten och som stöder delaktighet och aktivitet har utvecklats på olika håll i Finland. Läs beskrivningarna av handlingsmodellerna och utvärderingarna i webbtjänsten Innokylä genom att klicka på rubrikerna. Utvärderingsbilagorna finns också i bilaga 2 till denna publikation.

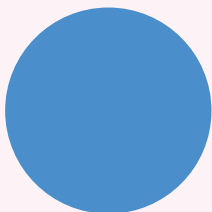
[Hyvinvointia kioskista – avoin hyvinvoinnin arviointi-, ohjauk- ja tukipalvelu \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

I kiosken erbjuds arbetslösa vägledning, rådgivning och stöd för att främja hälsa och förebygga sjukdomar. Ingen tidsbokning behövs. Kiosken kan alltid finnas på samma plats eller vara en tillfällig pop up-kiosk. Den kan också integreras i verksamhetsmiljön för någon annan tjänst.

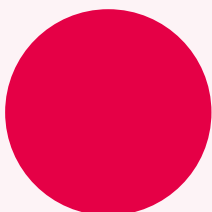
[Lähityö \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Närarbete (lähityö) är gemensam, jämlik och mångsidig verksamhet inom socialarbetet, med målet att främja individuellt och kollektivt välbefinnande samt problemlösning på lokal nivå.

[Matalan kynnykset talousneuvonta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Social ekonomi- och skuldrådgivning erbjuds med låg tröskel personligen och i grupper. Det känns lättare när man kan prata med en utomstående om ekonomiska svårigheter, få klarhet i situationen och söka lösningar.

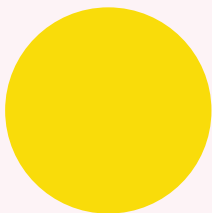
[Mielenterveyden ensiapukurssit vankiloissa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Kurser i psykiska första hjälpen stärker fångarnas färdigheter i psykisk hälsa. Kurserna ger stöd för livshantering, delaktighet och psykiskt välbefinnande. Kurserna Psykiska första hjälpen® är utbildningsprodukter som registrerats av MIELI rf och som anpassades till fängelsemiljön.

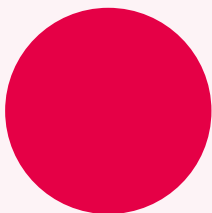
[Palveluiden oikea-aikaisuus ja yhteensovittaminen vankilasta vapautuvan tueksi \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Hur den frigivna fången ska gå vidare och vilket stöd som ska ges i samband med detta planeras i god tid före frigivningen. Rutiner har utvecklats för insamlingen och överföringen av information mellan olika myndighets- och organisationsaktörer. Fångarna deltar aktivt i processen.

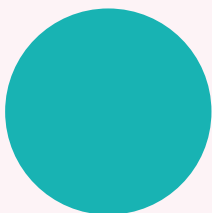
[Ryhmätoiminta toimintavalmiuksien vahvistajana \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Den deltagarorienterade gruppverksamheten med låg tröskel inefattar meningsfulla aktiviteter, mindre sysslor samt gäster och besök. Personer som riskerar utslagning har möjlighet att upprätthålla och öka sin delaktighet, sin handlingsförmåga och sina arbetslivsfärdigheter.

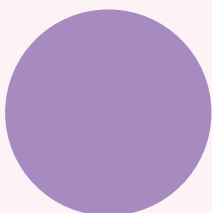
[Työpajaliikunnalla osallisuutta ja työkykyä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Genom motionsverksamhet som ordnas i verkstäder för rehabiliterande arbetsverksamhet erbjuds kunderna jämlika motionsmöjligheter med låg tröskel. Erfarenhetsbaserad, avgiftsfri och frivillig motion ökar delaktigheten och den fysiska aktiviteten.

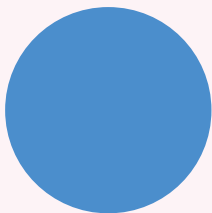
[Työttömille tietoa terveystarkastuksista jalkauttamalla \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Servicehandledare, hälsovårdare och socialarbetare besöker olika lågtröskelverksamheter för att informera om hälsoundersökningar för arbetslösa, om social- och hälsovårdstjänster och om förmåner samt för att ge personlig servicehandledning.

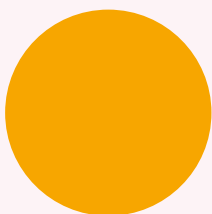
[Vankitaustaisten asiakassuhteen rakennus dialogissa stigmoja murtaen \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

En professionell och en person med fängelsebakgrund som är kund inom den sociala rehabiliteringen bygger upp en dialogisk och målinriktad relation med hjälp av ett medvetet emotionellt arbete. Kundens förtroende för hjälparna, myndigheterna och samhället stärks och vice versa.

[Vapaa-ajan ranneke kimmokkeena yhdessä virkistymiseen \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Meningsfulla och självvalda fritidsaktiviteter ger nya krafter och gör att man kan vidga sina vyer. Kimmoke-armbandet, som uppmuntrar till rörelse, gör det möjligt att delta i många olika aktiviteter.

[Väli vuokra-asuttamalla kiinni arkeen – asumisen riskit minimiin \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

I modellen hyrs bostäder ut i andra hand till hemlösa. Invånarna erbjuds individuellt stöd i vardagen samt möjlighet till sociala och meningsfulla aktiviteter. Samtidigt främjas invånarnas väg in på övergångsarbetsmarknader och ut i arbetslivet.

Se även följande delaktighetsbitar med anknytning till en social trygghet som stöder delaktighet och aktivitet:

- [Asuinalueen yhteiskehittäminen siltaustoiminnan avulla \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Digiohjauksella nuori palveluihin \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Komppaa-ryhmätoiminnasta keinoja oppimisvaikeuksien kompensoimiseen \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Koppia asiakkaasta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Liikuntaneuvonta – monialaista tukea hyvinvointiin \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Luontolähtöinen työpajatoiminta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Luova toiminta keinona harjoitella epäonnistumista – Mokaamalla oppiminen \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Matalan kynnyksen digituki \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Naapuriäidit – kohderyhmästä toimijaksi \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Yhteinen ruokailu lähentää ja laskee kynnyksiä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Alla med: att stärka medborgarpåverkan

Alla människor – oberoende av ställning eller bakgrund – ska kunna verka som jämbördiga samhällsmedlemmar och delta i att påverka sin levnadsmiljö, samhället eller globala frågor.

Det finns många sätt att stödja möjligheterna för de som har det sämst ställt att vara aktiva medborgare och påverkare. Medborgarskap innebär delaktighet i den politiska gemenskapen – att utöva sina demokratiska rättigheter och ha möjligheter att påverka och bära ansvar i gemensamma frågor. Även asylsökande och andra som inte är medborgare kan vara aktiva medlemmar i den politiska gemenskapen.

Man kan påverka på många sätt: till exempel genom konsumtionsval, miljöskydd, medborgar- och stadsaktivism på större eller mindre skala, genom att utveckla tjänster tillsammans med kunder och professionella, delta i den offentliga debatten, demonstrera, delta i kund- och invånarråd samt rösta och kandidera i val.

I detta kapitel ges information och tips till aktörer som vill stödja medborgarpåverkan och möjligheterna till deltagande för dem som har det sämst ställt, för att på så sätt främja deras delaktighet.

Läs mer: Delaktighet i gemenskaper och påverkansprocesser (s. 22).

Tips för att stödja medborgarpåverkan

Medborgardeltagandet kan stödjas och underlättas genom olika praxis som sänker tröskeln och uppmuntrar till deltagande.

Skapa förtroende och en tro på möjligheterna att påverka

Personer som deltar i låg utsträckning kan ha en svag tro på sina egna möjligheter att påverka, men också ett lågt förtroende för de beslutsfattande institutionerna. Genom att stärka förtroendet kan påverkansviljan ökas.

Förtroende kan ”lånas” genom att man samarbetar med en partner som redan har kontakt med målgruppen och har gruppens förtroende. En sådan partner kan till exempel vara en

organisation, ett religiöst samfund, en bya- och invånarförening, en producent av social-, utbildnings- eller hälsovårdstjänster eller en influerare på sociala medier.

Sträva efter inkluderande och jämlik kommunikation om påverkansmöjligheterna. Använd ett begripligt och engagerande språk som tilltalar målgruppen. En modell som använder ett lättfattligt språk och som fokuserar på att höra de ungas röst är konceptet Mikä vituttaa? (Vad gör dig förbannad?). Under Mikä vituttaa?-träffarna får de unga med egna ord berätta om de missförhållanden de upplevt.

[Mikä vituttaa? -ilta – matalan kynnyksen palveluiden kehittäminen nuorten kanssa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Tron på möjligheterna att påverka kan också ökas inom tjänsterna när kunden bemöts med respekt och som en individ, ses som en expert på sitt eget liv och får påverka sina egna tjänster, samtidigt som man försöker hitta individuella lösningar för hen. Det ska vara lätt att ge kundrespons, responsen ska alltid besvaras och responsgivaren och andra invånare ska informeras om vilka åtgärder som har vidtagits på basis av responsen.

Läs mer:

Delaktighet i det egna livet (s. 21).

Förnya kundarbetet på ett kreativt och lekfullt sätt (s. 131).

Läs om vad som påverkar människors upplevelse av delaktighet (s. 27).

Skapa arenor för påverkan

Låt människor delta i utvecklingen i kommunen, regionen och tjänsterna samt i upphandlingen av tjänster, fråga om deras åsikter och erfarenheter och be dem bedöma om målen har uppnåtts. Erbjud människor möjligheter att påverka även i det tidiga idékläcknings- och planeringsskedet. Informera om påverkansmöjligheterna via olika kanaler. Sträva efter att skapa en kultur av öppenhet och samarbete bland beslutsfattarna, till exempel genom diskussionstillfällen, utbildningar och nya spelregler som skapas tillsammans. Ordna evenemang och skapa kommunikationsvägar för att träffa beslutsfattare.

Läs mer:

Anvisningar för inkludering (s. 97).

En delaktighetsfrämjande styrningsmodell (s. 70).

Utöver de befintliga påverkanskanalerna (bl.a. ungdomsfullmäktige samt råd för personer med funktionsnedsättning) kan helt nya forum inrättas för offentlig debatt kring frågor som gäller personer som har det dåligt ställt. Till exempel kan ett lokalt råd för arbetslösa inrättas, med företrädare för långtidsarbetslösa, myndigheter, organisationer och näringslivet. När det gäller produktionen av en tjänst kan man inrätta en styrgrupp, där också företrä-

dare för tjänsteanvändarna ingår som medlemmar. För att främja en viss fråga kan ett utvecklingsnätverk inrättas för att sammanföra professionella och företrädare för grupper som har det dåligt ställt.

Erbjud resurser, information, färdigheter och stöd

Invånarnas frivilliga medborgarverksamhet kan stödjas genom att erbjuda resurser, information och färdigheter. Ett villkor för att få tillgång till resurser kan vara att verksamheten måste sträva efter att inkludera marginaliserade personer.

- bidrag
- lokaler
- webbplattform för att informera om evenemang
- kontakt- eller stödperson, ”påverkansfaddrar”
- lättillgänglig information, öppna data
- påverkanskurser
- utbildning av professionella inom social- och hälsovården för att stödja påverkan.

I valtider kan man erbjuda jämlik, avgiftsfri synlighet till exempel genom att erbjuda avgiftsfria lokaler för att ordna valmöten. Organisationer och invånarrörelser kan också stödjas till exempel genom att erbjuda lokaler och teknik för att ordna valpaneler.

[Osallistuva budjetointi - inklusiivisella toiminnalla osallisuutta lähiöön \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Läs mer:

Modellen för partnerskapsfinansiering (s. 119)

Öppna lokaler (s. 221).

Att anordna och stödja frivilligverksamhet (s. 215).

Genom en inkluderande idétävling kan man stödja påverkansmöjligheterna för dem som har det sämst ställt, om man får med företrädare för målgrupperna i de grupper som deltar i tävlingen.

[Osallistavalla ideakilpailulla uutta matalan kynnyksen liikuntatoimintaa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Påverkan i grupp och gruppfacitering

Påverkan kan planeras och utföras som en grupp. Gruppen kan vara en traditionell organisation, men man kan också påverka till exempel inom ramen för socialt arbete eller bildningsarbete. Här är några tips för påverkansgruppen:

- Uppskatta vardagliga handlingar.
- Börja med en idé som har goda förutsättningar att lyckas.
- Skapa impulser och gå igenom inspirerande exempel.
- Ordna studie- eller läsecirklar i samhällsfrågor.
- Sök frivilliga mellanhänder eller påverkansfaddrar som hjälper till exempel med att informera eller med byråkrati och etiska frågor.
- Beakta olika behov så att olika människor kan delta (t.ex. tillgänglighet, barnomsorg, avstånd).
- Om du är en professionell som inkluderar andra: Redogör för dig själv och andra vad syftet med verksamheten är. Fundera på din maktställning, din relation och din attityd till de andra deltagarna. Ge utrymme för självbestämmande.
- Dela beslutsmakten och ansvaret.
- Agera på deltagarnas villkor.
- Det finns många sätt att påverka (fotografera, skriva, dansa, vlogga) – var kreativa!

Läs mer:

Anvisningar för inkludering (s. 97).

Förnya kundarbetet på ett kreativt och lekfullt sätt (s. 131).

Statistik och forskning visar att samhällsdeltagandet inte är jämnt fördelat

Det finns skillnader i valdeltagandet och inställningen till beslutsfattandet mellan grupper med olika socioekonomisk ställning.

- Personer utanför arbetslivet röstar cirka 10–18 procentenheter mindre än genomsnittet av de röstberättigade i Finland.
- Bland unga vuxna är valdeltagandet sämre än bland äldre åldersgrupper.
- De som står utanför möjligheterna att påverka känner ofta frustration och bitterhet gentemot det samhälleliga beslutsfattandet och beslutsfattarna (se t.ex. Eeva Luhtakallios och Maria Mustrantas studie *Demokratia suomalaisessa lähiössä* från 2017).

Polariseringen av deltagandet syns också i organisationernas verksamhet och i frivilligarbetet.

- Högre tjänstepersoner utför mest frivilligarbete.

- Företagare (särskilt lantbruksföretagare) och högre tjänstepersoner har flest förtroende- och ansvarsuppgifter i föreningar. Arbetslösa, personer med ålderspension eller sjukpension samt andra personer utanför arbetslivet har minst förtroendeuppdrag.
- I synnerhet bland 15–24-åringarna har deltagandet i frivilligarbete kontinuerligt minskat, och de deltar i mindre utsträckning än äldre åldersklasser.

THL:s undersökningar har också visat att till exempel personer utanför arbetslivet, personer som är psykiskt belastade eller har upplevt fattigdom har en klart svagare upplevelse av delaktighet än den övriga befolkningen. Bland hela befolkningen har 10 procent en mycket svag upplevelse av delaktighet, medan motsvarande andel är nästan 25 procent bland de arbetslösa.

Läs om forskningsresultaten om upplevelsen av delaktighet (s. 32).

Risk: Segregering av samhällsgrupper

När samhället polariseras är hotbilden att det uppstår en ond cirkel, där de missgynnades bristande välbefinnande leder till att deras politiska aktivitet avtar, vilket i sin tur leder till att dessa personers röster och intressen åsidosätts i beslutsfattandet, vilket i sin tur ytterligare försvagar deras ställning i samhället.

I delaktighetsprojekt har man konstaterat att även mindre projekt eller enkla former av direkt påverkan kan öka tron på de egna möjligheterna att påverka samhället och den egna levnadsmiljön bland personer som lever i svåra situationer. Det är viktigt att olika sätt att påverka och delta införlivas i den offentliga verksamheten och det offentliga beslutsfattandet.

Tipsen har sammanställts som en del av ESF-utvecklingsarbetet

Denna informationshelhet om att stärka medborgarpåverkan har sammanställts i samband med utvecklingsarbetet med delaktighetsbitar inom Koordinationsprojektet för främjande av social delaktighet – Sokra och projekten inom Europeiska socialfondens prioriteringsområde 5. En del av handlingsmodellerna har utvärderats av Sokra-projektet.

Läs hela texten på webben:

[Kaikki mukaan: kansalaisvaikuttamisen vahvistaminen \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Litteratur

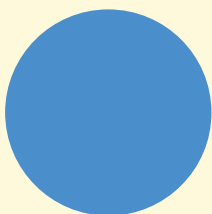
[Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa \(THL 2017\) \(på finska\)](#)

[Työelämän ulkopuolella olevien osallisuus ja hyvinvointi. Kyselytutkimuksen tuloksia \(THL 2018\)](#)

Delaktighetsbitar

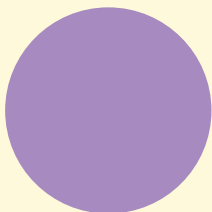
/ Medborgarpåverkan

Handlingsmodeller som stärker medborgarpåverkan har utvecklats på olika håll i Finland. Läs beskrivningarna av handlingsmodellerna och utvärderingarna i webbtjänsten Innokylä genom att klicka på rubrikerna. Utvärderingsbilagorna finns också i bilaga 2 till denna publikation.

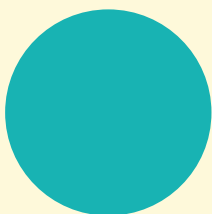
[Asuinalueen yhteiskehittäminen siltaustoiminnan avulla \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Brobyggande innebär att olika grupper och aktörer sammanförs. I brobyggjarverksamheten får personer utanför arbetslivet och äldre personer tillsammans utveckla och genomföra meningsfulla vardagssysslor i sin egen boendemiljö.

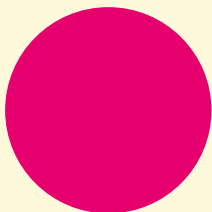
[Kiertävä kokous vaikuttamiskeinona terveydenhuollossa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Öppna möten hålls växelvis vid enheterna som deltar i utvecklingen. När enhetens anställda deltar i mötena kan god praxis från utvecklingsprojekten införlivas i de verkliga verksamhetsmiljöerna. Erfarenhetsexperternas kunskaper tas i beaktande.

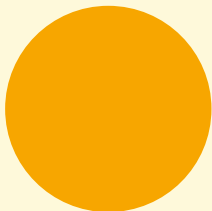
[Osallistuva budjetointi - inklusiivisella toiminnalla osallisuutta lähiöön \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Modellen motverkar segregation. Förortsinvånarna genomför med hjälp av anslaget en lokal, konkret utvecklingsåtgärd vars innehåll de själva beslutar om. Verksamheten bidrar till delaktighet, till deltagarnas stolthet över sitt eget område och till deras påverkansmöjligheter.

[Palvelusafari nuoren vaikuttamisen välineenä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

På ett ”servicesafari” planeras och genomförs ett besök där en viss tjänst utvärderas ur den egna referensgruppens synvinkel, och man bekantar sig med och påverkar tjänsten.

Teemapäivät – romanien ja romaniyhdistysten kohtauspaikka (Innokyla.fi) (på finska)

Under temadagarna samlas romer i området och företrädare för den lokala romska föreningen för att behandla frågor i anknytning till välbefinnande, delaktighet och utbildning som upplevs viktiga.

Se även följande delaktighetsbitar med anknytning till att stärka medborgarpåverkan:

- [Avoin olohuone ilman vaatimusta päihitteettömyydestä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Kokemusasiantuntija tuo työttömien äänen kuuluviin \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Kokemustoimijat vaikuttajina -ryhmä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Osallisuutta päätöksiin – kokemusasiantuntija ohjausryhmässä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Osallisuus sosiaali- ja terveystalvelujen hankinnassa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Sosiaalisen raportoinnin yhteistuotanto asiakkaiden kanssa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Yhteinen työhuone tarjoaa työtilan ja rakentaa työyhteisöä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Fler inkomstmöjligheter för arbetslösa och andra som står utanför arbetslivet

Arbetslösa och personer utanför arbetslivet bör kunna skaffa sig extra inkomster genom tillfälliga arbeten eller småskaligt företagande utan att behöva vara rädda för avbrott i den sociala tryggheten. Nya möjligheter till förvärvsinkomster kan skapas lokalt på många olika sätt.

Knappa inkomster kan leda till en upplevelse av utanförskap, och ibland kan även en liten ökning av inkomsterna förbättra upplevelsen av delaktighet. Arbete som ger extra inkomster kan i bästa fall också ge upplevelser av meningsfullhet i livet. När man ser resultatet av sitt eget arbete, får ersättning för det och när arbetet dessutom är synligt för andra, ökar tron på de egna möjligheterna och framtidsutsikterna.

Utöver att öka välfärden för personer som står utanför arbetslivet skulle en bättre samordning av arbets- och företagarinkomster och den sociala tryggheten också öka de beskattningsbara inkomsterna, tackla den grå ekonomin, möjliggöra många allmännyttiga arbeten och ge besparingar i de sociala utgifterna.

I idealfallet kommer inkomsterna att

- leda till en högre levnadsstandard
- kunna intjänas utan risk för avbrott i den sociala tryggheten

- komma från ett arbete som också ökar kompetenserna och arbetserfarenheten
- fås från arbete som man upplever som meningsfullt
- vara förenade med en jämlik ställning i en arbetsgemenskap.

I detta kapitel skapar vi en lägesbild av utmaningarna med att skaffa extrainkomster och erbjuder olika lösningsförslag.

Ströjobb hjälper personer att få en fot in i arbetslivet, men kan samtidigt hota försörjningen

Traditionella heltidsanställningar erbjuds inte alla. Till exempel har ströjobben och själv-sysselsättningen ökat. För vissa passar ett atypiskt arbete, medan det för andra snarare är en situation de tvingas in i. Att skaffa sådant arbete är också en utmaning, särskilt för dem som har en varierande arbetsförmåga.

Utöver osäkerheten i arbetet är ströjobb och mikroföretagande också förknippat med försörjningsproblem, såsom risken för avbrott i den sociala tryggheten och det faktum att de tillfälliga jobben inte alltid ger pension. Det är viktigt att den grundläggande försörjningen bibehålls även vid deltidsarbete och ströjobb, eftersom dessa kan hjälpa personer att få en fot in i arbetslivet och till exempel med rehabilitering.

För närvarande är den sociala tryggheten förenad med bland annat följande **risker**:

- Jämkad arbetslöshetsförmån: extrainkomsterna kan orsaka avbrott i inkomsterna under den tid beslutet om jämkad arbetslöshetsförmån bereds.
- Extrainkomster minskar ofta utkomststödet (inkomster som överstiger 150 euro i början av 2023). Om man tror att man kommer att ha många ströjobb lönar det sig att övergå från utkomststöd till arbetsmarknadsstöd. Om man fortfarande har en kundrelation inom utkomststödet efter att ha övergått till arbetsmarknadsstöd (till exempel på grund av boendekostnader), kommer utkomststödet sannolikt att minskas.
[Räkna ut förmånens storlek med FPA:s räknare \(Kela.fi\)](#)
- Extrainkomster kan också påverka utmätningsbelopp.
[Hur beräknas beloppet som ska utmätas? \(Ulosottolaitos.fi\)](#)
- Den som använder beräkningstjänsten kan betraktas som företagare, vilket är förknippat med en risk för att den sociala tryggheten avbryts efter en fyra månaders försöksperiod som företagare.

Den sociala tryggheten är också förknippad med följande **möjligheter**:

- Med arbetsmarknadsstödet får man förtjäna ett visst belopp i månaden utan att stödet minskar (300 euro i månaden). Obs: Det månatliga skyddade beloppet på 300 euro slopas 1.4.2024.

- Även när man får sjuk- eller invalidpension eller rehabiliteringsstöd får man förtjäna en viss summa (976,59 euro i månaden i 2024). Exempelvis leder två månaders arbete inte nödvändigtvis till att pensionen eller stödet avbryts. Pensionen kan lämnas vilande i minst tre månader. (Extrainkomsterna kan dock minska andra stöd, såsom bostadsbidrag.)
- Inkomsterna för den som får stöd för hemvård av barn påverkar inte vårdpenningen. Vårdtillägget påverkas däremot av familjens inkomster.
- När ett andelslag har minst sju medlemmar och andelslaget är arbetsgivare för sina medlemmar, definieras en medlem inte som företagare. Andelslagets medlemmar behåller således rätten till jämkad arbetslöshetsförmån, pension eller annan grundtrygghet. Man bör dock kontrollera med sysselsättningsmyndigheten att rätten gäller.
[Exempel på andelslag \(Suomi.fi\)](#)

Förslag till lösningar

Den sociala tryggheten bör möjliggöra flexibelt arbete

Den sociala tryggheten borde ändras så att den möjliggör flexibelt arbete och flexibla inkomster. Människor som lever i olika situationer ska kunna hitta lämpliga lösningar och utnyttja de möjligheter som uppenbaras utan att behöva oroa sig för avbrott i inkomsterna. Detta kräver ändringar av lagstiftningen.

Det nuvarande systemet för social trygghet är ganska svårtolkat. Dess regler kan dock tydliggöras genom samarbete mellan de olika aktörerna. Till exempel i Ylöjärvi kom man på förhand överens med arbets- och näringsbyrån om stödärenden i anslutning till arbete i andelslag så att stödet inte behövde avbrytas på grund av begäran om utredning.

Om du arbetar med arbets sökande, förklara riskerna för kunden

Det är viktigt att de som arbetar med arbetslösa och personer utanför arbetslivet tillsammans med kunden går igenom de eventuella riskerna i anslutning till ströjobb och företagande, liksom hur man kan hantera dem, innan kunden hänvisas till arbete som avviker från traditionellt lönearbete.

Lokala vägar till sysselsättning

Det råder ingen brist på ogjort arbete eller arbetstagare, utan problemen ligger snarare i att finansiera arbetet och hitta en lämplig matchning mellan arbetstagare och arbete. Kommunerna, områdena och organisationerna har många möjligheter att stödja sysselsättning. Det är viktigt att fundera på vilket slags arbete inte görs i området och hur man kan hitta någon som kan göra det.

Inrätta ett lokalt råd som främjar sysselsättning och som fungerar som en påverkans- och utvecklingsgrupp för människor som upplevt arbetslöshet.

- I rådet samlas olika aktörer, såsom arbetssökande och företrädare för myndigheter och det lokala näringslivet, i syfte att bidra med information, erfarenheter och förslag i sysselsättningsfrågor. Detta har gjorts av Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry.

Kommunerna och områdena kan välja sysselsättning som ett kriterium för offentlig upphandling.

- I anbudsfrågan för offentliga upphandlingar antecknas ett villkor som förpliktar till sysselsättning av t.ex. unga som har en svag ställning på arbetsmarknaden, personer med funktionsnedsättning, invandrare och långtidsarbetslösa. Sysselsättningsvillkoret kan definieras så att sysselsättningen kan ske i vilken uppgift som helst i företaget eller hos en underleverantör som anges i avtalet, eller så kan ett visst arbetsområde och/eller en viss uppgift anges.

[Hankinnoilla työllistäminen \(Thl.fi\) \(på finska\)](#)

Personer som varit arbetslösa länge kan också få sysselsättning via arbetsbanker. Arbetsbankerna sysselsätter personer i sin egen produktion, i underleverantörsarbete eller direkt i kundföretag samt hyr ut arbetstagare.

- Sievin työkolmio erbjuder produkter och service, till exempel trädgårdsprodukter och trädgårdsarbeten.

[Webbsidan för Sieven työkolmio \(Sievi.fi\) \(på finska\)](#)

- Virittämö är Helsingfors stads sysselsättningstjänst som förenar arbetssökande och företag som söker praktisk digital kompetens och medieexperter. Nyutexaminerade eller arbetssökande som varit arbetslösa en längre tid får ett lönesubventionerat anställningsförhållande på 6–8 månader.

[Virittämö \(virittamohelsinki.fi\) \(på finska\)](#)

- Jobbkanalen Ab, som inledde sin egentliga verksamhet 2023, anställer personer i arbetsavtalsförhållanden och säljer sedan deras arbetsinsats vidare till sina kunder.

[Jobbkanalen Ab \(Tem.fi\)](#)

Kommunerna bör sysselsätta personer som ansöker om utkomststöd enligt deras kompetens och kapabilitet, så att arbetet är lönsammare för dem än att leva på socialskydd. Sysselsättningen betalar sig tillbaka genom att ge många slags fördelar för välfärden.

- Läs mer om effekter på välfärden:

[Slutseminariepresentation för projektet Työtä luonnosta lissä \(Docplayer.fi\) \(på finska\)](#)

- Joensuu stads socialarbete kom 2016 överens med stadens personalenhet om att 200 unga som ansökt om utkomststöd ska anställas för sommarjobb i staden. Man fick 120 unga i arbete, vilket minskade kostnaderna för det grundläggande utkomststödet. Dessutom fick de unga arbetserfarenhet och allmänna lärdomar från arbetslivet.

Kommunen kan erbjuda stöd och rådgivning för att grunda och driva andelslag samt stöd för anskaffning eller hyrning av arbetslokaler och arbetsmaskiner.

- I projektet Osallisuutta osuuskunnista (Delaktighet genom andelslag) utvecklades understött arbete i andelslag, så att till exempel partiellt arbetsföra kan sysselsättas via andelslag. Den understödda andelslagsverksamheten syftar även till att uppfylla samhälleliga och sociala mål samt mål som rör medlemmarnas välbefinnande. I andelslagen producerar man tjänster och produkter utifrån medlemmarnas kompetenser och resurser. Andelslaget erbjuder också stöd, möjlighet till rehabilitering och en arbetsgemenskap. I andelslaget kan man själv bestämma arbetets omfattning och innehåll.
[Osuuskunta työllistää osatyökykyisiä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

- Andelslaget Työtä ja toivoa (Arbete och hopp) sysselsätter invandrare. Vem som helst som vill stödja invandrare i en utsatt ställning kan ansluta sig till andelslaget. Andelslaget utbildar, sysselsätter, betalar en rättvis lön och erbjuder en uppmontrande atmosfär för lärande. Det för samman kunder som är intresserade av tjänsterna och arbetstagarna, men utvecklar också samarbetet mellan dem och stadsborna. Verksamheten ordnas via Keikkapooli-tjänsten.
[Andelslaget Työtä ja toivoa \(Keikkapooli.fi\) \(på finska\)](#)

Om du är företagare, anställ utan fördomar.

- Ett exempel är ”omenasiepparit” (äppelfångarna), som för hand plockar överblivna äpplen från träd och marken. Äpplena pressas sedan lokalt till saft av märket Omenasieppari. Äppelfångarna är motiverade och begåvade människor. Deras arbetsförmåga avviker dock från normen och därför är det i allmänhet mycket svårt för dem att hitta traditionellt lönearbete.
[Omenasieppari.fi \(på finska\)](#)
- I Finlands Flyktinghjälp Sauma-arbetslivsträning samarbetar man med företag.
[Sauma-työelämävalmennus \(Pakolaisapu.fi\) \(på finska\)](#)

Organisationssamarbete är viktigt, och kommunen kan stödja den tredje sektorn (till exempel bya- eller invånarföreningar) i att tillhandahålla sysselsättning på många sätt: erbjuda lokaler, buffertlån för lönekostnader i början av anställningsförhållandet och stöd för arbetsgivarens kompetens.

- För att täcka verksamhetskostnaderna är det möjligt att kombinera många olika finansieringsmodeller: lönesubvention, intäkter från sålda produkter eller tjänster eller kommundillägg för sysselsättning. Även EU:s strukturfonder kan vara till nytta: genom stadsutveckling som utgår från medborgarna eller stöd till Leader-aktionsgrupper på landsbygden kan man finansiera utvecklingsåtgärder som gagnar lokalsamhället som helhet. Även om kommunen inte själv sysselsätter kan den hjälpa organisationsaktörer med planering, projektplanering och ansökningar.
- Sysselsättningen kan också kombineras med deltagande budgetering, där invånarna presenterar idéer om vilket arbete som borde göras i området, varpå kommunen eller till exempel byaföreningarna svarar genom att erbjuda sysselsättning. Så har Pudas-

Järvi stad gjort i sitt Laavu-projekt, där byaföreningen har sysselsatt långtidsarbetslösa i grupper.

[Ryhmytyöllistämisen avulla elinvoimaa kyliin \(Innokylä.fi\) \(på finska\)](#)

I social- och hälsovårdstjänsterna samt i skötseln av sysselsättningen kan erfarenhetsexpertis utnyttjas i samband med utvecklingen av tjänsterna. Erfarenhetsexperten kan också ha en egen mottagning till exempel inom missbrukartjänsterna. Utbildade erfarenhetsexperter ska få ersättning för sitt arbete. När erfarenhetsexperter anställs ska de tas med i arbetsgemenskapen och få arbetshandledning.

Läs mer: Erfarenhetsexpertis (s. 103)

Tillhandahållande av andra materiella resurser

Utöver arvoden, ersättningar för uppehälle eller arbetsverksamhetspenning kan uppehållet för de som deltar i sysselsättningsfrämjande verksamhet eller till exempel i kundråd även stödjas med andra förmåner av ekonomiskt värde, såsom resebiljetter, gemensamma luncher och avgiftsfria motions- eller kulturtjänster.

[Kimmoke-ranneke \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

[Yhteinen ruokailu \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Det lönar sig också att tillhandahålla gemensamma och öppna rum där kommuninvånarna kan arbeta.

Läs mer: Öppna lokaler (s. 221).

[Yhteinen työhuone tarjoaa työtilan ja rakentaa työyhteisöä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Lösningförslagen bygger på resultaten av utvecklingsarbetet

Många av lösningförslagen i detta kapitel grundar sig på handlingsmodeller, som utvecklats inom ramen för projekt inom Europeiska socialfondens prioriteringsområde 5, och på information som samlats in om upplevelser hos personer utanför arbetslivet och om störet av dessa personers delaktighet.

Lösningförslagen har sammanställts i samband med utvecklingsarbetet med delaktighetsbitar inom Koordinationsprojektet för främjande av social delaktighet – Sokra och projekten inom Europeiska socialfondens prioriteringsområde 5. En del av handlingsmodellerna har utvärderats av Sokra-projektet.

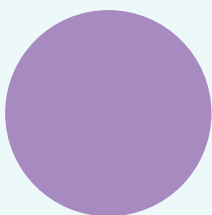
Läs hela texten på webben:

[Lisää ansaitsemisen mahdollisuuksia työttömille ja muille työelämän ulkopuolella oleville \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Delaktighetsbitar

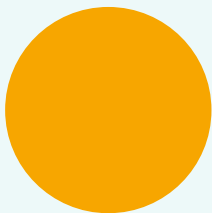
/ Fler inkomstmöjligheter

Olika sätt att öka inkomstmöjligheterna för arbetslösa och personer utanför arbetslivet utvecklas på olika håll i Finland. Läs de beskrivningar av handlingsmodellerna och utvärderingar som nämns här i webbtjänsten Innokylä genom att klicka på rubrikerna. Utvärderingsbilagorna finns också i bilaga 2 till denna publikation.

[Osuuskunta työllistää osatyökykyisiä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

I andelslagen producerar man tjänster och produkter utifrån medlemmarnas kompetenser och resurser. Det understödda arbetet i andelslag erbjuder partiellt arbetsföra personer en möjlighet att förvärsarbeta.

[Ryhmätyöllistämisen avulla elinvoimaa kyliin \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Genom sysselsättning i grupp kan långtidsarbetslösa sysselsättas för att via byaföreningar erbjuda kommuninvånarna eller byborna olika tjänster samt iståndsätta byahus och miljön. Detta stärker byarnas livskraft.

Se även följande delaktighetsbitar med anknytning till att öka inkomstmöjligheterna:

- [Yhteinen työhuone tarjoaa työtilan ja rakentaa työyhteisöä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- Delaktighetsbitar med anknytning till erfarenhetsexpertis, där ett arvode kan betalas till erfarenhetsexperter (s. 109).

Stöd för sysselsättning av långtidsarbetslösa

De sysselsättningsfrämjande tjänsterna syftar till att upprätthålla eller rehabilitera arbetsförmågan och därigenom öka möjligheterna till lönearbete. Långtidsarbetslösa personers arbetsförmåga, jobbsöknings- och arbetslivsfärdigheter och anställbarhet kan förbättras på olika sätt. Åtgärder som är effektiva är bland annat lönesubvention och arbetsträning samt olika arbetsprövningsperioder. Framför allt underlättas sysselsättningen genom att öka antalet arbetsplatser med skäliga arbetsvillkor.

Den arbetssökandes delaktighet ska stödjas i alla skeden som stöd för sysselsättningen tillhandahålls: hen ska ha möjlighet att påverka de sysselsättningsåtgärder som väljs, delta i dem på sina egna villkor och bli hörd som individ. Sysselsättningen ska främjas på ett sådant sätt att tröskeln för att söka sig till och delta i tjänster är låg.

Genom att öka delaktigheten inom sysselsättningsfrämjande tjänster blir tjänsterna lättare att använda, mer meningsfulla och ändamålsenliga, samtidigt som de stärker det egna aktörskapet och framtidstron.

Olika stöd för sysselsättning i olika situationer

- Om den arbetssökande har god arbetsförmåga och arbetserfarenhet, men saknar ett utbildningintyg, ska man utreda hur kompetensen kan påvisas.
- Om den arbetssökande har svag arbetsförmåga bör man göra en bedömning av arbetsförmågan och sammanställa åtgärder som förbättrar arbetsförmågan.

- Om den arbetssökandes livskompetens är bristfällig ska den stödjas med social- och hälsovårdstjänster. Man måste dock alltid utgå från den arbetssökandes egen vilja och motivation.

Olika stödåtgärder kan också vidtas parallellt. Det är viktigt att man inte behöver vänta mellan olika tjänster.

Fallgropar och lösningar i samband med stödet för sysselsättning

Fel förmån ges om en nedsatt arbetsförmåga inte erkänns

Personer går miste om sjukdomsbaserade förmåner om en nedsatt arbetsförmåga inte erkänns eller om arbetsförmågan är långvarig. Det är problematiskt om partiellt arbetsföra får utkomstskydd för arbetslösa och utkomstskyddet dras in på grund av arbetsförmåga, till exempel på grund av att aktivitetsvillkoret inte uppfylls.

- Det är viktigt att bedöma arbetsförmågan och identifiera en eventuellt nedsatt arbetsförmåga i olika skeden av servicen.

Arbetslösa arbetssökande måste själva bedöma sin arbetsförmåga

Det är ofta individen själv som måste ansvara för att bedöma sin arbetsförmåga. Man vet att långvarig arbetslöshet kan undergräva tron på den egna arbetsförmågan. Den subjektiva arbetsförmågan motsvarar därför inte nödvändigtvis den verkliga arbetsförmågan.

- Det är bra att undersöka arbetsförmågan utgående från olika mindre aspekter tillsammans med den arbetssökande. På så sätt kan man ta reda på vad den nedsatta arbetsförmågan och upplevelsen av den är förknippad med (till exempel sjukdomar i stöd- och rörelseorganen, psykiska problem, psykisk belastning, försvagat självförtroende eller problematiskt rusmedelsbruk).
- I handlingsmodellen Työttömille tietoa terveystarkastuksista jalkauttamalla (Information om hälsoundersökningar till arbetslösa genom uppsökande arbete) besöker servicehandledare, hälsovårdare och socialarbetare olika lågröskelverksamheter för att informera om hälsoundersökningar för arbetslösa, social- och hälsovårdstjänster och förmåner och för att ge personlig servicehandledning.

[Työttömille tietoa terveystarkastuksista jalkauttamalla \(Innokylä\) \(på finska\)](#)

Bedömningen och stödet av arbetsförmågan hamnar i bakgrunden

Professionella inom social- och hälsovården och myndigheter för sysselsättning ska vid behov samarbeta för att stödja den arbetssökande i att identifiera sin personliga situation på arbetsmarkaden, sin arbetsförmåga och sin kompetens. Därefter kan den arbetssökande stödjas individuellt, enligt behov och med beaktande av eventuella begränsningar i arbetsförmågan.

Det är viktigt att arbetslösa bemöts med respekt, varför man bör utgå från den arbetslösas förmågor och styrkor och inte bara från hens arbetsförmåga.

- En kartläggning av situationen och en omfattande bedömning av arbets- och funktionsförmågan görs tillsammans med den arbetssökande, och man hjälper den arbetssökande att identifiera sina sysselsättningsmöjligheter.
- Den arbetssökande erbjuds de social- eller hälsovårdstjänster som hen behöver.
- Ett team för stödjande av arbetsförmågan ger kunden mångprofessionellt stöd i att förbättra sin arbets- och funktionsförmåga. En kundansvarig samordnar genomförandet av de planerade tjänsterna. Teamet för stödjande av arbetsförmågan har utvecklats inom ramen för programmet för arbetsförmåga.

[Läs mer om teamet för stöd av arbetsförmågan \(Thl.fi\) \(på finska\)](#)

- Före programmet för arbetsförmåga har ett liknande koncept som teamet för stödjande av arbetsförmågan utvecklats bland annat i Party- och Tykke-projekten.

[Koppia asiakkaasta -toimintamalli \(Innokylä\) \(på finska\)](#)

- I Komppaa-gruppen identifierar deltagarna sina egna utmaningar och styrkor när det gäller lärande samt får konkreta hjälpmedel och kamratstöd. De kompensationsmetoder som hittats ger stöd på vägen in i arbetslivet.

[Komppaa-ryhmätöiminnasta keinoja oppimisvaikeuksien kompensoimiseen \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

[Komppaa-pelit tukevat oppimisvaikeuksien tuomissa haasteissa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

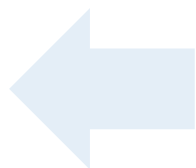
- Tips: Utöver arbetsförmågan bör man även undersöka arbetssökandens behov av stöd för sysselsättningen.

Förmåner och tjänster tillhandahålls av många olika instanser

Eftersom förmånerna och tjänsterna kommer från många olika håll är risken stor att man faller genom luckorna i systemet. Det behövs en individuell utredning av situationen, ett multiprofessionellt samarbete samt ett förutsägbart och transparent system för utkomststöd. En fungerande servicehelhet till stöd för arbetsförmågan förutsätter integration av social- och hälsocentralers interna och övriga tjänster, partnerskap och en nätverksbaserad styrning.

- Välfärdsområdets servicehelhet för stöd för arbetsförmågan består bland annat av social- och hälsovårdstjänster, rehabiliteringstjänster, sysselsättningstjänster, FPA-tjänster, organisationers tjänster samt tjänster för främjande av hälsa och välbefinnande.

[Työikäisten työkyvyn ja työllistymisen tuen sote-palvelut \(Thl.fi\) \(på finska\)](#)

- I det multiprofessionella samarbetsnätverket förenas kunnande från olika sektorer, såsom socialarbete, hälso- och sjukvård och sysselsättningstjänster. Samarbetsnätverkets arbete ska utgå från kundens mål, och nätverket ska ha förståelse för den fråga man arbetar med. Nätverket behöver ledningens stöd, och samarbetet ska ske både på ledningens och chefernas och de anställdas nivå. För att se till att de sektorsövergripande samarbetsgrupperna fungerar kontinuerligt behöver någon instans göras ansvarig för att sammankalla och upprätthålla nätverket. Även tjänsteproducenten bör inkluderas i samarbetsnätverken. Om den privata sektorn producerar tjänsten kan tjänsteproducenten komma att hamna utanför nätverket.
- Navigatorer som riktar sig till vuxna skulle kunna samla tjänster från flera olika sektorer under ett tak.

Det finns inte tillräckligt med sektorsövergripande och intensivt stöd

Partiellt arbetsföra och personer som har en svag ställning på arbetsmarknaden har ofta nytta av sektorsövergripande och intensivt stöd. Sådant stöd är till exempel evidensbaserad arbetsträning eller annan träning som betonar individuellt mångsektoriellt stöd samt aktiv arbetssökning och anpassning.

- Upphandlingen och konkurrensutsättningen av sektorsövergripande och intensiva stödtjänster bör utvecklas. Till exempel personer som omfattas av tjänster för stödd sysselsättning skulle ha nytta av ett mer krävande stöd för att få sysselsättning på den öppna arbetsmarknaden. Utöver att utveckla konkurrensutsättningen av krävande särskilt stöd behöver man utveckla identifieringen av klienternas servicebehov för varje enskild upphandling.
- IPS-arbetsträning har konstaterats vara en effektiv sysselsättningsfrämjande metod både i Finland och internationellt.

[Läs mer om IPS-arbetsträning \(Thl.fi\) \(på finska\)](#)

- Exempelvis i Kumina-modellen genomförs rehabiliterande arbetsverksamhet i form av arbetsuppgifter inom föreningar i en verklig arbetsmiljö. Samtidigt får deltagarna arbetsträning och social handledning utifrån sina egna mål, och eventuella problem löses snabbt.

[Kumina – työhön ja koulutukseen valmentava kuntouttava työtoiminta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

- I modellen med faddrar som stöd för invandrars sysselsättning introducerar en fadder invandraren till det finländska samhället och arbetslivet samt ger handledning på arbetsprövningsplatser.

[Kummin kanssa työelämään – maahanmuuttajien työllistymisen tukeminen \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

- Det statsägda bolaget Jobbkanalen Ab, som inledde sin egentliga verksamhet i början av 2023, har som mål att sysselsätta de partiellt arbetsföra personer som har det allra svårast att få sysselsättning. Bolaget anställer arbetstagarna i ett arbetsavtalsförhållande och säljer deras arbetsinsats till sina kunder. Jobbkanalen ansvarar för att ge handleda och introducera de anställda i arbetet.

[Jobbkanalen Ab \(Tem.fi\)](#)

Personalresurserna för multiprofessionella tjänster är otillräckliga

Sysselsättningstjänsternas knappa resurser gör det för närvarande svårt att identifiera servicebehoven, göra en omfattande bedömning och erbjuda individuella tjänster. På grund av detta kan man till exempel inte hjälpa till med arbetssökning.

- Exempelvis borde mer finansiering riktas till tjänster för stödd sysselsättning.

Tillgången på samordnare för arbetsförmågan har inte säkerställts

Under de senaste åren har ett stort antal samordnare för arbetsförmågan utbildats för att fungera på arbetsplatser, läroanstalter, hälso- och sjukvården samt social-, sysselsättnings- och rehabiliteringstjänster. De viktigaste uppgifterna för samordnaren för arbetsförmågan är att skraddarsy tjänsterna och medverka i sektorsövergripande samarbete för kundens bästa.

Samordnarens uppgiftsbeskrivning har dock ännu ingen officiell ställning inom arbeidskraftsservicen. Risken är att det kunnande som förvärvats genom utbildningen för samordnare för arbetsförmågan inte stannar kvar i organisationen, utan går förlorad med den sakkunniga.

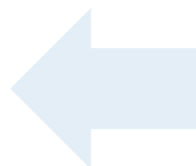
- Samordnarnas kompetens eller liknande övergripande kompetens borde etableras inom sysselsättningstjänsterna, särskilt inom tjänsterna för att stödja sysselsättning för personer som har en svag ställning på arbetsmarknaden.

Uppföljning av kvaliteten på tjänster som stöder sysselsättningen

Kvaliteten på tjänster som stöder sysselsättning bör följas upp mer systematiskt och målinriktat än tidigare. Det viktigaste är att identifiera syftet med och behovet av den upphandlade tjänsten samt vilken kvalitet som eftersträvas.

- De internationella kvalitetskriterierna för IPS-arbetsträning som stödd sysselsättning är ett vetenskapligt validerat utvärderingsverktyg som mäter IPS-tjänstens kvalitet, det vill säga i vilken mån tjänsten följer principerna för arbetsträning som stödd sysselsättning. Med IPS-modellen främjas möjligheterna för personer som lider av psykiska störningar att komma in på, återvända till och stanna kvar på arbetsmarknaden.

[IPS-työhönvalmennuksen laatukriteerit \(Thl.fi\) \(på finska\)](#)

Det kan vara svårt att skaffa ett examensbetyg

Att skaffa sig erkänd kompetens stärker förutsättningarna för sysselsättning. Dock är det inte nödvändigtvis lätt eller möjligt på grund av livsomständigheterna att söka sig till en utbildning som leder till examen. Studier vid en läroanstalt lämpar sig inte alltid för alla.

Genom att kunskap som förvärvas i arbetsuppgifter erkänns som motsvarande den kunskap som förvärvas inom examensinriktade studier, kan man skapa studievägar med lägre tröskel. Studier kan till exempel genomföras som arbetsverksamhetsperioder, vilket kan ge positiva inlärningserfarenheter. Man får ett intyg över arbetsuppgifterna, med hjälp av vilket man kan påvisa sin kompetens och som man senare kan använda när man söker till studier.

- Ibland behövs endast en kort utbildning (t.ex. hygienpass).
- I modellen Opinnollistaminen ja käytännönläheinen oppiminen erilaisissa ympäristöissä (studiemotsvarande kompetens via arbete och praktiskt lärande i olika miljöer) sker kompetensutvecklingen på annat sätt än genom att studera på heltid vid en läroanstalt. Kompetensen kan utvecklas i studieavsnitt som grundar sig på olika yrkesexamina eller genom att avlägga hela examensdelar, till exempel genom lönesubventionerat arbete, arbetsprövning eller arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte.

[Opinnollistaminen ja käytännönläheinen oppiminen erilaisissa ympäristöissä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Det finns för få lämpliga arbeten för personer med en varierande arbetsförmåga

Det räcker inte att skaffa sig arbetssöknings- eller arbetslivsfärdigheter om det inte finns några arbeten på arbetsmarknaden för personer med varierande arbetsförmåga.

- Det arbete som är tillgängligt kan anpassas enligt den arbetssökandes arbetsförmåga. Möjligheterna att anpassa arbetet gäller till exempel arbetsergonomi, arbetstidsergonomi (arbetstagaren kan påverka sina arbetsskift så att de är förutsebara) och arbetsförhållanden (till exempel tillgängliga och lättanvända interna datasystem på arbetsplatsen). Vid anpassningen av arbetet är det viktigt att både arbetssökanden och arbetsgivaren involveras i planeringen. Ibland är det lämpligt att förbereda hela arbetsgemenskapen för situationen. Anpassningen av arbetet kan stödjas med hjälp av arbets- och näringsbyråns stöd för specialarrangemang på arbetsplatsen.

[Stöd för specialarrangemang på arbetsplatsen \(Työmarkkinatori.fi\)](#)

- Handboken Smidigt på jobb fokuserar på sysselsättning av partiellt arbetsföra personer genom att anpassa arbetet. Handboken riktar sig särskilt till arbetsgivare och utvecklare av arbetsgemenskaper.

[Smidigt på jobb -handbok \(Thl.fi\)](#)

I låglönebranscher blir de partiellt arbetsföras personernas inkomster små

I synnerhet inom låglönebranscher orsakar partiell arbetsförmåga också problem med försörjningen. Om en arbetstagare inte klarar av att arbeta heltid blir inkomsterna små.

- Man sökte lösningar på en del av problemet med en linjär modell för invalid- och sjukpension. I fråga om partiell invalidpension och sjukpension skulle samordningen av arbetsinkomsterna och pensionen vara mer flexibel med den linjära modellen, där pensionen skulle minska stegvis i takt med att inkomsten ökar om en viss inkomstgräns överskrids. De nuvarande inkomstgränserna skulle bli lägre. Flitfällorna vid inkomstgränserna skulle försvinna. Den totalinkomst som blir kvar i handen skulle inte minska om man förtjänar mer. För närvarande avbryts utbetalningen av pensionen helt när inkomstgränsen överskrids. Beredningen av modellen avbröts 2022. Orpos regeringen ska införa en linjär modell för sjuk- eller invalidpension ”som är kostnadseffektiv med tanke på de offentliga finanserna” (regeringsprogrammet 20.6.2023).

[SHM: En linjär modell för att utveckla invalid- och sjukpensionssystemen är på förslag \(pressmeddelande 22.9.2017\)](#)

[SHM: Beredningen av den linjära modellen för invalid- och sjukpension framskrider inte \(4.7.2022\)](#)

Arbetsgivare tvekar att anställa långtidsarbetslösa

Främjandet av sysselsättningen kan inte enbart gå ut på att förbättra färdigheterna att söka och utföra arbete, utan man behöver även sträva efter att påverka arbetsgivarnas attityder och fördomar. Arbetsgivare kan vara tveksamma till att anställa långtidsarbetslösa. Arbetslösa arbetssökande kan å sin sida uppleva sin höga ålder eller långvariga arbetslöshet som hinder för sysselsättning.

- Till exempel i kampanjen Työnimi inom projektet Nevo tiija behandlades arbetsgivares attityder och den diskriminering som romer möter på arbetsmarknaden.

[Romanien osallisuus: Työnimi-kampanja \(Yrkeshögskolan Diakonia\) \(på finska\)](#)

Delaktighet oberoende av arbete

Alla får inte en långvarig eller permanent arbetsplats. Människor borde dock kunna vara delaktiga i samhället oberoende av sin sysselsättningssituation. Läs om olika metoder för att främja delaktighet i de övriga kapitlen i denna publikation.

Inkomstmöjligheterna kan ökas på många olika sätt, även utanför traditionella arbetsförhållanden. Läs mer om att öka inkomstmöjligheterna på sidan 198.

Förslagen bygger på resultaten av utvecklingsarbete

Förslagen till lösningar har sammanställts i samarbete med Koordinationsprojektet för främjande av social delaktighet – Sokra (ESF prioriteringsområde 5) och projektet Tule töihin (ESF prioriteringsområde 3). Arbetet är en del av utvecklingsarbetet med delaktighetsbitar inom Sokra-koordinationen och projekten inom Europeiska socialfondens prioriteringsområde 5. En del av handlingsmodellerna har utvärderats av Sokra-projektet.

Läs hela texten på webben:

[Pitkään työttömänä olleiden työllistymisen tuki \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Litteratur

Oivo, T. & Kerätär, R. (2018) [Osatyökykyisten reitit työllisyyteen – etuudet, palvelut, tukitoimet. Selvityshenkilöiden raportti](#). SHM

Saikkula, P. & Blomgren, S. [Alueellisten kokeilujen arvioinnin loppuraportti \(pdf, 653 kt\)](#). Mallit työllistymiseen ja osallisuuteen (OTE 4 -projektin). Osatyökykyisille tie työelämään -kärkihanke.

[Palkkatuen vaikuttavuus – palkkatukijärjestelmän ja sen uudistuksen arviointi \(Statsrådets kansli 2018\)](#)

Saikkula, Peppi, Joensuu, Matti, Männistö-Inkinen, Vilja och Poutanen, Joonas (red.) (2023) ["Täällä ei sanota, että ei kuulu meille" Työkykyohjelman arviointi- ja seurantatutkimuksen loppuraportti](#). THL

Delaktighetsbitar

/ Stöd för sysselsättning

Stöd för sysselsättning av långtidsarbetslösa har utvecklats på olika håll i Finland. Läs de beskrivningar av handlingsmodellerna och utvärderingar som nämns här i webbtjänsten Innokylä genom att klicka på rubrikerna. Utvärderingsbilagorna finns också i bilaga 2 till denna publikation.

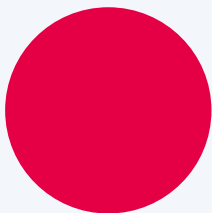
[Komppaa-ryhmätoiminnasta keinoja oppimisvaikeuksien kompensoimiseen \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

I Komppaa-gruppen identifierar deltagarna sina egna utmaningar och styrkor när det gäller lärande samt får konkreta hjälpmedel och kamratstöd. De kompensationsmetoder som hittats stöder deltagarnas vardag, studier och väg in i arbetslivet.

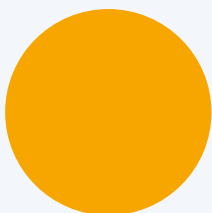
[Koppia asiakkaasta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

En multiprofessionell bedömning av arbets- och funktionsförmågan görs på ett helhetsmässigt, diskuterande och processinriktat sätt. Verktyg för att främja funktionsförmågan och vägar in i arbetslivet söks genom individuella samtal och i funktionella grupper.

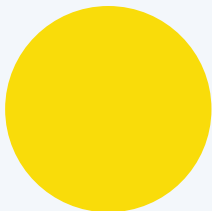
[Kumina – työhön ja koulutukseen valmentava kuntouttava työtoiminta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Den rehabiliterande arbetsverksamheten, som genomförs i föreningar, inbegriper arbete i verkliga arbetsmiljöer. I samband med arbetsverksamheten kan man få arbetsträning och social handledning enligt sina egna mål. Problem löses gemensamt.

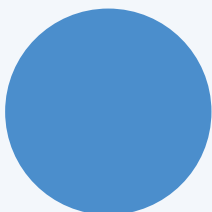
[Kummin kanssa työelämään – maahanmuuttajien työllistymisen tukeminen \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

En frivillig arbetsfadder lyssnar, uppmuntrar, ger råd för att utträtta ärenden, informerar om det finländska samhället och arbetslivet samt ger handledning på arbetsprövningsplatsen.

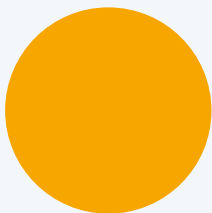
[Opinnollistaminen ja käytännönläheinen oppiminen erilaisissa ympäristöissä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

I modellen utvecklas studiemotsvarande kompetens utanför traditionella läroanstalter. Kompetensen kan utvecklas i studieavsnitt som grundar sig på olika yrkesexamina eller genom att avlägga hela examensdelar.

[Opioidikorvaushoidossa olevien osallisuuden vahvistaminen rakentamalla polkuja työ-, vapaaehtoistointa- ja opiskelumaailmaan \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Kursen stärker kontrollen över vardagen och de sociala färdigheterna för personer som får opioidsstitutionsbehandling, hjälper dem att hitta resurser, förbättrar deras självkänsla samt ger dem en fot in i arbets- eller studielivet eller frivilligverksamhet.

[Työkykyisen pitkäaikaistyöttömän valmennuskurssi \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

En månads coaching ger förutsättningar för att arbeta målinriktat för att hitta en arbetsplats. Gruppcoaching ger stöd i förändringen och arbetsprövningen ger en länk till arbetslivet. Coachingen lämpar sig för arbetsföra långtidsarbetslösa.

Se även följande delaktighetsbitar med anknytning till stöd för sysselsättning:

- [Kokemusasiantuntija tuo työttömien äänen kuuluviin \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Komppaa-pelit tukevat oppimisvaikeuksien tuomissa haasteissa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Koppia asiakkaasta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Kototori tukee kotoutujaa monialaisesti ja yhteisöllisesti \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Ryhmätyöllistämisen avulla elinvoimaa kyliin \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Työttömille tietoa terveystarkastuksista jalkauttamalla \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Yhteinen työhuone tarjoaa työtilan ja rakentaa työyhteisöä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Genom att ordna och stödja frivilligverksamhet kan man öka delaktigheten

Vill du som professionell främja delaktigheten hos dem som har det sämst ställt med hjälp av frivilligverksamhet? Tänk i så fall på de saker som presenteras i detta kapitel.

De upplevelser av delaktighet som man kan få när man fungerar som frivillig är särskilt viktiga för dem som har det sämst ställt. För en del av oss kan vägen in i arbetslivet vara komplicerad och kräva att vi bit för bit bygger upp en känsla av självaktning och förmåga. Det är viktigt att livet och det man gör kan kännas värdefullt även när man står utanför arbetslivet. Vi ska alla ha möjlighet att bidra till det gemensamma bästa och få erkännande för vårt bidrag, vara en uppskattad del av en gemenskap och uppleva framgångar och meningsfullhet.

När du vill främja delaktighet med hjälp av frivilligverksamhet ska du tänka på följande 13 saker:

1. Kom ihåg att deltagandet i frivilligverksamheten alltid utgår från eget intresse och entusiasm.
2. Förtydliga för dig själv, dina arbetskamrater och de frivilliga vilka roller och uppgifter de frivilliga och professionella har. Fundera på vilket särskilt mervärde frivilligarbetet kunde ge er verksamhet.

3. Reservera resurser. Frivilligverksamhet är inte gratis. Ofta behövs en avlönad samordnare och medel till exempel för utbildning av frivilliga. Inom museibranschen har man beräknat att en heltidsanställd kan samordna högst 100–200 frivilliga personers arbete beroende på deras uppgiftsbeskrivningar.
4. Erbjud olika sätt att delta: genom långvariga åtaganden eller inom ramen för projekt.
5. Förbered de frivilliga ordentligt för uppgiften.
6. Stöd dem som behöver hjälp och beakta även sådant stöd i resurserna.
7. Erbjud de personer som ofta får hjälp möjlighet att hjälpa andra.
8. Ersätt eventuella kostnader som uppstår för de frivilliga för att även låginkomsttagare ska kunna delta. Beakta även skattemässiga aspekter vid ersättning av kostnader.
9. Ta reda på hur verksamheten påverkar utkomstskyddet för arbetslösa om du arbetar med arbetslösa arbetssökande.
10. Det kan vara nödvändigt att ingå ett skriftligt avtal om deltagandet om frivilliguppdraget är krävande eller fortlöpande. Avtalet förpliktar inte till arbete. I det kommer man överens om gemensamma spelregler.
11. Se till att de frivilligas säkerhet garanteras. Teckna till exempel ansvarsförsäkring och olycksfallsförsäkring.
12. Lyssna och dela beslutsmakten. Den viktigaste resursen i frivilligverksamheten är deltagarnas entusiasm att agera.
13. Ge erkännande för det utförda arbetet. Mat, kaffe, utflykter och utbildningar är bra sätt att visa din uppskattning. Att visa erkännande och uppskattning via annat än materiella saker är viktigt.

Vad är frivilligverksamhet?

Frivilligverksamhet är arbete

- för vilket det inte betalas lön eller annat arvode. Kostnader som uppstår för den frivilliga på grund av verksamheten kan dock ersättas.
- som man deltar i av egen fri vilja och personligt val.
- som gynnar andra utanför den egna familjen och vänkretsen eller påverkar gemensamma angelägenheter.
- som är icke-diskriminerande och öppet för alla. Vissa uppgifter kan dock förutsätta särskilda färdigheter eller utbildning.

De frivilligas roll

I svåra situationer i livet kan den frivilliga vara en hjälpare, till exempel en förstående kamrat eller en följeslagare som själv gått igenom svåra perioder. I servicesystemet är den frivilligas roll ofta att stärka det mänskliga mötet. Den frivilliga finns på plats av egen vilja och kan därför skapa en mer direkt relation mellan den professionella och kunden. Det särskilda värdet av frivilligarbete, jämfört med professionellt arbete, är en jämlikare interaktion. Frivilligverksamheten får dock inte ersätta lagstadgade uppgifter. Därför är det viktigt att det är tydligt för alla att de frivilliga och de professionella har olika roller.

Stödd frivilligverksamhet

Stödd frivilligverksamhet möjliggör deltagande av dem som inte klarar av uppgifterna på egen hand eller som inte självständigt kan söka sig till frivilligverksamhet. Till exempel kan personer med intellektuell funktionsnedsättning utföra många uppgifter med stöd. Det finns många sätt att stödja verksamheten:

- En assistent eller någon annan närstående person kan vara med.
- Mer erfarna frivilliga kan fungera som mentorer för mer oerfarna.
- Uppgifterna kan anpassas enligt individuella behov och förmågor.

Att fungera som frivillig som arbetslös arbetssökande

Genom att fungera som frivillig utvecklar man ofta de färdigheter som behövs för sysselsättning. En arbetslös har rätt att få arbetslöshetsförmåner när hen deltar i ”sedvanligt allmännyttigt frivilligarbete”. Rätten till förmåner föreligger dock inte arbete i ett företag eller i ”uppgifter som allmänt utförs i ett anställningsförhållande eller i form av företagsverksamhet”. Gränsdragningen mellan dessa är inte alltid enkel.

Lagstiftningen borde förtydligas så att arbetslösa arbetssökande kan delta i frivilligverksamhet utan att behöva oroa sig för att förlora sin inkomst.

Anvisningarna har sammanställts som en del av ESF-utvecklingsarbetet

Denna informationshelhet om att ordna och stödja frivilligverksamhet har sammanställts i samband med utvecklingsarbetet med delaktighetsbitar inom Koordinationsprojektet för främjande av social delaktighet – Sokra och projekten inom Europeiska socialfondens prioriteringsområde 5. En del av handlingsmodellerna har utvärderats av Sokra-projektet.

Läs hela texten på webben:

[Vapaaehtoistoimintaa järjestämällä ja tukemalla voidaan lisätä osallisuutta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Litteratur

- Iso-Aho, Juha & Lindholm, Arto (red.) (2018) [Vapaaehtoistyö nuorten syrjäytymisriskin vähentäjänä](#). Humak, Helsingfors.
- Laasanen, Juhani (2011) [Vapaaehtoistyön kansantaloudelliset vaikutukset](#). Helsingfors universitet, Ruralia-institutet. Seinäjoki.
- [Onnistunut vapaaehtoistoiminta – opas toiminnan kehittäjälle \(Kierrätyskeskus 2014\) \(Kaupungin-osat.fi, pdf 8,5 Mt\)](#)
- [Vapaaehtoistyö, talkootyö, naapuriapu – kaikki käy](#). Vapaaehtoistyön koordinaatiota ja toimintaedellytysten kehittämistä selvittävän työryhmän loppuraportti. Finansministeriet 2015.
- Rajala, Antti & Nieminen, Pinja (red.) (2017) Tuettu vapaaehtoistoiminta – avain osallisuuteen.
- Kontiala, Laura (toim.) (2019) [Osallisuuden polku. Opas tuetun vapaaehtoistoiminnan järjestämiseen. \(pdf, 3,9 Mt\)](#) Föreningen Pro Lappviken, Helsingfors.

Delaktighetsbitar

/ Frivilligverksamhet

Olika metoder för att ordna och stödja frivilligverksamhet har utvecklats på olika håll i Finland. Läs de beskrivningar av handlingsmodellerna och utvärderingar som nämns här i webbtjänsten Innokylä genom att klicka på rubrikerna. Utvärderingsbilagorna finns också i bilaga 2 till denna publikation.

[Kulttuuriluotsi - vapaaehtoinen tukena kulttuuriosallistumisessa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

En kulturlots är en frivillig person som kan fungera som stöd och sällskap vid kulturplatser. Verksamhetens syfte är att främja kulturens och konstens sociala och ekonomiska tillgänglighet samt jämlika möjligheter till kulturupplevelser.

[Liikuntakaveri - vapaaehtoinen tukena liikunnan har- rastamisessa \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

En motionskompis är en frivillig person som utbildats för verksamheten och stöttar en att motionera och komma igång. Målet är att stärka delaktigheten för personer som rör på sig lite genom att sänka tröskeln för motion med kompisens hjälp.

[Naapuriäidit - kohderyhmästä toimijaksi \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Frivilliga grannmödrar är kvinnor med olika etniska bakgrunder som utvecklar och ordnar aktiviteter i förorten utifrån deras egna och gemenskapens behov och som fungerar som stödpersoner för dem som behöver hjälp i vardagen.

[Tartu hetkeen -vapaaehtoistyössä voi panostaa yhteiseen hyvään sitoutumatta toimintaan \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Frivilligarbete som man förbinder sig till en dag i taget kan öka deltagarens tro på sig själv. Användning av rusmedel eller sociala räddslor kan utesluta långsiktig socialservice såsom arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte eller social rehabilitering. I sådana fall kan frivilligarbete vara ett bra alternativ.

[Tuetusta vapaaehtoistoiminnasta taitoja ja uskoa tulevaan \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

I stödd frivilligverksamhet kan personer i behov av stöd fungera som frivilliga med hjälp av individuellt stöd och ett tätt nätverks-samarbete. Platsen för frivilligverksamheten väljs utifrån den frivilligas önskemål, och den frivilliga får stöd i att söka sig till verksamheten.

Se även följande delaktighetsbitar med anknytning till frivilligverksamhet:

- [Hyvän mielen julkaisut – voimaannuttavia sanoja ja kuvia arjen iloksi \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Kohtaamispaikka lapsiperheille ja ikäihmisille \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Kotoutumisopas tukee ammattilaisen työtä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
Handboken är också ett stöd för frivilliga.
- [Kummin kanssa työelämään – maahanmuuttajien työllistymisen tukeminen \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Naapuriyhteisötoiminta tukee kehitysvammaisen itsenäistä asumista \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Yhteinen työhuone tarjoaa työtilan ja rakentaa työyhteisöä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
Arbetsrummet kan också användas för frivilligarbete.

Öppna lokaler – människor möts och vidgar sina vyer!

Öppna, icke-diskriminerande, säkra och tillgängliga lokaler är viktiga eftersom de sammanför olika befolkningsgrupper.

Exempel på öppna lokaler är bibliotek, parker och invånarhus. Kommunerna och områdena bör skapa fler attraktiva gemensamma rum.

Öppna lokaler behövs, eftersom det är genom interaktion med andra människor och djur som ett meningsfullt liv skapas. Från andra människor får man positiv respons, idéer och erkännande. Även slumpartade och ordlösa möten kan vara början till någonting nytt. Samtidigt ökar också områdets livskraft.

Man vet att långvariga svårigheter kan få människor att dra sig tillbaka. Då är risken att ens livsmiljö krymper och att man får en förvrängd uppfattning om sig själv och andra. När det finns gemensamma rum som det är lätt att komma till bevaras kontakten med andra människor.

Även lättillgängliga grön- och vattenområden samt lokala natur- och kulturleder är viktiga för välbefinnandet.

Fördelarna med öppna lokaler enligt forskning

- Välbefinnandet ökar.
- Upplevelsen av jämlikhet ökar.

- Sociala relationer skapas och upprätthålls.
- Den gemensamma aktiviteten ökar. Gemenskapen ger upphov till socialt värde och ibland också ekonomisk aktivitet. Människor deltar och tar ansvar som medborgare och invånare.
- Befolkningsrelationerna förbättras när samhällsgrupperna möts och människor gör saker tillsammans. Det främmande blir bekant och rädslan ger vika. Känslan av trygghet ökar.

Hurudana bör de öppna lokalerna vara?

Avgiftsfria

- Låga inkomster kan hindra tillträde till eller vistelse i lokaler. Genom avgiftsfritt tillträde kan man garantera möten mellan olika grupper av människor.
- Tillträde till avgiftsbelagda lokaler kan till exempel möjliggöras med en fribiljett. Orsaken till att fribiljetten erbjuds ska inte vara uppenbar vid ankomsten till lokalen.

Trivsamma och bra belägna

- Ett bra läge, renlighet och en genomtänkt inredning lockar människor och sänder budskapet om att besökare och deltagare uppskattas. Människor välkomnas genom att informera om lokalen via olika kanaler och på flera språk.

Trygga och icke-diskriminerande

- Människor bemöts jämlikt och definieras inte utifrån sin ställning eller sina förmodade problem. Tillgången är hinderfri.

I lokalen kan man vistas, göra saker och i vissa fall få något att äta

- Om man vill kan man vistas i lokalen för sig själv. Man kan också vara i andras sällskap utan att prata. I rummet finns olika aktiviteter, till exempel brädspel eller hobby-material.

Möjligheten att få bidra på ett personligt sätt motiverar till deltagande

- Lokalen formas genom gemensamma aktiviteter och feedback.
- Den individuella och kollektiva kreativiteten kan yttra sig på många sätt: genom varierande utställningar, regelbunden förnyelse av inredningen, i form av en ätbar trädgård, gårdsdanser, föreställningar, trevliga arbetsskift, miljötalkon eller berättarstunder.

Man kan stödja de idéer som skapas i rummet och viljan att påverka näromgivningen genom att erbjuda resurser, till exempel pengar för att täcka kostnader eller utbildningar.

Hur kan man hitta och skapa lämpliga öppna lokaler, och hur ska ansvaret fördelas?

Att hitta öppna lokaler och inleda verksamhet i dem kan ske på många olika sätt. Ett initiativ eller ett förslag om en lokal kan komma från en invånare, en grupp invånare, en organisation, ett lokalt företag, fullmäktige eller en anställd inom kommunen eller området.

Ansvaret i anslutning till lokalen kan fördelas mellan kommunen, området, organisationer, företag och invånare. Det handlar alltså om gemensam förvaltning.

Verksamheten i lokalen utvecklas ofta med hjälp av projektfinansiering. Man ska redan från början förhandla om verksamheten efter projektfinansiering. Läs om hur man har främjat gemensamma rum i Nystad, Lapträsk, Lahtis, Borgå och Helsingfors och ordnat och hanterat ärenden i anslutning till dem tillsammans:

[Viisi tapaa perustaa yhteinen tila ja käynnistää toiminta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

I projektet Hyvinvoinnin tilat (Rum för välbefinnandet) har man samlat anvisningar om hur man på olika sätt kan skapa rum som gynnar välbefinnandet.

[Hyvinvoinnin reseptit \(Hyvinvoinnintilat.fi\) \(på finska\)](#)

Voitto-korten som tagits fram för kundarbetet och samutvecklingen av kundarbetet kan också användas i utvecklingen av öppna lokaler.

[Asiakastyön menetelmäkorteilla osallisuutta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Exempel på öppna lokaler

Lokaler som är öppna för alla: gator, parker, bibliotek och offentliga bastur

Det är viktigt att de som använder social- och hälsovårdstjänster i stor utsträckning eller som har en sämre socioekonomisk ställning upplever jämlikhet och har möjlighet att utbyta erfarenheter med andra. Det hjälper dem att för en stund komma bort från den svåra vardagen och ger upphov till nya möjligheter. Öppna lokaler som bidrar till upplevelsen av jämlikhet är bland annat gator, parker, bibliotek, idrottsplatser och rekreationsområden. I dem definieras människor inte av sina problem eller sin användning av tjänster.

På gator och i parker kan man observera livet på avstånd, så att det som känns främmande blir mer bekant. Genom att observera det sociala livet på gator och i parker kan man också lära hur man kan bete sig och agera i olika sociala situationer.

- Gator och parker kan göras mer attraktiva till exempel med sittplatser och bordsgrupper, planteringar, konstverk, offentliga toaletter, tillgängliga leder, grillhus och scener. Det lönar sig att hämta inspiration från platser som lockar många människor.

Det går att göra det lättare att ta del av universella upplevelser.

- Om rummen eller aktiviteterna i dem inte är avgiftsfria kan mindre bemedlade ges tillträde till exempel med en fribiljett. Det är bäst om orsaken till att man får en fribiljett inte framgår i betalningssituationen. De sociala hindren för deltagande kan undanröjas till exempel genom att delta tillsammans i en bekant grupp.

[Kimmoke-ranneke \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

- Genom stödd semester kan personer och familjer som inte annars skulle ha möjlighet till det semestra utanför hemmet. En helpensionssemester som beviljats på ansökan tillbringas på ett populärt semester mål där man kan smälta in i mängden bland andra semesterfirare. Under semestern kan man koppla bort från vardagens utmanande situationer.

[Tilat yhdenvertaisuuden kokemuksen lähteenä: Tuettu lomatoiminta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

- Kvartersköket är öppet för alla och vem som helst är välkommen dit för att tillbringa tid, hitta på saker och äta tillsammans med andra. I kvartersköket kan maten lagas tillsammans eller serveras som färdigrätter. Kvartersköket är gemenskapens restaurang. Det ökar upplevelsen av gemenskap och bjuder på god mat.

[Korttelikeittiö – kaikille avoin tila \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Lokaler avsedda för invånare

En del av de offentliga rummen, såsom skolor och daghem, används endast en del av dygnet. Dessa lokaler kan ställas till förfogande för invånargrupper, men de kan göras tillgängliga för barn och ungdomar kvällstid. Skolan är till exempel ofta en bekant och trygg miljö för skolelever. Barnfamiljer som flyttat till orten kan bjudas in till evenemang och introduktionskvällar som ordnas på daghem, så att barnfamiljerna kan komma i kontakt med människor i sitt bostadsområde.

- I Helsingfors användes deltagande budgetering för att ställa skolornas slöjdrum till förfogande för invånarna.
- [Naapuriäidit – kohderyhmästä toimijaksi \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Kototori tukee kotoutujaa monialaisesti ja yhteisöllisesti \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Rum avsedda för vissa målgrupper

Ibland är det motiverat att lokaler ställs till förfogande för en viss målgrupp. Även då är det fråga om ett gemenskapligt rum. Utöver de öppna lokalerna behöver till exempel personer som aktivt använder rusmedel, personer som återhämtar sig från rusmedelsanvändning och rehabiliteringsklienter inom mentalvården rum där de kan bygga upp långvariga relationer till andra människor och utbyta erfarenheter konfidentiellt och tryggt.

Det är viktigt att professionella, kamrathandledare och frivilliga som arbetar i lokalerna stöder principerna om öppenhet, respektfullt bemötande och säkerhet. Personer som besöker lokalerna kan uppmuntras till aktiviteter och t.ex. hänvisas till tjänster, men det är också viktigt att det känns naturligt att vistas fritt där.

- [Kohtaamispaikka päihderiippuvuudesta toipuville \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Yhteinen ruokailu lähentää ja madaltaa kynnyksiä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Tartu hetkeen -vapaaehtoistyössä voi panostaa yhteiseen hyvään sitoutumatta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Elokolo-kohtaamispaikat \(Ehyt.fi\) \(på finska\)](#)

Pedagogiska miljöer: Seinäjokis medborgarcampus som exempel

Medborgarcampusen är en öppen inlärningsmiljö där gränslöst lärande, deltagande och självförverkligande är möjligt för alla människogrupper. På medborgarcampusen lär man sig i samspel med andra. Medborgarcampusen är en plats där varje person, oberoende av egenskaper eller bakgrund, är en aktiv elev som drivs av inre motivation och lärande på egna villkor.

Lärandet är aldrig begränsat till klassrummet, utan medborgarcampusens aktiviteter tar också plats utanför fyra väggar. Samtidigt överges ett strikt ämnestänkande och lärandet sker genom att observera, förundras och lösa sådant som man själv är intresserad av.

Socialpedagogiska miljöer: sinnenas rum som exempel

Sinnenas rum är en process där ett offentligt rum görs till en mötesplats som öppnar upp för interaktion, utbyte av erfarenheter och att se tillbaka på minnen. Rummet ger många sinnesintryck: det innehåller olika material, bilder, ljud, dofter och färger. I sinnenas rum möts upplevelser, erfarenheter, minnen, identitetsförhandlingar och gemenskap.

Som socialpedagogisk miljö lämpar sig sinnenas rum för fostran och utbildning samt för socialt arbete individuellt och i grupper.

- [Aistien tila sosiaalityön ympäristönä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Förslagen bygger på resultaten av forskning och utvecklingsarbete

Förslagen på lösningar har sammanställts i samarbete med Koordinationsprojektet för främjande av social delaktighet – Sokra och projekten inom Europeiska socialfondens prioriteringsområde 5. En del av handlingsmodellerna har utvärderats av Sokra-projektet i samband med utvecklingsarbetet med delaktighetsbitar, där man samlade in och utvärderade modeller och praxis som ökar delaktigheten särskilt för dem som har det sämst ställt. Sammanfattningen av forskningsresultaten finns i början av kapitlet.

Läs hela texten på webben:

[Avoimet tilat – ihmiset kohtaavat ja elämänpiiri laajenee! \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Läs mer

Referentgranskade källor

- Andersson, Jamie & Ruggeri, Kai & Steemers, Koen & Hupper, Felicia (2016) [Lively social space, well-being activity, and urban design: Findings from a low-cost community-led public space intervention](#). Environment and Behaviour, Sage Publications.
- Cattel, Vicky & Dines, Nick & Gesler, Wil & Curtis, Sarah (2008) [Mingling, observin, and lingering: Everyday public spaces and their implications for well-being and social relations](#). Health & Place 14 (2008) 544–561.
- Foley, Ronan & Kistemann, Thomas (2015) [Blue space geographies: Enabling health in place](#). Health & Place 35, 157–165.
- Francis, Jacinta & Giles-Corti, Billie & Wood, Lisa & Knuiman, Mathew (2012) [Creating sense of community: The role of public space](#). Journal of Environmental Psychology 32 (2012) 401–409.
- Hadavi, Sara (2006) Effects of the physical aspects of the environment on mental well-being.
- Susser, Ida (2017) [Commoning in New York, Barcelona, and Paris. Notes and observations from the field](#). Focaaal – Journal of Global and Historical Anthropology 79, 6–22.

Utredningar

- Mäntylä, Erika & Nousiainen, Marko & Isola, Anna-Maria (2019) [Keittiöt ilman rajoja: Yhteinen keittiö –hankkeen osallisuusvaikutusten arviointi](#). Institutet för hälsa och välfärd.
- Mäntylä, Erika (2020) [Lomalle yhdenvertaisuuteen. Lomatoiminnan osallisuusvaikutusten arviointi](#). Institutet för hälsa och välfärd.

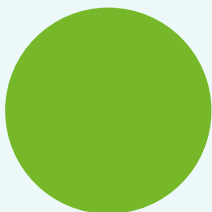
Handböcker

[Elokolo – Kohtaamispaikkatoiminnan käsikirja \(Ehyt.fi, pdf 1,58 Mt\)](#)

Delaktighetsbitar

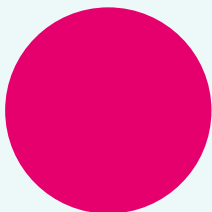
/ Öppna lokaler

Öppna lokaler har utvecklats på olika håll i Finland. Läs beskrivningarna av handlingsmodellerna och utvärderingarna i webbtjänsten Innokylä genom att klicka på rubrikerna. Utvärderingsbilagorna finns också i bilaga 2 till denna publikation.

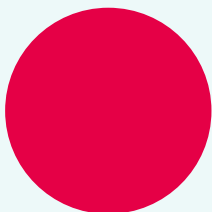
[Avoin olohuone ilman vaatimusta päihteettömyydestä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Det öppna vardagsrummet är öppet för alla, men riktar sig särskilt till dem som behöver hjälp, en avslappnad miljö och gemenskap utan några krav om t.ex. drogfrihet. Gemenskap uppstår och med hjälp av gemensamma möten och genom att planera utrymmet och aktiviteterna i det offentliga vardagsrummet tillsammans.

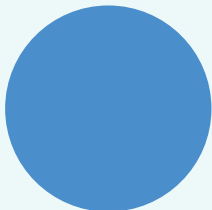
[Kohtaamispaikka lapsiperheille ja ikäihmisille \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

På en mötesplats med låg tröskel träffas barnfamiljer och äldre personer och stöder varandra. Gemensamma måltider och gemensamma aktiviteter stärker bådars resurser, delaktighet och gemenskap.

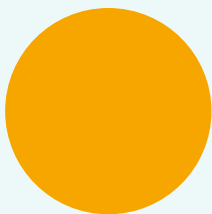
[Kohtaamispaikka päihderiippuvuudesta toipuville \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Genom verksamhet som utgår från deltagarna får personer som återhämtar sig från rusmedelsberoende en starkare tro på sina möjligheter att påverka sitt eget liv och samhället. Deltagarna har själva planerat mötesplatsen och verksamheten, som erbjuder kamratstöd och en meningsfull gemenskap.

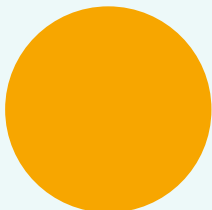
[Korttelikeittiö – kaikille avoin tila \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Kvartersköket är en lokal eller verksamhet där människor samlas och där man kan få gratis och förmånlig mat, umgås med andra och ägna sig åt meningsfulla aktiviteter. Köket är öppet för alla, och där samlas människor från alla samhällsgrupper.

[Kototori tukee kotoutujaa monialaisesti ja yhteisöllisesti \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

En mötes- och rådgivningsplats med låg tröskel stöder integration och goda befolkningsrelationer. Där erbjuds hjälp från myndigheter, kamratstöd och utbildning. Besökare kan erbjuda sina kompetenser för att hjälpa andra, bland annat genom att fungera som gemenskapsrådgivare.

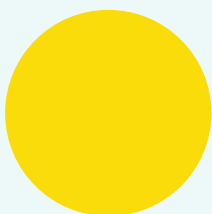
[Naapuriyhteisötoiminta tukee kehitysvammaisen itseenäistä asumista \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Gemensamma grannskapsaktiviteter ger personer med intellektuell funktionsnedsättning som bor i egna stödbostäder meningsfulla fritidsaktiviteter och stöd för att bygga sociala nätverk. Dessutom erbjuds individuellt stöd och uppmuntran för att leva det liv man vill.

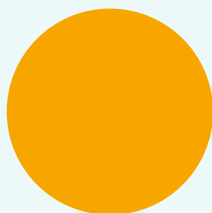
[Tilat yhdenvertaisuuden kokemuksen lähteenä: Tuettu lomatoiminta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Genom en stödd semester kan de som inte annars skulle ha möjlighet till det semstra utanför hemmet. I semestermiljön kan man komma bort från vardagens utmanande roller och ingå i gruppen av semesterfirare.

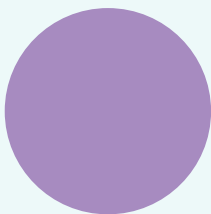
[Viisi tapaa perustaa avoin yhteinen tila \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

I handlingsmodellen beskrivs fem sätt att sammanföra dem som äger lokalen och dem som har behov av den, så att man kan skapa ett offentligt rum som står till förfogande för invånare och föreningar. Ett gemensamt rum som är öppet för alla ökar delaktigheten på bred front.

[Yhteinen ruokailu lähentää ja laskee kynnyksiä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Gemensamma måltider erbjuder en naturlig mötesplats där man lär känna varandra genom att tillbringa tid och hitta på saker tillsammans. De gemensamma måltiderna uppmuntrar till andra aktiviteter eller stöd.

[Yhteinen työhuone tarjoaa työtilan ja rakentaa työyhteisöä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Alla är välkomna att arbeta i det gemensamma arbetsrummet. Rummet kan användas till exempel av personer som inte är anställda, egenföretagare och distansarbetare. Ett gemensamt arbetsrum ökar delaktigheten och erbjuder en plattform för samproduktion.

Se även följande delaktighetsbitar med anknytning till öppna rum:

- [Aistien tila sosiaalityön ympäristönä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Asiakastyön menetelmäkorteilla osallisuutta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
Metodkortet kan också användas i utvecklingen av en öppen lokal.
- [Etäkohtaamisilla yhteisöllisyyttä kyliin \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Höntsäpesistä yhteisöllisesti ja yhdenvertaisesti \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Luontolähtöinen työpajatoiminta \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Naapuriäidit – kohderyhmästä toimijaksi \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Taideprojekti nuorten hyvinvoinnin tukena \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Tartu hetkeen -vapaaehtoistyössä voi panostaa yhteiseen hyvään sitoutumatta toimintaan \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Vapaa-ajan ranneke kimmokkeena yhdessä virkistymiseen \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Främjande av digital delaktighet

Samhällets olika tjänster och funktioner digitaliseras i allt högre grad. Digitaliseringen kan ses som en utmaning för delaktigheten eller som en möjlighet att skapa delaktighet: Utan apparater eller färdigheter är det svårt eller till och med omöjligt att uträtta ärenden. Å andra sidan kan distansförbindelser göra det möjligt för personer som annars skulle ha svårt att delta i närmöten att delta i verksamheter.

I det här kapitlet presenterar vi olika sätt att främja digital delaktighet. Vi fokuserar särskilt på att stärka den digitala delaktigheten bland dem som har det sämst ställt, eftersom många av dem har olika brister i den digitala delaktigheten. Det gäller dock inte alla: en person som har det dåligt ställt på andra områden i livet kan vara mycket delaktig i den digitala världen.

Genom att främja digital delaktighet strävar man efter att människor ska vara delaktiga i den digitala världen och att den digitala delaktigheten ska öka delaktigheten och välbefinnandet på alla områden i livet.

Digital delaktighet handlar inte bara om människors digitala färdigheter. De digitala miljöerna och tjänsterna ska i första hand planeras så att de är lätta att använda, tillgängliga och säkra, så att användarens färdigheter spelar så liten roll som möjligt. Detta är de offentliga aktörernas ansvar och fastställs också i lag.

Dessutom är det viktigt att följa hur digitaliseringen av tjänster och funktioner påverkar hur de används och om tillgången till dem blir mer ojämlig. För närvarande finns det för lite information om detta. Den snabbt föränderliga digitala miljön måste undersökas och utvecklas kontinuerligt för att alla ska kunna vara delaktiga i den.

Genom att främja digital delaktighet strävar man efter att

Egen utrustning och digitala färdigheter

- stödja anskaffningen av egen digital utrustning och en internetförbindelse
- stödja användningen av digital utrustning, digitala program, applikationer och tjänster
- öka medvetenheten om digitala rättigheter och skyldigheter
- öka förståelsen för informationssäker verksamhet i digitala miljöer

Välbefinnande och kompetensutveckling

- stödja personer i en digital tillvaro på egna villkor och i att hitta lämpliga digitala källor till välbefinnande (bl.a. tidsfördriv, gemenskaper)
- människor ska identifiera sina egna digitala färdigheter så att färdigheterna kan användas i studier, arbetsliv eller frivilligarbete

Tjänster

- utveckla digitala tjänster på ett användarorienterat sätt
- digitalisera tjänster så att man bättre når dem som man inte möter ansikte mot ansikte
- öka tillgängligheten (tillgängligt innehåll, översättningar, tillhandahållande av stödverktyg)
- öka professionellas färdigheter i digital interaktion

Interaktion och påverkan

- stödja digitalt deltagande och digital påverkan
- stärka färdigheterna i digital interaktion
- minska diskriminering i digitala miljöer
- utforska och bekanta sig med digitala kulturer, så att vi kan ha större förståelse för varandra (t.ex. ungas onlinekulturer).

Termen digital delaktighet (digisallisuus) definieras för närvarande på många håll. Den ingår också i det bredare begreppet delaktighet (läs mer om vad delaktighet är på s. 17).

[Digiosallisuuden käsite ja keskeiset osa-alueet. Digiosallisuus Suomessa -hankkeen väliraportti \(Statsrådet 2021\) \(på finska, referat tillgängligt på svenska\)](#)

[Digiosallisuus Suomessa. Digiosallisuus Suomessa -hankkeen loppuraportti \(Statsrådet 2022\) \(på finska, referat tillgängligt på svenska\)](#)

Digital utrustning och anslutning

Alla behöver ha en digital apparat och en internetanslutning. En del har också behov av andra digitala hjälpmedel och stöd. Exempelvis kan en förlust av kreditvärdighet göra det svårt eller omöjligt att skaffa vissa abonnemang eller apparater på avbetalning. I socialskydds- och förmånssystemet måste man bättre ta hänsyn till att digital delaktighet förutsätter tillgångar.

Det är viktigt att det erbjuds handledning med låg tröskel för att hjälpa med att skaffa och använda utrustning och anslutningar. Sådan handledning kan ordnas inom ramen för annan verksamhet, per telefon eller med distansförbindelse.

Det är bra om det erbjuds handledning i att köpa utrustning, så att man kan hitta sådan utrustning som passar en själv. Under handledningen bör man tillsammans fundera på vilken slags apparat som behövs. En smarttelefon kan vara ett bra val om en del av ärendena enkelt kan skötas med en dator som används gemensamt, till exempel i ett bibliotek eller ett invånarhus. Vid dessa kan även låneutrustning erbjudas.

Det är värt att utnyttja förmånliga, återvunna och donerade enheter. Från socialväsendet kan man också ansöka om en betalningsförbindelse enligt prövning, som under vissa förutsättningar kan beviljas till exempel för jobsökning, arbete eller studier.

Ju fler öppna internetanslutningar som finns tillgängliga, desto lättare är det att utträta ärenden. På platser som dagcenter och mötesplatser ska det helst finnas tillgång till gratis wifinätverk.

Läs mer

Från Uusix-verkstaden kan man köpa en återvunnen dator för en euro i samband med en datorkurs. De som arbetar i Uusix-verkstäderna och socialväsendets kunder kan delta i utbildningen i informationsteknik.

[Uusix.fi \(på finska\)](#)

Tack vare projektet Lainalaitteilla Digiin! var det möjligt att låna hem digital utrustning gratis i Kymmenedalen.

Stöd för användning av apparater, program och applikationer

Den kartläggning av digital kompetens som Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata har gjort visar att finländarnas digitala färdigheter till största delen är på en god nivå, men en del har problem. Alla äldre personer hänger inte med i den allmänna utvecklingen och en del av de unga har utmaningar i användningen av offentliga digitala tjänster. Om man inte har råd med en egen apparat kan man inte heller upprätthålla eller utveckla sina färdigheter.

[Myndigheten för digitalisering och befolkningsdatas digitaliseringskartläggning \(Dvv.fi\)](#)

När man har skaffat en egen apparat bör man få tydliga anvisningar om hur man använder den. Man börjar till exempel med att lära sig hur man ställer in språket i operativsystemet, gör uppdateringar och grundläggande underhållsåtgärder. Det är också viktigt att erbjuda anvisningar för användningen av olika program och applikationer.

Användare på olika nivåer bör ges stöd i att använda program och applikationer för olika ändamål. Man kan behöva stöd till exempel för att logga in i olika hälso- och sjukvårdstjänster och socialvårdstjänster och för att ansöka om olika stöd – för att inte nämna källor till underhållning och tidsfördriv. De som saknar nätbankskoder behöver särskilt stöd för att utretta ärenden.

Man kan börja öva på att använda digitala apparater till exempel på en surfplatta, som har ett enklare användargränssnitt. Att använda en pekskärm kan vara ett sätt att börja öva digitala färdigheter med lägre tröskel. Att spela spel har upplevts som en naturlig introduktion till att använda en surfplatta.

[Matalan kynnyksen digituki \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

[Digituki, Digiosallisuutta asunnottomille -hanke 2020–2023 \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

[Digitalt stöd – Färdigheter för stödgivare \(eOppiva.fi\)](#)

[Digitalisaation huipulla – ja reunalla. Verkkopalvelujen käyttö ja digisyrjäytyminen Helsingissä ja Suomessa \(pdf 4,64 Mt\) \(på finska, sammandrag tillgängligt på svenska\)](#)

Trivsel, möten med andra och gemenskap i den digitala världen

Digital delaktighet är inte bara viktigt för att få tillgång till tjänster eller för att ansöka om förmåner. Den digitala miljön erbjuder också underhållning, en möjlighet att koppla bort från vardagen, ägna sig åt sina intressen samt knyta kontakter med personer som befinner sig i en liknande situation och hålla kontakten med personer som är viktiga för en. Internet är fullt av olika gratis tidsfördriv, bara man får vetskap om dem.

Till exempel kan en person som bor på en liten ort hitta nya kontakter, även sådana som bor på avstånd eller utomlands, med anknytning till sin hobby eller livssituation, så länge hen har tillgång till internet. Via webbplatser och diskussionsgrupper kan man dela med sig av sina egna erfarenheter och få kamratstöd.

I områden med långa avstånd kan allt fler delta via nätet. På så sätt kan också den lokala gemenskapen utvecklas även ifall man inte skulle träffas ansikte mot ansikte. Man kan till exempel hålla på med motionsaktiviteter eller göra virtuella museibesök.

Personer har möjlighet att komma med i aktiviteter och miljöer som de inte annars skulle ta sig till eller överhuvudtaget ha tillgång till. Evenemang som flyttats till webben på grund av pandemin är nu mer tillgängliga för många som inte kan delta i dem på plats till exempel på grund av funktionsnedsättning, kronisk sjukdom, avstånd eller brist på medel.

Genom möten och evenemang via distansförbindelser kan de som bor i byar på landet och i glesbygden få sociala kontakter och förbättra sina digitala färdigheter. Detta förstärker gemenskapen och upplevelsen av delaktighet bland invånarna i glesbygden.

[Etäkohtaamisilla yhteisöllisyttä kyliin \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Verksamheten Mormors och morfars stuga, som riktar sig till barnfamiljer och äldre, har också genomförts som en ”virtuell stuga”. I den virtuella stugan kan frivilliga reservmormödrar och reservmorfäder pyssla, leka och läsa sagor för barnfamiljer via nätet. Man kan också fråga varandra om läget och prata – tillbringa tid tillsammans på nätet helt enkelt.

[Kohtaamispaikka lapsiperheille ja ikäihmisille \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

De möjligheter som digitaliseringen för med sig bör ses som en resurs. Man bör undvika att måla upp hotbilder och moralisera till exempel över hur mycket tid som den digitala världen bör ta i anspråk. Det är lätt hänt att till exempel tid som används till digitala förbindelser i lönearbete värderas högre än annan tid i digitala miljöer. Uppfattningarna om vad som är ett gott liv förändras ständigt och om ett par år kan den diskussion som förs nu verka galen. Om någon ändå upplever problem, till exempel med sin tidsanvändning, ska personen erbjudas lämpligt stöd.

I den digitala världen kan man lära sig nya färdigheter

Digitala färdigheter gör det också möjligt att skaffa sig andra färdigheter. I digitala miljöer kan man få information som intresserar en. Studier blir möjliga på ett nytt sätt tack vare webbkurser. Man kan studera till exempel vid utländska läroanstalter, förutsatt att språkkunskaperna räcker till. Utöver tjänster och hobbyer kan man hitta information på nätet om samhällliga frågor och till exempel om händelser och utvecklingen i det egna bostadsområdet.

Vem som helst kan öppna ett konto eller en blogg på sociala medier och dela med sig av sina egna tankar och diskutera med andra. Dessutom är det möjligt att kommunicera digitalt även på andra vägar än genom skriven text. Det finns därför fler möjligheter att uttrycka sig på ett sådant sätt som passar en själv. Även i anslutning till detta bör stöd erbjudas.

Att vara aktiv i den digitala miljön kräver nya interaktionsfärdigheter som är viktiga att lära sig. Man bör vara medveten om vad man kan publicera i digitala miljöer och vilka utmaningar man ofta påträffar i diskussioner i diskussionsforum eller på sociala medier.

När man är aktiv i den digitala miljön kan man dessutom lära sig många nya färdigheter, såsom internetanvändning, informationssäkerhet, videoskopande, fotoredigering, textbehandling och användning av videosamtalsappar.

Distansverkstäder erbjuder upplevelser och möjligheter till meningsfulla aktiviteter samt stärker gemenskapen. Via verkstäderna kan man till exempel bekanta sig med designens värld och designprocesser under handledning av professionella inom kreativa branscher.

[Etätyöpaja - elämyksiä ja mielekästä tekemistä yhdessä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

I Komppaa-gruppverksamheten får man hjälp med att hitta digitala hjälpmedel för att kompensera inlärningssvårigheter.

[Komppaa-ryhmätoiminnasta keinoja oppimisvaikeuksien kompensoimiseen \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Digitalt spelande för främjande av delaktighet samt spelande kunder

För många är datorspel ett sätt att roa sig och interagera med andra. Genom att spela kan man fly från sin vardag och till exempel identifiera sig med spelets karaktärer, vilket gör att man kan prova olika roller. I spelen uppfyller man tydligt definierade mål och får hela tiden feedback. Spelandet kan vara viktigt särskilt för personer som saknar sociala kontakter eller andra sammanhang där man kan uppnå mål eller få feedback, såsom en studie- och arbetsomgivning. Genom att spela kan man bli en del av en gemenskap och utveckla sina språk- och IT-kunskaper.

Det är viktigt att man talar om spelandet med kunder som spelar genom att fråga vilken betydelse spelen har i deras vardag och tillsammans fundera på och föra fram de färdigheter som spelandet har gett. Färdigheterna kan till och med verifieras, och man kan få ett kompetensintyg, eller så kan färdigheterna tillgodoräknas som studier. Personer vars spelande också är förknippat med problem måste få rätt slags stöd.

Läs mer

Användning av spel och spelifiering i socialarbetet (s. 157).

Det avgiftsfria Restart-programmet för personer som spelar dator-, konsol- och mobilspel innefattar en webbkurs och en egen coach som hjälper en att få bättre kontroll över spelandet.

[Restart-ohjelma videopelaajille \(Peluri.fi\) \(på finska\)](#)

Peli poikki är ett program på nätet för att få kontroll över sitt penningsspelande.

[Peli poikki -ohjelma \(Peluri.fi\) \(på finska\)](#)

Digitalisering av tjänster och hybridtjänster

Enligt lagen om tillhandahållande av digitala tjänster ska myndigheterna planera och underhålla sina digitala tjänster på ett sådant sätt att tjänsternas informationssäkerhet och dataskydd säkerställs och så att det säkerställs att tjänsterna är lätta att hitta och använda. Dessutom ska myndigheterna se till att deras digitala tjänster är kompatibla med den programvara och de kommunikationsförbindelser som används allmänt.

[Lag om tillhandahållande av digitala tjänster \(Finlex.fi\)](#)

De digitala tjänsterna bör planeras så att de är så lättanvända att inget separat stöd krävs för att använda dem. För detta krävs såväl yrkeskunskap som användarorientering. Tjänsterna ska tillhandahållas på olika språk.

För att tillhandahålla digitala tjänster kan man bygga egna plattformar eller så kan de professionella verka på befintliga digitala plattformar. Tillgången till tjänster kan också underlättas med hybridtjänster, där verksamheten delvis sker ansikte mot ansikte och delvis på en digital plattform.

Tjänsterna ska inte endast vara tillgängliga digitalt. Digitala tjänster når inte ut till alla. För att tjänsterna ska bli jämlika och tillgängliga lönar det sig att redan i ett tidigt skede överväga om de kan erbjudas både ansikte mot ansikte, digitalt och enligt en hybridmodell. Tjänster som erbjuds i olika former är bättre anpassade till människors vardag. Många tjänster fungerar förvånansvärt bra i olika format om man redan i planeringsskedet tar hänsyn till särdragen hos formaten i fråga.

I den digitala tjänsten bör man ta hänsyn till att känsliga uppgifter om kunden kan vara synliga när en närstående eller professionell hjälper till med användningen av tjänsten. I tjänstens användargränssnitt skulle man kunna utveckla olika vyer för kunden respektive personen som ger digitalt stöd.

När tjänsterna digitaliseras bör man ta reda vem som använder tjänsterna och vilka utmaningar som finns i användningen. På så sätt får man viktig information för att förbättra tjänsterna. Det är viktigt att resurser reserveras för kartläggningen och uppföljningen i anslutning till detta och för att tillämpa informationen när servicesystem och funktioner planeras och vidareutvecklas.

Allteftersom insamlingen och hanteringen av kunduppgifter digitaliseras kan kundernas delaktighet i tjänsterna utvecklas. Kunden och den professionella kommer mer systematiskt att kunna följa upp om de tjänster som genomförts motsvarar kundens fastställda servicebehov, som kan ha underlättat eller förhindrat tillgången till de tjänster som behövs eller tjänsternas effektivitet.

Läs mer

[Digi i vardagen-delegationens rundabordsdiskussion om kompetens och färdigheter i det digitala samhället \(Vm.fi\)](#)

Inom programmet Teknologi för hemmaboende seniorer (KATI) utvecklar man systematiskt teknologier som stöd för hemmaboende. Dessa kan också användas när man utvecklar tjänster för rörelsehindrade som bor hemma.

[Programmet Teknologi för hemmaboende seniorer \(KATI\)](#)

[Työkaluja teknologikehittämiseen \(KATI-ohjelma\) \(Thl.fi\) \(på finska\)](#)

[Digitaaliset palvelut ovat mainio lisä, mutta niiden suunnittelu vaatii eettistä harkintaa \(THL-bloggen 25.9.2023\) \(på finska\)](#)

[Digital Divide in Perceived Benefits of Online Health Care and Social Welfare Services: National Cross-Sectional Survey Study \(2020\)](#)

Exempel på digitala tjänster:

[Laplands virtuella social- och hälsovårdscentral OmaVirtu \(Sosiaalijaterveyspalvelut.fi\) \(på finska\)](#)

[Voimaperheet-verksamhetsmodellen och den digitala handledning som erbjuds inom ramen för den \(Utu.fi\)](#)

Invånare och kunder utvecklar digitala tjänster

Liksom andra tjänster och verksamheter bör även digitala tjänster och verksamheter utvecklas tillsammans med kunderna och deltagarna för att tjänsterna bättre ska motsvara deras behov. Applikationer som utvecklats tillsammans med målgruppen är mer tillmötesgående, tas lättare i bruk och är till nytta för användarna.

När man planerar program, tjänster och funktioner är det viktigt att beakta användarvänlighet och till exempel att det kan finnas användarspecifika skillnader i hastigheter på internetanslutningar. Svårbegripliga sidor och tjänster som inte är säkra kan orsaka betydande brister i den digitala delaktigheten.

När digital verksamhet, digitala plattformar eller digitala tjänster utvecklas är det viktigt att beakta kunskaper hos de professionella och de kunder eller företrädare för målgruppen som deltar i utvecklingen, liksom tillgången till utrustning, budgeten för eventuell anskaffning av utrustning och hur anslutningarna fungerar. Man måste klargöra om det behövs nätbankskoder för att logga in i tjänsten och om målgruppen har eller kan skaffa sådana. Dessutom måste det finnas kompetens och resurser för underhåll och uppdatering av utrustning och applikationer.

Till exempel kan personer som blivit offer för våld ha en hemlig hemadress. En hemlig adress försvårar användningen av tjänsten om identifiering av användarens bostadsort krävs i tjänsten (t.ex. om stadens plattform för deltagande budgetering kontrollerar att någon är invånare i staden). Detta problem kan ofta kringgås genom att använda det lokala bibliotekets dator: tjänsten identifierar då bibliotekets lokalisering.

Personer som har olika språk behöver bland annat tillgång till social- och hälsovårdstjänster, så det är viktigt att det finns olika språkversioner och översättningar av hög kvalitet, liksom ett tydligt språk. Så många som möjligt bör kunna använda applikationerna och delta självständigt i tjänsterna, så att kunduppgifter från personliga tjänster, hälso- och sjukvårdstjänster och socialvårdstjänster inte behöver delges personen som ger digitalt stöd. Om man är tvungen att delge dessa uppgifter för att det ska vara möjligt att uträtta

ärenden, vore det viktigt att det finns anvisningar för detta, så att integritetsskyddet och informationssäkerheten inte äventyras.

Det är också ytterst viktigt att fästa uppmärksamhet vid informationssäkerheten när man utvecklar digitala tjänster.

Som en del av utvecklingsarbetet är det viktigt att övervaka hur tjänsterna och de applikationer som utvecklats används och hur smidigt de kan användas av olika målgrupper. Samtidigt ska digitaliseringens inverkan på delaktighet och välbefinnande följas upp. Den av finansministeriet tillsatta delegationen Digi i vardagen arbetar för att främja uppföljningen och mätningen för detta ändamål.

Dessutom lönar det sig att fundera på vilket innehåll som är välkommet på olika plattformar och vem som beslutar om plattformarnas innehåll och begränsningar av detta. Detta kan vara väsentligt till exempel om verksamheten ska finnas på en internationell kommersiell plattform, där det kan vara svårt att kontakta underhållsansvariga eller påverka hur plattformen underhålls.

Läs mer

[I DigiIn-projektet utvecklar man och undersöker den digitala servicekulturen för att främja delaktigheten i samhället \(Digiin.fi\) \(på finska\)](#)

[Työelämän ulkopuolella olevien maahanmuuttajanaisten digitaalinen arki – Digiteknologioiden sulauttaminen osaksi jokapäiväistä elämää ja julkisten sosiaali- ja terveyspalvelujen käyttöä \(Helsingfors universitet 2021\) \(på finska\)](#)

[Digipalvelut suunnitellaan usein hyvin pärjävien ehdoilla \(Digiin.fi\) \(på finska\)](#)

[Digisti kohti työelämää! Kokemuksia digipalvelujen kehittämisestä \(Jyväskylä Yrkeshögskola 2020\) \(på finska\)](#)

[Finansministeriets Digi i vardagen-delegation](#)

[Digitalisaation vaikutuksista osallisuuteen ja hyvinvointiin tarvitaan hyvä tilannekuva ja säännöllistä seurantaa \(Digiin.fi\) \(på finska\)](#)

[Sitras enkät om användningen av digitala tjänster \(Sitra.fi\) \(på finska\)](#)

Professionellas digitala kompetens och resurser

Utvecklingen av professionellas kompetens har en central betydelse för att främja den digitala delaktigheten. Förutom att lära sig att använda utrustning, program och applikationer lär sig de professionella också färdigheter för att verka i en digital miljö. Det finns vissa knep för att säkerställa ett medmänskligt bemötande på distans.

Professionella måste absolut vara på det klara med sådant som rör integritets- och uppgiftsskydd, så att kundernas personuppgifter inte sprids. Om man i tjänsterna behandlar personuppgifter eller personliga ärenden i anslutning till förmåner måste anslutningen

vara säkrad. Integritetspolicyer för olika plattformar skiljer sig från varandra, och det är viktigt att veta vilka uppgifter som behandlas på respektive plattform.

Läs mer

[Digisti kohti työelämää! Kokemuksia digipalvelujen kehittämisestä \(Jyväskylä Yrkeshögskola 2020\) \(på finska\)](#)

[Ammattilainen digipalvelujen asiakkaana -verkkovalmennus \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Digitalt ungdomsarbete:

[Helsingfors digitala ungdomsarbete Verke](#)

[Uleåborgs digitala ungdomsarbete Koordinaatti](#)

Rädda barnen rf:s digitala socialarbete

Rädda barnen rf genomförde en enkät för att utreda socialarbetarnas attityder, kompetens och nuläget inom det digitala socialarbetet i kommuner, företag och organisationer. Största delen av de svarande förhöll sig positivt till digitala tjänster. Det var bland annat intressant att personer i chefpositioner hade tillgång till fler digitala verktyg i sitt arbete än de anställda som arbetar med kunder har.

[Rädda Barnen rf:s projekt för digitala socialarbete \(på finska\)](#)

De professionellas och kundernas roller kan förändras beroende på färdigheter – även professionella kan dra nytta av digitala miljöer

Professionella och personer som deltar i verksamheten kan bekanta sig med den digitala miljön och de olika verktygen tillsammans så att man drar nytta av båda parter expertis och styrkor. Detta kan leda till att rollerna som professionell och expert kastas om beroende på respektive parts färdigheter. Man kan också införa kamrathandledning. I utvecklingen av nya applikationer, funktioner och tjänster lönar det sig att kunder och professionella samarbetar.

Den professionella kan få nya perspektiv på sitt arbete om hen testar på de digitala plattformar som kunderna använder och lär sig hur de används. Detta kan vara till hjälp för att lära känna kunderna och skapa förtroende i det gemensamma arbetet. De professionella blir mer manade att komma med idéer och utveckla de digitala tjänsterna om de redan är bekanta med de digitala miljöerna. Kunderna får en positivare upplevelse av att börja använda de digitala tjänsterna om de professionella kan använda dem och upplever dem som användbara.

Medmänskliga interaktioner och möten på distans

Även när man deltar i digitala tjänster på distans krävs aktivitet. För vissa kan det vara en lättnad att delta på distans, då man kan diskutera anonymt och chatta i stället för att prata,

utan att den andra personen ser ens ansikte. För många är mötet ansikte mot ansikte dock en viktig faktor för att bygga upp förtroende, särskilt i början.

Man kan också bygga upp förtroende via nätet. Fokusera på närvaro: att lyssna, ställa frågor och visa respekt är avgörande för att skapa en förtroendeingivande atmosfär. När du håller dig positivt till den person du möter är det lättare för dig att lyssna på vad hen har att säga. Tänk särskilt på blicken vid diskussioner via videomöten. En accepterande blick kan ge motivation att anstränga sig för att nå målen.

Vid distansmöten kan man behöva reflektera över mötet på ett nytt sätt, till exempel vilka gester man använder, blickens riktning samt hur man talar och turas om i samtalet. Detta kan leda till insikter som också är till nytta vid möten ansikte mot ansikte.

[Läsnaolo, kuuntelu ja kunnioitus tekevät myös etäkohtaamisesta inhimillisen \(THL-bloggen 19.2.2021\) \(på finska\)](#)

[Digivuorovaikutus osallisuuden tukena asiakastyössä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Också arbetsplatsernas interna webbmiljöer ska vara tillgängliga

För närvarande föreskriver EU:s tillgänglighetsdirektiv att offentliga webbtjänster som erbjuds av offentliga myndigheter och vissa privata aktörer ska vara tillgängliga. Detta gynnar bland annat kunderna för tjänsterna. Om även arbetsplatsernas interna digitala system är tillgängliga kan hinder för sysselsättning undanröjas.

Deltagande och påverkan på digital väg

I de digitala miljöerna är det också möjligt att påverka och vara en del av sociala rörelser och kampanjer.

Kommunerna, välfärdsområdena och andra offentliga aktörer kan främja invånarnas delaktighet och påverkansmöjligheter genom digitala plattformar. Kommunernas och områdenas delaktighetsprogram kan även omfatta digital delaktighet, där man också tar hänsyn till de personer som har det sämst ställt och deras möjligheter att påverka. Kommunerna och områdena kan utveckla sin elektroniska kommunikation och ärendehantering och inrätta webbplattformar där invånarna kan komma med initiativ och rösta om genomförandet av dessa. På så sätt kommer beslutsfattandet och påverkansmöjligheterna närmare invånarna.

Det är viktigt att webbplattformarna och initiativprocesserna utformas på ett sådant sätt att de är lätta att tillägna sig. Element som är bekanta från sociala medier, såsom gillande och kommentarer, kan användas för att göra plattformen lättare att ta till sig och använda. Plattformarnas tillgänglighet bör övervägas: På vilka språk erbjuds tjänsten? Är webbplatsen tillgänglig? Behöver man bankkoder för att logga in eller skapa initiativ i plattformen? Finns det kanaler för påverkan där man kan vara anonym?

Olika människor bör uppmuntras att använda plattformarna för att plattformarna i högre grad ska vara representativa. Plattformarna kan presenteras vid evenemang och på anslagstavlor och videoskrmar i bostadsområden.

Det kan vara lättare att delta i diskussionen och lyfta fram egna utvecklingsidéer på sociala medier, till exempel i stadsdelens Facebook-grupp. Den egna livssituationen eller de egna förhållandena spelar inte nödvändigtvis någon roll när man tillsammans med andra som bor i området diskuterar och agerar som en utvecklare av gemenskapen. En boendeenhets sociala medier kan göra att andra invånare i området får kontakt med enheten och dess invånare. Kontakten på sociala medier kan sänka tröskeln för att träffas personligen. Även kommunens eller områdets tjänstepersoner och beslutsfattare kan vara aktiva på sociala medier.

Även om det numera är lättare för invånare att närma sig kommunala och regionala beslutsfattare via sociala medier eller e-post, blir tröskeln för att ta initiativ eller skicka meddelanden direkt till beslutsfattare lägre när det görs i grupp. Digitaliseringen möjliggör mångsidigare kommunikation. Meddelanden kan skickas till exempel som en video i stället för som e-post eller brev.

Läs mer

Helsingfors tillhandahåller webbtjänsten OmaStadi, där kommuninvånarna kan komma med initiativ för att utveckla staden.

[OmaStadi \(Helsingfors stad\)](#)

I Spaniens huvudstad Madrid har man testat en av världens mest aktiva webbarenor för medborgarpåverkan, som gör det möjligt för medborgarna att komma med olika initiativ och som innefattar deltagande budgetering.

[Decide Madrid: e-förvaltning som ett verktyg för demokratisk delaktighet \(mdpi.com\) \(på engelska\)](#)

[Sähköiset ratkaisut osallistuvan budjetoinnin tueksi \(Tammerfors universitet\) \(på finska\)](#)

Digital läskunnighet och digital säkerhet

Som en del av den digitala delaktigheten är det viktigt att förbättra den så kallade digitala läskunnigheten. Denna kompetens handlar inte endast om tekniska färdigheter i att använda apparater, utan omfattar även sociala och kognitiva färdigheter.

När vi använder olika digitala plattformar, applikationer och tjänster samlas information in om oss. Alla har rätt att veta hur informationen samlas in, hur den används och vem som använder den. Kunskaper i digital säkerhet handlar också om att man vet vilka uppgifter det är vettigt att lämna om sig själv på olika plattformar och till vem, eller till exempel att man är medveten om att material som man laddat upp till sociala medier kan bli kvar på

kanalens servrar även om man tar bort sitt konto på de sociala medierna. Det krävs även kunskaper för att tolka och använda de egna digitala hälsouppgifterna.

Kartläggningen av finländarnas digitala färdigheter (Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata) visade att människor skulle behöva mer information, framför allt om informationskyddet i tjänsterna, när de börjar använda nya tjänster.

[Myndigheten för digitalisering och befolkningsdatas digitaliseringskartläggning \(Dvv.fi\)](#)

Det är också viktigt att kunna reflektera över sitt eget beteende i digitala miljöer, till exempel i diskussionsforum, och veta hur man ska gå till väga om man utsätts för kränkningar, till exempel möter hatretorik eller blir utsatt för datainrång.

Till den digitala läskunnigheten hör förmågan att förstå olika plattformars eller sökmotorers användningslogik och förmågan att bedöma riktigheten hos information på nätet.

Digital läskunnighet och digital säkerhet är nya ”medborgarfärdigheter”. Särskilt de som har det sämst ställt och nya användare av digitala miljöer bör få stöd för att förbättra och upprätthålla sina färdigheter i digital säkerhet. Mediekompetens och digital läskunnighet främjar välbefinnandet och delaktigheten hos personer som är aktiva i den digitala miljön.

Läs mer

Man kan börja förbättra sin digitala läskunnighet och sina färdigheter i digital säkerhet t.ex. via följande länkar:

[Aikuisten mediataidot: digimailma ja sanasto \(Eläkeliitto\) \(på finska\)](#)

[Digiturvataitojen opiskelutaulukko 2020 \(Joensuun mediakeskus\) \(på finska\)](#)

Projektet Digi haltuun erbjuder gratis digitalt stöd med låg tröskel till exempel för att använda en ny apparat, applikation eller tjänst. Projektet erbjuder material och verktyg för professionella inom social- och hälsovården som ordnar digitala kurser, för att utvärdera och förbättra kursernas tillgänglighet.

[Digi haltuun: Tukea digitaalisten laitteiden ja palveluiden käyttöön \(Aspa.fi\) \(på finska\)](#)

Projektet Digivoimaa – digihyvinvoinilla yhteiskunnallista osallisuutta (Digital styrka – delaktighet i samhället genom digitalt välbefinnande) syftar till att stärka det digitala välbefinnandet hos unga som riskerar att marginaliseras. Inom projektet utvecklar de unga digitala färdigheter som stöder deras studie- och arbetslivsfärdigheter och förmåga att fungera självständigt.

[Digivoimaa – digihyvinvoinilla yhteiskunnallista osallisuutta \(Xamk.fi\) \(på finska\)](#)

Koordinaatti fungerar som riksomfattande expert och utvecklare av informations- och rådgivningsarbetet för unga. Enligt Koordinaatti-bloggen kan mediefostran förebygga utslagning, öka delaktigheten i samhället och erbjuda nya demokratiska påverkansmetoder.

[Medialukutaidon lisääminen edistää nuorten hyvinvointia \(Koordinaatti.fi\) \(på finska\)](#)

Projektet Huijarit kuriin! är inriktat på att förebygga nätbedrägerier och stödja offer för bedrägerier.

[Huijarit kuriin! \(Konsumentförbundet\) \(på finska\)](#)

Döden och den digitala världen hänger också ihop:

[Digital kvarlåtenskap \(presentation på webbseminariet\) \(Spfpension.fi\) \(pdf 4,1 Mt\)](#)

[Guider för digital kvarlåtenskap \(Enterseniior.fi\) \(på finska\)](#)

[Guiden: När en närstående avlider \(Suomi.fi\)](#)

Nätverksarbete som främjar digitala rättigheter

Genom nätverket stärks rättigheterna till delaktighet i den digitala världen för dem som har det sämst ställt och främjas förverkligandet av deras rättigheter. Utvecklingsarbetet utförs tillsammans med en professionell som tillhandahåller digitala tjänster och personer som upplevt brister i sin digitala delaktighet.

[MargIT-verkosto –digioikeuksien edistäminen verkostotyön keinoin \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Coronapandemins inverkan på den digitala delaktigheten

Även om coronapandemin har påskyndat utvecklingen och införandet av digitala tjänster och funktioner kan den även ha bidragit till digital marginalisering. För digitalt deltagande behövs en apparat och en anslutning. Stängningar av bibliotek har minskat tillgången till dessa. Det faktum att tjänster har upphört eller omvandlats till distanstjänster har ökat ensamheten och isoleringen, vilket har lett till att mentala problem och missbruksproblem har förvärrats.

För vissa kan det ha blivit svårare att kontakta olika tjänster eller till exempel upprätta och uppdatera sin kundplan. Till exempel kan barn i vård utom hemmet ha hamnat i en ojämlig ställning när det gäller att få stöd vid distansundervisning och vara i kontakt med tjänster och närstående. Även om unga ofta behärskar den digitala miljön bra finns det skillnader i de professionellas färdigheter, liksom i tillgången till apparater i olika inrättningar eller fosterfamiljer.

Även om missbrukar- och mentalvårdstjänster som erbjudits på distans har fått beröm har man också märkt att det inte fungerar för alla och att arbetet ansikte mot ansikte ofta inte går att ersätta. Med distanstjänsterna når man bäst de kunder som redan innan pandemin hade erfarenhet av att uträtta ärenden på distans. För många som befinner sig i ett svårt läge kan det vara svårt att be om hjälp, och möten ansikte mot ansikte kan ge uppmuntran att delta i tjänster.

I pandemitider är det viktigt att tjänsterna utvecklas för att de ska nå alla som behöver tjänsten, samtidigt som man skapar digitala tjänster där kundens individuella situation beaktas och även behoven hos personer som befinner sig i svåra situationer tillgodoses. Stöd för att börja använda digitala tjänster måste erbjudas användare på alla nivåer, och tillräckligt med tid ska reserveras för detta.

Pandemin har emellertid lett till framsteg när det gäller att erbjuda tjänster på nätet. Även nya grupper som inte annars varit aktiva online, såsom äldre personer, har börjat ta del av gemensamma aktiviteter och tjänster på nätet.

Läs mer

[Haavoittuvat ryhmät etäpalvelujen käyttäjinä – kokemuksia COVID-19-epidemian ajalta \(THL 2021\) \(på finska\)](#)

[Osallisuushankkeiden toiminta korona-ajan poikkeusoloissa \(Thl.fi\) \(på finska\)](#)

[Sosiaalibarometri 2021: Koronakriisi ja palvelujärjestelmän joustavuus \(Soste.fi\) \(på finska\)](#)

[Koronan vaikutukset lastensuojelun 24/7-yksiköiden toimintaan – palveluntuottajien ja toimintayksiköiden näkökulma. Tutkimuksesta tiiviisti \(THL 2020\) \(på finska\)](#)

[Etäpalveluille tarvitaan valtakunnalliset kriteerit \(Lääkärilehden näkökulmakirjoitus 26.3.2021\) \(på finska\)](#)

Förslagen bygger på resultaten av utvecklingsarbete

Förslagen på lösningar har sammanställts i ett samarbete mellan Koordinationsprojektet för främjande av social delaktighet – Sokra (ESF prioriteringsområde 5) och Sininauhaliitto.

Arbetet är en del av utvecklingsarbetet med delaktighetsbitar inom Sokra-koordinationen och projekten inom Europeiska socialfondens prioriteringsområde 5. I arbetet samlade man in och utvärderade modeller och praxis som ökar delaktigheten, särskilt för dem som har det sämst ställt. En del av handlingsmodellerna har utvärderats av Sokra-projektet.

[Sininauhaliiton Digiosallisuutta asunnottomille -hanke \(på finska\)](#)

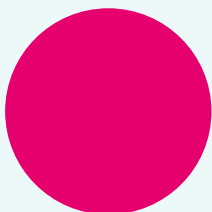
Läs hela texten på webben:

[Digiosallisuuden edistäminen \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Delaktighetsbitar

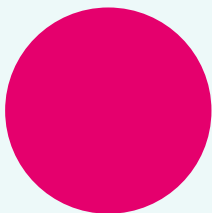
/ Digital delaktighet

Praxis som ökar den digitala delaktigheten har utvecklats på olika håll i Finland. Läs beskrivningarna av handlingsmodellerna och utvärderingarna i webbtjänsten Innokylä genom att klicka på rubrikerna. Utvärderingsbilagorna finns också i bilaga 2 till denna publikation.

[Digiohjauksella nuori palveluihin \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

I den digitala tjänsten Zekki bedömer den unga sitt eget välbefinnande med hjälp av 10 frågor. Utifrån svaren får den unga en sammanfattning av sin situation och erbjuds alternativ till stöd för välbefinnandet.

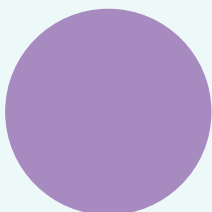
[Digivuorovaikutus osallisuuden tukena asiakastyössä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

I mötet med kunden i den digitala miljön kan man använda olika interaktionssätt och interaktionsmetoder som sänker tröskeln för deltagande och stöder jämnt deltagande på deltagarnas egna villkor.

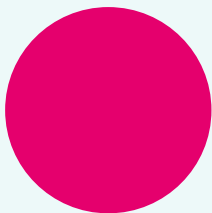
[Etäkohtaamisilla yhteisöllisyyttä kyliin \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Genom möten och evenemang via distansförbindelser kan de som bor i byar på landet och i glesbygden få sociala kontakter och förbättra sina digitala färdigheter. Detta förstärker gemenskapen och upplevelsen av delaktighet bland invånarna i glesbygden.

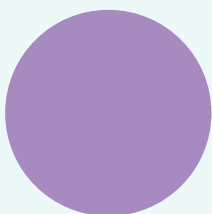
[Etätyöpaja - elämyksiä ja mielekästä tekemistä yhdessä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Distansverkstäder erbjuder upplevelser och möjligheter till meningsfulla aktiviteter samt stärker gemenskapen. Via verkstäderna kan man till exempel bekanta sig med designens värld och designprocesser under handledning av professionella inom kreativa branscher.

[MargIT-verkosto –digioikeuksien edistäminen verkostotyön keinoin \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Genom nätverket stärks rättigheterna till delaktighet i den digitala världen för dem som har det sämst ställt och främjas förverkligandet av deras rättigheter.

[Matalan kynnyksen digituki \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Digitala färdigheter behövs i allt högre grad för att sköta egna ärenden och upprätthålla kontakter. De som har det sämst ställt får digitalt stöd med låg tröskel för att använda digitala apparater och applikationer samt skaffa en egen apparat.

Se även följande delaktighetsbitar med anknytning till digital delaktighet:

- [Ammattilainen digipalvelujen asiakkaana -verkkovalmennus \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
- [Kohtaamispaikka lapsiperheille ja ikäihmisille \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
Man har även infört en virtuell mötesplats.
- [Komppaa-ryhmätoiminnasta keinoja oppimisvaikeuksien kompensoimiseen \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)
I verksamheten söker man också digitala hjälpmedel för att kompensera för inlärningssvårigheter.
- [Pelisessiossa pelataan ja kehitetään yhdessä \(Innokyla.fi\) \(på finska\)](#)

Bilagor

Du hittar bilagorna i tjänsten Julkari via den finskspråkiga publikationen [Osallisuuden edistämisen opas \(THL 2023\)](#).

Bilaga 1

Vissa av modellerna för främjande av delaktighet som presenteras i denna guide kompletteras med en pdf-bilaga med mer ingående information om utvecklingsarbetet och/eller forskningen i anslutning till temat.

- **Erfarenhetsexpertis:** Kokemusosaaminen (Sokra-koordinationen, Tanja Hirschovits-Gerz 16.10.2018) (på finska).
- **Modellen för partnerskapsfinansiering:** Kuopion kumppanuusrahoitusmalli – kaupungin, järjestöjen ja rahoittajan välistä yhteistyötä kuntalaisten osallisuuden lisäämiseksi (Sokra-koordinationen 7.11.2017) (på finska).
- **Nätverkande arbete som en resurs för främjandet av delaktighet:** Verkostoiva työ (Sokra-koordinationen, Tanja Hirschovits-Gerz 24.10.2019) (på finska).
- **Mot en social trygghet som stöder delaktighet och aktivitet:** Oikein toteutettu aktivointi voi lisätä työttömien osallisuutta (Sokra-koordinationen, Tanja Hirschovits-Gerz, Anna-Maria Isola, Minna Kukkonen, Lars Leemann och Henna Puromäki 28.2.2018) (på finska) (Obs! Bilagan författades när lagen om aktiveringsmodellen för arbetslösa fortfarande var i kraft.)
- **Användning av spel och spelifiering i socialarbetet (separat bilaga 1b):** Painavaa kepeyttä asiakastyöhön – katsaus tutkimukseen ja palautteeseen leikillisyydestä ja peilillisyydestä (PRO SOS 2019) (på finska).

Bilaga 2

Utvärderingsbilagorna till Delaktighetsbitar-handlingsmodellerna, som denna handbok länkar till, i alfabetisk ordning.

Beskrivningarna av delaktighetsbitarna samt utvärderingsbilagorna finns även i Innokylä:

[Delaktighetsbitarna i webbtjänsten Innokylä \(på finska\)](#)